

شہرحی سہ بجہ کی موعہ للہ

دانراوی:

ماہوستانہ لا موحہ ممہدی شہلماشہ

منتدی اقرأ الثقافی

www.iqra.ahlamontada.com

بۆدبەزاندنی جۆرهها کتێب: سەردانی: (مَنْتَدَى إِقْرَأَ الثَّقَافِي)

لتحميل انواع الكتب راجع: (مَنْتَدَى إِقْرَأَ الثَّقَافِي)

پراي دانلود کتایه‌ای مختلف مراجعه: (مَنْتَدَى إِقْرَأَ الثَّقَافِي)

www.lqra.ahlamontada.com

www.lqra.ahlamontada.com

للكتب (کوردی ، عربی ، فارسی)

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شہرحی
سہبعہی موعہللہقہ

سرشناسه	:	شلماشی، محمد
عنوان قراردادی	:	معلقات سبع. کردی. شرح
عنوان و نام پدیدآور	:	شهرحی سه‌بعه‌ی موعه‌لله‌قه/ دانراوی محمدی شه‌لماش.
مشخصات نشر	:	سنندج : انتشارات کردستان ، ۱۳۸۹.
مشخصات ظاهری	:	۲۳۸ص.
شابک	:	978-964-980-087-5
وضعیت فهرست نویسی	:	فیفا
یادداشت	:	کردی.
موضوع	:	معلقات سبع -- نقد و تفسیر
موضوع	:	شعر عربی -- پیش از اسلام -- تاریخ و نقد
رده بندی کنگره	:	۱۳۸۹ ۸ش۶۰۸م/ ۲۶۰۶PJA
رده بندی دیویی	:	۷۱۱۰۹/۸۹۲
شماره کتابشناسی ملی	:	۹۵۰۲۶۰۲

شەرحی سەبعی موعەللەقە

دانراوی:
مامۆستا مەلا موحەممەدی شەلماش

انتشارات کردستان

سنه

انتشارات کردستان

Kurdistan Publication

سنه - پاساژی عیززهی - تلهفون - ۳۲۶۵۳۸۲

شهرحی سهبعه‌ی موعه‌لله‌قه

✓ ناوی کتیب (نام کتاب):	شهرحی سهبعه‌ی موعه‌لله‌قه
✓ دانراوی (مؤلف):	موحه‌مه‌دی شه‌لماشی
✓ که‌ره‌تی چاپ (نوبت چاپ):	یه‌که‌م (اول): ۱۳۹۱
✓ ژماره‌ی چاپ‌کراو (تیراژ):	۱۰۰۰ (به‌رگ) جلد
✓ ژماره‌ی لایه‌ره‌و‌قه‌واره (تعداد صفحه و قطع):	۳۰۴ صفحه‌ی رقعی
✓ بلاوکه‌ره‌وه (ناشر):	بلاوکه‌رنه‌وه‌ی کوردستان (انتشارات کردستان)

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۹۸۰-۰۸۷-۵

نرخ‌ی:

ISBN: 978 - 964 - 980 - 087 - 5

۱۰,۰۰۰ تمه‌نه

ناوہرۆك^۷

۷ دەسپیک
۹ موعەللەقەى یەكەم
۵۵ موعەللەقەى دووہم
۵۵ موعەللەقەى سیئەم
۱۳۹ موعەللەقەى چوارەم
۱۸۷ موعەللەقەى پینجەم
۲۲۹ موعەللەقەى شەشەم
۲۶۹ موعەللەقەى حەوتەم

ده سپڼك

سه بعهی موغه له قه حوت قه سیده یه له شیعری قه دیمی عه ره بی، ئی حوت شاعیری زه مانى جاهیلیه تن، که له پېش په یدابوونى ئیسلامدا ژباون، گویا نه و حوت قه سیده له نه زهرى فه ساحت و به لاغه ته وه په سهند و قه بوولئى ئوده بای عه پهب بوون و به ئاوی زېړ له سهر پارچه هه ریریکیان نووسیونه وه و به په رده ی که عبه دا هه لیان واسیون. له پاشان له لایه ن زور له زانایانه وه شه رحیان له سهر کراوه. بۆ نموونه وهك نه و زانایانه:

۱- «ابو جعفر بن نحاس» له سالى ۳۳۸ کۆچیدا

۲- «ابو علی ثعالبی» له سالى ۳۵۶ کۆچیدا

۳- «ابوبکر بطلیوسی» له سالى ۳۹۴ کۆچیدا

۴- «زوزنی» له سالى ۴۸۶ کۆچیدا

۵- «ابو زکریا بن خطیب تبریزی» له سالى ۵۹۲ کۆچیدا

۶- «دمیری صاحب حیات الحیوان» له سالى ۸۰۸ کۆچیدا

۷- «احمد ترجانی زاده» له سالى ۱۳۴۸ کۆچیدا

هه روه ها زوربه یان به زمان ئینگلیسی و پروسی و ئه لمانی و لاتینی

وه رگېر دراون.

جا منيش بو ئه وهى كه زمان و ئه ده بى كوردىش بى به ش نه بى له و چه كامانه
 گوتم؛ با هه ر چه ند كړچ و كاليش بى و ه ريان گيړمه سه ر زمانى شيرينى كوردى،
 تايه كيڅ له فرسه تيڅدا له وهى من با شتر و ه ريان ده گيړى. به لام و ه ر گيړانه كه شم
 هه روا له خوړا نه بوو، به لكوو دوست و زاناو ماؤستا مه لا ئه بو به كر فه لسه فى
 پيش نيهادى پى كردم و منيش ئيتاعه م كرد. چونكه شىخى سه عدى ده لى
 «آزردن دل دوستان جهل است»^۱.

هاتم شهر حه فارسىيه كهى ماؤستا تورجاني زاده م وه گيړايه سه ر زمانى
 كوردى و ئوميده وارم زور بى كه لك نه بى.

۲۰۰۷/۸/۵ زاینى

محمدى شلماشى

موعه لله قه یه که م

قَفَا نَبَكِ مِنْ ذِكْرِي حَبِيبٍ وَ مَنْزِلٍ بِسِقْطِ اللَّوِيِّ بَيْنَ الدَّخُولِ فَحَوْلِ
فَتْوُضَحَ فَالْمِقْرَاءِ لَمْ يَغْفُ رَسْمُهَا لِمَا نَسَجَتْهَا مِنْ جَنُوبٍ وَ شَمَالٍ

قفا: فیعلی نه مره و بۆ ته سنییه ی موزه که ری موخاته به و له «وقوف» ه و به
مه عنا راوه ستانه. له وانه یه هر نه فهر یکی له گه ل بووی، به لام به عاده تی
عه ره بان که بۆ یه کیک و چند که س هر سیغه ی دو نه فهری به کار دینن.
له وانه شه نه لفی قفا نیسم و نه لفی ته سنییه نه بی، به لکوو حه رف و عه لامه تی
دووباره کردنه وه ی لفظ بی، واته «قف قف» بی و بۆ ته ئکید له راوه ستانه که دا
بی. وهك نه بوو عوسمانی مازهنی له ثایه تی سه ت و یه کی سووپه تی
«المؤمنون» دا که ده فهر مووی؛ ﴿قَالَ رَبِّ ارْجِعُونِ﴾ گوتیه تی: مه به ست سی
باره کردنه وه ی له فزی «ارجع» ه. وه له لای هیند پکان له نه سلدا «قفن» بووه به
نووینی ته ئکیده ی خه فیفه وه، به لام له بهر نه وه ی که نه و نوونه له حاله تی وه قفه دا
ده بیته نه لف و قاعیده ش وایه که به شکلی وه قفه بنووسری به نه لف نووسراوه.
هر وهك له ثایه تی یازده ی سووپه تی «علق» دا نووسراوه ﴿لَتَسْفَعَنَّ بِالْأَصِيَّةِ﴾
که نه سلله که ی «لَتَسْفَعَنَّ» به نوون بووه و به شکلی نه لف نووسراوه.

«نَبَكْ»: فیعلی موزاریعی مه‌جزووم به‌حزفی ییی لامه‌فیعله و جوابی نه‌مره و نه‌سله‌که‌ی «نَبکی» بووه.

«ذِکری» واته: یادکردنه‌وه و ناوبردن.

«حبیب»: مه‌حبوبه و خوشه‌ویست.

«سقط»: رمل و خۆله‌میش.

«اللوئی»: مه‌به‌ست نه‌و تۆز و خۆل و رمل‌یه‌که‌له‌عه‌ره‌بستانی "با" کۆی ده‌کاته‌وه و بلاوه‌ی پی‌ده‌کا و باریک ده‌بی.

«دخول» و «حومل» و «توضیح» و «مقراة»: ناوی چوار جیگان له‌خاکی خیل‌ی به‌نی نه‌سه‌ده‌که‌نه‌و خۆل و لمه‌له‌به‌ینی نه‌و چوار جیگایه‌دا واقع بووه. «رسم»: ئاسار و پاشماوه‌ی ره‌شمال و مه‌نزل، وه‌ک پشکلی حه‌یوانات و خۆله‌میش.

«جنوب»: نوقته‌ی به‌رام‌به‌ر به‌شیمال و به‌"با"یه‌کیش ده‌لین که‌له‌ویوه‌دی. «شمال»: به‌و "با"یه‌ده‌لین؛ که‌له‌لای شیماله‌وه‌بی.

پوخته‌ی مه‌عنای نه‌و دوو شیعره‌ نه‌وه‌یه‌ده‌لی: هاوړپ‌کان پاره‌ستن تا به‌یادی یارنک بگرین که‌جیگاوه‌مه‌نزل‌ی له‌نیو نه‌و ته‌پۆلکه‌خۆله‌خوار و خپ‌چانه‌ی به‌ینی نه‌و چوار جیگایه‌دا بوو، وه‌ئیستاش ئاساری ماوه‌ته‌وه، له‌به‌ر نه‌وه‌ی «با» هه‌ر سه‌عاته‌له‌لایه‌که‌وه‌هاتوو نه‌گه‌ر بایه‌ک پری کردیته‌وه «با» که‌ی دی ماستویه‌تیه‌وه. یان مه‌به‌ست نه‌وه‌یه‌که‌له‌گه‌ل نه‌وه‌شا که‌«با» شوینه‌واری شوونی خوشه‌ویسته‌که‌یان له‌به‌ینی بردوو، به‌لام ئاساری عیشق و خوشه‌ویستی یار له‌دل و گیاندا هه‌ر ماوه‌ته‌وه.

مه‌عنایه‌کی دی نه‌وه‌یه‌که‌له‌به‌ینچوونی مه‌نزل‌ی خوشه‌ویسته‌که‌ی ته‌نیا به‌هۆی باوه‌نه‌بووه، به‌لکوه‌هۆی دیکه‌ش بوون، وه‌ک بارانی زۆر و مرووری زه‌مان.

تَرَى بَعَرَ الْأَرْآمِ فِي عَرَضَاتِهَا وَ قِيعَانِهَا كَأَنَّهُ حَبُّ فُلْفُلٍ

«تَرَى»: موزاریعی «رَأَى» وهله ئه سَلْدَا «تَرَأَى» بووه و بۆ ته خفیف کراوه به «تَرَى».

«بَعَرَ»: به فه تحه ی «ب» یکه و سکوون و فه تحه ی عهینه که به مهعنا پشکلی حه یوانه.

«آرام»: وهك «آرآم». جه معی «رَم» ی به مهعنا ئاسکی سپی خالیسه و له ئه سَلْدَا «آرَم» بووه و به هو ی نه قَل قهلبه وه بۆ ته «آرام».

«عَرَضَات»: جه معی عهرسه یه و به وزه و ییه خالییه ده لَین که له پِیش خان و ماله وه یه، به لَام «سه عالیبی» ده لَی: ههر ئه رز زَلَك که خالی بی و نه کرابی به خانوو پی ده لَین؛ عهرسه.

«قِيعَان»: جه معی «قاع» ه و به مهعنا جیگای نه رمان و ده شته. «فلفل»: بیهر، ئالته.

پوخته ی مهعنا ی ئه و شیعره، یه عنی دار و مال و دیاری مه جبووبه که کاتیک ئاوه دان و خوش بوو، ئیستا چۆل و ویرانه و شوینی ئاسکانی رهنگ سپیه و پشکه له که یان وهك ده نکه بیهر بلا بوونه وه و له به رده می جیگا که یدا ده یان بینی.

كَأَنِّي غَدَاةَ الْبَيْنِ يَوْمَ تَحْمَلُوا لَدَى سَمَرَاتِ الْحَيِّ نَاقِفُ حَنْظَلٍ
وُقُوفًا بِهَا صَخْبِي عَلَى مَطِيئِهِمْ يَقُولُونَ لَا تَهْلِكْ أَسَى وَ تَجَمَّلِ

«غداة»: چیشته نگاوه.

«بَيْن»: به مهعنا به یهك گه یشتن و لَیک جیا بوونه وه ی دی، به لَام لَیره دا بۆ

جودایی به کار هاتووه.

«تَحَمَّلُوا»: کۆچیان کردووه و چوونه سه‌فه‌ر.

«لَدَى»: له کن، به لَام «لَدَى» له‌شتی مادی و حازر به کار ده‌برئ، به بیچه‌وانه‌ی «عِنْد» که ئەو له مادیات و مه‌عه‌ویات و حازر و غایب به کار ده‌برئ. «سَمَرَات»: جه‌معی - «سَمَرَة» و به دره‌ختیکی گه‌وره‌ی درکاوی ده‌لَین.

«حَى»: هۆزه.

«نَاقِفٌ حَنْظَلٍ»: به که سیك ده‌لَین؛ که کاله‌که ماره له‌ت بکا و ده‌نکه‌کانی ده‌ریینی، له و کاته‌دا به بی‌ئختیار فرمیسکی به‌چاواندا دِته‌خواری.

«وُقُوفًا»: جه‌معی «واقف»، وه‌ك چۆن «شهود» جه‌معی «شاهد» ه و له ئیعرابدا بۆته‌حال. زه‌میری «بها» بۆ «سمرات» ده‌گه‌رِته‌وه. «صَحْبًا»: جه‌معی «صاحب» ه.

«مَطِيًا»: جه‌معی «مطية» و به مه‌عنا وه‌لاغی سوارییه.

«أَسَى»: مه‌فعول له‌هوه و به مه‌عناى زۆر مه‌حز و ونیه.

پوخته‌ی مه‌عناى ئەو شیعره ده‌لَی: له چیشته‌نگاوی پوژى جیا‌بوونه‌وه له یار که کۆچیان ده‌کرد له‌لای داره درکاوییه‌کانی خیل‌ه‌که، وه‌ك ئەو که سه‌ی که کاله‌که ماره له‌ت بکا و ئاوی به‌چاواندا بیته‌خواری سه‌رسام بووم و ده‌گریام، له کاتیکدا که هاو‌پیکانم و شتره‌کانیان له‌لای سه‌ری من پاگرتبوو دل‌خۆشى منیان ده‌دایه‌وه و ده‌یانگوت: خۆت به‌خه‌فه‌تانه‌وه مه‌کوژه و خۆراگر به.

وَإِنْ شِفَائِي عَبْرَةُ مُهْرَاقَةٍ فَهَلْ عِنْدَ رَسْمِ دَارِسٍ مِنْ مُعَوَّلٍ

«مه‌راقه»: ئیسمی مه‌فعول و له «اهراق» ه و مازی بابی «ثیفعال» ه و به

مه عنا پړاوه.

«معول»: شوټنی گریان و جیگای پست پی به ستنه.

ده لئ: ده وای دهردی من فرمیسک هه لوه راندنه، به لام ده بی له سهر شوټنه واری ویران و له به ینجوو پیاو بگری؟ نایا له و نه وعه جیگایانه ده بی ټومیدت به گریه و زاری بیت و ټومیدی پزگار بوونی لی بکه ن؟

كَذَّابِكَ مِنْ أُمِّ الْخَوْرِثِ قَبْلَهَا وَ جَارَتِهَا أُمُّ الرَّبَابِ بِمَأْسَلِ
إِذَا قَامَتَا تَضَوَّعَ الْمِسْكُ مِنْهُمَا نَسِيمَ الصَّبَا جَاءَتْ بِرَيَّا الْقَرْنُفَلِ

«دأب»: به سکون و فه تحه ی هه مزه که، به مه عنا عاده ته؛ به لام له ټه سلدا وه دواکه وتنی کاز و کوششیکي وایه که پییه وه ماندوو نه بی.
«ام الخویرث» و «أم الرباب»: ناوی دوو ټافره تی دراوسیینی که له پیش ټه ویدا گرفتاری عیشقی ټه و دوسته تازه ی بی، سهر و ساختی له گه ل ټه واندا بووه.

«مأسل»: به فه تحه ی سینه که ناوی کیوټکه و به که سهری ناوټکه.

«تَضَوَّعَ»: فیعلی مازییه و به مه عنا بلاو بوټه وه یه.

«مسک»: میسکه.

«نسیم»: له جیگای مه فعولی موتله قه و له ټه سلدا «تَضَوَّعًا مِثْلَ تَضَوَّعِ نَسِيمِ الصَّبَا» بووه و له پاش حهرفی مه فعولی موتله ق و سیفه ته که ی له گه ل «مضاف إليه»، «نسیم» له جیگای دانیشتووه و مه نسووب کراوه.
«رَیَّا»: به فه تحه ی پټکه و شه دده ی یټکه، بوونی خو شه.

«قرنفل»: می‌خه‌که.

ده‌لئ: حال و عاده‌تی تۆ سه‌باره‌ت به‌خۆشه‌یستی ئه‌و خۆشه‌یسته‌ تازەت وه‌ك ئی ئه‌و دوانه‌ ده‌چئ له‌ ناکامی و دووری و لئك جیابرونه‌وه‌دا که له‌ جوانی و بۆنی خۆشدا کاتی که هه‌ڵده‌ستان بۆنی عه‌تر و عه‌یریان بلّاو ده‌بۆوه‌، وه‌ك بای سه‌بای له‌سه‌رخۆ که بۆنی می‌خه‌ك بلّاو ده‌کاته‌وه‌.

فَقَاضَتْ دُمُوعُ الْعَيْنِ مِنِّي صَبَابَةً عَلَى النَّخْرِ حَتَّى بَلَ دَمْعِي مَحْمَلٍ

«دموع»: جه‌معی «دمع»ه و به‌مه‌عنا فرمیسکه.

«صبا‌بة»: عیشق و خۆشه‌یستییه.

«محمل»: به‌ند و قایشی شیره.

ده‌لئ: له‌به‌ر زۆری عیشق و خۆشه‌یستیم بۆ ئه‌و دوانه‌، فرمیسك به‌ چاوانمدا ده‌هاته‌ خوارئ و به‌ند و قایشی شیره‌که‌می ته‌ر ده‌کرد.

أَلَا رَبَّ يَوْمٍ لَّكَ مِنْهُنَّ ضَالِحٍ وَلَا سَيِّمًا يَوْمٍ بِدَارَةِ جُلْجُلٍ

«ألا»: حه‌رفی ئاگادارکردنه‌وه‌یه.

«ربّ»: حه‌رفی جه‌رپه‌ و له‌ ئه‌سلدا بۆ که‌م دانراوه‌، که‌لیمه‌ی «کم» بۆ زۆران دانراوه‌، به‌لام هیندیک جار له‌مه‌عنای یه‌کترا به‌کار ده‌برین، وه‌ك «رَبّ» لی‌ره‌دا بۆ زۆری به‌کار هینراوه‌.

«سَيِّ»: به‌تاییه‌تی. جا ئه‌گه‌ر "ما" مای مه‌وسووله‌ بئی، ئه‌وه‌ «یوم»

ئیعرابه که ی ره فعه ده بی و نه گهر زائیدیش بی، به مه جروری ده خوئندرئته وه.
«داره جلجل»: ناوی گؤلایکه.

ده لئ: ئای که چهند کات و پوژی خوش به دل و ئاره زووی خوم له گهل
ژنان رام بواردوو و لیان به ئاوات گه یشتووم به تاییه ت له سه ر ئای «داره جلجل».

وَ يَوْمَ عَقَرْتُ لِلْعَذَارَى مَطِئَتِي فَيَا عَجَبًا مِنْ كُورِهَا الْمُتَحَمِّلِ

«یوم»: له بهر ئه وه ی ئیزافه کراوه وه لای فیعلی مازی و مه بنی و مه فتوحه.

«عقر»: بریندارکردن و کوشتنه وه یه.

«عذارئ»: جه معی «عذراء» به مه عنا کچه.

«عَجَبًا»: ئه لفه که ی له جیاتی یئی ئیزافه یه، چونکه له ئه سلدا «عَجَبِي» بووه.

«کور»: جل و کورتانی و شتره.

ده لئ: به تاییه ت ئه و پوژی که و شتری سوارییه که م بو ئه و کچانه کوشته وه
زورم به لاهه عه جایی بوو که جل و کورتانه که یان هه لگرتبوو.

فَظَلَّ الْعَذَارَى يَرْتَمِينَ بِلَحْمِهَا وَ شَحْمِ كَهْدَابِ الدِّمْقَسِ الْمُفْتَلِ

«ظَلَّ»: له ئه فعالی ناقیسه یه و بو ده وام و په یدا بوونی کاریکه له پوژدا و به
مه عنا «صار» یه.

«یَرتَمین»: موزاریعی جه معی موئه ننه سی غایبه و له بابی ئیفتیعاله و رمی به
مه عنا فریدان و هاویشته.

«هداب و هذب»: به بژولکی چاو و نهو شتانه ده‌لین؛ که به قه‌راغانه‌وه بی. «دمقس»: ئاوریشمه.

«مُفْتَل»: ئیسمی مه‌فعووله و له «فَتْل» ه و به مه‌عنا دره‌وشانه‌وه‌یه. ده‌لن: له ته‌واوی پ‌وژدا کچه‌کان گوشتی برژاو و که‌بابی و شتره‌که‌یان بژ. یه‌کتر داویشته و نهو پیوه‌ی که وه‌ک هه‌ودا نه‌چندرایی قه‌راغی ئاوریشم و په‌شمینه ده‌دره‌وشایه‌وه.

وَيَوْمَ دَخَلْتُ الْخِذْرَ خِذْرٌ عُنَيْزَةٌ فَقَالَتْ لَكَ الْوَيْلَاتُ إِنَّكَ مُرْجَلِي

«خدر»: که‌ژاوه و سه‌راپه‌رده.

«مخدره»: به ئافره‌تیک ده‌لین که له مالن وه‌ده‌رنه‌که‌وئ و خوئ نیشانی خه‌لکی نه‌دا.

«عنيزة»: نازناوی فاته‌می کچی مامی خو‌شه‌ویسته‌که‌یه‌تی و له‌به‌ر زه‌رووره‌تی شیعر مونسه‌ریفه. ده‌نا ده‌بوو غه‌یره مونسه‌ریف بوایه. چونکه ته‌ئیس و ته‌عریفی تیدا‌یه.

«لَكَ الْوَيْلَات»: جه‌معی «وَيْلَة» به مه‌عنا‌ی عه‌زابی سه‌خته.

«مرجل»: به مه‌عنا پیاده‌که‌ر و پرسواکه‌ره له‌لای پیاوان.

ده‌لن: نهو پ‌وژه‌ی که چوومه ناو که‌ژاوه‌ی عونه‌یزه‌وه‌گوئی: ئه‌ی به‌ده‌بخت که من داده‌به‌زنی و له پ‌ش چاوی پیاوان خه‌جالته و پرسوام ده‌که‌ی.

تَقُولُ وَقَدْ مَالَ الْغَيْطُ بِنَا مَعًا عَقَرْتَ بَعِيرِي يَا امْرَأَ الْقَيْسِ فَأَنْزِلْ

«مال»: خوار بوو.

«غبیط»: جوړیک له جل و کورتانی وستره.

«معاً»: پیکه وه.

«عقرت بعیری»: واته پستی وستره که مت بریندار کرد.

«انزل»: دابه زه.

ده لئ: له کاتیکدا که ژاوه که و کورتانی وستره که خوار بیون و خه ریک بوو
به روه بین ده یگوت: پستی وستره که ت بریندار کرد نه ی «امرء القیس» دابه زه.

فَقُلْتُ لَهَا سِيرِي وَ أَرْخِي زِمَامَهُ	وَلَا تُبْعِدِينِي مِنْ جَنَّاكِ الْمُعَلَّلِ
فَمِثْلِكَ حُبْلَى قَدْ طَرَقْتُ وَ مُرْضِعِ	فَأَلْهَيْتُهَا عَنْ ذِي تَمَائِمٍ مُحَوِّلِ
إِذَا مَا بَكَى مِنْ خَلْفِهَا انْصَرَفَتْ لَهُ	بِشَقٍّ، وَ تَحْتِي شَقُّهَا لَمْ يُحَوِّلِ

«سیری»: برؤ و لیخوره.

«أرخي» فیعلی نه مره له بابی ثیفعاله و به مانا شلکردنه.

«تبعدي» موزاریعی مه جزووم به حه زفی نون. «ني»: نوونی و یقایه و «یا»:

زه میر موته که لایم.

«جن»: میوه و به مه عنا چینییش هاتووه.

«مُعَلَّل»: به سیفه تی نیسمی فاعیل و مه فعول هاتووه له «عَلَّ» یه و به مه عنا

چه ند جار ناودانه و به مه عنا مه شغولکردنی مندا ل به میوه خواردنیش هاتووه.

«مثل»: مه جرووره به ته قدیری «رُبَّ» ه و له نه سلدا «رَبِّ امْرَأَةٍ مِثْلِكَ» بووه.

واته: چه ند ژنی زوړی وه لك تو.

«جُبُلَى»: ئاوس.

«طَرَقَت»: له «طروق»ه و به مه‌عنا چون له شه‌ودایه.

«مُرَضِع»: ئافره‌تی شیرده‌ر.

«تَمَائِم»: جه‌مع‌ی تمیمه و دوعای چاوه‌زاره که به‌شانی مندالانه‌وه‌ی

هه‌لده‌واسن.

«مُحَوَّل»: مندالی یه‌کساله.

«شِقَّ»: نیوه‌ی به‌ده‌ن.

پوخته‌ی مه‌عنای ئه‌و سێ شیعره‌ ئه‌وه‌یه ده‌لی: پیم‌گوت: لێخوڤه و جلّه‌وی
شلکه و له‌ میوه‌ی زۆری سه‌رگه‌رم‌که‌ری بیستانی و‌سالت ده‌رم مه‌که. زۆر ژنی
خۆشه‌ویستی وه‌ک تۆ له‌ گه‌ڵ ئه‌وه‌ی حامیله‌ بوون، یان مندالیان به‌به‌ره‌وه‌ بووه
له‌ شه‌ودا چومه‌لایان و هۆشی له‌ منداله‌ خۆشه‌ویسته‌که‌ی نه‌ماوه‌ که‌ نوشته‌ی
مندالی به‌شانه‌وه‌ بووه و له‌ کاتێ گریانیدا لای سه‌روی به‌ده‌نی بۆ ژیرکردنه‌وه‌ و
شیرپێدان به‌رز کردۆته‌وه‌ بۆلای لانکی منداله‌ که‌ و نیوه‌که‌ی لای خواری له
باوه‌شی مندانه‌بردۆته‌ ده‌ری.

وَيَوْمًا عَلَى ظَهْرِ الْكَيْبِ تَعَذَّرَتْ عَلَيَّ وَ آلتُ حَلْفَةً لَمْ تُحَلَّلْ

«يَوْمًا»: بۆته مه‌فعولوفیه‌ی بۆ «تعذرت».

«كَيْب»: ته‌پۆلکه‌یه‌ک له‌ ڤمّل و خۆل.

«تَعَذَّرْتُ»: توندی نواند و خۆی توڤه‌ کرد.

«آلت»: سویندی خوارد.

واته: ئه‌و ڤۆژه‌ وه‌یاد بینه‌وه‌ که‌ له‌ سه‌رته‌پۆلکه‌ ڤمّله‌ که‌ سویندی خوارد لێم.

أَفَاطِمَ مَهْلًا بَعْضَ هَذَا التَّدَلِّ
وَإِنْ كُنْتَ قَدْ أَجْمَعْتَ صَرْمِي فَأَجْمِلِي

«أ»: حەرفی «نداء».

«فاطم»: مونا دای مۆره خخه مه.

«مهلاً»: مه فعوولی مۆته قی مه نسووبه و به مانا له سه رخۆبوونه لیڤه دا.

«بعض»: مه فعوولوییهی «مهلاً» یه و به مه عنا لیگه رانه.

«تدل»: عیشوه و نازه.

«أجمعت»: بریار ت داوه.

«صرمی»: جودایی له من.

«أجملي»: به مه عنا ئیمان و چاکه کردنه.

ده لئ: ئە ی فاتمه که مێک ده ست له و ناز و عیشوه هه لگه و نه گه ر
بریار یشت داوه هه ر جیاوه بئ به هه وه له و ئینساف ره هتار بکه.

أَغْرَكِ مِنِّي أَنْ حُبِّكَ قَاتِلِي وَ أَنْتِ مَهْمَا تَأْمُرِي الْقَلْبَ يَفْعَلِ

«أ»: هه مزه ی ئیستفهامه و لیڤه دا بۆ ته قدیره.

«قاتل»: کوشنده، بکوژ.

«قلب»: مه به ست یان دلی شاعیر خۆیه تی، یان دلی دلداره که یه تی.

«مهما»: هه ر چۆنێک.

«تأمری»: به لا بردنی نوون به مه عنا: ئە مر ده که ی

«يَفْعَلُ»: له‌بهر زه‌رووره‌تی وه‌زنی شیعر مه‌کسور کراوه، ده‌نا لاهمه‌که‌ی ده‌بی ساکن بی.

ده‌لی: به‌وه به‌سه‌هو چووین که‌کوشته‌ی عیشقی تۆم و گیانم له‌گه‌روی ئیشاره‌یه‌کی تۆدایه‌که‌هه‌رچی بفرمووی لای واجبه‌به‌قسه‌ت بکا. یان به‌مه‌عنایه‌کی دیکه‌ده‌لی: به‌لای تۆوه‌وایه‌که‌مینش وه‌ک تو زالم به‌سه‌ر دلی خۆمدا و ده‌توانم ده‌ست له‌خۆشه‌ویستی تۆ هه‌لگرم؟ له‌کاتی‌کدا له‌ئیختیاری خۆمدا نه‌ماوه و ناتوانم هه‌نگاوێک به‌پێچه‌وانه‌ی عیشقی تۆ باویم.

وَإِنْ تَكُ سَاءَ تَكِ مِنِّي خَلِيقَةٌ فَسُلِّي ثِيَابِي عَنْ ثِيَابِكَ تَنْسُلِ

«تَک»: له‌ئه‌سلا «تکون» بووه، به‌هۆی «إن» ی جازیمه‌وه ساکن بووه و له‌پاش ئه‌وه‌ی که‌مه‌جزووم بووه به‌سکوون، نوونه‌که‌ی له‌بهر ته‌خفیف چه‌زف کراوه، چونکه‌له‌ئه‌فعالی ناقیسه‌یه‌کیک ئه‌وه‌یه‌که‌له‌سووره‌تی جه‌زمدا موزاریعه‌که‌ی دروسته‌نوونه‌که‌ی چه‌زف بکری، به‌وشه‌رتیه‌ی که‌له‌گه‌ل زه‌میری نه‌سه‌به، یان چه‌رفی ساکن نه‌بی.

«خليفة»: خوو و چه‌وسه‌له.

«سُلِّي»: فیعلی ئه‌مری «سل» و به‌مه‌عنا ده‌ره‌ینان شتی‌ک له‌شتی‌ک به‌له‌سه‌ر خۆبی.

«ثياب»: لیباسه، یان کینایه‌یه‌له‌«دل»، وه‌ک هیندی‌ک زانایان له‌ئایه‌تی ﴿وَتِيَابَكَ فَطَهَّرْ﴾ دا به‌دلیان مه‌عنا کردوه.

«تَنسُل»: له‌«نسل» هه‌به‌مه‌عنا پززان و هه‌لوه‌رانندی موو و که‌وتنی «په‌ر» و

«خوری» به.

دهلئ: نه گهر به عزه نه خلاق و خوورده وشتی منت پی خوش نییه،
لیاسه کانی من له لیاسه کان خۆت جیا بکه وه و له خۆتم دور بخه ره وه،
هه رچهند که دوری له تو بۆ من قایلی تهحه مول نییه و زۆر سهخته، به لام
ناتوانم بی نه مریت بکه م. نه و کاته لیاسه کانم وهك پهری بالنده، یان مووی
حه یوانات دوور له تو فری ده درین.

یان دهلئ: نه گهر نه تو ده توانی و پیت نه کری، دلم له ناو دلت بینیه ده ر، تا
دلت ئاسوده ده بی؛ چونکه من خۆم ناتوانم نه و کاره بکه م.

وَمَا ذَرَقْتَ عَيْنَاكَ إِلَّا لِتَضْرِبِي بِسَهْمَيْكَ فِي أَعْشَارِ قَلْبٍ مُّقْتَلٍ

«ذرق»: فرمیسک هه لوه راندن.

«تَضْرِبِي»: مه نسوویه به هه رفی «أَنْ» ی ناسیبه ی موقه دده ره.

«سهمي»: «سَهْمَيْنِ» ته سنییه ی «سهم» و به مه عنا «تیر»ه، نوونه که ی به
هوی ئیزافه وه هه زف کراوه.

«أعشار»: یان له فزیکه به بی موفرده و به مه عنا پارچه پارچه یه، یان
جه معی عوشره و به مه عنا ده یه که.

«مُقتَل»: ئیسمی مه فعووله و له «قتل»ه و به مه عنا زه لیل و ئیتاعه کردنه.

واته: گریه و ته ماشا کردنه که ت ته نیا کوشتن و دلشکاندنی منه، چونکه
فرمیسکی دوو چاوه کانت وهك تیر کار له دلم ده که ن و وهك «دیزه» پارچه
پارچه ی ده که ن.

یان مه عنا یه دهلئ: به و فرمیسک هه لوه راندنه ت ده تهه وئ له یاری و
بازی عیشقدا سه رتا پای دلم وه ده ست بینی وهك قومار بازیک.

وَيَيْضَةُ خِذِرٍ لَا يُرَامُ خِباؤها تَمَتَّعْتُ مِنْ لَهْوِهَا غَيْرَ مُعْجَلٍ

«بیضة»: هیلکه ی مریشک، یا ئی نه عامه و «شتر مرغ» ه و مه جر ووره به وای «رُبَّ».

«یرام»: موزاریعی مه جهوول و له «روم» ه و به مه عنا قه سره.

«خباء»: ره شماله له موو و خوری و به رگن.

«غیر»: نه گهر مه جر ووری وه خوئنین سیفه تی «لهو» ه و نه گهر مه نسو ویش بی ده بیته حال.

«مُعْجَلٍ»: ئیسمی فاعیلی بابی «إفعال» ه و له «عجل» ه.

ده لی: نه ی که تا ئیستا له گه ل چه ندین ئافره تی نه رم و ناسک و ده ست لینه دراوی ره نگ وهك هیلکه، له گه ل نه وه شدا که هه رگیز له ره شمال نه چوونه دهر وه و که س ده ستی لینه داوه، نه من به بی شیواوی و په شوکان له گه لم رابواردوه و به ئاره زووم که یشتووم.

تَجَاوَزْتُ أَخْرَاسًا إِلَيْهَا وَمَعْشَرًا عَلَيَّ حِرَاصًا لَوْ يُسِرُّونَ مَقْتَلِي

«احراس»: جه معی «حارس»، یا جه معی «حَرَس» ه و به مه عنا ئیشک گره و پاسه وانه.

«معشر»: خیل و ده سته.

«حراص»: جه معی «حریص» ه.

«يُسِرُّونَ»: به مه عنا ئاشکرا کردن و شاردنه وه یه.

ده لئ: به نئو پاسه وان و ئیشک گرانئکی زوردا خۆم گه یاندۆته ئه و ژنه،
هه رچه نده به خوئنی سه رم تینوو بوون، ئه گه ر بیاتتوانیایه و ده ستیان پیم
بگه یشتایه به هه ر جوړئک بویه ده یانکوشتم.

إِذَا مَا الثُّرَيَّا فِي السَّمَاءِ تَعَرَّضَتْ تَعَرُّضَ أَثْنَاءِ الْوِشَاحِ الْمُفْصَلِ

«ثریا»: چه ند ئه ستیره یه کن له بورجی «ثور» دان.
«تعرض»: به مه عانی پروتیکردن و نیشاندان و رویشان به لای پانی شتدا.
«أثناء»: قه راغ و ناوه راستی راخراو.
«وشاح»: به رمووری ژنان.
«مفصل»: به به رمورئک ده لئین که نئو به نئو دوپر و گه وهه ر و مه رجانی تیدا
بئ.
ده لئ: کاتئ چوومه لای ئه و ژنه که ئه ستیره ی حه وته وانه و کۆ و ته رازوو له
رۆژه لاتئ ئاسمانه وه سه ریان وه ده رنابوو ده بیندران.

فَجِئْتُ وَقَدْ نَضْتُ لِنَوْمٍ ثِيَابَهَا لَدَى السِّتْرِ إِلَّا لِبَسَةَ الْمُتَفَضِّلِ

«نضا»: لیباس دانان.
«ستر»: په رده.
ده لئ: چووم بۆلای له کاتیکا له نزیکئ په رده بوو، وه لیباسه کانی دانابوو
بیجگه له لیباسی خه وه که ی.

فَلَمَّا أَجَزْنَا سَاحَةَ الْحَيِّ وَانْتَحَىٰ بِنَا بَطْنُ حَبْتٍ ذِي حِقَافٍ عَقَنْقَلٍ

«"اجاز" المكان و جازه»: یه‌عنی له‌و جیگایه‌ی رویشته و تیپه‌ری.
 «حی»: عه‌شیره‌ت. یان جیگا و گه‌ره‌ك.
 «انتحی»: تیكه‌ی زائید و نوونه‌كه‌ی ئه‌سلیه و له‌بابی ئیفتیعاله و به‌مه‌عنا
 باوهر و ئیعتیماده.
 «بطن»: به‌جیگایه‌کی هه‌موار و ده‌شت ده‌لێن كه‌ له‌ ده‌وره‌ی بلندى هه‌بی.
 «حبت»: عه‌رزێكى نه‌رم و سه‌ره‌وژێر.
 «حقاف»: ته‌پۆلكه‌ی رمل و خۆل.
 «عقنقل»: یه‌عنی عه‌رزێكى سه‌خت و ناهه‌موار.
 ده‌لێ: كاتێ له‌لای خێله‌كه‌ رویشته‌ین و گه‌یشتینه‌ ئه‌و جیگا ئه‌مین و
 خه‌لوه‌تییه و كرا ئه‌وه‌ی كرا، كه‌ بۆ گێڕانه‌وه‌ نابێ.

هَصَرْتُ بِفَوْدَيَّ رَأْسَهَا فَتَمَايَلَتْ عَلَيَّ هَضِيمَ الْكَشْحِ رَيَّا الْمُخْلَخِلِ

«هصر»: پاكیشان.
 «فودان»: مووی سه‌ر و بن گۆی پاكیشان.
 «هضيم الكشح»: یه‌عنی قه‌د باریك.
 «رَيَّا»: یه‌عنی تی‌راو.
 «مخلخل»: جیگای خرخال له‌ پێدا.
 ده‌لێ: كاتێ گه‌یشتینه‌ ئه‌و جیگا خه‌لوه‌تییه و دوور له‌چاوی په‌قیبان، له‌ دوو

لاوه پرچه کانم پراکیشا و له باوه شم گرت، ئه و به ژن و بالا ناسکه و ته نیشته
زه عیفه و ناوقه د باریک و به له ک قه له وه.

مُهْفَهْفَهٗ بِيضَاءُ غَيْرُ مُفَاضَةٍ تَرَائِبُهَا مَصْقُولَةٌ كَالسَّجَنَجَلِ

«مهفهفه»: ژنی مه یله و زه عیفی ناسک به دهن.

«مُفَاضَةٌ»: ژنی زگ زلی گۆشتن.

«ترائب»: جه معی «ترییه» جیگای گه ردن به ند له سه ر سنگی ئافره ت.

«مصقولة» پاککردنه وه ی ژه نگ و چلک.

«سجنجل»: ئاوژنه. به لای هیندیکانه وه به مه عنا پارچه یه ک ئالتون و ته لایه.

ده لئ: ژنیکه ناوقه د باریک، زگ بچووک و زه عیف، نه ک زگ زل و گۆشتن،

سینگى وه ک ئاوژنه ده دره وشیتته وه.

كَبِيرِ الْمُقَانَاةِ الْبَيَاضِ بِصُفْرَةٍ غِذَاهَا نَمِيرُ الْمَاءِ غَيْرُ الْمُحَلَّلِ

«بکر»: به ئه وه لئ هه موو شتیک ده لئین.

«مقاناة»: په روه رده کراو.

«البياض»: سپی.

«نمیر»: ئاوی سارد و خووش.

«محلل»: یان له «حلول» ه یا له «حل» ه.

ده لئ: په رنگی سپی و مایل به زه رده، وه ک هیلکه ی نه عامه وایه. ئاوی

خواردنه وه ی سافی و خالیسه و له سه ر پښگای خه لکدا نییه تا لئلی بکه ن. جا

كه سيك به ئاويكى وا پهروهده كرابى ده بى چهند ناسك و له تيف و خوش مه شرف بى.

يان مه عنای وایه ده لى: له پړهنگ و جوانيدا وهك دانهى مروارپه كه به ئاويكى وا پهروهده كرابى كه له بنى ده رپادا ده ستى لى نه درابى.

تَصُدُّ وَ تُبْدِي عَنْ أُسَيْلٍ وَ تَتَّقِي بِنَاطِرَةٍ مِنْ وَحْشٍ وَ جَرَّةَ مُطْفِلٍ

«صد»: پړو وهرگپړان.

«ابداء»: نيزهار.

«أسيل»: گونا.

«تتقي»: خوى ده پارتزى.

«ناطرة»: چاو.

«وحش»: جه معى «وحشى».

«وَجَرَّة»: ناوى جینگايه كه.

«مطفل»: خاوهن مندا ل.

ده لى: پړوى له ئيمه وهرده گپړى و گونا و پړومه تى جوانى نيشان ده دا و به چاويك ته ماشا ده كا وهك چاوى ناسك و گاكپړى شو بى «وجرة»، له كاتيكدا كه به چكهى هه بى، له بهر نه وهى چاوه كانى پړپړون له خوشه و بستى، وهك چاوى نه و حه يوانا تانهى كه ته ماشاى به چكه كانيان ده كه ن.

وَ جِدٍ كَجِدِ الرَّءْمِ لَيْسَ بِفَاحِشٍ إِذَا هِيَ نَصَّتْهُ وَ لَا بِمُعْطَلٍ

جید: گهردن.

«ره م»: ئاسکی سپی خالیس.

«فاحش»: زیاد له نه ندازه.

«نص»: بلندکردنه وه.

ده لئ: گهردنیك نیشاندده دا وهك گهردنی ئاسك، به لام به گهرده نه كه ی له نه ندازه ی جوانی ده رناچی نه گهر به گهردنه ند خۆی ده رازینیته وه.

وَقَرَعَ يَزِينَ الْمَتْنِ أَسْوَدَ فَاحِمٍ أَثِيثٍ كَفَنُوا النَّخْلَةَ الْمُتَعَثِكِلِ

فرع: مووی پر و ئینسانی موو زۆر.

«متن»: پشت.

«فاحم»: زۆر پرەش.

«أثيث» موو، یا گیایی زۆر و پر و پرەش، وهك هیښووی داری خورمای زۆر خاوه ن بهر.

ده لئ: زولفانیك نیشان ده دا زۆر پر و پرەشن. وهك هیښووی دارخورمای زۆر خاوه ن بهر.

غَدَائِرُهُ مُسْتَشْزَرَاتٌ إِلَى الْعُلَى تَضِلُّ الْعِقَاصُ فِي مُثْنَى وَ مُرْسَلِ

«غداثر»: جه معی «غديره» یه عنی چه پکیك موو.

«مستشزرات» ئیسمی فاعیل جه معی موئه ننه سه له بابی ئیستیفعال و له

«شزر» و به مه‌عنا قایم و مه‌حکهم، یان به مه‌عنا بلند و ملند بوونه. که له‌و وه‌خته‌دا به ئیسمی فاعیل و مه‌فعول ده‌خو‌ئندرئته‌وه.

«عَلَى»: لای سه‌ره‌وه.

«تَضَلَّ»: ون ده‌بی.

«عَقَاصَ»: جه‌معی «عقیصة»، به مه‌عنا لَیْكَ هَالَاو.

«مَثْنَى»: مودی بریقه‌دار و به قۆرت و پیچ.

«مَرْسَل»: مووی ئازاد نه وه‌ندراوه.

ده‌لَی: ده‌سته مووی زولفه‌کانی لَیْكَ هَالَابوون و به‌رز بیوونه‌وه، ئه‌و به‌شه‌ی که لَیْكَ هَالَابوو له‌ نێو ئه‌وانه‌دا که وه‌ندرا‌بوونه‌وه و به‌ردرا‌بوونه‌وه شار‌درا‌بوونه‌وه، یه‌عنی پرچه‌کانی ئه‌وه‌نده‌ پر و زۆر بوون بیوونه‌وه چه‌ند به‌ش، هیندی‌کی به‌رز کرد‌بوونه‌وه و له‌سه‌ر سه‌ری قوت بوو‌بوونه‌وه و به‌شی زۆری به‌ردا‌بوونه‌وه و هیندی‌ک لوول و لَیْكَ هَالَابوون.

وَ كَشْحٍ لَطِيفٍ كَالْجَدِيلِ مُخَصَّرٍ وَ سَاقٍ كَأَنْثُوبِ السَّقِيِّ الْمَذَلِّ

«کشح»: ته‌نیشت.

«جدیل»: ئاوساری قایش.

«مُخَصَّر»: ناو‌قه‌د باریک.

«انثوب»: به‌ینی دوو‌گرایی بلو‌ئیر.

«سقی»: لیره‌دا به مه‌عنا ئاو دراوه.

مذلل: به دار‌خورمایه‌ک ده‌لَین که به‌ری زۆر بی و داری وه‌به‌ر ده‌ن تا نه‌شکێته‌وه.

ده‌لئ: زگ زه‌عیف و ناوقه‌د باریکیکه‌که‌که‌له‌که‌ی وه‌ک ئاوسارنکی چه‌رمی
باریک وایه و به‌له‌کی وه‌ک قه‌دی ئه‌و گوله‌ وایه له‌ سافی و سپیه‌تیدا که‌ له‌بن
سپیه‌ری دارخورمادا په‌روه‌رده‌ کرابی.

و تَضْحِي فَتَيْتُ الْمِسْكَ فَوْقَ فِرَاشِهَا نَوُومُ الضُّحَى لَمْ تَنْتَطِقْ عَنْ تَفْضُلٍ

«تضحی»: فیعلی ناقیسه و بۆ کردنی کارنک له‌ چیشته‌نگاودایه.

«فتیت»: وردکردن و کوتراوی هه‌ر شتیک بی.

«نوووم» خه‌والوو.

«لم تنتطق»: پشتیندی نه‌به‌ستوه.

«عن»: له‌پاش.

«تفضل»: له‌به‌رکردنی کراسی خه‌و و کار.

ده‌لئ: له‌به‌ر ئه‌وه‌ی که‌ گوزه‌رانی خو‌شه‌و ده‌وله‌مه‌ند و قه‌ره‌واشی هه‌ن. تا
چیشته‌نگاو له‌ جیگادا هه‌لناستی و بۆنی میسک له‌ جیگا که‌یدا بلاو ده‌بیته‌وه و
له‌سه‌ر کراسی ته‌نکی کارکردنه‌وه پشتیند نابه‌ستی چونکه‌ کار نا‌کا و له‌ ناز و
نیعه‌م‌تدا رایده‌بو‌یرئ.

و تَعْطُو بَرَخْصٍ غَيْرِ شَيْنٍ كَأَنَّهُ أَسَارِيعُ ظَنِّي أَوْ مَسَاوِيكَ إِسْحَلِ

«تعطو»: ده‌ست ده‌با بۆ کار.

«رخص»: نه‌رم و له‌تیف.

«شن»: نه‌ستور و سه‌خت.

«أساريع»: جه‌معی «أسروع»، کرمی ناو‌گیا‌یان، یان جی‌گایه‌کی شی‌دار که قام‌کی ژنانی پی‌ ته‌شبه ده‌که‌ن.

«ظبي»: ناوی جی‌گایه‌ك.

«مساويك»: جه‌معی «مساوك». واته: سیواك.

«اسحل»: دار‌كه له‌قه‌کانی راست و باری‌کن ده‌یان‌که‌ن به سیواك که قام‌کی ژنان به‌وان ته‌شبه ده‌که‌ن.

ده‌لی: به ده‌ستی نهرم و له‌تيف ده‌ست ده‌با بو‌شت، نه‌ک به په‌نجه‌ی نه‌ستور و سه‌خت که وه‌ک کرمی ناو‌گیا‌کانی دو‌لی «ظبي»، یان وه‌ك می‌سواکی داری «اسحل» وان.

تُضِيئُ الظَّلَامِ بِالْعِشَاءِ كَانَهَا مَنْارَةُ مُنْسى رَاهِبٍ مُتَبَلِّلٍ

«تضيئ» موزاریعی «أضأ» له «ضوء» و به مه‌عنا پرووناکی.

«ظلام» تاریکی.

«عشاء» دوا‌ی پوژا‌ ناوا.

«منارة»: جی‌گای پرووناك و چرا.

«ممسی»: له‌دوا نیوه‌پوژ تا پوژ ناوا.

«راهب»: دیر‌نشینیك که ته‌رکی دنیا‌ی کرد‌بی.

ده‌لی: جوانی و پرووناکی پوخ‌ساری یار تاریکی شه‌و واپرووناك ده‌کاته‌وه وه‌ك چرای پرووناکی نه‌و عابیده دیر‌نشینه له‌کاتی شه‌ودا.

إِلَىٰ مِثْلِهَا يَزْنُو الْحَلِيمُ صَبَابَةً إِذَا مَا أَسْبَكَرَتْ بَيْنَ دِرْعٍ وَ مَجُولٍ

«يَزْنُو»: ده پروانی.

«حلیم»: عاقل.

«صباة»: مه فعولوله هو، یه عنی له پروی عیشق و خو شه و یستییه وه.

«اسبکرت»: له بابی «افعللال» و پروباعی و مه زیدوفیهی. واته: له پروی

عیشق و خو شه و یستییه وه خو ی به رز ده کاته وه.

«درع»: کراسی ژنان.

«مَجُول»: یه عنی کراسی بچو وکی کچی ساوا.

یه عنی: پیای عاقل له پروی شوق و عیشقه وه ته ماشای ژنیکی ئاوا ده کا له و
کاته یه داکه له ناو چهن د ژن و کچی نابالقی به به ژن و بالای جوان و راست و بلند
و پلک و پیکه وه خو ی بنوینی. واته: له مندالی تیپه ری بی و هیشتا به حه ددی
بلوغ نه گه یشتبی. به لام به قیافه و قه دو بالآ له ناو هه مواندا دیار و مومتاز بی.

تَسَلَّتْ عَمَايَاتُ الرَّجَالِ عَنِ الصَّبَا وَ لَيْسَ فُؤَادِي عَنْ هَوَاكِ بِمُنْسِلٍ

«تسلت»: ئارام و ئاسوده ده بوو.

«عمایات»: جه معی «عمایة» به مه عنا گومراو وه دوا شتی بی مه عنا که وتن.

«صبا»: مندالی و کاری مندالانه کردن.

«فؤاد»: دل و عهقل.

«هواک» عیشقی تۆ.

«منسل» ئیسمی فاعل له‌بابی «انفعال»ه، «سلو»: به‌مه‌عنا دَلْ ئاسووده‌یی و غه‌م رۆیشتنه. له‌ئه‌سلدا «منسلی» بووه و ییکه‌ی له‌به‌ر ته‌خفیف چه‌زف کراوه.

ده‌لێ: گومراهی و کاره‌خه‌راپ و بێ‌جێکانی پیاوان نه‌ما و له‌دوا‌گه‌نجی و لاوی دلیان ئاسووده‌بوو، له‌شیتێ عیشق و چه‌زلیکردن ده‌ستیان هه‌لگرت، به‌لام دَلْ و عه‌قلی من سه‌باره‌ت به‌عیشق و خو‌شه‌ویستی تۆ ئارام ناگرن و به‌هیچ وه‌سیله‌یه‌ك ده‌ست هه‌لناگرن.

أَلَا رَبَّ خَصْمٍ فَيْكِ أَلَوِي رَدَدْتُه نَصِيحٍ عَلَى تَعْدَالِهِ غَيْرِ مُؤْتِلٍ

«خصم» واته: دوژمن. وه‌هیندێك عه‌ره‌ب لایان وایه ته‌سنیه و جه‌مع و ته‌ئیسسی نییه، وه‌ك له‌قورئانی پیرۆز له‌سووره‌ی «ص» له‌ئایه‌تی بیستدا ده‌فه‌رمووی: ﴿وَهَلْ أَتَاكَ نَبَأُ الْخَضَمِ إِذْ تَسَوَّرُوا الْمِحْرَابَ﴾.

«ألوی»: به‌كه‌سیك ده‌لێ كه‌له‌دوژمنایه‌تیدا زۆر شیگیر و توند و تیژ بێ.

«نصیح»: دلسۆز و ئامۆزگاری‌كه‌ر.

«تعدال»: لۆمه و سه‌رزه‌نشت.

«مؤتل»: له‌ئه‌سلدا «مؤتلی» و له‌بابی ئیفتیعاله و له‌«الو» و به‌مه‌عنا

ته‌فسیره.

ده‌لێ: زۆر وشیار به‌و بزانه‌كه‌ئێستا زۆر دوژمنی داغ له‌دَلْ ئامۆزگاری و سه‌رزه‌نشت و لۆمه‌یان كردووم سه‌باره‌ت به‌خو‌شه‌ویستی تۆ و ویستویه‌انه ده‌ستم پێ له‌خو‌شه‌ویستی تۆ هه‌لگرن، به‌لام ده‌ستم به‌سینگی پێ له‌داخیه‌وه‌ناوه و جوابم كردن و نه‌یان‌توانیوه ده‌ستم پێ هه‌لگرن.

وَلَيْلٍ كَمَوْجِ الْبَحْرِ أَرْخَىٰ سُدُولَهُ عَلَيَّ بِأَنْوَاعِ الْهُمُومِ لِيَبْتَلِي

«لیل»: مه جروره به واوی «رُبَّ».

«أرخی»: هه لاهه سین و دادانه وه.

«سدول»: جه معی «سدل»، یه عنی په رده.

«هموم»: جه معی «هم» به مه عنا غم و خه فته.

«بني» له «بأنواع» دا به مه عنا مه عه یه، واته له گه ل.

«یبتلی»: له «ابتلا» یه و به مه عنا تا قیکردنه وه و ئیمتیحانه.

ده لئی: تا ئیستا چه ندین شه وی وهك مه وچ و شه پۆلی ده ریا و وه حشه تناك و ترسناك داوئنی په شی خوځان پر له ئه نوعی خه م و خه فته به سه ر مندا کیشاوه تا من تا قی بکه نه وه و سه بر و خوځاگری من له به رامبه ر به لا و موسیبه تدا بزانن.

فَقُلْتُ لَهُ لَمَّا تَمَطَّى بِصُلْبِهِ وَ أَرْدَفَ أَعْجَازاً وَ نَاءَ بِكُلِّكَلٍ

«تمطى»: در ئژه بۆوه.

«صلب»: پشت.

«أردف»: دواکه وتن و به دوا خوځدا بردن.

«أعجاز»: به شی دواوه ی هه ر شتیك.

«ناء»: دوورکه وتن وه.

«كلكل»: واته سینگ و به روک.

ده‌لی: به شه‌وم گوت: کاتیڤ پستی خوی درێژ کرد و سه‌رین و پانی خوی به‌دوا خۆیدا هینا و سینگی دوورکه‌وته‌وه، خولاسه شه‌و پۆژ درێژ بوو ته‌وه‌ل و ئاخری زۆر لێڤ دوورکه‌وته‌وه، شه‌ویکی زۆر سه‌خت و ناهه‌موار بوو. ناچار بووم به شه‌وم گوت:

أَلَا أَيُّهَا اللَّيْلُ الطَّوِيلُ أَلَا أَنْجَلِي بَصْبِحِ وَمَا الْأَصْبَاحُ مِنْكَ بِأَمْثَلِ

«ألا»: ی‌یه‌که‌م بۆ ئاگادارکردنه‌وه‌یه و ته‌وه‌ی دووهم ته‌مه‌نناو ئاره‌زویه.
«أيتها»: منادای موبه‌هم به‌حه‌زفی حه‌رفی نیدایه.
«اللیل»: سیفه‌ته بۆ «أيتها».
«انجلی»: فیعلی ئه‌مری بابی «انفعال» و به‌مه‌عنا ده‌رکه‌وتن و لاجوونه.
«إصباح» پۆژ بونه‌وه‌یه.
«أمثل» چاکتر.

بێی «بصبح»: بۆ سه‌بیه‌ته، یان به‌مه‌عنا «عن»ه.
ده‌لی: گوتم: ئاگادار به‌ئه‌ی شه‌وی درێژ خۆزگه ده‌بووی به‌پۆژ و به‌هاتنی پۆژ په‌فعی زه‌حمه‌ت ده‌کرد، ئه‌گه‌ر چی پۆزیش له‌تۆ باشت‌ر نییه، چونکه‌ پرووناکی و تاریکی له‌دل و دیده‌ی عاشقی ناکامدا ئه‌وه‌نده‌یان فه‌رق و جیاوازی نییه.

فَيَا لَكَ مِنْ لَيْلٍ كَانَتْ نُجُومُهُ بِأَمْزَاسٍ كَثَّانٍ إِلَى صُمٍّ جَنْدَلٍ

«فاء»: عاطفه و

«یا»: بۆ نیدا و بانگکردن.

«لك»: ته عه جوب و سه رسامی ده گه یه نی.

«أمراس»: وهك ده رگای ئاسن و نه نگوستیله ی زېر، ته نافی زۆر نه ستوور.

«أصم»: سه خت و په ق.

«جندل»: به رد.

ده لئ: ئه ی شه و سه رم سوپماوه له درئزی بئ ئینسافی تۆ.

یان به مه عنا ده لئ: ئه ی قه وم فریام که ون سه رم سوپماوه له درئزی

بئ ئینسافی تۆ.

یان به مه عنا ده لئ: ئه ی قه وم فریام که ون سه رم سوپماوه له و شه وه ی که

نه ستیره کانی به ته نافیکی زۆر قایم له که تانی به به ردیکی زۆر سه خت و

مه حکه مه وه به ستراونه وه و هه لئا که ندرئ و ناروا و په فعی زه حمه ت ناکا و

پزگارم بئ.

وَقَرَبَةٍ أَقْوَامٍ جَعَلْتُ عِصَامَهَا عَلَى كَاهِلٍ مِنِّي ذُلُولٍ مُرَحَّلٍ

زۆربه ی زانا یان ده لئین؛ له و شیعره وه تا شیعری «کِلانّا» له و قه سیده نه بووه و

به عزێکان هاویشتووبانه ته سه ری.

«قربة» به که سه ره ی قافه که به مه عنا مه شکه ی ئاوه.

«عصام»: په تی مه شکه ی ئاو.

«کاهل»: شان.

«مُرَحَّل»: ئیسمی مه فعوول و بۆ موباله غه له هه لگرتن و خوڤا گرتنه.

ده‌لّی: زۆر جار مه‌شکه‌ی ئاوم به‌ شانی داداوه و چوومه سه‌رکار و ده‌سته‌مۆکه‌ی خۆم گرتوو و هاوڕێکانم خزمه‌ت کردوو. یان مه‌به‌ستی پێی ئه‌وه‌یه‌ ده‌لّی: له‌کاتی به‌لا و موسیبه‌ت و ژبانی خه‌لکدا خۆم به‌ به‌رپرس زانیوه و زه‌حمه‌تی به‌جێگه‌یاندنی کار و ئاره‌زووی خه‌لکم قه‌بوول کردوو و به‌ زه‌حمه‌تم نه‌زانیوه.

وَ وَادٍ كَجَوْفِ الْعَيْرِ قَفْرٍ قَطَعْتُهُ بِهِ الذُّئْبُ يَعْوِي كَالْخَلِيعِ الْمُعَيَّلِ

«وادی»: شیو، یان ده‌شتێک له‌ به‌ینی کێو و ته‌بۆلکه‌دا.

«جوف»: سک و ناوی شت.

«عیر»: جاشه‌که‌ر، «جوف العیر»: به‌ جێگایه‌ك ده‌لّین که پێشتر سه‌رسه‌وز ئاوه‌دان بووبی، به‌لام به‌ تێپه‌رپوونی زه‌مان گه‌رابێت به‌ چۆل و وێرانه‌.

«قفر»: خالی، وشک.

«به‌»: له‌ودا.

«ذئب»: گورگ

«يعوی»: ده‌لوورێنی.

«خلیع»: ده‌رکراو، یان قوما‌ریاز.

«مَعَيَّل»: خاوه‌ن مندالی زۆر.

ده‌لّی: ئای که تا ئێستا چه‌ندین ده‌شت و سه‌حرای خالی له‌ خه‌لک وه‌ك زگی برسی جاشه‌که‌ر و خالی و به‌تال له‌ له‌وه‌ر، یان وه‌ك زگی که‌ریکی به‌ره‌لداو بی‌سوود، یان وه‌ك مالی ئه‌و که‌سه‌ی که له‌ قه‌ومی عاد مابۆوه و ناوی حیمار بووه و له‌پاش ته‌مه‌نیکی زۆر له‌ خواپه‌رستیدا کافر و مالدۆران و

به دبه خت بووه، پیاندا رپوشتوم که گورگ وه که سیکی ده رکراو هه ر لووره ی
بووه، یان وه کومار بازیکي خاوهن مندال و نه دار که دهنه رینتی و هاوار ده کا.

فَقُلْتُ لَهُ لَمَّا عَوَىٰ إِنَّ شَأْنَنَا قَلِيلُ الْغِنَىٰ إِنْ كُنْتَ لَمَّا تَمَوَّلِ

«قلیل الغنی»: یه عنی ده ست کورت و بی نهوا و له ئیعرابدا خه به ره بۆ
«إِنَّا» ی مه حزووف و له نه سلدا ئاوا بووه: «إِنَّ شَأْنَنَا إِنَّا قَلِيلُ الْغِنَىٰ».
«لَمَّا»: به مه عنا «لم» وه که له و ئایه ته ی سووره تی ئالی عیمراندا ده فهرموئ:
﴿وَلَمَّا يَعْلَمِ اللَّهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ﴾ دا که به مه عنا «لم» ه.
ده لئ: کاتئ گورگ دهستی کرد به لووره لوور پییم گوت: وه زع و حالی
هه ردو کمان هه زاریه و به خوړایی وه دوا سهروهت و مالکه وتنه، نه گه ر توش وه
من مال و حالیکت نه بی.

كَلَانَا إِذَا مَا نَالَ شَيْئًا أَفَاتَهُ وَمَنْ يَخْتَرِثُ حَرْثِي وَحَرْثَكَ يَهْزِلُ

«کلانا»: هه ردو کمان.
«أَفَاتَهُ»: له ده ست ده دهن.
«حَرْث»: له نه سلدا به مه عنا کیلان و تۆوچاندنه، به لام لیږه دا به مه عنا کار و
تیکو شانه.
«يَهْزِلُ»: جه زای «من» جازمه یه و مه جزوم به سکونه، به لام له بهر
زه رووره تی شیعر مه کسوور کراوه.

ده‌لئ: هەر یه‌کێک له‌ من و تو‌ ئه‌وه‌ی ده‌ستی ده‌که‌وئ به‌ ئیسراف و وێڵ‌خه‌رجی له‌ ده‌ستی ده‌ده‌ین و ئه‌وه‌ی وه‌ک ئێمه‌ کار و کاسبی بکا نه‌دار و ژیان ناخۆش ده‌بێ.

وَقَدْ أَغْتَدِي وَالطَّيْرُ فِي وَكُنَاتِهَا بِمُنْجَرِدٍ قَيْدِ الْأَوَابِدِ هَيْكَلِ

«أَغْتَدِي»: زوو ده‌چمه‌ده‌رئ.

«طَيْر»: جه‌معێ «طائر»ه وه‌ک چۆن «تَجَر» جه‌معێ «تاجر»ه.

«وُكُنَات»: یه‌عنی هێلانه‌.

«مُنْجَرِد»: توند‌په‌و، یان که‌م موو.

«قيد الأوابد» به‌ندی گیان له‌ به‌رانی وه‌حشی.

«هیکل»: ئه‌سپی گه‌وره‌و خۆش‌په‌وی وه‌حشی گیر.

ده‌لئ: ئیستا په‌ره‌نده‌ و بالدار هەر له‌ناو هێلانه‌کاندا بوون که‌ ئه‌من سواری

ئه‌سپی وه‌حشی‌گیری خۆش‌په‌و سوار بووم و زوو چوومه‌ ده‌ره‌وه‌.

مِكَرٌّ مِفْرٌ مُقْبِلٌ مُدْبِرٌ مَعَا كَجَلْمُودٍ صَخْرٍ حَطَّةَ السَّيْلِ مِنْ عَلٍ

«مِكَرٌّ مِفْرٌ»: له‌ که‌رو فرن به‌ مه‌عنا هات و چۆن، «مِكَرٌّ»: ئه‌سپێکه‌ که‌ له‌

شه‌را چاک هێرش نه‌بات، «مِفْرٌ»: ئه‌سپی تیز.

«مُقْبِلٌ و مُدْبِرٌ»: به‌ مه‌عنا پروو تێکردن و پشت تێکردن.

«جلمود صخر»: به‌ردی گه‌وره‌و سه‌خت

«حط»: سه ره و ژیری کرده وه.

«عل»: سه ره وه.

ده لئی: نه و نه سپه له یه ک کاتدا په لامار ده داو ده گه پرتته وه. پرووی تیده کا و پشت هه لده کاته وه. وه ک به ردیکی گه وره و سهخت وایه که سیلا و هه لیده که نی و به توندی به ملا و نه ولایدا ده دا.

كُمَيْتٍ يَزِلُّ اللَّبْدُ عَنْ حَالٍ مَّتْنِهِ كَمَا زَلَّتِ الصَّفْوَاءُ بِالْمَتَنَزِّلِ

«کمیت»: ته سفیری «اکمت» به غیری قیاس، به نه سپیک ده لئن که پهنگی له بهین په شی و سووریدا بی و ناوی شه راییشه.
«یزل»: ده خزی.

«لبد»: لبادی بن زین.

«حال متنه»: ناوه راستی پستی.

«صفواء»: به ردی سهخت و پهق.

«متنزل»: بارانی باریو. یان نه و که سه ی له سه ر به رد دانیشتو وه.

ده لئی: نه سپیکی پهنگ په ش و سووره، به هو ی قه له وی و لووسی پستی لبادی بن زینه که ی ده خزی و به پشتیه وه به ند نابی، وه ک به ردیکی ساف و لووس که دلزپه ی باران له سه ر خو ی راناگری.

عَلَى الذَّبْلِ جَيَّاشٍ كَأَنَّ اهْتِرَامَهُ إِذَا جَاشَ فِيهِ حَمِيهُ غَلِيٌّ مِرْجَلٍ

«ذبل»: زه بوونی و کزی.

«جیاش»: زۆر به جوّش.

«اهتزام»: شکان.

«حمی»: حه راره تی تور په بوون و شتی وا.

«مرجل»: مه نجه ل.

ده لئ: ئه و ئه سپه هه رچه ند زگی بچووک بوو، به لام له کاتی غارداندا
ئه وه نده به توانا بوو که نرکه ی هه ناسه و پر مه ی له گه روویدا له وه ختی
تور په بوون و هه یه جانیدا وه ک ده نگي قولته و کولینی مه نجه ل وایه.

مِسَحٌ إِذَا مَا السَّابِحَاتُ عَلَى الْوَنَى أَثَرْنَ الْغُبَارَ بِالْكَدِيدِ الْمُرْغَلِ

«مِسَح»: سیغه موباله غه یه و به مه عنا بلا و کردنه وه یه.

«سابح»: به ئه سپیك ده لئین که له وه ختی غارداندا وه ک مه له وان ده ستان

دریژ بکا.

«ونی»: ماندوی.

«أثر»: وه حه ره که خستن و په یدا کردن.

«غبار»: تۆزو خوّل.

«كدید»: عه رزی سه خت و هه موار.

«مرکل»: به و عه رزه ده لئین که له ژیر سمی ئه سپاندا زۆر کوترا بیته وه.

ده لئ: کاتی ئه سپانی غاردەر و تۆند په و له بهر ماندو و بوونیان له عه رزی
کوتراودا ته پوتۆز هه لده ستینن، ئه و ئه سپه وه ک مه له وانی چاک به ئاسانی توند و
گورج و گوّل غار ده کا و ده روا.

يَزِلُّ الْغَلَامُ الْخِفَّ عَنْ صَهْوَاتِهِ وَيُلَوِي بِأَثْوَابِ الْعَنيفِ الْمُثْقَلِ

«خف»: سووک.

«صَهْوَة»: یه عنی جیگا دانیشتنی سوار له سهر پشتی نه سب.

«یلوی بالشیء»: یه عنی نهو شته فریده دا و ده بیا.

«عنیف» یه عنی سهخت و بی به زه بی.

«مثقل» یه عنی قورس و سه نگیں.

ده لئ: نهو نه سپه نه وهنده ئازایه، نه گهر گه نجیک سوار ی بی خوی بو
پاناگیرئ و ده خزی له سهر پشتی، وه نه گهر ئینسانئکی کارامه و سوارچاک و
وریا و قورسیش سوار ی بی، نه وه به هوئ تاودان و توندی غاردانیه وه لیباسه کانی
دوور فریده دا.

دَرِيرٍ كَخْذُرُوفٍ الْوَلِيدِ أَمْرَهُ تَتَابِعُ كَفْيِهِ بِخَيْطٍ مُوَصَّلٍ

«دریر»: له «در» ه و به مه عنا سه ریهه.

«خذروف»: شتیکه که مندالان کونی ده که ن و په تیکی تیده خه ن و له سهر

سه ری خویان هه لیده سورپتن.

«ولید»: مندال.

«أمر»: چاک و به قوهت و مه حکه م.

«تتابع کفیه»: له وهختی غارداندا هه ردوو له پی دهستی توند به ئاوسار و

جله و گرتن.

«مُوصَل»: چاك قايم كراو.

ده‌لی: ئەو ئەسپه له توندی حه‌ره‌که‌تداو له سووکی وه‌رچه‌رخانیدا وه‌ك ئەو شته‌ وایه که مندا‌لان به‌نیکی تی‌ده‌خه‌ن و هه‌لی ده‌سوورپ‌نن به‌سه‌ر سه‌ری خو‌ی‌اندا.

لَهُ أَيُّظَلَا ظَبْيِي وَ سَاقَا نَعَامَةٍ وَ إِرْخَاءُ سِرْحَانٍ وَ تَقْرِيْبٍ تَتَفَلِّ

«أَيُّظَلَا»: نوونی ته‌سنیه‌که‌ی له‌به‌ر ئیزافه‌ حه‌زف كراوه‌ موفرده‌که‌ی «ایطل» ه و به‌ مه‌عنا‌که‌له‌ که‌یه.

«نعامه‌»: وشتر مورغه‌.

«إرخاء» جو‌ری‌که‌ له‌ را‌کردنی گورگ.

«تقریب»: ئەوه‌یه‌ که‌ له‌ کاتی غار‌داندا دوو پیا‌نی له‌ جی‌گای دوو ده‌سته‌کانی دا‌بنی.

«تتفل»: به‌چکه‌ پ‌ئوی.

ده‌لی: ئەو ئەسپه دو‌که‌له‌ که‌ی وه‌ك که‌له‌ که‌ی «ئاسک» له‌ زه‌عیفیدا و دوو لاقی وه‌ك دولاقی «نه‌عامه‌» له‌ بلندی و در‌ژیدا و غار‌دان‌ی وه‌ك «گورگ» و په‌پ‌ینی له‌ جی‌گایه‌ك بۆ جی‌گایه‌کی دی وه‌ك به‌چکه‌ی پ‌ئویه‌.

ضَلِيعٍ إِذَا اسْتَدْبَرْتَهُ سَدَّ فَرْجَهُ بِضَافٍ فُوقَ الْأَرْضِ لَيْسَ بِأَعَزَلَ

«ضلیع» ته‌نیشت و په‌راسو‌و‌گه‌وره‌.

«استدبار»: لە پاشەوەرپا تەماشای شت کردن.

«فرج»: بۆشایی بەینی دەست و پێ.

«ضاف»: کلکی پرو و زۆر موو.

«فویق»: تەسغیری «فوق» بۆ نزیك کردنەوێه، وهك «قُبیل» و بُعید.

«اعزل»: واتە کلک خوار.

دەلێ: بالابەرز و کە لە کە گەورە یە کە ی ئە گەر لە پشتهوەرپا تەماشای بکە ی

ئەو بە کلکە درێژ و پڕ موووە راستە کە ی بەینی هەردو ک پێکانی دادەپۆشی.

كَأَنَّ عَلَى الْمُتَمَتِّينِ مِنْهُ إِذَا انْتَحَى مَدَاكَ عَرُوسٍ أَوْ صَلَايَةٍ حَنْظَلٍ

«كَأَنَّ»: لە حرووفی مُشَبَّهه به فیعلە و بۆ تەشبییه.

«المتتمين»: مەبەست لە دوو «متن» ه واتە: دوولایەنی ستوونی فەقەر اتە.

«انتحاء»: باوەر پێکردن و پشت پێ بەستن.

«مداك»: بەردیكی لووسە كە شتی بۆنخۆشی لەسەر دەسوونەو.

«صلاية»: بەردیكە كە دەنك و تۆوی «كاله كە مارە» ی لەسەر دەسوونەو.

دەلێ: ئەسپێكە قەراغەكانی پشتی كاتێ خۆداوێتە سەر لای چەپ لە سافی

و لووسی و گۆشتنیدا وهك ئەو بەردە لووسە وایە كە «كلی» چاری بووكی لەسەر

دەسوونەو، یان ئەو بەردە ی كە دەنك و تۆی «كاله كە مارە» ی لەسەر دەكوتن.

كَأَنَّ دِمَاءَ الْهَادِيَاتِ بِنَحْرِهِ عُصَارَةٌ حِنَاءٍ بِشَيْبٍ مُرَجَّلٍ

«دم»: خوین.

«هادیات»: پیشکه وتوان.

«عُصَاة»: گووشراو.

«جَناء»: خه نه.

«مُرَجَّل»: ریشی به شانه داهینراو.

ده لئی: دلۆپهی خوینی وشکی ئه و حه یوانانه که له پیشه وه پریان کردوه.
به سنگیه وه وهك ئه و خه نه وایه که له ریشی سپی شانه کراوت هه لسووبی.

فَعَنْ لَنَا سِرْبٌ كَانَ نِعَاجَهُ عَذَارَى دَوَارٍ فِي مُلَا مُذَيِّلٍ

«عَنْ»: ده رکه وت.

«سرب»: میگه لیک ئاسک، یان گاکوی، کۆمه له ژنیك، یا دهسته یهك

په رنده.

«نِعاَج»: مانگای کیوی و به مه عنای دیکه ش هاتوه.

«دوار»: بوتیک بووه که له پیش ئیسلامدا ته وافیان به ده وره دا کردوه.

«مُلا»: نه وعه لیباسیکی درێژه.

«مُذیل»: داویندار.

ده لئی: دهسته یهك مانگا کیوی لیمان وه دیار که وت، ده تگوت ئه و کچانه ی
که به کراسی داوین درێژه وه له ده وره ی ئه و به رد و بوته پاکه و گه وره یانه وه
خه ریکی ته وافن.

مه به سستی پی ئه وه یه ده لئی که ئه و مانگا کیویانه له په نگی سپی و ته میزی و
کلکی بلند و جووری حه ره که و هاتوچۆیاندان وهك ئه و کچانه بوون.

فَأَذْبَرْنَ كَالْجَزَعِ الْمَفْصَلِ بَيْنَهُ
بِجِدِّ مُعَمٍّ فِي الْعَشِيرَةِ مُخَوِّلِ

«أذبرن»: پرویان وه گئیرا.

«جزع»: مورویه کی «یه مهنی» یه که قه راغه که ی ره ش و باقیه که ی سپیه.

«مفصل بینه»: یه عنی له به ینی واندا چه ند گه وه هری دیکه ش هه بن.

«جید»: گه ردن.

«مُعَمٍّ» و «مُخَوِّلِ» خاوه ن مام و خال.

ده لی: نه و ده سته مانگا وه حشییانه پشتیان ده مه کرد و رایان کرد. وه ك دانه ی گه ردنبه ندی «یه مهنی» له گه ردنی کورپکی پیای گه وره و ده وله مه ند، له به ر نه وه ی که نه و مانگا کیویانه گونایان ره شه و باقی به ده نیان سپیه له کاتی لیک بلا و بونه وه یاندا وه ك ده نك و دانه ی نه و گه ردنبه ند وه ان که له ملی کوری پیایوکی نه جییدا بن.

فَالْحَقْنَا بِالْهَادِيَاتِ وَ دُونَهُ
جَوَاحِرُهَا فِي صَرَّةٍ لَمْ تَزِيلِ

«الْحَقْنَا»: ئیمه ی به وان گه یاند.

«هادیات»: پئش که وتوووه کان.

«جواهر»: دوا که وتوووه کان.

«صَرَّةٌ»: به مه عنا هاوار و ده سته یه ك.

«لم تزيل»: بلا و نه بیوونه وه.

ده لی: نه و نه سپه به هو ی سورعه تیه وه ئیمه ی گه یانده نه و مانگا وه حشییانه ی

که وه‌پیش که وتبوان بی ئه‌وه‌ی ڕیگا بدا بلاو وه‌بن و ئه‌وانه‌ی وه‌دوا که وتبوان وه‌دوا خۆی دان.

فَعَادَى عِدَاءً بَيْنَ ثَوْرٍ وَ نَعَجَةٍ دِرَاكًا وَلَمْ يَنْضَحْ بِمَاءٍ فَيُغْسَلَ

«عداء»: مه‌فعولی موته‌له‌قی «عادى»یه، یه‌عنی یه‌ك بین غاریدا.

«ثور»: گا.

«نَعَجَة»: مه‌ری می، مانگا.

«دراك»: گه‌یشتوان.

«لم ينضح»: ئاره‌قی نه‌کرد.

«فَيُغْسَل»: بشورئ.

ده‌لئ: به‌غاریکی گه‌یشته‌ئیر و میکانیان و کوشتنی، به‌بی ئه‌وه‌ی زۆر ئاره‌ق بکا و به‌ده‌نی ته‌ر بی.

فَظَلَّ طُهَاءُ اللَّحْمِ مِنْ بَيْنِ مُنْضِجٍ صَفِيفَ شِوَاءٍ أَوْ قَدِيرٍ مُعَجَّلٍ

«طهء»: جه‌معی «طاهى»یه، وه‌کو «قضاء و قاضى» - یه‌عنی ئاشپه‌ز

چیشت لیته‌ر.

«مِنْ»: بۆ به‌یانه.

«مُنْضِجٍ»: لیته‌ر.

«صفيف»: به‌و گۆشته‌ی ده‌لئ؛ که به‌به‌ردی گه‌رمیدا ده‌ده‌ن بۆ برژاندن.

«شواء»: که‌باب.

«أو»: به‌مه‌عنا واوه.

«قدیر»: گوشتی‌کول‌او له‌دیزه‌دا.

«مُعَجَّل» به‌په‌له‌حازر‌کراوه.

ده‌لئی: نه‌و‌پروژه‌تا‌ئیواره‌خه‌ریکی‌خاوین‌کردنه‌وه‌و‌برژاندنی‌گوشت‌بوون.
هیندیکیان‌به‌سه‌ر‌به‌ردی‌گه‌رمدا‌ده‌داو‌به‌عزینکیان‌به‌په‌له‌له‌دیزه‌دا‌ده‌کولاند،
له‌به‌ر‌نه‌وه‌ی‌گوشته‌که‌زور‌بوو، به‌ئاره‌زوی‌خویان‌ده‌کرد.

وَ رُحْنًا يَكَادُ الطَّرْفُ يَقْصُرُ دُونَهُ مَتَى مَا تَرَقَّ الْعَيْنُ فِيهِ تَسْفَلُ

«رحنا»: رویشتین.

«یکاد»: نزیک‌بوو.

«طرف»: چاو‌و‌برژانگ‌و‌بژۆلك.

«ترق»: عاجز‌بوو، لای‌سه‌ره‌وه.

«تَسْفَلُ»: لای‌خواره‌وه.

ده‌لئی: رویشتین‌و‌چاو‌له‌ده‌رکی‌جوانی‌و‌هونه‌ر‌و‌ئه‌ساله‌تی‌ئه‌و‌ئه‌سپه
عاجز‌بوو، که‌ته‌ماشای‌سه‌ر‌و‌شان‌و‌گه‌ردن‌و‌یالی‌بکه‌ی‌ئاره‌زووی
ته‌ماشاکردنی‌سم‌و‌لاق‌و‌که‌فه‌لی‌ده‌که‌ی.

فَبَاتَ عَلَيْهِ سَرَجُهُ وَ لِجَامُهُ وَ بَاتَ بِعَيْنِي قَائِمًا غَيْرَ مُرْسَلٍ

«بات»: شه‌وی‌به‌پروژکرده‌وه.

«سرج»: زینه.

«لجام»: له‌غاوه.

«قائم»: راوه‌ستاو.

«غیر مرسل»: به‌ره‌لدا نه‌کراو بۆ له‌وهر.

ده‌لئى: شه‌و تابه‌یانی له‌به‌ر چاوى ئیمه‌ به‌زین و له‌غاوه‌وه‌ راوه‌ستا و نه‌چوو بۆ له‌وه‌رگا، واته: له‌گه‌ل ئه‌و هه‌موو و هاتوچۆ و غاردان و ده‌شت و سه‌حرا ب‌پ‌رنه‌وه‌ هه‌ر ئاماده‌ی خزمه‌ت بوو پ‌تویستی به‌ ئیجازه و ئیستراحت نه‌بوو.

أَصَاحُ تَرَى بَرْقًا أَرِيكَ وَمِيضُهُ كَلَمَعِ الْيَدَيْنِ فِي حَبِيٍّ مُكَلَّلٍ

«أصاح»: له‌ ئه‌سلدا «أصاحب» بووه و ته‌پ‌خیمی ت‌یدا کراوه.

«وميض»: ب‌ریقه و پ‌ووناکی.

«لمع»: حه‌ره‌که‌ت.

«حبی»: هه‌و‌ری زۆر.

«مک‌لل»: ئه‌گه‌ر وه‌ك ئیسمی فاعیلی وه‌خو‌رنی پ‌نکه‌نین، به‌لام ئه‌گه‌ر وه‌ك

ئ‌یسمی مه‌فعو‌ولی وه‌خو‌رنی به‌ مه‌عنا تاج له‌سه‌رنانه.

ده‌لئى: ئه‌ی هاو‌رئى! ئایا ئه‌و به‌رقه‌ خاوه‌ن شو‌عه‌ و پ‌وناکیه‌ به‌تۆ ن‌شانده‌م

که وه‌ك حه‌ره‌که‌ی دو ده‌ست له‌ت‌یو هه‌و‌رئ‌کی پ‌ری زۆر، به‌شى سه‌ره‌وه‌ی وه‌ك

تاج له‌سه‌ر سه‌ری باقییه‌که‌ی راوه‌ستاوه‌، یان زه‌رده‌ خه‌نده‌ ده‌کا و پ‌نده‌که‌نئى.

يُضِيُّ سَنَاهُ أَوْ مَصَابِيحُ زَاهِبٍ أَمَالَ السَّلِيْطَ بِالذُّبَالِ الْمُقْتَلِ

«یضیئ»: ده دره وشیتته وه.

«سنا»: نور و پروناکی

«مصایح»: جه معی «مصباح»، یه عنی چرا.

«سلیط»: رۆنی چرا.

«ذبال»: پلّیته چرا.

«مقتل»: خواردنه وه.

ده لّی: نه و بهر قه ده دره وشیتته وه و وهك حه ره که ی ده ست ده جوولّی. یان وهك چرای راهیبیکه که چرا که ی خوار کردیتته وه بۆ نه وه ی نه و ته که ی زیاتر له لایهك کۆوه بّی و پلّیته که ی زۆرتتر نه وت هه لّگرئ و پروناکی زۆرتتر بّی. ده لّین: راهیبان چرایان له بهر ده رگای «دیر» هه که یان داده نا تا کاروانچییان رینگایان لی ون نه بّی.

قَعْدَتْ لَهُ وَ صُحْبَتِي يَيْنَ ضَارِجٍ وَ يَيْنَ الْعَذِيبِ بَعْدَ مَا مُتَأَمَّلِي

زه میری «له» بۆ هه وره که ده گه پرتته وه.

«صحبة»: یه عنی هاوړی.

«ضارج و عذیب»: ناوی دوو جینگان.

«متأملی»: واته نه وه ی ته ماشام ده کرد دوور بوو.

ده لّی: له گه لّ هاوړپکناکم له نیوان نه و دوو جینگایه دانیشتبووس و له دووره وهر ته ماشای نه و هه وره مان ده کرد.

یان مه عنای وایه، ده لّی: له حالیکدا که هاوړپکناکم له بهینی نه و دو شوینه دا بوون. نه من دانیشتبووم و سه رگه رمی ته ماشا کردنی نه و هه وره دووره بووم.

عَلَى قَطْنٍ بِالشَّيْمِ أَيْمَنُ صَوْبِهِ وَ أَيْسَرُهُ عَلَى السَّتَارِ فَيَذْبُلِ

«قطن» و «ستار» و «يذبل»: ناوى سى كيون. كه «قطن» زور له وانى دى
دورتره.

«شيم»: ته ماشا كردنى برووسكه و بهرق و چاوه پروانكردنى باران.

«أيمن»: لای راست.

«صوب»: باران.

«أيسر»: لای چهپ.

ده لى: لای راستى نهو هه وره له سهر كىوى «قطن» و لای چهپى له سهر
كىوى ستار و يذبل بوو، گومانى لى ده كرا بيارى.

فَأَضْحَى يَسْحُ الْمَاءِ حَوْلَ كُتَيْفَةٍ يَكْبُ عَلَى الْأَذْقَانِ دَوْحُ الْكَنْهَبِلِ

«يسح»: واته: ده پرژنى.

«حول»: له ده وره.

«كتيفه»: جيگايه كه.

«كب»: به پروودا كه وتن.

«ذقن»: چه ناگه.

«دوح»: دارى گه وره.

«كنهبل»: نه وعه دارى كى سه حرايه.

ده لى: له ده ور و بهرى «كتيفه» ده ستى به باران كرد و دارى نه ستور و

گه‌وره‌ی «کنهیل» ی‌ه‌لده که‌ند و به‌ره و پروو ده‌ی خست. یه‌عنی ئه‌وه‌نده باری و لافاوئکی گه‌وره هه‌ستاو داری گه‌وره‌ی کوونی هه‌لده که‌ند.

وَ مَرَّ عَلَى الْقَنَانِ مِنْ نَفْيَانِهِ فَأَنْزَلَ مِنْهُ الْعَصَمَ مِنْ كُلِّ مَنْزِلٍ

«قنان»: کی‌ئو که له‌سه‌رزه‌مینى خیل‌ی به‌نى سه‌عد.

«نفیان»: ئه‌وه‌ی ده‌روا بو حه‌وا و بلاو ده‌بیته‌وه له‌دلۆ به‌باران و تۆز و خۆل و لۆکه و شتی‌تر.

«العصم»: بزنه‌کی‌وی، یان حه‌یوانی‌کی دی که ده‌ستی به‌له‌ک بێ.

«منزل»: جی‌گای هاتنه‌ خواره‌وه.

ده‌لی: به‌هۆی بارانی زۆری په‌رت و بلاو له‌سه‌ر کی‌وی «قنان» ئه‌و بزنه‌کی‌وی ده‌ست سپیانه‌ی له‌کی‌وه که هینایه‌ خواره‌وه.

وَ تَيْمَاءٌ لَمْ يَتْرُكْ بِهَا جَذَعٌ نَخْلَةٍ وَلَا أُطْمًا إِلَّا مَشِيدًا بَجَنْدَلٍ

«تیماء»: ناوی شارێک و دییه‌که.

«جذع»: قه‌د و پریشه‌ی دارخورما.

«أطم» قه‌سر.

«مشید»: بلند و به‌گه‌چ دروست کراو.

ده‌لی: باران و سیلاو له‌شاری «تیماء» هه‌رچی بوو هه‌لی که‌ند و ویرانی کرد، ئه‌و خانوانه نه‌بێ که به‌به‌رد و گه‌چ دروست کرابوون.

كَأَنَّ ذُرَى رَأْسِ الْمُجِيمِ غُدُوَّةً مِنْ السَّيْلِ وَالْغُثَاءِ فَلَكَّةُ مِغْزَلٍ

«ذروة»: واته: بلندی و لای سه‌ره‌وه‌ی هه‌رشتیک.

«مُجیم»: ناوی ته‌پۆلکیکه.

«غشاء»: ئه‌و شته‌ی که لافاو و سیلاو له‌گه‌ڵ خۆی دینی، وه‌ک قور و لیته و

دار و به‌رد و شتی تر.

«فلکة مغزل»: سه‌ره‌ته‌شی.

ده‌لی: تۆقه‌سه‌ری ته‌پۆلکه‌ی «مجیم» له‌ چیشتنگاوی‌دا به‌ هۆی ئه‌و

شته‌ی که سیلاو هی‌نابووی، ده‌تگوت؛ سه‌ره‌ته‌شییه.

وَأَلْقَى بِصَحْرَاءِ الْغَيْطِ بَغَاعَهُ نُزُولَ الْيَمَانِي ذِي الْعِيَابِ الْمُحَمَّلِ

«غیط»: لێره‌دا مه‌به‌ست ته‌پۆلکه‌یه‌که که ناوه‌راسته‌که‌ی چال بێ و

ده‌وره‌کانی به‌رز بووبنه‌وه به‌ وینه‌ی جل و کورتانی و شتر.

«بغاع»: بار و سه‌نگینی.

«نزول الیمانی»: واته وه‌ک تاجر و بازرگانی «یه‌مه‌نی».

«محمل»: بارکراو.

ده‌لی: بارو سه‌نگینی خۆی له‌سه‌ر خاکی «غیط» به‌ عه‌رزیدا دا و به‌ قور و

خاشاک وای داپۆشی، ده‌له‌ی بازرگانی یه‌مه‌نی باره‌ پارچه‌ی په‌نگاو په‌نگی

خۆی بۆ فروشتن له‌وئ ب‌لاو کردۆته‌وه و نیشانی خه‌لکی ده‌دا.

«كَأَنَّ مَكَائِيَّ الْجَوَاءِ غُدِيَّةً صُبْحَنَ سُلَافاً مِنْ رَحِيقِ مُفْلَلٍ

«مکاکي» - نه وعه بالنده یه کی رهنگ سپیه که زور له حه وادا ده فپی و ده نگیکي زور خوشی هه یه.
«جواء»: شیو.

«غدية»: ته سفیری «غداة» ه و به مه عنا به یانییه.

«صبحن»: یه عنی ده لئی؛ به یانی زوو شه رایان دراوه تی.

«سلاف»: باشتین شه راب.

«مفلل»: به و شه رابه ده لئن که ئاله تی تی کرابی.

ده لئی: په رنده ی ئه و ده شت و شیوه ئه وه نده یان به زهوق و شهوق ده خویند و له سه رخو بوون، ده تگوت؛ به یانی زوو له و شه رابه یان داوئی که ئاله تی تی کرابی و مه ستیان کردوون.

كَأَنَّ السَّبَاعَ فِيهِ غَرْقَى عَشِيَّةً بِأَرْجَائِهِ الْقُصْوَى أَنَابِيشُ عُنْصَلٍ

«غرقى»: جه معی غه ریق به مه عنا خنكاو.

«عشية»: له پاش نیور ووه تا مه لا بانگدان.

«ارجاء»: جه معی «رجا» یه و به مه عنا ده ورو به ره.

«قصوى»: دوورتر.

«أنابيش»: یه عنی ریشه و بنکی گیا.

«عنصل»: پیوازی کتوی.

دەلى: ئەو درىندانەى لافاۋ و سىلاۋ ھىنابوونى و غەرەق بىوون، لەپاش
 نىوەرۆ لە دوورتر لە شوئى لافاۋەكە دەتگوت سەلك و بنكى پىۋازە سەيەن
 ھەريەكەيان لە گۆشەيەك كەوتىوون.

موعه‌لله‌قه‌ی دووهم

«مُعلِّقه» ی دووهم نویسنی «طَرْفَة» ی کورپی سوفیانی به‌کرییه له «۵۴۳» - ۵۶۹» دا ژباوه و ناوی عه‌هر بووه. به‌هۆی گوتنی شیعریکه‌وه نازناوی تهر‌فه‌یان داوه‌تی. «ته‌ر‌فه» له ته‌سلدا ناوی دره‌ختیک بووه. ته‌ر‌فه له خانه‌واده‌یه‌کی شهریف و گه‌وره‌ی «به‌حره‌ین» ی هات‌زته دنیاوه، ناوی دایکی وهردی کچی «عبدال‌مسیح» بووه. باب و بایر و دوو مام و خالی شاعیر بوون. هه‌ر به‌مندالی باوکی له ده‌ست داوه و لای مامه‌کانی بووه. به‌لام زۆر له‌گه‌ڵ دایکی ویدا به‌د ره‌فتار بوون. له‌به‌ر ته‌وه‌ی به‌لاموبالی و مه‌ستی پرایده‌بوارد. له‌به‌ر ته‌و خوو ره‌وشته‌ی خیل‌له‌که‌ی ده‌ریان کردووه و ده‌ربه‌ده‌ر بووه. هه‌ر به‌گه‌نجی ده‌ستی کردووه به‌شیعرگوتن. به‌هۆی هه‌جو و زه‌مبی عه‌مری کورپی هیندی پاشای «حیره» له‌قه‌سیده‌یه‌کدا، له‌ته‌مه‌نی که‌متر له‌سی سالی‌دا به‌ده‌ستی حاکمی ویلايه‌ت کوژراوه. «مُعلِّقه» که‌ی به‌چهند زمان ته‌رجمه‌که‌راوه و له‌به‌حری «طویل» و «۱۰۴» به‌يته و قافییه‌که‌ی «دال»ه، زۆر له‌ئه‌دیه‌کان «معلِّقه» که‌ی به‌باشتر له‌هه‌موو شعری جاهیلی ده‌زانن، چونکه‌ده‌لێن؛ به‌عه‌لاوه‌ی چاکی شیعره‌که‌ی فائیده‌ی میژوویی و ژبانی زۆری تیدا‌یه.

لِخَوْلَةٍ أَطْلَالٌ، بِبُرْقَةٍ ثَهْمَدٍ تَلُوحُ كَبَاقِي الْوَشْمِ فِي ظَاهِرِ الْيَدِ

«خولة»: ژنتیکی خییلی له‌که‌لب بووه.

«أطلال»: جه‌معی «طلل» ه و به‌مه‌عنا ئاساری مه‌نزل و جی‌گایه‌که

ده‌مینیت‌ه‌وه.

«برقة»: جی‌گایه‌که‌که‌خاکه‌که‌ی له‌گه‌ل به‌رد و ر‌م‌ل تی‌که‌ل بی.

«ثهمد»: ناوی شوینیکه.

«تلوح»: ده‌دره‌وشی.

«وشم»: خال کوتان.

ده‌لی: له‌سه‌ر زه‌مینى به‌رداوی «ثهمد» ئاساری ره‌شمال و مه‌نزل «خه‌وله»

وه‌ك خالی کوتانی پشتی ده‌ست ئاشکرا و نمایانه.

وُقُوفًا بِهَا صَحْبِي عَلَيَّ مَطِيَّيَهُمْ يَقُولُونَ لَا تَهْلِكِ أَسَى وَ تَجَلَّدِ

ئه‌و شعره‌ی «ته‌رفه» له‌گه‌ل شیعرى پینچی «امراء‌القیس» ته‌نیا ئه‌وه‌نده‌ی

فه‌رقه‌ له‌باتی «تجمل»، «تجلد» ی وتوو و مه‌عناکه‌شی وه‌ك وى وایه.

كَأَنَّ حُدُوجَ الْمَالِكِيَّةِ غُدُوَّةٌ خَلَايَا سَفِينٍ بِالنَّوَصِفِ مِنْ دَدِ

«حدوج»: جه‌معی «جدج» ه و جو‌ری‌که‌ له‌که‌زاوه.

«مالکیه»: یه‌عنی له‌که‌زاوه‌کانی خییلی به‌نی مالیک.

«خلایا»: واته که شتی گه وره.

«سفین»: پاپۆر، که شتی.

«نواصف»: جه معی «ناصفة» و به مهنا شوینیکی پان و بهرینه له ده وره ی

شیو.

«دد»: ناوی شیوه، وه هیندیک ده لێن؛ به مهنا گالته و گه په.

ده لێ: له به یانی پوژی جیا بونه وه له یار و خو شه و بست که ژاوه کانی

به نی مالیک له و ده شته پانه ی «ده د» وه که شتی گه وره ده چوون.

یان ده لێ: له نه سه ری سه رگه رمی و سه رگه ردانی وامانده زانی که نه وان

که شتین. مه به سستی نه وه یه ده لێ: حه ره که ی و شتره توند په وه کان وه که شتی له

ده ریادا ده هاتنه به رچاو.

عَدَوَلِيَّةٌ أَوْ مِنْ سَفِينِ ابْنِ يَامِنْ ۖ يَجُورُ بِهَا الْمَلَأُ طَوْرًا وَيَهْتَدِي

«عدولی»: ناوی تائیفه یه که له «به حره ین».

«ابن یامن»: ناوی کابرایه کی خه لکی وێه.

«جار»: له پڕ لایدا.

بئی «بها» بۆ ته عدییه یه.

«طور»: ده فعه یه که.

ده لێ: له که شتییه کانی خێلی «عدولیه»، یان له نه وعی که شتی «ابن یامن» ه

که کشتیه وانه که جاری وایه راست و دروست و جاری واشه له پڕگا لاده دا و

لێیان ده خو پری. چونکه بۆ کورتکردنه وه ی پڕگا و زوو به مه نزل گه یشتن

و شتره وانه کان ئاوا ده که ن.

يَشْقُ حَبَابَ الْمَاءِ حَيَزُومَهَا بِهَا كَمَا قَسَمَ التُّرْبَ الْمَفَايِلُ بِالْيَدِ

«یشق»: ده‌دری.

«حباب»: جه‌معی «حبابه»، که‌ف و شه‌پۆلی ئاو.

«ترب»: خاك.

«مفایل»: قومار بازیکه، که شتیك له ناو عه‌رزدا ده‌شاردریته‌وه و له پاشان عه‌رزه‌که ده‌کاته دوو به‌ش و ده‌لێ: شته‌که له‌کام به‌شه‌دایه؟. جا نه‌گه‌ر کابرا زانی نه‌وه ده‌بیاته‌وه ده‌نا ده‌یدۆرێتی.

ده‌لێ: نه‌وه‌که شتییه شه‌پۆلی ده‌ریاکان به‌سینگی خۆی ده‌دری و دووله‌تیان ده‌کا، وه‌ك قومار بازیک که‌که‌مه‌لێك گۆل ده‌کاته دوو به‌ش.

وَفِي الْحَيِّ أَخُو يَنْفُضُ الْمَرْدَ شَادِنٌ مُظَاهِرٌ سِمَطِي لُوْلُو وَ زَبَزَجِدِ

«احوی»: خاوه‌ن لێوی نه‌سمه‌رو نیلی. به‌ئاسکیکیش ده‌لێن؛ که‌به‌وره‌نگه‌

بێ.

«يَنْفُضُ الْمَرْدَ»: سیفه‌تی «احوی»یه و به‌مه‌عنا بزاونته.

«مرد»: میوه‌ی تازه‌ی داری. «اراك»ه.

«شادن»: به‌ئاسکیك ده‌لێن؛ که‌گه‌وره‌بووی و کاری به‌دایکی نه‌ما بێ.

«مظاهر»: که‌سیکه‌که‌کراسیك له‌سه‌ر کراسیك یان زرییه‌ك له‌سه‌ریه‌کی

دییه‌وه، یان گه‌ردنبه‌ند له‌سه‌ر گه‌ردنبه‌نده‌وه له‌به‌ر کا.

«سمطی»: به‌ورشته‌ده‌لێن؛ که‌جه‌واهیراتی پتوه‌ده‌که‌ن.

«لؤلؤ»: مرواری.

«زبرجد»: به‌ردی‌کی به‌نرخه.

ده‌لی: له‌ناو‌ئه‌و خیلّه‌دا خوشه‌و یستیک هه‌یه‌وه‌ک‌ئاسک‌وایه. لیوی نیلی و چاوی په‌ش و‌گه‌ردن مینایی و له‌کاتی‌کدا که داری «اراک» پاده‌وشینی و له‌گول و میوه‌که‌ی ده‌خوا و دوو پرشته مرواری و گه‌ردنبه‌ندی له‌گه‌ردندایه.

خَذُولُ تُرَاعِي رَبْرَبًا بِخَمِيلَةٍ تَنَاوُلُ أَطْرَافِ الْبَرِيرِ وَ تَرْتَدِي

«خذول»: واته: به‌چکه‌کانی به‌ره‌له‌دا کردووه.

«ترعی»: ده‌له‌وه‌پڕی.

«ربرباً»: می‌گه‌لێک له‌ئاسک و‌گا‌کیوی.

«خميلة»: ئه‌و عه‌رزه‌ نه‌رم و نۆ‌له‌ی که‌ گیای لی ده‌پروئ، یان به‌زه‌مینیک ده‌لێن که‌ داری لی بی، یان می‌رغوزار بی، واته‌ می‌رگ.

«بریر»: میوه‌ی گه‌یشتووی داری «اراک».

«ترتدی»: بالاپۆش له‌به‌ر ده‌کا.

ده‌لی: ئه‌و ئاسکه‌ی که‌ وه‌ک‌ مه‌حبووبه‌ ده‌چی، به‌چکه‌کانی به‌جی هیشتووه و له‌گه‌ل ده‌سته‌یه‌ک له‌ ئاسکان له‌ شو‌نیک‌ی سه‌ر سه‌وز به‌ری داری «اراک» ده‌له‌وه‌پڕی و له‌ق و‌گه‌لا دایده‌پۆشن، واته: له‌به‌ینی له‌ق و‌گه‌لا‌کاندا ون ده‌بی.

وَ تَبْسِمُ عَنِ أَلْمَى كَانَ مُنَوَّرًا تَخْلَلُ حُرَّ الرَّمْلِ دِغْصٍ لَهُ نَدِ

«ألمی»: سیفه‌تی ده‌دانیکه‌ که‌ په‌نگی لیوه‌کانی مایل به‌ په‌شی بی.

«منورا»: سیفه‌ته بۆ «اقحوان» ی موقه‌دده‌ر. که له ئه‌سلدا ئاوا بووه: «کأن
اقحواناً منوراً»، «اقحوان» ئیسمی «کأن» به و خه‌به‌ره‌که‌ی حه‌زف کراوه که
«تَعْرُةٌ» یه و به مه‌عنا ددانه. «اقحوان»: گۆله به‌ییوونه.
«حرّ»: خالیس.

«دعص»: به ده‌لی «الرمْل» ه و به مه‌عنا ته‌پۆلکه‌یه‌ک له لم و خۆله.
«ند»: ئه‌گه‌ر ئه‌سله‌که‌ی «نَدَى» بێ به فه‌تحه‌ی نوون و که‌سره‌ی دال، ئه‌وه
سیفه‌تی موشه‌بیه‌ه‌یه و به مه‌عنا شیداره و جه‌په‌ی داله‌که‌ حه‌ره‌که‌ی ئیعرابی
و ئه‌سلییه، به‌لام «لَهُ» زاهیره‌ن بێ مه‌عنا ده‌بێ. به‌لام ئه‌گه‌ر «نَدَى» به فه‌تحه‌ی
دال بێ، ئه‌وه مه‌سده‌ره و به مه‌عنا ته‌پری و شیداره، ئه‌و کاته «لَهُ نَدَى» یه‌عنی
ئه‌و ته‌په‌.

ده‌لی: ئه‌و مه‌عشووقه به ده‌دانیک پنده‌که‌نی که لێوه‌کانی مایل به‌ په‌شین و
ده‌دانه‌کانی وه‌ک گۆلی «به‌ییوونه» وان که له‌نیو ته‌پۆلکه‌ لمیکێ خالیسی شیدار
گه‌وره‌ بووبی، چونکه ئه‌و کاته ئه‌و گۆله ته‌پ و تازه و جوان ده‌بی وه‌ک لێوی
مه‌حبووبه.

سَقَّتُهُ إِيَاةُ الشَّمْسِ إِلَّا لِثَاتِهِ أَسِفَّ وَلَمْ تَكْدُمْ عَلَيْهِ يَأْثِمِدْ

«إيَاة»: تیشکی رۆژ.

«لثات»: جه‌معی «لثه» و به مه‌عنا «پووک» ه.

«أَسِفَّ»: به سه‌رداکردن.

«لم تكدّم»: یه‌عنی گازی نه‌گرتوه.

«يأثمّد»: سورمه.

ده‌لئى: ددانى ئه‌وه‌نده جوانن، ده‌لئى؛ به‌ نوورى پ‌وژ ئاو دراون و کلت به‌ سهر و پ‌وکه‌ کانیدا ر‌شتووه‌ تا ده‌دانى زیاتر وه‌ده‌ر که‌ون و قه‌ت به‌و ده‌دانانه‌ی گازی نه‌گرتووه‌ و عه‌ی‌ی‌کیان پ‌ئوه‌ دیار نیه‌.

وَّوَجْهٍ كَأَنَّ الشَّمْسَ أَلْقَتْ رِداً هِا عَلَیْهِ نَقِیُّ اللَّوْنِ لَمْ یَتَخَذْ

«و وجه»: واو عاطفه‌یه، «وجه» مه‌جرووره به‌ عه‌طف بۆ سهر «المى» له‌ شیعرى هه‌شتدا.

«رداء»: پ‌وژه و بریتیه له‌ نوورى پ‌وژ.

«لم يتخذ»: زیکه و گری و چرچى لئى په‌یدا نه‌بووه‌.

ده‌لئى: به‌ده‌م و روخسار و سهر و سیمایه‌ که‌وه‌ پ‌نده‌ که‌نى، ده‌لئى؛ پ‌وژ په‌رده‌ و نىقایىکى له‌ نور به‌سهردا کیشاوه‌ و سووره‌تیکى نوورانى جوان و بئى‌زیکه‌ و چرچ.

وَإِنِّی لَأَمْضِی الْهَمَّ عِنْدَ احْتِضَارِهِ بَعُوجًا مِرْقَالٍ تَرُوحُ وَتَغْتَدِی

«امضى الهم»: یه‌عنئ مه‌به‌ستئ خۆم به‌جئ ده‌گه‌ی‌نم.

«احتضار»: حازرکردن.

«عوجاء»: به‌ و‌شتریکى «مئى» ده‌لئى که‌ له‌به‌ر زه‌وق و نیشاتئ راست

به‌ر‌نگادا ناروا.

«مقال»: سیفه‌تئ موباله‌غه‌یه‌ و له‌ «ارقال»ه‌ و به‌ مه‌عنا توند پ‌و‌ی‌شته‌، به‌لام

ناگاته غاردان.

«تروح و تغتدی»: یه‌عنی شه‌و و پوژ ده‌پروا.

ده‌لئی: کاتئی ویستم کارئک بکه‌م، نه‌نجامدانی کاره‌که‌م حه‌واله‌ی نه‌و وشتره
«مییه» ده‌که‌م که له‌به‌ر توند پویشتن له‌پاسته‌پئی لا ده‌دا و شه‌و و پوژ
پاناوه‌ستی هه‌ر ده‌پروا.

أُمُونِ كَالْوَا حِ الْإِرَانِ نَصَاتُهَا عَلَى لَاحِبٍ كَأَنَّهُ ظَهَرُ بُرْجِدٍ

«أُمون»: هه‌لناخلیسکی.

«إران»: تابووت.

«نصأتها»: نه‌گه‌ر به «صاد» بئی یه‌عنی وه‌هه‌یه‌جانی ده‌خه‌م. به‌لام نه‌گه‌ر به

«سین» بئی یه‌عنی به‌قامچی لئی ده‌ده‌م.

«لاحب»: پینگای ناشکرا.

«برجد»: کراسی خه‌ت دار.

ده‌لئی: نه‌و وشتره «مییه‌م» قه‌ت هه‌لناخلیسکی و ناکه‌وی و وه‌ک ته‌خته‌ی
تابوتوی گه‌وره‌پراحت و مه‌حکه‌مه و به‌و پینگا ناشکرایه‌یدا ده‌به‌م که وه‌ک
کراسی خه‌ت دار وایه.

یان مه‌عنای وایه، ده‌لئی: به‌قامچی لئی ده‌ده‌م لئی ده‌خورم.

جَمَالِيَّةٌ وَجَنَاءُ تَزْدِي كَانَهَا سَفَنَجَةٌ تَبْرِي لِأَزْعَرَ أَرْبَدٍ

«جمالية»: به‌و وشتره «مییه» ده‌لین که له به‌دهن و قووه‌ت و توانادا وه‌ک

وشتری «نیری» بی.

«وجناء»: گه‌وره و به‌توانا.

«تردي»: توند ده‌روا.

«سفنجة»: نه‌عامه، وشرمرغ.

«تبري»: خو‌ی نشان بدا.

«أزعر»: که‌م مو.

«أريد»: ره‌نگ خو‌له می‌شی.

ده‌لی: نه‌نجامی ئیراده و مه‌به‌ستم به‌هو‌ی وشریکه‌وه‌یه که وه‌ک وشریکه‌ی

نیری به‌توانا و نه‌ندام ریک و پیکه و له به‌له‌کردن و گورج پو‌شتندا ده‌لی

نه‌عامه‌ی «مییه» که خو‌ی به‌نه‌عامه‌یه کی «نیری» که‌م مو‌ی ره‌نگ خو‌له می‌شی

نشان بدا.

تُبَارِي عِتَاقًا نَاجِيَاتٍ وَ أَتْبَعَتْ وَظِيفًا وَظِيفًا فَوْقَ مَوْرِ مُعَبَّدٍ

«تُبَارِي»: ده‌یه‌ه‌و‌ی وه‌پیش بکه‌و‌ی.

«عتاقا»: جه‌معی «عتیق» یه‌عنی وشتری ره‌سه‌ن.

«ناجیات»: توند‌ره‌و.

«أتبعَتْ»: به‌دوایدا هی‌نا.

«وظیف»: به‌له‌ک و باسک.

«مور»: - پ‌ی.

«معبد»: کو‌تراو و ساف و ته‌خت کراو.

ده‌ئی: له‌پیش برکیدا له‌گه‌ل و شترانی په‌سه‌ن و توند‌په‌و پیش برکئی ده‌کاوپئ
له‌شوئنی ده‌ست داده‌ئی له‌پښگای سفت و ساف و هه‌مواردا.

تَرْبَعَتِ الْقَفَيْنِ فِي الشَّوْلِ تَرْتَعِي حَدَائِقَ مَوْلِي الْأَسْرَةِ أَغِيدِ

«تربع»: یه‌عنی له‌وه‌رخواردن له‌به‌ره‌اردا و جیگیربون له‌جیگایه‌ک.

«قَفَّ»: عه‌رزیکى سفت و به‌رز، نه‌ک به‌ئه‌ندازه‌ی کتو.

«شول»: جه‌معى «شائلة»، یه‌عنی و شترى مه‌مک بجووک و که‌م شیر. به‌لام

«شول» که‌جه‌معى «شائل» بئ، ئه‌وه‌به‌مه‌عنا و شترى کلک به‌رزه‌له‌نیر و له‌مئ

و به‌بئ «ت» ییه‌و فیه‌له‌که‌شى به‌واستیه‌ی «با» ده‌بیته «موت‌عه‌ددى».

«ترتعی»: له‌«رعى» یه‌و لی‌ره‌دا به‌مه‌عنا له‌وه‌پ‌راندنه.

«حدائق»: جه‌معى «حديقة» یه‌به‌مه‌عنا باغ و بیستان و عه‌رزیکى سه‌وز و

شینه‌که‌ده‌وره‌که‌ی به‌رز و ناوه‌راسته‌که‌ی نرم‌بئ.

«مولى»: ئیسمى مه‌فعول و به‌مه‌عنا بارانى دووهم له‌سألدا. واته: زه‌مینیک

که‌دووچار بارانى لئ باریبئ. وه‌که‌لیمه‌ی «مولى» سیفه‌ته‌بۆ که‌لیمه‌ی «واد» ی

موقه‌ده‌ره.

«أَسْرَة»: جه‌معى «سر» و لی‌ره‌دا به‌مه‌عنا ناوه‌راستی شیوه‌و باشت‌رین

شوئنی له‌وه‌ره‌که‌یه‌تى.

«أَغِيد» شوئنی گیا زۆر.

ده‌ئی: ئه‌و و شتره «مییه» له‌کاتى به‌هاردا له‌گه‌ل و شترانى که‌م شیر و مه‌مک

سووک له‌دوو ته‌پۆلکه‌ی دیارى کراو له‌وه‌پ‌راوه‌و له‌سه‌ر زه‌مینیکى شین و سه‌وز

که‌دووچار بارانى لئ بارپوه‌و چاک‌ترین له‌وه‌پ‌رگایه. (که‌دیاره‌و شترنیک که‌له‌

جیگایه‌کى وادا بله‌وه‌پ‌ئ زۆر قه‌له‌و و به‌که‌یف ده‌بئ).

تَرِيعُ إِلَى صَوْتِ الْمُهَيْبِ وَ تَتَّقِي بِذِي خُصَلٍ رَوْعَاتٍ أَكْلَفَ مُلْبِدٍ

«تریع»: ده گه پښته وه.

«مهیّب»: بانگ کهر.

«ذی خصل»: سیفه ته بؤ «ذنب»، واته کلکی مه حزووف، واته کلکی موو زؤر.

«روعة»: ترس.

«أكلف»: سیفه تی «فحل»، واته نیری سووری مایل به پره ش.

«ملبد»: خاوه ن تووکی پری ټیکه لاو.

ده لئی: هر که سیك بانگی بکا بؤلای ده گه پښته وه و زؤر وشیار و زرنګه و

کلکه پر تووکه که ی ده کاته مانع که وشتی نیری پهنګ سوور و پره ش و تووک پر

سواری بی. (کلکی توند له ناوړانان ده گری و ناهیلې ناوسی بکا و که ناوسیش

نه بی همیشه به توانا و به که یف و جوان و قه له و ده بی.

كَأَنَّ جَنَاحِي مَضْرَحِيٍّ تَكَتَّفَا حِفَافِيهِ شُكَّا فِي الْعَسِيبِ بِمِسْرَدٍ

«مضرحي»: هه لؤ و دالاش.

«تكتف»: له باوه شکردن.

«حفاف»: لایه ن و لا، وه زه میره که ی ده گه پښته وه بؤ «ذی خصل». واته: کلک.

«شک»: دروون، دوورین.

«عسیب»: ټیسی کلک.

«مسرد»: درېشه ی که وش پی دروون.

ده لئى: ده لئى دوو بالى دالاشى سىپى له دوولاره به دريشه به ئيسكى
كلکيه وه دروه. (مه به ست پر مووى و زورى کلکى وشتره).

فَطَوْرًا بِهِ خَلْفَ الزَّمِيلِ وَ تَارَةً عَلَى حَشَفٍ كَالشَّنِّ ذَاوٍ مُجَدِّدٍ

«طورا»: جارئك، ده فعه يه ك.

«به»: به کلکى.

«زميل»: ئه وهى له پاش سواره وه سوار ده بى.

«حشف»: ليره دا مه به ست مه مکى وشكى چرچه.

«شن»: مه شکه کۆنه.

«ذاو»: سىس و وشك بۆوه.

«مجدد»: له «جد» ه و به مه عناقه تعه، يه عنى شيرى وشكى کردوه.

ده لئى: جارى وایه کلکى له پشتى ئه و که سهى که له دواوه سوار بووه و جارى
واشه له مه مکه چرچه کانى بى شيرى خوى که وهك مه شکه کۆن وان راده کيشى.

لَهَا فَخِذَانِ أَكْمَلَ النَّحْضُ فِيهِمَا كَاتَّهُمَا بِأَبَا مُنِيفٍ مُمَرَّدٍ

«نحض»: گوشت.

«بابا»: ته سنييهى «باب» ه واته ده رگا، دوو لنگهى ده رگا.

«منيف»: سيفه تى قه سره، يه عنى دوو ده رگای کاخيکى گه وره.

«ممرّد»: ساده و دريژ.

ده‌لئى: دوو پانى قه‌له و گوشتنى دى ده‌لئى دوو لا ده‌رکه‌ی کوشکيکى ساده و دريژن.

وَ طَيِّ مَحَالٍ كَالْحَنِيِّ خُلُوفُهُ وَ أَجْرِنَةُ لُزَّتْ بِدَائِي مُنْضَدِّ

«طی»: به‌رزکردنه‌ی چالاو به‌به‌رد. له‌یعرابدا موبته‌دا و خه‌به‌ره‌که‌ی حه‌زف کراوه.

«محال»: ستونی فه‌قه‌رات.

«حني» - جه‌معى «حنية» یه‌عنى که‌وان.

«خلوف»: جه‌معى «خلف» یه‌عنى ئيسکى په‌راسوو.

«أجْرِنَةُ»: جه‌معى «جران» یه‌عنى ديوى ژوورى گه‌ردن.

ده‌لئى: ستونی فه‌قه‌رات و ئيسکى په‌راسوو که‌انى قه‌وى و پښک و مه‌حکه‌من، وه‌ک «که‌وان» وان، ديوى ژوورى گه‌ردنى مؤره ئيسقانه‌کانى پيکه‌وه‌چه‌سپيون.

كَانَ كِنَاسِي ضَالَّةٍ يَكْنُفَانِهَا وَ أَطْرُقِيسِي تَحْتَ صُلْبٍ مُؤَيِّدٍ

«کناس»: چاليکه‌له‌بن دار که‌ئاسک و حه‌يوانى تر ده‌يکه‌نه‌لانه.

«ضالة»: دارى سیدرى کينوى.

«أطرق»: دولا هاتنه‌وه.

«قسي»: جه‌معى «قوس» ه‌واته‌که‌وان.

«صلب»: پشت.

«مؤيد»: قه‌وى.

ده‌لّی: دوو بن بالّی گوشاده، له‌بهر ئه‌وه‌ی له‌هه‌ل‌خلیسکان و که‌وتن به‌دوره.
یان ده‌لّی دوو لانه‌ی ئاسک له‌بن داری سیدری کیوی له‌ژیر دوو بالّ و
بن‌هه‌نگلی ئه‌و و شتره‌دان و چه‌ند که‌وانی که‌چ و خوار بووه له‌بن پشته به
قووه‌ته که‌یدان. واته دهنده‌ی تیغه‌ره‌کانی پشتی وه‌ک ریزکردنی که‌وانان ده‌چن.

لَهَا مِرْفَقَانِ أَفْتَلَانِ كَأَنَّمَا تَمُرٌّ بِسَلْمِي دَالِجٍ مُتَشَدِّدٍ

«مرفقان»: دوو ئانیشک.

«أفتل»: سه‌خت و قه‌وی.

«سلم»: دۆلچه.

«دالج»: به‌و که‌سه ده‌لّین که‌ ئاو به‌ دۆلچه له‌ بیر هه‌لده‌کیشی و ده‌یکاته

حه‌وزه‌وه.

«متشدد»: به‌توانا و قه‌وی.

ده‌لّی: دوو ئه‌نیشکی زۆر سه‌خت و قه‌وی هه‌ن (چونکه له‌ته‌نیشتییه‌وه دورن)

وه‌ک پیاوێکی ئاوکیش ده‌چی که‌ دوو دۆلچه به‌ ده‌سته‌وه بگری و به‌ پێدا بپروا.

كَقَنْطَرَةِ الرُّومِيِّ أَقْسَمَ رَبُّهَا لَتَكْتَنِفَنَّ حَتَّى تُشَادَ بِقَرْمَدٍ

«قنطرة الرومي»: پردی پیاوی رۆمی.

«لتكتنفن»: لام، جه‌وابی قه‌سه‌مه‌؛ ئه‌سله‌ که‌ی «والله لتكتنفن» و نوونه‌ که‌ی

نوونی ته‌کیده. یه‌عنی ده‌بی زۆری موبالات پی بکری.

«حتی تشاد»: تا بلند و به گه چ دروست بکړئ.
 ده لئ: له گه وره یی و بلندى و قايميدا وهك پردىك بى كه بؤ پياوړكى رومى
 دروست بکړئ و سويندى خواردبى كه ده بى به خشت و گه چ و قسل دروست
 بکړئ.

صُهَايَّةُ الْعُثْنُونِ مُوجَدَةُ الْقَرَا بَعِيدَةُ وَخَدِ الرَّجُلِ مَوَارَةُ الْيَدِ

«صهايبه»: خه به ره بؤ موبته دای مه حزوف كه «هي» يه و وشترى كه كه زور
 سپى نه بى.

«عثنون»: موى ژر چه ناگه.

«موجدة»: ئىسمى مه فعورول و به مه عنا قه ويه.

«قرا»: واديه و به مه عنا پشته.

«وخد»: توند روښتن.

«مواره»: سيفه ته موباله غه يه و يه عنى هاتو چؤ و حه ره كه ي ده ست.

ده لئ: مووى ژر چه ناگه ي سوور و پشتى قه وى و حه ره كه ي ده ست و
 پياني له روښتندا تونده.

أَمَرَتْ يَدَاهَا قَتَلَ شَزْرٍ وَأَجْنَحَتْ لَهَا عَصْدَاهَا فِي سَقِيفٍ مُسَنَّدٍ

«إمرار»: زور دره وشاوه.

«قتل شزر»: بريقه ي ناوړ شم.

«اجناح»: خوار و دوو لا هاتنه وه.

«سقیف»: سهربان و سه قف.

«مسند»: مه حکم بووه.

ده لئ: دهستی وهك ته نافی مه حکم می ئاوریشم ده دره وشیتته وه تا له سینگى دور بئ و له ژیر دوو ته نیشیتدا وهك بایئکی مه حکم دروست کراوه.

جَنُوحٌ، دِفَاقٌ، عَنَدَلٌ، ثُمَّ أَفْرَعَتْ لَهَا كَتِفَاهَا فِي مُعَالَى مُصْعَدٍ

«جنوح»: سیفه ته موباله غه ی «جانحه» یه. یه عنی به هوئ نیشاتی له رۆیشتندا خواره و خوار ده روا.

«دفاق»: زۆر توندپه وه.

«عندل»: سه رگه وره.

«افرعت»: بلند کراوه.

«کتفاه»: دوو شانی.

«معالی»: بلند بووه.

«مصعد» یش هر به و مه عنایه یه.

ده لئ: به نیشات و که چپه و و توندپه و و سه رگه وره یه و شانی بلند و باهه یکه له.

كَأَنَّ غُلُوبَ النَّسْعِ فِي دَأْيَاتِهَا مَوَارِدُ مِنْ خَلْقَاءَ فِي ظَهْرِ قَرْدَدٍ

«علوب»: جه معی «علب» و به مه عنا ئه سه ره.

«نسع»: گوریسی بار به ستن.

«دأیات»: جه معی «دأی» ه و به مه‌عنا ستوونی فقه‌رات و شان و پشت و په‌راسوه.

«موارد»: جه معی «مورد»، یه‌عنی مه‌هل، یان رینگا چونه سهر‌ئاو.

«خلقاء»: یه‌عنی به‌ردی سه‌خت و لووس.

«قردد»: یه‌عنی خاکیکی سه‌خت و پر‌ه‌وراز و لیژ.

ده‌لی: ده‌لیی ئاساری قایش و گوریسی باربه‌ندیك له ده‌نده‌کانی سینگ و شان و پشتی چهند چالئیکی پر له ئاون له‌سهر به‌ردیکی لووسی ره‌ق له عه‌رزئیکی سه‌خت و پر‌ه‌وراز و نشیو. «ئه‌سه‌ری گوریس و قایشی له به‌ده‌نیدا شوبه‌اندوو به‌چالئیکی پر له‌ئاو له چالی و سپیه‌تیدا و پشت و شان و سینگی له سه‌ختیدا شوبه‌اندوو به‌به‌رد و لاشه و به‌ده‌نی وه‌ك زه‌مینئیکی سه‌خت حیساب کردوو.

ده‌لی: گوریس و قایش ته‌ئسیر له‌و و شتره‌دا ناکه‌ن، مه‌گین وه‌ك ته‌ئسیری باران له به‌ردی لووس و سه‌ختدا نه‌بی.

تَلَّاقَى، وَأَخْيَانًا تَبِينُ كَانَهَا بَنَائِقُ غُرٌّ فِي قَمِيصٍ مُقَدَّدِ

«تلاقی»: له ئه‌سلدا «تلاقی» بووه، یه‌عنی ده‌گه‌نه یه‌کتر و زه‌میره‌که‌ی راجیه‌ وه‌لای شوین و ئاساری قایشه‌کان.

«احیان»: جه معی «حین» یه‌عنی وه‌خت.

«تبیین»: لئیک جیاوه‌بن.

«بنائِق»: جه معی «بنیقه» - به‌و پارچه‌ په‌رۆیه ده‌لین؛ که بۆ مه‌حکه‌می له

ئێخه‌ی کراسی ده‌دروون.

«غَرَّ»: جه‌معی «اغر» یه‌عنی سپی.

«مقدد»: دراو.

ده‌لئی: نیشانه و شوئنی گوریس و قایشان له پیستی به‌ده‌نیدا جاری وایه وئک ده‌که‌ون و جاری واشه دورور ده‌که‌ونه‌وه، وه‌ک له نزیك ئالقه‌کان و له‌سه‌ر باره‌کان وه‌ک ئه‌و پارچه سپیه وایه که له ئیخه‌ی کراسی ده‌دروون که لای سه‌ره‌وه‌ی باریک و لای خواره‌وه‌گوشاده.

وَ أَتْلَعُ نَهَاظًا، إِذَا صَعِدَتْ بِهِ كَسْكَانٍ بُوصِيٍّ بِدَجَلَةٍ مُضْعِدٍ

«أَتْلَعُ»: بَلَنَد گه‌ردن.

«نَهَاظُ»: زۆر جوولهر و حه‌ره‌که‌که‌ر.

«صعدت»: بَلَنَدی کرد.

«بِهِ»: بِيَكه بۆ ته‌عديیه و زه‌میره که راجیعه وه‌لای گه‌ردن.

«سكان»: دواوه‌ی که‌شتی.

«بوصي»: نه‌وعه کشتییه که.

ده‌لئی: گه‌ردنی بَلَنَد و زۆر له حه‌ره‌که‌دایه کاتئ به‌رزی ده‌کاته‌وه، ده‌لئی:

دواوه‌ی که‌شتی «بوصی» یه له‌ناو چۆمی دیجله‌دا راست و بَلَنَد حه‌ره‌که ده‌کا.

وَ جُمُجْمَةٌ مِثْلُ الْعَلَاةِ كَانَمَا وَعَى الْمُلتَقَى مِنْهَا إِلَى حَرْفٍ مِبرِدٍ

«جمجمه»: کاسه‌ی سه‌ر، وه له ته‌رکییدا موبته‌دایه و خه‌به‌ره‌که‌ی «لها»ی

مه‌حزووفه. یه‌عنی خاوه‌نی کاسه سه‌رئکی وایه.

«علاة»: سندانى ئاسنگەر.

«وعى»: لٲیره‌دا به مه‌عنا پٲکه‌وه چه‌سپاوه.

«ملتقى»: جٲنگاى پٲکه‌وه چه‌سپاندن.

«حرف»: که‌نار.

«مبرد»: پر په‌ند، سه‌وهان.

ده‌لٲى: کاسه سه‌رنکى هه‌یه ده‌لٲى جٲنگاى په‌یوه‌سته‌کانى به‌قه‌راغى پر په‌ند

پٲکه‌وه چه‌سپاون.

وَ خَذُ كَقِرْطَاسِ الشَّامِيِّ وَ مِشْفَرٍّ كَسَبَتِ الْيَمَانِي قَدُّهُ لَمْ يُجَرِّدِ

«خد»: کولمه.

«قرطاس الشامى»: واته قاقه‌زى پياوى شامى.

«مشفر»: لٲوى وشر.

«سبت»: پٲستى گای ده‌باغ‌کراو.

«يمانى»: پياوى يه‌مه‌نى.

«قد»: نه‌پراو و نه‌رم.

«لم يجرد»: فه‌رقى نيه.

ده‌لٲى: پروومه‌ت و کولمه‌ى له‌سافى و شه‌فافيدا وه‌ك قاقه‌زى شامى و لٲوى

وه‌ك چه‌رمى يه‌مه‌نى نه‌رم وراستن.

وَ عَيْنَانِ كَالْمَاوِيَّتَيْنِ اسْتَكْنَتَا بِكَهْفِي حِجَايِي صَخْرَةَ قَلْبِ مَوْرِدِ

«ماویه»: ئاویڻه.

«استکنتان»: ساکن و جیڳرتن.

«کھف»: ئه‌شکه‌وت.

«حجاج»: ئیسکی برۆیان.

«قلت»: گۆلاری کیوی.

«مورد»: لیڙه‌دا به‌مه‌عنا ئاوه‌.

ده‌لئ: چاوه‌کانی وه‌ك دوو ئاویڻه‌ ده‌چن له‌ پاکی و پروونا کیدا که‌ نئوگلیڻه‌کانی
وه‌ك له‌ ناو به‌ردی سه‌ختدا بن و ده‌شوبه‌یڻ به‌ گۆلاو.

طَحُورَانِ عُوَارٍ الْقَذَى فَتَرَاهُمَا كَمَكُحُولَتِي مَذْعُورَةٍ، أَمْ فَرَقْدِ

«طحوران»: سیفه‌ته‌ بۆ «عینان» له‌ شیعرى پێشه‌وه‌دا و سیفه‌ته‌ موباله‌غهی
«طحر»ه‌ و به‌مه‌عنا دوور فریڤدانه‌.

«عوار و قذی» هه‌ردووکیان به‌مه‌عنا دڤك و دال و خاشاك.

«مكحولۃ»: یه‌عنى چاویك كه‌ سورمه‌ و کلی تى‌كرا بى‌، به‌لام لیڙه‌دا
مه‌به‌ست دوو چاوی گاکتیویه‌.

«مذعورة»: ترسناك.

«فرقد»: گوڤره‌كه‌ی گاکتیوی.

ده‌لئ: چاوه‌کانی خود به‌ خود ناهیلن تۆز و خۆل و چل و جیو بجیته‌
ناویانه‌وه‌. وه‌ له‌ جوانیدا وه‌ك چاوی مانگاکیوی سامناکن که‌ دایکی گوڤره‌كه‌ بى‌،
که‌ له‌ به‌ر ئاگاداری به‌چکه‌كه‌ی نیگه‌رانه‌ و هه‌میشه‌ به‌ ده‌وره‌ی خۆیدا ده‌پوانی.

وَ صَادِقَتَا سَمِعِ التَّوَجُّسِ لِلسُّرَىٰ لِهَجْسٍ خَفِيٍّ أَوْ لَصَوْتٍ مُنَدِّدٍ

«توجس»: گوپراگرتن.

«سری»: شه وره وی.

«لهجس»: ده نگ و حه ره که ت.

ده لئ: به دوو گوپی هه میشه گوئی قولآغه له کاتی شه ورپوشتندا گوئی له هه موو چرپه و ده نگی ناشکرا و نه هیئی پاده گری.

مُؤَلَّلَتَانِ تَعْرِفُ الْعِثْقَ فِيهِمَا كَسَامِعَتَيْنِ شَاةٍ بِحَوْمَلٍ مُفْرَدٍ

«مؤللتان»: ته سنییه ی ئیسمی مه فعهوله و له «تألیل» ه و ئه سلی «ألة» ه. به مه عنا ئیزه و باقی ئاله تی جه نگی و «تألیل» به مه عنا تیژکردن و لیژهدا مه به ست دوو گوپی تیژی و شتری مییه.

«عتق»: ئه ساله ت، نه جیبی.

«سامعة»: گوپی.

«شاة»: له لؤغه تدا به مهر و بز و ئاسک و گاکپوری ده لئین، به لام لیژهدا به مه عنا گاکپویه.

«حومل»: ناوی جیگایه که.

«مفرد»: ته نیا.

ده لئ: گوپی زور تیژن و وهك دوو گوپی گاکپوری وان که له «حه ومهل» ته نیا بی، که زور وریا و له سه ره هسته و گوئی پراگره.

وَ أَزَوْعُ نَبَاضٍ، أَحَدٌ مُلْمَلَمٌ كَمِرْدَاةٍ صَخْرٍ فِي صَفِيحٍ مُصَمَّدٍ

«أزوع»: ترسناك، باهوش.

«نباض»: نه‌بز و لیدان به زوری.

«أحد»: سووك و سه‌ریع.

«مللم»: مه‌حكه‌م و سه‌خت.

«مرادة»: نه‌و به‌رده‌ی به‌ردانی بی ده‌شکینن.

«صفيح»: به‌ردی پان.

«مصمد»: مه‌حكه‌م و سه‌خت.

ده‌لی: دلّیکی هه‌یه‌یه‌که هه‌میشه‌و‌شیار و له‌لیداندایه‌و‌سووك و سه‌ریعه‌و‌

دلّی وه‌که به‌ردیکی ره‌ق و پان و سه‌خت وایه.

وَ أَعْلَمُ مَخْرُوتٌ مِنَ الْأَنْفِ مَارِنٌ عَتِيقٌ مَتَى تَزَجَمُ بِهِ الْأَرْضُ تَزْدَدُ

«أعلم»: قه‌لشی لیوی سه‌ره‌وه.

«مخروت»: کون کراو.

«مارن»: نه‌رمه‌ی لووت.

«عتیق»: به‌مه‌عنا‌کۆنه، به‌لام‌لیره‌دا به‌مه‌عنا «أصیل»ه.

ده‌لی: قه‌لشتی لیوی سه‌ره‌وه‌ی و نه‌رمه‌ی لووتی کون و نه‌وه‌نده‌نه‌سله‌که له‌

هه‌ر جیگایه‌که لیخوری ماندوو نابی نیشاتی زیاتر ده‌بی.

یان ده‌لی: نه‌گه‌ر سه‌روو لووتی به‌ئاوساره‌که‌ی راکیشی و بۆلای عه‌رزى

بی‌نی توندتر ده‌روا.

وَإِنْ شِئْتَ لَمْ تُزَقِلْ وَإِنْ شِئْتَ أَرْقَلْتَ مَخَافَةَ مَلُوءِي مِنَ الْقَدِّ مُحْصَدِ

«ارقل»: به پهله و توند پړوښتن.

«مخافة»: له ترسان.

«ملوی»: لیک هالو.

«قد»: قامچی.

«محصد»: قایم.

ده لى: نه گهر بمهه وى له سه رخو د پروا و نه گهر بشمهه وى توند و به پهله
د پروا، له ترسی نه و قامچییه چندراو و مه حکه مه.

وَإِنْ شِئْتَ سَامِيْ وَاسِطَ الْكُوْرِ رَأْسُهَا وَ عَامَتِ بِضَبْعَيْهَا نَجَاءَ الْخَفِيْدِ

«سامی»: به رامبه ر و موقابیل.

«واسط الكور»: پیښی کورتانی و شتر.

«عامت»: مهله ی کرد.

«ضبعیها»: دوو باسکی.

«نجاء»: به توند پړوښتن.

«خفید»: نه عامه، و شتر مورغ.

ده لى: نه گهر مه یلم لى بى سهری بهرز ده کاته وه و له موقابیل بهرزی پیښی
کورتانه که ی راده گری و به هه ردوک باسکی وه «نه عامه» ی تیر مه له ده کا. واته:
به پهله د پروا ده ست و باسکانی ته کان ده دا وه که مه له بکا.

عَلَىٰ مِثْلِهَا آمُضِي إِذَا قَالَ صَاحِبِي أَلَا لَيْتَنِي أَفْدِيكَ مِنْهَا وَ أَفْتَدِي

«أفديك»: نەجات دە دەم لە بەرانبەر مالتێک یان ھەر شتێکی تر.

دەلێ: سورای ئەو جوۆرە و شترە دەبم و سەفەر دەکەم وەختێک ھاوڕێکەم
بلی: خۆزگە لە ناپەھەتی سەفەر و دووری ڕێگا ئەتۆم نەجات دەدا و خوشم
پرزگارم دەبوو. دەلێ: لە سەفەردا و شترێکی وام پێ دەبێ.

وَ جَاشَتْ إِلَيْهِ النَّفْسُ خَوْفًا وَ خَالَهُ مُصَابًا وَ لَوْ أَمْسَى عَلَىٰ غَيْرِ مَرَصِدٍ

«و جاشت إليه النفس»: عەطفە بۆ سەر «قال صاحبی» شیعرێ پێشەو،

یەعنی: ھاوڕێکەم ترسا و خەیاڵی بوو ڕابکا.

«خاله مصابا»: وایزانی تووشی موسیبت بوو.

«مرصد»: ڕێگا.

دەلێ: ترسا و ھاتە سەر ئەوێ ڕابکا و وایزانی تووشی موسیبت بوو.
ھەرچەند شەوانە دز ناچنە سەر ڕێگا، بەلام خودی ڕێگا و دەشت و چۆل و
سەحرا لە سەفەردا خەتەرناکە.

إِذَا الْقَوْمُ قَالُوا مَنْ فَتَى؟ خِلْتُ أَنَّنِي عَنِيتُ فَلَمْ أَكْسَلْ وَلَمْ أَتَبَلَّدِ

«فتی»: گەنجی نازا.

«خلت»: وا دەزانم.

«عنيت»: مەبەستیان لە منە.

«لم أكسل»: واته سستیم نه کرد.

«لم اتبلد»: یه عنی که وده ن نیم.

ده‌لئ: کاتی گه‌ل بلئ: له کاتی ته‌نگانه‌دا کئ نازاو مه‌رده؟ وا ده‌زانم پرووی
 قسه‌یان له گه‌ل مندایه، له وکاته‌دا ئه‌من نه ته‌نبه‌لئ ده‌که‌م و نه‌که‌وده‌نی به‌خه‌رج
 ده‌ده‌م. به‌لکوو له خزمه‌ت به‌گه‌له‌که‌م هؤشیارم.

أَحَلْتُ عَلَيْهَا بِالْقَطِيعِ فَأَجْذَمْتُ وَقَدْ خَبَّ آلُ الْأَمْعَزِ الْمُتَوَقِّدِ

«أحلت»: لیره‌دا به‌مه‌عنا پرووم ده‌وی کرد.

«قطیع»: قامچی.

«أجذمت»: توند پو‌یشت.

«خبّ»: شی‌او، له‌رزین.

«آل»: سه‌راب، تراویلکه.

«أمعز»: به‌و زه‌مینه‌ده‌لئین که به‌رد و لمی تیدا بی.

«متوقد»: بریقه‌دار.

ده‌لئ: پرووم تی کرد و به‌قامچی لی‌مدا و توند پو‌یی له چی‌شته‌نگاویدا له
 سه‌رابی عه‌رزی خاوه‌ن به‌رد و پمل بریقه‌ی ده‌دا.

فَذَالَتْ كَمَا ذَالَتْ وَلِيدَةٌ مَجْلِسٍ تُرِي رَبَّهَا أَذْيَالَ سَحْلِ مُمَدِّدٍ

«ذالت»: له‌نجه و لار.

«وليدة»: که‌نیزه‌ک.

«تُري»: - خۆى نيشان دا، ده بينى.

«أذيال»: داوین.

«سحل»: کراسى سپى.

«ممدد»: دريژ.

ده لى: لار و له نجهى کرد وهك نه و كه نيزه كهى كه له مه جليسى ره قسکردندا
داوینى کراسى سپى دريژ به هۆى ره قس و سه ماوه با دهدا و به خاوه نه كهى
نيشانده دا.

وَلَكِنْ مَتَى يَسْتَرْفِدِ الْقَوْمُ أَرْفِدُ
وَلَسْتُ بِحَلَالِ التَّلَاعِ مَخَافَةً

«حلال»: سيفه ته موباله غهى «حلول» ه و به مه عنا هاتنه خواره.

«تللاع»: جه معى «تلعة». يه عنى زه وييه كى بلند و سيلاو گير. كه ليره دا

مه به ست جيگای به رزه.

«استرفاد»: داواى يارى.

ده لى: له جيگای بلند خۆم ناشارمه وه له ترسى ميوانان. به لام هه ركاتيك

قهوم و خویش داواى يارمه تيم لى بکهن به گيان و دل يارمه تيان ده دهم،

مه به ستى پى نه وه يه ده لى: بى غيرت نيم و ناترسم؛ له کاتى پيوستدا بو هه ر

نه وعه کوومه كى مالى و به ده نى و جهنگى ناماده م.

فَإِنْ تَبَغْنِي فِي حَلَقَةِ الْقَوْمِ تَلْقَنِي وَإِنْ تَلْتَمِسْنِي فِي الْحَوَانِيتِ تَضْطَدِّ

«تبغ»: شهرته و مه جزوومه به حه زفى يى.

«و تَلَقَّ»: جهزا و مه جزوومه به چه زفی ئه لف.

«حوانیت»: جه معی «حانوت»ه، واته دوکانی مه ی فروشی و مه یخانه.

«تصطد»: راوکردن.

ده لئ: ئه گهر ده تهه وئ له مه جلیسی قه ومدا چاوت پئ بکه م بو ته گیر و مه شوهره ت ئه وه له وئ ده مبینی و ئه گهر ده شتهه وئ له دوکانی مه یخانه راوم بکه ی ئه وه له وئ ده خو مه وه و شه راب ده دم به هاوړیان.
ده لئ: ئه من ئه هلی به زم و په زم و شوخی و مه یخانه م.

وَإِنْ يَلْتَقِي الْحَيُّ الْجَمِيعُ تُلَاقِي إِلَى ذُرْوَةِ الْبَيْتِ الشَّرِيفِ الْمُصَمَّدِ

«يلتق»: موزاریعی بابی ئیفتیعاله و له «لقاء»ه و مه جزوومه به چه زفی «یئ» و به مه عنا پئک گه یشتنه.

«تلاق»: ئه سله که ی «تلاقی» بووه و به مه عنا کو بوونه وه یه.

«الی»: نیسبه ت ده دریم.

«ذروة»: دوند، به رزترین شوئی کیو، نوکی هه ر به رزاییه ک.

«مصمد»: په نابوهر.

ده لئ: هه رکاتی گه ل کووه بی و باسی فه خرکردن به ئه سل و چه سه ب و نه سه ب بیته پی شه وه، ئه من ده بینیه وه له خانه وادیه کی به رزترین له و خانه وادانه دا که شه ریف و قبیله ی ئامالن.

نَدَامَايِ بِيضُ كَالْجُومِ وَقَيْنَةُ تَرُوحُ إِلَيْنَا بَيْنَ بُرْدٍ وَ مُجَسَدٍ

«نداما»: جه‌معی «ندمان» ه‌یه‌عنی هاونشین، ره‌فیک.

«بیض»: یه‌عنی سپی.

«قینه»: که‌نیزه‌کی گۆزانییژ.

«برد»: کراسی خه‌ت خه‌تاوی به‌کراسی خوری ره‌شیش ده‌لین.

«مجسد»: کراسی ره‌نگ‌کراو به‌«زه‌عفه‌ران».

ده‌لئ: هاوړئ و هاوده‌مه‌کانم سپین وه‌ک ته‌ستیران، واته‌تازادن و له‌جاریان نه‌بوون تا ره‌شی دایکیان به‌میرات وه‌رگرتبی، یان وه‌ک کراسی سپی هیچ‌ع‌یب و ئیرادیکیان لئ ناگیرئ و پاکن. وه‌جاریه‌ییکی گۆزانییژ جاری وایه‌کراسی خه‌ت خه‌تاوی جاری واشه‌ئ ره‌نگ زه‌عفه‌رانی له‌به‌ردایه‌دیته‌لامان. واته‌ئیمه‌مه‌جلیسی به‌زمی بوزرگه‌وارانه‌مان هه‌یه.

رَحِيبٌ قَطَابُ الْجَيْبِ مِنْهَا رَفِيقَةٌ بِجَسِّ النَّدَامِى بَضَّةُ الْمَتَجَرِّدِ

«رحیب»: گوشاد.

«قطاب‌الجیب»: ئیخه‌ی کراس.

«رفیقه»: میهره‌بان.

«جس»: ده‌ست لیدان.

«بضه»: نه‌رم و له‌تیف.

«متجرد»: پرووت.

ده‌لئ: ئیخه‌ی کراسه‌که‌ی گوشاده و میهره‌بانه، رازییه‌به‌وه‌ی که‌ده‌ست به‌رین بو‌ئیخه‌ی کراسه‌که‌ی و ده‌ست له‌و به‌نده‌نه‌رم و له‌تیفه‌پرووته‌ی بده‌ین.

إِذَا نَحْنُ قُلْنَا أَسْمِعِينَا انْبِرَتْ لَنَا عَلَى رِسْلِهَا مَطْرُوقَةٌ لَمْ تَشَدِّدِ

«أسمعينا»: گۆرانیمان بۆ بلئی.

«انبرت»: دهست پنده کا.

«علی رسلها»: ئارام و له سه رخۆ.

«مطروقة»: زه عیف و سست.

«لم تشدد»: خۆی ماندوو نا کا.

ده لئی: کاتی ئاره زووی گۆرانی گوتنی بی به دهنگیکی ئارام و نه رم و له سه رخۆ و بی خۆ ماندوو کردن دهست به گۆرانی گوتن ده کا.

إِذَا رَجَّعَتْ فِي صَوْتِهَا خِلَتْ صَوْتُهَا تَجَاوَبَ أَظَارٍ عَلَى رُبْعٍ رَدِي

«ترصیع صوت»: دهنگ به رزکردنه وه.

«تجاوب»: وه لامی به کتردانه وه.

«أظار»: جه معی «ظئر» ه یه عنی ژنی مندالدار، و شتریک یان ژنیک که به

مناللی یه کیککی تر سۆز و خوشه ویستی ده ربیری.

«ربع»: به و منداله ده لئین که سه ری سال له دایک ده بی.

«ردی»: به هیلاک چو..

ده لئی: کاتی دهست به گۆرانی بکا و دهنگ به رز بکاته وه دهنگی وه که دهنگی

ئهو دایکه ده چی که منداله که ی مردوو و ده یلاوئینته وه نه وه نده مه جزوونه.

وَمَا زَالَ تَشْرَابِي الْخُمُورَ وَلَذَّتِي وَيَيْعِي وَإِنْفَاقِي طَرِيفِي وَمُتَلَدِّي

«تشراب»: مه سده ره و به مه عنا خوارده وه به.

«انفاق»: خه رج كردن.

«طريف»: مالى تازه.

«متلد»: مالى كونه.

ده لى: شه من هه ميشه كار و كاسيم باده نوشى و خوش گوزه رانى و فروشتنى مالى تازه و كۆن بووه.

إِلَى أَنْ تَحَامَتْنِي الْعَشِيرَةُ كُلُّهَا وَأَفْرَدْتُ إِفْرَادَ الْبَعِيرِ الْمُعَبَّدِ

«تحامتني»: دوورى و خوږياراستن له من.

«افردت»: به ته نيا ماومه وه.

«معبد»: به رهه لدايان كردم وهك به رهه لدا كردنى وشتري گهړ.

ده لى: كار و پيشه م نه وه بوو تا خيل و تائيفه ليم دوور كه وتنه وه و وهك وشتري گهړ به ته نيا مامه وه.

رَأَيْتُ بَنِي غَبْرَاءَ لَا يُنْكِرُونَنِي وَلَا أَهْلُ هَذَاكَ الطَّرَافِ الْمُتَمَدِّدِ

«بنى غبراء»: كوپرانى هه ژار و بى نه وا.

«هذاك»: «ها» هه رفى ته نيبهه و «ذا» ئيسى ئيشاره به و «ك» هه رفى خيتابه.

«طراف»: خٚٚوه تی چه رمی.

«ممدد»: گه وره.

ده‌لی: نه‌گه ر قه‌وم و قه‌یله منیان نه‌وی و له‌بهرم را بکه‌ن چ ده‌ربه‌ستم؛ خو
هه‌زار و یینه‌وا سه‌خاوت و شو‌جاعت و چاکه و پیاو‌تی من ده‌ناسن نه‌ک هه‌ر
به‌ته‌نی نه‌وان، به‌لکو و ده‌وله‌م‌نده چادر نشینه‌کانیش ئاشنا و په‌فیقمن.
هه‌زاره‌کان له‌بهر چاوه‌روانی به‌خشش و ده‌وله‌م‌نده‌کان له‌بهر حه‌سه‌ب و
نه‌سه‌ب و ئیفتیخاراتم.

أَلَا أَيُّهَا الزَّاجِرِيُّ أَحْضَرُ الْوَعَى وَأَنْ أَشْهَدَ اللَّذَاتِ هَلْ أَنْتَ مُخْلِدي

«زاجر»: مه‌نع‌که‌ر و لو‌مه‌که‌ر.

«أحضر»: حازر بوون.

«وعی»: شه‌ر.

«أشهد اللذات»: حازر بم له‌مه‌جلیسی خو‌شیدا و له‌ززه‌ت به‌رم.

«مخلد»: نه‌به‌دی.

ده‌لی: نه‌ی نه‌وکه‌سه‌ی که سه‌رزه‌نشتم ده‌که‌ی که ده‌چم بو شه‌ر له‌ترسی
کوشتن و لو‌مه‌م ده‌که‌ی له‌عه‌یاشی و خو‌شگوزه‌رانی و ده‌ته‌ه‌وی ده‌ستم پی
لی هه‌لگری، بو نه‌گه‌ر ده‌ست له‌وانه هه‌لگرم، نه‌تو نا‌هی‌لی بم‌رم؟. یان ده‌توانی
به‌زو‌ر مه‌جبورم که‌ی که ته‌رکیان بکه‌م؟

فَإِنْ كُنْتَ لَا تَسْطِيعُ دَفْعَ مَنِيِّي فَدَعْنِي أَبَادِرُهَا بِمَا مَلَكَتْ يَدِي

«لا تسطيع»: نه‌گه‌ر نه‌توانی له‌مه‌رگ‌پر‌گارم‌بکه‌ی.

«دعنی»: لیم‌گه‌رئ با‌پابوئرم.

ده‌لئ: که‌واته‌که‌ناتوانی له‌مه‌رگ‌پر‌گارم‌بکه‌ی، لیم‌گه‌رئ با‌تا‌مه‌رگ‌نه‌بووه به‌میوانم‌ئه‌وه‌ی بۆم‌ده‌کرئ‌بیکه‌م و‌مادام‌هر‌ده‌بی‌بمرین‌با‌خۆش‌پابوئرم.

وَلَوْلَا ثَلَاثُ هُنَّ مِنْ عَيْشَةِ الْفَتَى وَجَدَّكَ لَمْ أَحْفَلْ مَتَى قَامَ عُودِي

«ثلاث»: له‌دوا «لولا» موبته‌دایه و‌خه‌به‌ره‌که‌ی مه‌حزووفه.

«وجدك»: سوئنده، یه‌عنی سوئند به‌به‌خت و‌ئیقبالت.

«لم احفل»: یه‌عنی موبالاتم‌نه‌کردوه.

«عود»: چوونه‌لای نه‌خۆش‌بۆ‌ئه‌حوالپرسی.

ده‌لئ: نه‌گه‌ر له‌به‌ر‌خاتری سئ‌شت نه‌بوایه‌که‌خۆشی و‌له‌ززه‌تی‌پیاوی نازان سوئند به‌به‌خت و‌ئیقبالت‌ده‌ربه‌ست نه‌ده‌بووم‌که‌ی‌ئه‌و‌که‌سانه‌ی‌دین بۆ‌ئه‌حوالپرسیم‌له‌کاتی‌سه‌ره‌مه‌رگدا‌هه‌لده‌ستن‌ده‌پۆن. یه‌عنی‌ده‌ربه‌ست به‌مردن نه‌ده‌بووم‌که‌ی‌ده‌گاته‌سه‌رم؟

فَمِنْهُنَّ سَبَقُ الْغَاذِلَاتِ بِشُرْبَةِ كُمَيْتٍ مَتَى مَا تُغْلَ بِالْمَاءِ تُزِيدِ

«غاذلات»: جه‌معی «عاذلة»، واته‌ئه‌و‌ژنانه‌ی‌لۆمه‌م‌ده‌که‌ن.

«شربة»: جارێک‌خواردنه‌وه.

«کمیت»: شه‌رابی‌سوور و‌مایل به‌په‌شی.

«تعل»: تیکه ل به ئاو کرا.

«تزید»: که ف ده کا.

ده لئ: یه کیك له و سئ شته خوشه ویستانه ئه وه یه که له پیش ههستان و پهیدا بوونی ژنانی لۆمه کهر په رداخیك له شه رابی یاقووتی رهنگ که هه رچه ند ئاوی تیکه ن که ف بکا وه خۆم.

وَکَرِّی إِذَا نَادَى الْمُضَافُ مُجَنَّبًا کَسِیدِ الْغَضَا نَبَّهَتْهُ الْمُتَوَرِّدُ

«کری»: غاردان و گه رانه وم.

«مضاف»: شیوان و ترسان.

«مجنّب»: که چیی پی ئه سب.

«سید»: گورگ.

«غضا»: نه وعه دره ختی که که داره که ی زور سهخته و ئاگره که ی درهنگ

خاموش ده بی. ههروه ها ئاوی جیگایه کیشه.

«نبهته»: وه خه بهرت هی نابی.

«متورد»: چۆته سه ر ئاو.

ده لئ: دووهم ئه وه یه که ترس داوای لیکردم که وه گیرم بۆ لای ئه و ئه سپه ی که که چی و خواری له ده ستانیدا یه. که ئه وه ش نیشانه ی ئه سپی چاکه. که له تیژ پۆیین و توند پۆیندا وهك گورگی وایه که خاوه نی سئ سیفه ت بی، له به ینی دره ختی «غضا» دا بی که له دره نده ترین گورگانه. گورگی «غضا» کاتئ توپه و تینووی بی زور به توندی ده روا و شاعیریش به سو رای ئه سپیدا چوست و چالاک بۆ یارمه تیدانی ئه و که سه ی له ترسان په نای بۆ دینی غار ده دا.

و تَقْصِيرُ يَوْمِ الدَّجْنِ وَ الدَّجْنُ مُعْجَبٌ بِسَهْكَنَةٍ تَحْتَ الْخَبَاءِ الْمُعَمَّدِ

«تقصير»: كورتكردنه وه و به سه ربردن.

«يوم الدجن»: نه و رۆژه كه هه ور هه مو و لاتى داپوشىيى.

«معجب»: به لاتنه وه سه ير و جوان.

«بهكنة»: زنى جوان و نهرم و له تيف و قه له و.

«خباء»: خيوه تى خورى، يان موو.

«معمد»: به رزكرايىته وه به نه سترونه كان.

ده لى: سىيهم كورتكردنه وه ي رۆژى هه ور كه زور خوشه له گه ل ژىيكي جوان و نهرم و قه له و له ژىر خيوه تىيكي به رز به جورىك غه رقى له ززه ت و رابواردن بى كه نه زانى نه و رۆژه چۆن زوو تىپه رى.

كَأَنَّ الْبَرِينَ وَ الدَّمَالِيَجَ عُلِّقَتْ عَلَى عَشْرِ أَوْ خِرْوَعٍ لَمْ يُخْضَدِ

«برين»: به و نه لقه ده لىن كه به لووتى وشتره وه هه لى ده واسن، به لام لىره دا مه به ست ده ستبه ند و خر خاله.

«دماليج»: يه عنى بازوبه ند.

«عشر»: قاميشى شه كر.

«خروَع»: زنى نهرم و ناسك كه به ئاسانى دانيشى و راست بىته وه، يان گىاي نهرم.

«لم يُخْضَدِ»: له قه كانى نه شكابنه وه.

ده‌لی: ئه‌و ژنه ئه‌وه‌نده به‌شان و شه‌وکه‌ت بی، که ده‌سته‌بند و خر‌خاله و بازوبه‌ندی وه‌ک به‌دار‌یک‌ی به‌رزی جوان و نه‌رمه‌وه هه‌لاوه‌سرا‌ین.

کَرِیمْ یُرَوِّی نَفْسَهُ فِی حَیَاتِهِ سَتَعْلَمُ اِنْ مُتْنَا غَدًا اَیْنَا الصِّدِی؟

«کریم»: خه‌به‌ره بۆ موبته‌دای مه‌حزروف که «أنا»یه، واته ئه‌من ئه‌هلی سه‌خواه‌ت و که‌ره‌مم.

«یرو‌ی»: خۆی تیراو ده‌کا.

«صدی»: تینو.

ده‌لی: ئه‌من ئه‌و پیاوه سه‌خیه‌م که تاماوم خۆم له شه‌راب تیراو ده‌که‌م. ئه‌و وه‌خته که مردین ئه‌ی ئه‌و که‌سه‌ی که لۆمه‌م ده‌که‌ی کامه‌مان تینو‌ین؟ ئه‌من تیراو له باده و ئه‌تۆش به‌لیوی وشکه‌وه ده‌مرین.

أَرَى قَبْرَ نَحَّامٍ بَخِيلٍ بِمَالِهِ كَقَبْرِ غَوِيٍّ فِي الْبَطَالَةِ مُفْسِدٍ

«نَحَّام»: حه‌ریس له‌سه‌ر کۆکردنه‌وه‌ی مالی دنیا و نه‌دانی به‌خه‌لک.

«غوی»: گو‌مرا.

ده‌لی: گو‌ری پیاوی حه‌ریس له‌سه‌ر کۆکردنه‌وه‌ی مالی دنیا وه‌ک گو‌ری پیاو‌یک‌ی بیکاره‌ی فاسید ده‌بینم. له‌وانه‌شه مه‌به‌ستی پێ ئه‌وه بی که له‌پاش مردن له‌به‌ینی مال‌په‌رست و دوور له‌باده‌تۆشی و ئه‌و که‌سه‌ی که عومر و مالی له‌ئاره‌ق‌خواردنه‌وه‌دا به‌سه‌ر برد‌بێ فه‌رق و جیاوازی نییه.

تَرَى جَثْوَتَيْنِ مِنْ تُرَابٍ عَلَيْهِمَا صَفَائِحُ صُمٍّ مِنْ صَفِيحٍ مُنْضَدٍّ

«جثوة»: کۆمه لێک گۆل یان بهرد.

«صفائح»: جه معى «صفیحه» و به مه عنا بهردى پانه.

«صم»: پهق و سهخت.

«منضد»: له سه ریه که هه لچندراوه.

ده لێ: گۆرى ماله رست و به خیل و گۆرى نه و که سهى خوش پاده بو ئێرى و به خشنده یه ههردوکیان ته پۆلکه گلێکن که بهردى سهخت و په قیان له ده و ره هه لچندراوه.

أَرَى الْمَوْتَ يَغْتَامُ الْكِرَامَ وَيَضْطَفِي عَقِيلَةَ مَالِ الْفَاحِشِ الْمَتَشَدِّدِ

«يعتام»: هه لده بژ ئێرى.

«عقيلة»: له مال و ژن و هه رشتێک به نه رزشت و باشتربى.

«فاحش»: به خیل.

«متشدد»: به خیل و سهخت گیر.

ده لێ: نه من ده بینم که مه رگ پیاوی سهخى و به خشنده هه لده بژ ئێرى و ده یان کوژى و مالى به نرخی به خیلێ سهخت گیر بۆ مانه وه ئیختیار ده کا. یان ده لێ: عاقیبه تى پیاوی سهخى و پیاوی به خیل هه ر مه رگه، که واته به خیلێ و ته ماع بۆچى؟ به لām لێره دا شاعیر باسى مالى به خیلێ کردووه، باسى به خیلێ نه کردووه.

أَرَى الْعَيْشَ كَنْزًا نَاقِصًا كُلُّ لَيْلَةٍ
وَمَا تَنْقُصُ الْأَيَّامُ وَالذَّهْرُ يَنْقُذُ

«کنز»: گه نج، خه زینه.

«ینفد»: ته واو ٿه بی.

دەلى: ژيانم وەك گەنجىك دىتە بەر چاوكە ھەموو شەوئك لىي كەم دەيتتەو و ھەر شتىك كە پوژگار و زەمانە لىي كەم وەكەن ئاخىرى دى، بەخىلى شايسەى ئىنسان و ئەو ژيانە كەم و كورتە نىيە.

لَعَمْرُكَ إِنَّ الْمَوْتَ مَا أَخْطَأَ الْفَتَى لَكَالطُّوْلُ الْمُرْخَى وَ ثَنِيَاهُ بِالْيَدِ

«عَمْر»: ماوهی ژبان.

«لکا الطول» - لام جوابی «إِنَّ» وکاف بؤ تشبیہہ. «طول»: گوریسی دریژ.

«مرخی»: دریٹر کراو.

«تتیا»: تسنیه ی «تتی» ه به مه عنا سه ره که ی.

دەلىي: بەگيانى تۆ قەسەم مردن لە وکاتەدا کە نايىتە سەر ئىنسان و درېژە بە ژيان دەدا، وەك گوريسېكى درېژى شلە کە لە دەستى حەيوانىك کراوە و سەرەکەى بە دەستى خاوەنە کە يەتە، يە عەنى ئىنسان گوريسى مەرگ و فەناى لە دەست و پى دايە وەك وە لاغىك کە تا ئەندازە يەك بە ئازادى دەلە وە پى، بە لام سەرە گوريسە کە بە دەست خاوەنە کە يەتە و هەركاتى وىستى بۆ لای خۆى رايدە کىشى. وەك لە هيندىك نوسخەدا ئەو شيعرەى لە دواوە دى:

مَتَىٰ مَا يَشَأْ يَوْمًا يَقْدُهُ لِحَتِّهِ وَ مَنْ يَكُ فِي حَبْلِ الْمَيْتَةِ يَنْقَدِ

«يقده»: رایده کی‌شی.

«حتف»: مرگ، مردن.

یه‌عنی هەر کاتی‌ک ئاره‌زوو بکا بۆ‌لای مه‌رگی راده‌کی‌شی و ئه‌وه‌ی به‌ گوریسی مه‌رگه‌وه‌ بئ موتیع و فره‌مانبه‌رداره‌.

فَمَا لِي أَرَانِي وَابْنَ عَمِّي مَالِكًا مَتَىٰ أَذْنُ مِنْهُ يَنَّا عَنِّي وَ يَبْعُدِ

«أذن»: - شهرته بۆ «متی»‌ی جازیمه و مه‌جزوومه به‌ واوی «لام‌الفعل».

«ینا»: ئه‌سله‌که‌ی «ینای»‌یه و جه‌زای شهرته و جه‌زمه‌ی به‌ حه‌زفی ئه‌لفی «لام‌الفعل».

«یبعُد»: دوور ده‌که‌وێته‌وه‌.

ده‌لئ: ئه‌وه‌ چ وه‌زع و حالێکه‌ هه‌یه‌ له‌ گه‌ل مالیکی ئامۆزام؟ هه‌رکاتئ لئئ نزیك ده‌بمه‌وه‌ لئیم دوور ده‌که‌وێته‌وه‌.

يَلُومُ وَ مَا أَذْرِي عَلَامَ يَلُومُنِي؟ كَمَا لَأَمْنِي فِي الْحَيِّ قُرْطُ بْنُ مَعْبَدِ

«عَلامَ»: له‌ ئه‌سلدا «علی‌ما» بووه‌.

«حي»: عه‌شیره، تایفه‌.

«معبد»: ناوی که‌سیکه‌

ده‌لئ: مالیکى ئامۆزام سه‌رزه‌نشت و لۆمه‌م ده‌کا و نازانم به‌هۆی چ به‌لگه‌یه‌که‌وه؟ هه‌ر وه‌ك له‌ئێو تائیفه‌دا قه‌رتى كۆرى مه‌عه‌د لۆمه‌ی كرده‌ووم. هه‌ردوکیان بئى به‌لگه‌ و زالمانه‌ لۆمه‌یان كرده‌ووم.

وَ أَيْأَسَنِی مِنْ كُلِّ خَيْرٍ طَلَبْتُهُ كَأَنَّا وَضَعْنَاهُ إِلَى رَمْسٍ مُلْحَدٍ

«ایأسنى»: نا ئومیدی کردم.

«رمس»: قه‌بر و ناشتن.

«ملحد»: له‌ قه‌برنان.

ده‌لئ: مالیک منى له‌ هه‌ر خیرى‌كى وستم نا ئومید کرد. وه‌ك بلی ئه‌و داوا كرده‌مان نایته‌ ناوگۆرى مردوکه‌وه، واته‌ چاوه‌پوانى چاکه‌ له‌ مالیک وه‌ك ئه‌وه‌ وایه‌ که‌ ئومید و چاوه‌پوانى چاکه‌ت له‌ مردوئى بئى که‌ چاوه‌پوانى له‌ هه‌ردوکیان به‌ خۆراییه‌.

عَلَى غَيْرِ ذَنْبٍ قُلْتُهُ غَيْرَ أُنْسِي نَشَدْتُ وَ لَمْ أُغْفَلْ حَمُولَةً مَّعْبَدٍ

«غیر آنى»: ئیستیسنای موقه‌تیه‌ و به‌ مه‌عنا «به‌لام».

«نشدت»: له‌ ون بروه‌که‌م ده‌گه‌ران.

«حمولة»: وشتريك که‌ توانای بار هه‌لگرتنى هه‌بئ.

«معبد»: ناوی برائى شاعیره‌.

ده‌لئ: ئه‌و هه‌موو لۆمه‌ كرده‌ له‌سه‌ر هه‌چ گوناخك نه‌بوو که‌ من سه‌باره‌ت

به‌ئو کردیٚتم، یان قسه‌یه‌کم کردبى. ته‌نیا داواى وشتره‌ باره‌ه‌لگره‌کەى «معبد»م کردوو و ده‌ستم لى‌هه‌لنه‌گرتوو.

وَقَرَّبْتُ بِالْقُرْبَىٰ وَجَدُّكَ إِنِّى مَتَىٰ يَكُ عَهْدُ لِلنَّكِثَةِ أَشْهَدُ

«قربى»: جه‌معى «قرابت» به‌مه‌عنا خزمایه‌تى.

«نکیثه»: موته‌های کۆشش، یان کاره‌ساتیٚک که‌عه‌هد و په‌یمانى تیډا شکابى.

ده‌لى: به‌هۆى خزمایه‌تییه‌وه‌خۆم هیٚناوه‌ته‌پیشه‌وه، سوٚند به‌به‌خت و شانسى تو‌ئه‌گەر کارىٚک روو بدا ئاخ‌ر ده‌ره‌جه‌ى کۆشش به‌خه‌رج ده‌ده‌م و له‌ناخۆشترين کاتدا ئاماده‌ى هاوکارى ده‌بم.

وَإِنْ أَدْعَ لِلْجَلَىٰ أَكُنْ مِنْ حُمَاتِهَا وَإِنْ يَأْتِكَ الْأَعْدَاءُ بِالْجَهْدِ أَجْهَدِ

«أدع»: بانگه‌یشت بکړم.

«جلى»: ئیشى‌گه‌وره.

«حماة»: جه‌معى «حامى» واته: لایه‌نگر.

ده‌لى: ئه‌گەر بو‌کار و کاره‌ساتیٚکى گه‌وره و ناخۆش بانگ بکړم؛ ئه‌وه‌من له‌لایه‌نگران و پاسه‌وانانى ئه‌وم. وه‌ئه‌گەر دو‌ژمن بیٚته‌سه‌رت به‌هه‌موو توانامه‌وه‌دیفاعت لى‌ده‌که‌م.

وَإِنْ يَقْذِفُوا بِالْقَذَعِ عِزَّكَ أَشَقِّهِمْ بِشُرْبِ حِيَاضِ الْمَوْتِ قَبْلَ التَّهْدِيدِ

«قذف»: قسه‌ی بی‌سهر و بهر.

«قذع»: جنیو و قسه‌ی بی‌مه‌عنا.

«عرض»: ئابروو و حه‌سه‌ب و نه‌سه‌ب. جاری و اشه‌مه‌به‌ست پی‌ نه‌فسه.

ده‌لئی: نه‌گه‌ر دوشمنان خه‌ریک بن ئابروو و شه‌رافه‌تی تو‌به‌رن، نه‌وه‌من له‌ پیش هه‌ره‌شه‌ و ئیعلانی شه‌ر له‌سه‌ر چاوه‌ی مه‌رگ تی‌راویان ده‌که‌م.

بِلا حَدَثٍ أَخَذْتُهُ وَكَمْحَدِثٍ هِجَائِي وَقَذْفِي بِالشُّكَاةِ وَمُطَرَدِي

«مُحَدِّث»: به‌و‌که‌سه‌ ده‌لئین که ده‌ست بۆ کارئکی بیدعه‌ت و ناشرین

به‌ری.

«شکاة»: شکایه‌تکردن.

«مطرَد»: ده‌رکردن.

ده‌لئی: به‌بی نه‌وه‌ی جینایه‌ت و کارئکی خه‌راپم کردبی، وه‌ک که‌سیک که

خه‌راپه‌ و جینایه‌تی کردبی قسه‌ی ناشرینم پی‌ ده‌لئین و لۆمه‌م ده‌که‌ن و له‌ خو‌یانم دوور ده‌خه‌نه‌وه‌.

فَلَوْ كَانَ مَوْلَايَ امْرَأً هُوَ غَيْرُهُ لَفَرَجَ كَرْبِي أَوْ لَا تُنْظَرَنِي غَدِي

«امرء»: پیاو.

«تفریج»: یه عنی که شف و لا بردن و کردنه وه.

«کرب»: جه معه که ی «کروب» ه و به مه عنا حوزن و مه شه ققه ته.

«انظار»: موله تدان.

ده لئی: نه گهر ره ئیس و گه وره م مالیک نه بویه و یه کی دی بویه نه وه غم و نارپه حه تی و خه فه تی منی ده برد، یان هیچ نه بی چهند رۆژێک مۆله تی ده دام.

وَلَكِنَّ مَوْلَايَ امْرُءٌ هُوَ خَانِقِي عَلَى الشُّكْرِ وَالتَّسَالِ اَوْ اَنَا مُفْتَدِي

«خانق»: خه فه کونده، رڼگای ته نگ و باریک.

«تسأل»: پرسیار.

«مفتد»: تالبی رزگار بوون.

ده لئی: به لام گه وره که م نه منی خه فه کردوه، هه رچه ند نه من تا ئیستا سپاسم کردوه. به لام ناچارم که خووم له شه ری وی رزگار بکه م.

وَ ظَلَمُ ذَوِي الْقُرْبَى اَشَدُّ مَضَاضَةً عَلَى الْمَرْءِ مِنْ وَقَعِ الْحُسَامِ الْمُهْتَدِّ

«الحسام»: شمشیری برنده.

«مضاضة»: سۆز و ژان و نارپه حه تی.

«وقع»: برین و نه سه ر.

«مهتد»: تیژ، یان دروست کراوی هیند.

ده لئی: زولم و زۆری خزمان له برین و نه سه ری شیر ی برنده و شیر ی

هیندی سه‌ختتر و ده‌ردناکتره.

فَذَرْنِي وَ خُلُقِي إِنِّي لَكَ شَاكِرٌ وَلَوْ حَلَّ بَيْتِي نَائِبًا عِنْدَ ضَرْغَدٍ

«نائی»: دوور.

«ضرغد»: ناوی کیوئکه.

ده‌لئ: ئەمن حە‌والە‌ی خوئق و خووی خوئم بکه، چونکه ئەمن هەر
سپاسگوزارم، ئەگەر چی مألێشم لە نزیک کیوی «ضرغد» بئ که زو‌ریش دووره.

فَلَوْ شَاءَ رَبِّي كُنْتُ قَيْسَ بَنِ خَالِدٍ وَلَوْ شَاءَ رَبِّي كُنْتُ عَمْرَو بْنَ مَرْثَدٍ

«قه‌یس و عه‌مر»: لە پیاوه‌ گه‌وره و سه‌روه‌ره‌ کانی عه‌ره‌بن که لە ده‌وله‌ مه‌ندی
و نه‌جابه‌ت و شه‌ره‌ف و حه‌سه‌ب و نه‌سه‌بدا مه‌شه‌وور بوون.
ده‌لئ: ئەگەر خوا بیویستایه‌ ده‌ی برده‌مه‌ ریزی قه‌در و گه‌وره‌یی و شه‌ره‌تی
قه‌یسی کو‌ری خالید و عه‌مری کو‌ری مه‌رسه‌دی.

فَأَصْبَحْتُ ذَا مَالٍ كَثِيرٍ وَ زَارِنِي بَنُونَ كِرَامٍ سَادَةٌ لِمُسَوِّدٍ

ده‌لئ: ئەوکاته‌ ده‌بوومه‌ خاوه‌نی سه‌روه‌تیکی زو‌ر و کو‌رانی نه‌فس به‌رز و
گه‌وره و بوزرگه‌وار که کو‌ری پیاوان بوزورگه‌وار بوون ده‌هاتن بو‌ دیده‌نیم.

أَنَا الرَّجُلُ الضَّرْبُ الَّذِي تَعْرِفُونَهُ خَشَاشُ كَرَأْسِ الْحَيَّةِ الْمُتَوَقِّدِ

«ضرب»: كه م گوشت و كز و لاواز.

«خشاش»: به و كه سه ده لئن كه له كاره كانيدا زور سه ريع و جىدى بى.

ده لئى: نه من نه و پياوه سووك و كزه م كه ده مناسى، به واسيتهى قه له و ييه وه قورس و تهنه ل نيم، و ربا و چابوك و بير تيزم، وهك سه رى مارى هه لسووراوم.

فَالَيْتُ لَا يَنْفَكُ كَشْحِي بِطَانَةٍ لِعَضْبٍ رَقِيقٍ الشَّفَرَتَيْنِ مُهَدِّدِ

«آليت»: سوئندم خوارد.

«لاينفك»: دوور نه كه و يته وه، جيانه بووه ته وه.

«كشع»: ته نيشت.

«بطانة»: داوئن.

«عضب»: شيرى تيز.

«شفرتين»: دوو ده مى شه مشير.

ده لئى: سوئندم خواردووه كه ته نيشتم هه ميشه ئاسته رى شيرى برندهى دوو ده مى هيندى بى و هه ميشه شيرى كى وام هه بى.

حُسَامٍ إِذَا مَا قُمْتُ مُنْتَصِرًا بِهِ كَفَى الْعَوْدَ مِنْهُ الْبَدءُ لَيْسَ بِمِعْضَدِ

«منتصر»: تو له ستينه ر.

«معضد»: به شيرى كول ده لئن كه دارانى بى له ت ده كه ن له بهر كوليانى.

دهلئ: شیره کهم ئه وه نده تیژه که بۆ تۆله کردنه وه جار ئک له دوژمنی پراکیشم کاری خۆی ده کاو پئویست نا کا دووباره لئی بده مه وه، وه ک شیر ی دار برینه وه نییه.

أَخِي ثِقَّةٌ لَا يَنْثَنِي عَنْ ضَرْبَةٍ إِذَا قِيلَ مَهْلًا قَالَ حَاجِزُهُ قَدِي

«أخي ثقة»: برای راست و جیگای باوه ره.

لا يَنْثَنِي: نا چه میته وه، نا نووشتیته وه.

«ضربة»: یه عنی به سه.

«حاجزه»: ده می شیر.

«قدی»: به سه بۆ من.

دهلئ: ئه و شیره جیگای باوه ره، له هه ر شتیکی بده ی کول نابئ و هه ر کاتی بلین به سه، خاوه نه که ی دهلئ: به سه، چونکه به یه کهم زه ره کاری خۆی ده کا و پئویست به دووباره لئدان نا کا.

إِذَا ابْتَدَرَ الْقَوْمُ السَّلَاحَ وَجَدْتَنِي مَنِيعًا إِذَا بَلَّتْ بِقَائِمِهِ يَدِي

«ابتدر القوم»: پئش دهستی بکه ن.

«منیع»: سه رکه وتن.

«بلت»: زه فه ر به ری و سه رکه وی.

«قائم»: قه بزه ی شمشیر.

دهلئ: کاتی قه وم پئش دهستی بکه ن و به په له ده ست بۆ ئه سه له حه به رن،

ئه من هه ده ستم بگاته قه بزهى شمشير به سه ركه وتوويم ده بينى و ناشكيم.

وَبَرَكَ هُجُودٍ قَدْ أَثَارَتْ مَخَافَتِي بَوَادِيهَا أَمْشِي بِعَضْبٍ مُجَرَّدٍ

«برك»: يه ك ده ستهى زور له وشران كه له سه ر زهوى نوستون.

«هُجُود»: جه معى «هاجد»، يه عنى نوستوه.

«مخافتى»: ترسى وان له من.

«بوادى»: جه معى «بادى»، يه عنى ناشكرا بووه كان.

«عضب»: شيرى تيز.

«مُجَرَّد»: له كالان هيئدراوه ته ده ر.

ده لئى: ئاى كه چه ند ده سته وشرى نوستوو كه له ترسى من ئه وان هى

پيشه وه يان له خه و راپه رپون له و كاته يه دا كه به شمشيرى پروته وه به لاياندا

رؤيشتوم؛ چونكه عاده تم گرتوه به سه ربرين و كوشتنه وه يان.

فَمَرَّتْ كَهَاةٌ ذَاتُ خَيْفٍ جَلَالَةٌ عَقِيلَةٌ شَيْخٌ كَالْوَيْلِ يَلْنَدَدُ

«كهاه و جلاله»: وشرى گه وره و قه له و.

«خيف»: چهرمى مه مكان و گوانانه.

«وييل»: عه سايه كى گه وره.

«يلندد»: سه خت گير و داخ له دل.

ده لئى: رابرد وشرى كى گه وره و قه له وى گوان گه وره له وشره كانى

پيره مه ردى كى پيست چرچى به دهن زه عيف، وه ك دار عه سايه كى ئه ستور و

قىنى له دلدا. ده بئى مه به ستى بئى باوكى بئى كه زور جار وشرى وى بو

هاورپیکانی سهر برپوه.

يَقُولُ وَقَدْ تَرَّ الْوُظِيفُ وَ سَاقُهَا: أَلَسْتُ تَرَى أَنْ قَدْ أَتَيْتَ بِمُؤَيِّدٍ

«تر» : که‌وته‌سهر عهرز.

«مؤید» : کاری‌گه‌وره موسیبه‌ت.

ده‌لې: له‌کاتیکدا که‌ده‌ست و پېی وشره‌که که‌وته‌سهر ئه‌رز ئه‌و پیره‌میږده
گوتی: ئه‌تو نابینى تووشى چ موسیبه‌تیکت کردین. ئه‌و وشره‌چاکه‌ت کوشته‌.

وَقَالَ أَلَا مَاذَا تَرَوْنَ بِشَارِبٍ شَدِيدٍ عَلَيْنَا بَغْيُهُ مُتَعَمِّدٍ

«ترون» : بیر وړاده‌رته‌برن.

«بغی» : بې‌دادی، زولم.

ده‌لې: ئه‌و پیره‌مه‌رده‌گوتی: به‌حازریان له‌گه‌ل ئه‌و ئاره‌ق‌خوړه‌ده‌بې‌چ
بکه‌ی؟ که‌به‌عه‌مدى ئه‌و زولمه‌ی له‌سهر ئیمه‌به‌پړه‌وازانى.

وَقَالَ ذَرُّوْهَا إِنَّمَا نَفْعُهَا لَهُ وَإِلَّا تَكْفُوا قَاصِيَ الْبَرْكِ يَزِدُّ

«ذر» : واته‌لې‌گه‌ړى.

«قاصی» : دوورکه‌وتوو.

ده‌لې: ئه‌و پیاوه‌پیره‌گوتی: ئه‌ی خه‌لکینه‌! له‌تورفه‌گه‌ړېن، به‌راستى
قازانجى ئه‌و وشره‌بو ئه‌وه، وه‌ئه‌گه‌ر ئه‌و وشرانه‌که‌دوورکه‌وتوونه‌ته‌وه‌له‌وشره‌

خه‌وتوو‌ه‌کان، نه‌یان‌ه‌یننه‌وه، تورفه‌ زۆریان لی ده‌کوژی.

فَظَلَّ الْأِمَاءُ يَمْتَلِنَ حُورَاهَا وَيُسْعَى عَلَيْنَا بِالسَّدِيفِ الْمُسْرَهْدِ

«إماء»: جه‌معی «امة» یه‌عنی که‌نیزه‌کان.

«یمتلن»: له «ملة»ه و به‌مه‌عنا‌خه‌لوز و په‌شکو و خو‌له‌که‌که‌بابی له‌سه‌ر

ده‌که‌ن.

«حور»: به‌چکه‌وشر.

«سدیف»: تو‌په‌له‌ی پستی وشر.

«مُسْرَهْد»: له‌ت له‌ت بووه.

ده‌لی: جاریه‌کان ده‌ستیان‌کرد به‌که‌باب‌کردن له‌گوشتی‌ئو و به‌چکه‌ی که‌له‌زگیدا‌بوو له‌سه‌ر‌خه‌لوز و په‌شکو و خو‌له‌می‌شی‌گه‌شاه و له‌گوشتی‌پستی وشره‌که‌شیان‌بو‌ئی‌مه‌کرد به‌که‌باب و ئه‌وی‌دیکه‌شیان‌بو‌خو‌یان‌کرد.

فَإِنْ مِتُّ فَأَنْعِنِي بِمَا أَنَا أَهْلُهُ وَشُقِّي عَلَيَّ الْجَنْبَ يَا ابْنَةَ مَعْبَدٍ

«نعي»: خه‌به‌ردانی‌مردنی‌که‌سینک.

«اهل»: شایان‌وه‌ک له‌ئایه‌تی‌بیست و شه‌شی‌سووره‌تی «فتح»‌دا

ده‌فه‌رموی؛ ﴿كَانُوا أَحَقَّ بِهَا وَأَهْلَهَا﴾ یه‌عنی‌شایان‌و‌سزادار.

«ابنة‌معبد»: کچی‌مه‌عه‌دی‌برای.

ده‌لی: له‌پاش‌ئه‌وه‌ی‌ئو و شتانه‌ی‌که‌شانازی‌پیوه‌ده‌کردن‌هه‌موی‌باس‌کردن‌وه‌سیه‌تی‌بو‌برازاکه‌ی‌کرد و گو‌تی: کاتی‌مردم‌زۆر‌به‌باشی‌هه‌والی‌مردنه‌که‌م‌بلاو‌بکه‌وه. به‌و‌جو‌ره‌ده‌ست‌بکه‌به‌گریان‌و‌په‌له‌دا‌گو‌تن‌و‌ئی‌خه‌و

به پۆك دادپرين و ياسای تازييه باريم بۆ دانئى.

وَلَا تَجْعَلْنِي كَامْرِيٍّ لَيْسَ هَمُّهُ كَهَمِّي وَلَا يُغْنِي غَنَائِي وَمَشْهَدِي

«هم»: له ئەسلدا به مهعنا قەسرە و لیڕەدا به مهعنا داواى ئەو شتانه که دەبنە هۆى فەخر پئى کردن.

«غنا»: کيفایەت و لیاقەت.

«مشهد»: حازر بوون بۆ کارى موھیم و موشکیل.

دەلئى: ئەمن وەك پیاویك حیساب مەكە توانا و لیاقەت و ئامادەگى بۆ كارى موھیم و حازر بوونى بۆ مەیدان جەنگ نەبئى. وەك مردنى كەسێكى وا سووك تازيە باريم بۆ دامەنئى.

بَطِيءٌ عَنِ الْجُلَى سَرِيعٌ إِلَى الْخَنَا ذُلُولٌ بِأَجْمَاعِ الرِّجَالِ مُلْهَدٌ

«بَطِيء»: له كاراندا سست.

«جلى»: كارى گەورە و موھیم.

«خنا»: نالایق.

«ذلول»: پام و فەرمانبەر.

«أجماع»: به فەتەحەى هەمزەكەى جەمەى كەلیمەى «جمع»ە و به مهعنا كەفە. بەبۆرى جیمەكە و سكونى میمەكە به مهعنا مستە.

«ملهّد»: مست لیّدان.

دەلئى: ئەى كچى مەعبەدى بڕام! ئەمن لە گەل ئەو كەسە بەرامبەر مەكە كه

له کاری گه‌وره‌دا سست بئ و له جنیودان و کاری ناشیریندا به‌په‌له بئ و له به‌رامبه‌ر مستی پیاواندا خۆرانه‌گر بئ و به‌مستان ده‌ری بکه‌ن، یه‌عنی ئه‌و ده‌رکراو و زه‌لیل و ترسنۆک و ئه‌من ئازاو په‌شید.

فَلَوْ كُنْتُ وَعَلًا فِي الرِّجَالِ لَضَرَّني عَدَاوَةُ ذِي الْأَضْحَابِ وَالْمُتَوَحِّدِ

«وغل»: له ئه‌سلدا یه‌عنی زه‌عیف و ده‌نی، به‌لام لێره‌دا بۆ مه‌عناى «لثیم» به‌کار براوه‌.

ده‌لئ: ئه‌گه‌ر ئه‌من که‌سیکی نه‌ناسراو و بئ ناو و بئ توانا بوومایه‌، ئه‌وه‌ دوژمنی خاوه‌ن دار و ده‌سته و نه‌فه‌رێکیش زه‌ره‌ریان پئ ده‌گه‌یاندم، به‌لام له‌به‌ر ناسراو و سه‌ختی و به‌توانا بوونم له‌ دوژمنی هه‌یج که‌س باکم نه‌بووه‌ و شکستم نه‌هه‌یناوه‌.

وَلَكِنْ نَفَى عَنِّي الرِّجَالَ جَرَاءَتِي عَلَيْهِمْ وَإِقْدَامِي وَصِدْقِي وَمَخْتِدِي

«جَراءَة و جَراءَة»: جه‌ساره‌ت و بئ باکی.

«مختد»: ئه‌سل و نه‌سه‌ب.

ده‌لئ: به‌لام شو‌جاعة‌ت و ئی‌ق‌دا‌م و پ‌ا‌ست‌ی و ئه‌سل و نه‌سه‌بم خه‌لکی له‌ په‌لاماردانمدا دوور خستۆته‌وه‌.

لَعَمْرُكَ مَا أَمْرِي عَلَى بَغْمَةٍ نَهَارِي وَلَا لَيْلِي عَلَى بَسْرَمَدٍ

«غمه»: و غم - یه‌ک مه‌عنايان هه‌یه و له‌ئه‌سلدا «غم» به‌مه‌عنا داپۆشینه
و له‌بهر ئه‌وه‌یه هه‌ور که ئاسمانی داپۆشی ده‌لێن: «غمامة» و که‌ دل و فکریش
ناره‌حه‌ت بوو ده‌لێن غه‌مباره‌.
«سرمد»: دایم.

ده‌لێ: به‌گیانی تو‌قه‌سه‌م له‌پۆژدا به‌هیچ کاره‌سات و به‌سه‌ره‌اتێک
ناخه‌جلیم و به‌شه‌ویش کاره‌کانم وه‌دوا ناخه‌م تا شه‌وه‌که‌م به‌لاوه‌ درێژ وه‌بێ. واته‌
له‌حه‌وادیس و به‌سه‌ره‌اتدا هه‌ر له‌سه‌رخۆ و ئارام.

وَيَوْمَ حَبَسْتُ النَّفْسَ عِنْدَ عِزِّهَا حِفْظًا عَلَى عَوْرَاتِهِ وَ التَّهْدِي

ده‌لێ: زۆر جاران له‌مه‌یدانی شه‌پدا خۆم پراگرتوه‌ و شه‌پم کردوه‌ و پام
نه‌کردوه‌ له‌بهر خاتری شه‌رافه‌ت و ناموس و ئیفیتیخاری گه‌له‌که‌م بۆ ئه‌وه‌ی
ئابرووی نه‌چی و دو‌ژمن زه‌فه‌ری پێ نه‌با.

عَلَى مَوْطِنٍ يَخْشَى الْفَتَى عِنْدَهُ الرَّدَى مَتَى تَعْتَرِكَ فِيهِ الْفَرَائِصُ تَرْعَدِ

«موطن»: جیگا.

«ردی»: هیلاک.

«اعتراك»: یه‌عنی زه‌د و خورد و شه‌پ و هه‌را.

«فرائص»: گۆشتی به‌ینی ته‌نیشت و شان که‌ له‌کاتی ترسدا ده‌ست ده‌کا به‌

له‌رزین.

«ترعد»: ده‌له‌رزى.

ده‌لئى: له‌ چه‌ندىن شه‌رى وادا موقاوهمه و پايه‌دارىم كردووه كه جه‌نگ
ئاوه‌رى زوړ ئازا ترساوه به هيلاك بچى و له‌كاتى شه‌ردا گوشتى ته‌نيشت و
شانانى ده‌ستى كردووه به له‌رزىن له‌ ترسان.

وَ أَصْفَرَ مَضْبُوحَ نَظَرْتُ حِوَارَهُ عَلَى النَّارِ وَ اسْتَوْدَعْتُهُ كَفًّا مُجْمِدٍ

«اصفر»: په‌نگ زهره‌.

«مضبوح»: نه‌وه‌ى له‌ ئاگرى نزيك ده‌كه‌نه‌وه تاگه‌رمدا بڼ.

«نظر»: به‌ مه‌عنا «انتظار» وه‌ك له‌ ثايه‌تى سيزده‌ى سوورپه‌تى «حديد» دا
ده‌فه‌رموئ: ﴿أَنْظُرُونَا نَقْتَبِسَ مِنْ نُورِكُمْ﴾ ئيوه لاماڼ لئى بكه‌نه‌وه تا ترووسكيك
له‌ پرووناكيان وه‌گرين.

«حوار»: ليره‌دا مه‌عناى مورچه‌عت ده‌گه‌يښئى.

«مُجْمِد»: ناكام.

ده‌لئى: ئاى كه تا ئيستا چه‌ندىن تيرى زهره‌ كه خراونه ناو ئاگره‌وه و
چاوه‌روانى نه‌تيجه‌ى بردنه‌وه و دوږاندى قومارى لئى كراوه. مه‌به‌ستى نه‌وه‌يه
ده‌لئى: عاده‌تى پياوى سه‌خى و گه‌وره‌كانى عه‌ره‌ب بو قازانجى بيښه‌وايان له
نه‌سه‌رى بڼ موبالائيان به مالئى دنيا وه‌سائيلى قوماريان داوه به پياوئكى
به‌دشانس.

أَرَى الْمَوْتَ أَغْدَادَ النَّفُوسِ وَلَا أَرَى بَعِيداً غَدًا أَقْرَبَ الْيَوْمَ مِنْ غَدٍ

«اعداد»: جه معی «عد» به مه عنا ئاوی جاری وهك ئاوی سه ر چاوه.
ده لئی: ئه من مه رگ وهك ئاوی جاری ده بینم كه هه موو كه س ناچاره بچیته
سه ری و سبه ینئی به دوور نازانم و ئه وړۆ تا سبه ینئی چه ند نزیكه.
واته: سبه ینئی پړۆزی مه رگ له ئیستاوه زۆر نزیكه، چونكه هه موو پړۆزك
له وانه یه ئینسان تئیدا بمرئ.

سُتْبِدِي لَكَ الْاَيَّامُ مَا كُنْتَ جَاهِلًا وَ يَا تُيُوكَ بِالْاَخْبَارِ مَنْ لَمْ تُزَوِّدِ

«ستبدی»: لیره به دواوه ئاشکرای ده کا.
«تزوود»: له ئه سلدا «تزووده» بووه، زه میره که ی ده گه پرتسه وه بۆ «من» و له
«زاد» ی به مه عنا توئشووه.
ده لئی: به و زوانه پړۆزگار ئاگادارت ده کاته وه له و شتانه ی که نه ترانیون و لیان
غافل بووی، واته خود به خود عاقیبه ت و غه فله تی ده ورائی عومری خو ت
ده زانی و مرووری زه مان هه موو ئه سپرار و ئه خبارك ئاشکرا ده کا.

وَ يَا تُيُوكَ بِالْاَخْبَارِ مَنْ لَمْ تَتَّبِعْ لَهُ بَتَاتًا وَ لَمْ تَضْرِبْ لَهُ وَقْتُ مَوْعِدِ

«تبع»: به مه عنا کړین هاتوه وهك له و شیعه ردا.
«بتاتًا»: لیره دا به مه عنا توئشو و وه سائیلی سه فهره.
«تضرب»: له «ضرب» ه و به مه عنا ته عیین و به یانه، وهك له ئایه تی بیست و

چواری سوورپەتى ئىبراھىمدا دەفەرموئ: ﴿ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا﴾: يەنى
مىسالى ھىنايەتە و بەيانى فەرموو.

دەلى: كەسەك خەبەرت بۇ دىنى كە توئشو و وەسائىلى سەفەرت بۇ
نەكەپو و كات و وەختىكت بۇ دىارى نەكردوو.

موعه الله قه ی سینه م

«مُعَلَّقَه» ی سینه م هی زوهه یری کوری ئه بی سولمایه و له به روار ی « ۵۳۰ - ۶۲۷ ز»، له تیره ی «مه زینه» و له قه بیله ی «مضر» و له نه جدی حیجاز هاتۆ ته دنیاوه و دایکی «غه تافانی» بووه. له و پرووه وه له لای پیاوێکی عاقل و دهوله مه ند به ناوی «شامه» ی شاعیر که خالی باوکی بووه وهك شاگرد خه ریکی فیر بوونی شیعرگوتن و حیکمه ت بووه و له پاشان له لای «ئه ووسی کوری حه جه» که پیشه وای مه دره سه ی شیعر ی ئه ووسی بووه رپیازی شیعرگوتنی ئه وی گرتۆ ته به ر. «زوهه یر» له عه سری جاهیلییه ت به عینوانی پیاوێکی گه وره و دهوله مه ند و له سه رخۆ و وازیح ناویانگی ده رکردبوو، ته وای ته مه نی خۆ ی له دلسۆزی و په ند و ئامۆژگاری و حه قگۆبی و خیرومه ندی و دیانه تدا گوزه راندوو و له شیعره کانیدا مه عانی حیکمه تی زۆرن، بۆیه ناسراوه به شاعیری حه کیم.

«معلقه» که ی له به حری ته ویل و قافیه ی میم و شیست و دوو شیعره و به زمان لاتینی و فه رانسه وی و ئینگلیسی ته رجه مه کراوه. هۆی دانانیشی کۆتای هاتنی شه ری به ینی تائیفه ی «عبس» و «ذبیان» بووه که له مه دحی ئه و که سانه دا دایناوه که بوونه هۆی سۆلج و ناشتی و دۆستی و ده ست هه لگرتن له شه ر و کوشتار. زوهه یر ئه و که سه یه که قه سیده ی به ئاخو ده ره جه گه یاندوووه.

أَمِنْ أُمِّ أَوْفَى دِمْنَةً لَمْ تَكَلِّمْ بِحَوْمانَةِ الدَّرَاجِ فَالْمُتَلَمِّ

«ام اوفی»: نازناوی خوْشه‌یسته‌که‌یه‌تی.

«دمنة»: چند مه‌عنای هه‌یه، به‌لام لیتره‌دا به‌مه‌عنا ئاساری ره‌ش بوونه‌وه‌ی مه‌نزله.

«لم تکلم»: نه‌سله‌که‌ی تتکلم بووه.

«حومانة الدراج» و «متلم»: ناوی دوو جیگان.

ده‌لی: ئایا له‌مه‌نزله‌کانی یاری عه‌زیزم «أم اوفی» له‌و دوو جیگایه‌دا ئاسارنک باقی ماوه؟ که به‌زمانی حال قسه‌بکا؟. مه‌به‌ستی نه‌وه‌یه که به‌هوی دووری وه‌خت و گۆرانی نه‌و ئاساران‌ه‌وه به‌یه‌قین نایان ناسیته‌وه و یادی ناکه‌ونه‌وه. که‌واته وه‌ک بلیی به‌پراستی ئاساریان نه‌ماوه.

وَ دَارٌ لَهَا بِالرَّقْمَتَيْنِ كَانَتْهَا مَرَاجِيعُ وَشْمٍ فِي نَوَاشِرِ مِعْصَمٍ

«دار»: خانوو.

«رقمتان»: دوو جیگا که به‌رده‌کانیان وه‌ک سووتابن نه‌وه‌نده ره‌شن، که یه‌کیان له‌نزیک «به‌سره» یه و نه‌وی دیکه‌یان له‌نزیک «مه‌دینه» یه. مه‌به‌ستی دوو مه‌نزله‌و دوو جیگایه‌یه، چونکه دوو مه‌نزله‌ له‌جیگایه‌کدا نابێ.

«کانه‌ها»: له‌نه‌سلدا «کَانَ رسوماها» بووه.

«مراجيع»: دووباره‌بووه.

«وشم»: کوترانی خال.

«نواشر معصم»: ره‌گی جمگه‌ی ده‌ست.

ده لئ: له هه ریهك له و دوو جیگایه مه نزلئکی هه یه، كه ئاساره كه یان ده لئی
 كوترانی دووباره ی خالی جمگه ی دهسته، واته هه ر وهك خالی كوترای كۆن
 دووباره تازه ده كه نه وه، ئاساری ئه و دوو مه نزلهش ون بووه و داپۆشراوه و
 دووباره به هۆی باو و سیلاو و كهش و هه واوه ئاشكرا و تازه ده بنه وه و
 ده رده كه ونه وه.

بِهَا الْعَيْنُ وَالْأَرْآمُ يَمْشِينَ خِلْفَةً وَأَطْلَاؤُهَا يَنْهَضْنَ مِنْ كُلِّ مَجْثِمٍ

«بها العين»: له و مه نزلانه داگاکتوی چا و زل هه ن.

«خلفة»: دهسته له دوا ی دهسته ده پۆن.

«اطلاء»: جه معی «اطلا»، یه عنی به چكه ی ئاسك و گای كیوی له كاتی
 له دایكبوونیان تایهك دوو مانگ.

«مجثم»: جیگای دانیشن.

ده لئ: له و مه نزلانه گاکتوی چا و زل و ئاسکی پهنگ سپی خالیس دهسته به
 دهسته له دوا ی یه كتر ده پۆن و به چكه شیره خۆره كانیان له جی خه وه كانیان
 هه لدهستن و وه پئی ده كه ون.

وَقَفْتُ بِهَا مِنْ بَعْدِ عِشْرِينَ حِجَّةً فَلَأَيًّا عَرَفْتُ الدَّارَ بَعْدَ تَوَهُمٍ

«حجة» به كه سره ی «حا» به مه عنا ساله.

«لأَي»: زه حمه ت.

«توهم»: گومان.

ده لئی: له پاش بیست سال دوری له مه نزل یار راه ستاوم و به بیرکردنه وه و زه حمه تیکی زور تا ناسیمه وه، له بهر نه وهی دریژی زه مانه ناساره کانی له بهین بردبوو.

أَثَافِي سَفْعًا فِي مُعَرَّسٍ مِرْجَلٍ وَ نُؤْيَا كَجِذْمٍ الْحَوْضِ لَمْ يَتَثَلَّمِ

«أَثَافِي»: نه و بهردانه ی که دیزه یان وه سهر ده تین بو کولاندن.
«سَفْع»: یه عنی سهر ناوړه ی سی کوچکه، به شتیک نه لین که ناگر په شی کردیتته وه.

«معرس»: جینگای وه سهر نانی دیزه.

«مرجل»: مه نجه ل.

«نؤی»: جوگه له ناو که له ده وری چادر و په شمال ده یکه نن بو نه وهی ناو نه چیتته ماله وه.

«جذم»: نه سل.

«لم يتثلم»: خه راب نه بووه.

ده لئی: نه و سی به رده په شهم ناسینه وه که کاتی خوی دیزه ی وه سهر ده نان و جوگه له هه لکه ندراره کانی ناو که وهك خویان مابوونه وه و وهك نه سل و نه ساسی هه وزیک ده چوون.

فَلَمَّا عَرَفْتُ الدَّارَ قُلْتُ لِرَبِّعِهَا أَلَا أَنْعِمَ صَبَاحًا أَيُّهَا الرَّبُّعُ وَ اسْلَمِ

ربع: مه نزل.

عاده تی عه په به کان وا بووه له کاتی نه حواله پرسیدا گوتوویانه: «انعم صباحاً»
 واته: پوژ و به یانیت باش. به تاییه تی به یانیا ن گوتوویانه، چونکه به زوری له کاتی
 به یانیدا به سهر یه کترياندا داوه و نه ووه لی ژبانی پوژانه یه.
 ده لی: کاتی مال و مه نزل م ناسییه وه به مه نزل که م گوت: پوژ باش نه ی مه نزل
 و سه لامه ت بی.

تَبَصَّرْ خَلِيلِي هَلْ تَرَى مِنْ ظَعَائِنٍ تَحْمَلْنَ بِالْعُلْيَاءِ مِنْ فَوْقِ جُرْثُمٍ

«ظعائن» جه معی «ظعینه» واته ژنی کۆچ کردوو.

«علیاء»: شوینیکی به رز.

«جرثم»: ناوی کانیا ویکه.

ده لی: به دۆسته که م گوت: بپروانه داخو نه و ژنه کۆچ کردوانه ده بینی که له
 که ژاواندا و له و جیگا به رزه به لای ناوی جورسوومدا ده پوژن؟. شاعیر له
 شیدده تی شه وقی یار و دیاره که ی وه زعی بیست سال له مه و پیشی له زیهن و
 خه یال و پوچی خویدا هیناو ته وه بهر چاو و نا ناگاهانه ناوا قسه له گه ل
 هاوړیکه ی ده کا. ده نا چۆن ده بی به سه رهاتی رابردوو ناوا بینی؟.

جَعَلَنَّ الْقَتَانَ عَنْ يَمِينٍ وَ حَزْنَهُ وَ كَمْ بِالْقَتَانِ مِنْ مُحِلٍّ وَ مُحْرِمٍ

«جعلن»: زه میره که ی ده گه رپته وه بو «ظعائن».

«القنان»: کيويکه له خاکی بهنى نه سه د.

«حزن»: زه وی ده شت و سه خت.

«محل و محرم»: ئي حرام به ستور و بى ئي حرام، دوست و دوژمن.

ده لى: نه و ژنه که ژاوه نشينانه کيوي قه نان و نه و زه مينه ده شت و سه خته که و ته لای راستيان و رابردن. وه تا ئيستا چه ندين عاشقى جوړاو جوړ به و جیگایه دا روښتون. له بهر نه وهی گوزه رگای ژنان بووه له ويدا خوږيان مه لاس داوه و به سهريان بردووه.

يان مه عنای وایه ده لى: تا ئيستا چه ندين دوژمن که کوشتيان بو ئيمه حال بووه و چه ندين دوست که کوشتيان حرام بووه له و کيوه دا نيسته جى بوون.

عَلَوْنَ بِأَنْمَاطٍ عِثَاقٍ وَكِلَّةٍ وَرَادٍ حَوَاشِيهَا مُشَاكِهَةٌ الدَّمِ

«بأنماط»: «بى» که حهرفى ته قدیمه و «انماط» جه معى «نمط» ه و به مه عنا لباده که له خورى دروست ده کړئ و به سه ر که ژاوه يدا ده دن.

«عتاق»: جه معى «عتيق» و به مه عنا قيمه تى و به نرخ.

«کله»: په رده ی ناسک.

«وراد»: سوور و مايل به زه ردی.

«مشاکهه»: وهك، وینه ی.

«دم»: پړونياس، گيايه که که بوړه نگکردن به کار دى.

ده لى: سه ر و پرووی که ژاوه کانيان به لبادی خورى به نرخ و په رده ی ناسک داپوښى بوو که قه راخه کانی وهك خوږين وهك پړونياس سوور بوو.

وَوَزَّكُنَ فِي السُّوبَانِ يَغْلُونَ مَتْنَهُ عَلَيْهِنَّ دَلُّ الثَّاعِمِ الْمُتَنَعِمِ

«ورکن»: له «ورك» و به مه عنا سهرین، یا رانه. واته: سواری وه لاغه کان بوون.
«السوبان»: عه رزی بلند.

«متن»: پشت.

«دل»: ناز و عیشوه.

ده لئی: کاتی گه یشتنه سهر «السوبان» و سواری و شتره کان بوون و ناز و
عیشوه و خو شگوزهرانی و ده وله مه نندیان به سهر و سیماره دیار بوو.

بَكْرُنْ بُكُوراً وَ اسْتَحَزْنَ بِسُحْرَةٍ فَهِنَّ وَ وَادِي الرَّسِّ كَالْيَدِ لِلْفَمِ

«بکر و بکور»: نه ووه لئی پرؤژ.

«سحر و سحرة»: بهری به یانی.

«وادی الرس»: ناوی جیگایه ک.

ده لئی: له نه ووه لئی پرؤژ و بهری به یاندا به نیازی «وادی الرس» که وتنه ریگا و
یه کسهره بؤ لای وی چون، وه ک ده ستیک که بؤ ده می بهری و به ولاره تری نه بهن.

وَ فِيهِنَّ مَلْهَى لِللطيفِ وَ مَنْظَرٍ أُنِيقُ لِعَيْنِ النَّاطِرِ الْمُتَوَسِّمِ

«ملهی»: شوینی یاری و له هو له عب.

«لطیف»: زهریف و خو ش ته بع.

«اتیق»: عه‌جایب و جوان.

«متوسم»: وشیار، وه‌ك له‌ ئایه‌تی‌ حه‌فتا‌و پینجی‌ سووره‌تی «حیجر»‌دا ده‌فه‌رموی: ﴿إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّلْمُتَوَسِّمِينَ﴾ واته: به‌راستی‌ له‌م‌ پرودا‌وه‌دا‌ زۆر به‌لگه‌ هه‌ن‌ بۆ‌ ئه‌وانه‌ی‌ که‌ وشیارن.

ده‌لێ: له‌ وه‌زع‌ی‌ لی‌باس‌ و ئه‌وزاع‌یان‌دا‌ سه‌رگه‌رم‌ی‌ له‌ززه‌ت‌ بوو‌ بۆ‌ ئینسان‌ی‌ خو‌ش‌ ته‌بع‌ و نو‌کته‌‌باز‌ و دیمه‌نیکی‌ جوان‌ و دل‌رپین‌ بوو‌ بۆ‌ پیا‌وی‌ زیرینگ‌ و وریا.

كَأَنَّ فُتَاتَ الْعِهْنِ فِي كُلِّ مَنْزِلٍ نَزَلْنَ بِهِ حَبُّ الْقَنَا، لَمْ يُحَطِّمْ

«فُتَات»: ورده‌ی‌ هه‌ر‌ شتی‌ك‌.

«عه‌ن»: خو‌ری‌ په‌نگ‌ کرا‌و.

«فنا»: تری‌ رپۆیلکه‌.

«لم‌ یحط‌م»: نه‌شکا‌بی.

ده‌لێ: ورده‌ی‌ خو‌ری‌ په‌نگ‌ کرا‌و له‌ هه‌ر‌ مه‌نزلی‌ک‌دا‌ که‌ لێ‌ی‌ دابه‌زی‌ بن‌، وه‌ك‌ ده‌نکه‌ تری‌ رپۆیلکه‌ نه‌شکا‌و له‌سه‌ر‌ عه‌رز‌ که‌ وت‌بوون.

فَلَمَّا وَرَدْنَ الْمَاءَ زُرْقًا جِمَامُهُ وَضَعْنَ عِصِيَ الْخَاضِرِ الْمُتَخَيِّمِ

«زرق»: جه‌معی‌ «ازرق»‌ه‌ واته‌ شین‌ و ساف‌.

«جمام»: ئه‌و‌ ئاوه‌ی‌ که‌ له‌ چال‌او‌ و حه‌وزدا‌ کۆ‌ ده‌بیته‌وه‌.

«عصی»: دار‌ عه‌سای‌ ده‌ست‌.

«متخیم»: ئه‌و‌ که‌سه‌ی‌ که‌ چادر‌ و خێوه‌ت‌ هه‌ل‌ده‌دا‌.

ده لئی: کاتی گیشته سهر ئاوه که، نه و ئاوه ی له چالو و حه وزه کاند کۆ
ببۆوه، زۆر ساف و سارد و خوڤش بوو. عه سای سه فه ریان فرێدا وه ک نه و
که سه ی خپوه ت هه لده دا و واز له سه فه ر دینی.

ظَهْرَنَ مِنَ السُّوبَانِ ثُمَّ جَزَعْنَهُ عَلَى كُلِّ قَيْنٍ قَشِيبٌ وَ مُفَامٌ

«جزع»: یه عنی له وئ تپیه رین.

«قین»: ئاسنگهر.

«قشیب»: تازه.

«مفام»: گوشاد.

ده لئی: له «سویان» سه رکه وتن و دووباره پێیدا پریشتن، چونکه له سه ر
رینگایان بوو، له کاتیکدا که هه موو نه سبابی سه فه ره که یان تازه بوو.

فَأَقْسَمْتُ بِالْبَيْتِ الَّذِي طَافَ حَوْلَهُ رِجَالُ بَنُوهُ مِنْ قُرَيْشٍ وَ جُرْهُمُ

«قریش»: ناوی کورپی «نضر» ی کورپی که نانه بووه و تائیفه ی مه شهووری

قورپه یشی نه ولادی نه ون.

«جرهم»: تائیفه یه کی قه دیم بووه که حه زره تی ئیسماعیل ژنی لی هیناون و

له پاش وه فاتی و بئ ده سه لاتی نه ولاده کانی ئیداره ی کعبه و حه ره میان به

ده سه ته وه گرتوه و له پاش نه وانیش که وتۆته ده ست تائیفه ی خوزاعه و ئاخری

سه ره په رستی که عبه و حه ره م گه راوه ته وه بۆ قورپه یشیه کان.

ده‌لئ: قه‌سه‌م به‌خانه‌ی «که‌عه» که‌ته‌وافیان به‌ده‌وره‌دا کرد‌ئه‌و که‌سانه‌ی که‌دروستیان کرد‌له‌قوره‌یشی و جورهوم‌ی.

يَمِينًا لَّنِعْمَ السَّيِّدَانِ وَجِدْتُمَا عَلَى كُلِّ خَالٍ مِنْ سَحِيلٍ وَ مُبْرَمٍ

«یمیناً»: مه‌فعولی موت‌له‌قه‌بۆ «اقسمت» له‌شيعری پیشه‌وه‌دا.
«السیدان»: مه‌به‌ستی پی‌هه‌په‌می کوری سه‌نان و حاریسی کوری عه‌وفه، که‌بوونه‌هۆی ناشتی له‌به‌ینی دوو تائیفه‌ی «عه‌بس» و «ذه‌بیان»‌دا و خوئنی کوژه‌راوه‌کانیان به‌پیاوه‌تی خسته‌سه‌ر‌ئه‌ستۆی خو‌یان.
«سحیل»: په‌تی زه‌عیف.

«مبرم»: دوو جار چندراوه، مه‌به‌ست قه‌وییه.
ده‌لئ: به‌ته‌ئکید سوئندم خوارد که‌ئیه‌دوو که‌سی گه‌وره‌و سه‌روه‌رن، له‌حالی ده‌سه‌لات و بی‌ده‌سه‌لاتیدا خاوه‌نی که‌رامه‌ت و شه‌ره‌فن و له‌ناخۆشی و ئاسایشدا پشت و په‌نای خه‌لك بوون و فریای خه‌لك ده‌که‌ون.

تَدَارَكْتُمَا عَبْسًا وَ ذُبْيَانَ بَعْدَ مَا تَفَانُوا وَ دَقُّوا بَيْنَهُمْ عِطْرَ مَنْشِمٍ

«تدارك»: فریا.

«تفانوا»: یه‌کتریان له‌به‌ین برد.

«منشم»: ناوی ژنیکی عه‌ترفروش بووه، شوشه‌یه‌کیان لی‌کریوه و قامکیان تیئاوه و سوئندیان خواردووه که‌تا ده‌کوژرین شه‌ر بکه‌ن.

ده‌لی: ئیوه فریای تائیفه‌ی «عبس» و «زویان» که وتن له دوا ئه‌وه‌ی که شهر زوربه‌ی پیاوه‌کانی له‌به‌ین بردن که سوئندیان خواردبوو تا ده کوژرین شهر بکه‌ن. جا عه‌تری ئه‌و ژنانه‌یان به فالی به‌د و شوم له قه‌له‌م داوه و بۆته زه‌ربولمه‌سه‌ل.

وَقَدْ قُلْتُمْ: إِنَّ نُذْرِكَ السِّلْمِ وَاسِعًا بِمَالٍ وَ مَعْرُوفٍ مِنَ الْقَوْلِ نَسَلَمَ

«سلم»: سولج.

«ندرك و سلم»: دوو فیعلی شهرتن و جه‌زان بۆ «إن» و مه‌جزوم به سکرون بوون و له‌به‌ر وه‌زنی شیعر مه‌کسور کراون.

ده‌لی: به‌راستی و دروستی گوتان: ئه‌گه‌ر سولج و ناشتی به‌خه‌رجکردنی مالی دنیا و چاکه و ئامۆزگاری به‌رقه‌رار بکه‌ین ئه‌وه له‌کوشتار و نابوودی خێله‌کان به‌دوور ده‌بین.

فَأَصْبَحْتُ مِمَّنْهَا عَلَى خَيْرِ مَوْطِنٍ بَعِيدَيْنِ فِيهَا مِنْ عُقُوقٍ وَ مَأْثَمِ

زه‌میری «منها» راجیه‌ وه‌لای «أسلم» له‌شیعری ینشودا.

«عقوق»: بی‌ئهمری و گوناچاریه‌یه. وه‌ك له‌حه‌دیه‌سی شهریفدا هاتووه‌ که ده‌فه‌رموی: «لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ عَاقُ لِأَبَوَيْهِ»، یه‌عنی: ئه‌ولادێك که دلی دایک و بابی ینشینی ناچیه‌ به‌هه‌شت.

«مأثم»: گوناخ.

ده‌لی: به‌هۆی ئه‌و سولج و سه‌فا و ناشیه‌وه‌ پیاوه‌تیان نیشاندا و له‌خه‌راپه‌

له‌گه‌ل خزمان خۆتان به‌ دوورگرت بێ ئه‌وه‌ی دلی دۆستیک ییشینن، یان زولم له‌ که‌س بکه‌ن.

عَظِيمَيْنِ فِي عُلْيَا مَعَدٍّ هُدَيْتُمَا وَمَنْ يَسْتَبِخْ كَنْزًا مِنَ الْفَخْرِ يَعْظُمُ

«عظیمین»: حاله‌ له‌ زه‌میری «أصبَحْتُمَا».

«علیا»: بڵند.

«معد»: ناوی یه‌کیك له‌ باپیره‌کانی قوره‌یشه‌.

«هدیتما»: جومله‌ییکی دوعاییه‌یه‌.

«استباحه‌»: موباحکردن.

ده‌لی: سولح و ناشتیو به‌رقه‌رار کرد له‌ حالێ بوزورگه‌واریدا و خواگه‌وره‌ترین ده‌ره‌جه‌ی شه‌ره‌ف و نه‌سه‌بی «معد»ی کوری عه‌دناتان به‌نسیب کاو هه‌ر که‌سیك گه‌نج و خه‌زنه‌یه‌کی بوزورگه‌واری هه‌بی پیدا به‌ خه‌لك، لای خه‌لك گه‌وره‌تر و خوشه‌ویستتر ده‌بی.

تُعْفَى الْكُلُومُ بِالْمِثْنِ فَأَضْبَحَتْ يُنَجِّمُهَا مَنْ لَيْسَ فِيهَا بِمُجْرِمٍ

«تعفی»: له‌ «تَعْفِيَّة» ه‌ و ئه‌ویش له‌ «عفو» به‌ مه‌عنا لابرده‌ن.

«كلوم»: جه‌معی «كلم» ه‌ به‌ مه‌عنا برین.

«مئین»: یه‌عنی سه‌تان.

«ینجم»: له‌ «نجوم» ه‌ و به‌ مه‌عنا به‌شه‌.

دهلئ: برینی دلّی خاوهن کوژراوه کان، یان ئی کوژراوه کان به سه تان و شتر سارپژ ده کړئ و نه و شترانه ش که سیك به قیست ده یاندا که هیچ جورم و خه تاییکي نه کردوه.

واته ئیوه له گه لّ نه وه ی له شهر و کوشتار دوور بوون تاوانه که و خسته سهر شانی خو تان و بو بهرقه راری سولج و سه فا و ناشتی له مالّی خو تان خو ښی کوژراوه کان وه ک عورف و عاده تی ئیو عه ره بانه به به ش به شی دیار بکرا و ده ده ن.

يُنَجِّمُهَا قَوْمٌ لِّقَوْمٍ غَرَامَةً وَلَمْ يُهْرِقُوا بَيْنَهُمْ مِلًّا مِّمَّجَمٍ

«اراق»: له «ریقه» ه و به مه عنا پرژتن.

«محجم»: شاخی که له شاخگرتن.

دهلئ: که سانیک نه و شترانه له تولّی جینایه تدا ده ده ن که به قه ده ر پرکردنی شاخی که له شاخگرتن خو ښیان نه پرژتوه.

فَأَصْبَحَ يَجْرِي فِيهِمْ مِنْ تِلَادِكُمْ مَغَانِمُ شَتَّى مِنْ إِفَالٍ مُزَنَّمٍ

«تلاد»: مالّی قه دیمی میراتی.

«مغانم»: جه معی «مغنم» ه به مه عنا تالان.

«شتی»: جه معی «شتیت» ه به مه عنا بلاو.

«إفال»: جه معی «افیل» واته و شتری که م سال و جوان.

«مزنم»: نه و نه خته پیسته یه که له گوئی و شتر، یان مه ر ده ی برن و

هه لّی ده واسن.

ده‌لئ: له‌نیو وانداه‌ مائی میراتی ئیوه‌ تالانی پهرت و بلاو له‌ وشتری جوانی نیشانه‌دار که‌وته‌ حه‌ره‌ که‌وه‌، یه‌عنی وشتری گرانبه‌ها و نه‌سیلتان‌ دا به‌ واریسی کوژراوه‌کان و نه‌و ماله‌و به‌ خوژایی وه‌ك تالان‌ له‌ به‌ینیاندا دابه‌شکرد.

أَلَا أَبْلَغِ الْأَخْلَافَ عَنِّي رِسَالَةً وَ ذُبْيَانَ هَلْ أَقْسَمْتُ كُلَّ مُقْسَمٍ

«أخلاف»: جه‌معی حلیف. یه‌عنی دراوسیو، هاوسوئندو دۆست.
«هل»: به‌مه‌عنا «قد»ه وه‌ك له‌ ئایه‌تی سوورده‌تی «ده‌ر»دا ده‌فه‌رمووی: ﴿هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ﴾ که‌ به‌مه‌عنا «قد‌ آتی»یه.
«مقسم»: مه‌سده‌ری میمییه‌ و به‌مه‌عنا سوئندخواردنه‌.
ده‌لئ: ئاگادار به‌ په‌یامی من به‌ تائیفه‌ی «ذبیان» و هاوپه‌یمانه‌کانیان رابگه‌ییته‌ ئیوه‌ که‌ سوئندتان‌ خوارد که‌ له‌ سول‌حدا به‌رده‌وام بن. ئه‌ی بو‌چی سوئند خواردنه‌که‌تان‌ شکاند و عه‌مه‌لتان‌ پئی نه‌کرد؟

فَلَا تَكْتُمَنَّ اللَّهُ مَا فِي نَفْسِكُمْ لِيَخْفَى وَ مَهْمَا يُكْتَمِ اللَّهُ يَعْلَمِ

«تَكْتُمَنَّ»: به‌زه‌مه‌ی میمه‌که‌ له‌ نه‌سلدا «تَكْتُمُونَ» بووه‌ و له‌ دوا پئوه‌لکاندن‌ی نوونی ته‌ئکید‌ی سه‌قیله‌ نوونی ئیعراب‌ له‌به‌ر جه‌زمه‌ و واوی زه‌میری له‌به‌ر ئیلتیقائولساکنه‌ین قوت‌ کراوه‌.
ده‌لئ: ئه‌وه‌ی که‌ له‌ دلتاندایه‌ له‌ غه‌در و په‌یمان‌شکاندن‌ له‌ خوا‌ی مه‌شارنه‌وه‌ و وا بزانه‌ که‌ خوا ئاگای لئ‌ نییه‌، خوا ئاگای له‌ هه‌موو شتێك‌ هه‌یه‌.

يُؤَخِّرُ فَيُوضَعُ فِي كِتَابٍ فَيُدَّخَرُ لِيَوْمِ الْحِسَابِ أَوْ يُعَجَّلُ فَيُنْقَمَ

زاهیره‌ن جه‌زمه‌ی هه‌ر پینج فی‌عه‌ل موزاریعه‌که له‌و شیعه‌ره‌دا به‌هوی جه‌زای فی‌علی نه‌وه‌ل و عه‌تفی نه‌وانی دی بو‌سه‌ر وی بو‌شه‌رتی مه‌حزووف بی، وه‌که: «مَهْمَا يَكُنْ ذَنْبٌ» واته: هه‌ر گونا‌حیک بکری.

ده‌لی: هه‌ر گونا‌حیک و کرده‌ویه‌کی موخالیف که ئینسان ده‌یکا له‌نامه‌ی عه‌مه‌لیدا ده‌نوو‌سری و هه‌لده‌گیری، یان هه‌ر له‌دنیا تۆله‌ی لیده‌کریته‌وه، واته عیقاب‌ی گونا‌ح حه‌تمی و قه‌تعییه‌ له‌ دوا‌پۆژدا، یان له‌ دنیا‌دا.

وَمَا الْحَزْبُ إِلَّا مَا عَلِمْتُمْ وَذُقْتُمْ وَمَا هُوَ عَنْهَا بِالْحَدِيثِ الْمَرْجَمِ

له «عِلْم و ذاق» دا مه‌فعو‌لو‌بی‌هی پ‌اجیع به «ما»‌ی مه‌وسو‌له‌ی حه‌زف‌کراوه و مه‌به‌ست له «ذوق» لی‌ره‌دا تا‌قی‌کردنه‌وه و ته‌جره‌به‌یه، چون‌که چی‌شتن له‌ شه‌ردا نییه.

«مرجم»: له‌ په‌جمه و به‌مه‌عنا له‌ پرووی گومانه‌وه قسه‌کردنه. ده‌لی: شه‌ر نه‌ویه‌که زانیت و ته‌جره‌به‌ت کرد، سه‌رنو‌یشتی شه‌ر قسه‌ییک نییه له‌ پرووی گومانه‌وه بی‌ت، به‌چاروی خو‌ت عاقیبه‌ت و نه‌تیجه‌ی شوومی شه‌رت دی و تالی و ناخو‌شی نه‌وت چی‌شت و کی‌شات.

مَتَى تَبَعْتُهَا تَبَعْتُهَا ذَمِيمَةً وَ تَضَرَّ إِذَا ضَرَّيْتُمُوهَا فَتَضَرَّ

«بعث»: یه عنی هه لایساندن.

«ذمیمه»: هه لگیرساندن.

«تضرية»: واته ته شویق و هه لنانی سه گ بو گرتنی یتچیر.

«ضرم»: هه لکردنی ئاور.

ده لئ: هه ر کاتیک شه ر هه لایسینی لۆمه ی تو ده کرئ، واته شه ر دایمه ناماده ی هه لگیرساندنه و کاتئ ئاگره که ی داگیرسا زۆر به زه حمه ت و دره نگ خامۆش ده کرته وه، که واته قه ت سولح و سه فاو ناشتی له ده ست مه ده ن.

فَتَغْرُكُكُمْ عَزَّكَ الرَّحَى يِثْفَالِهَا وَ تَلْقَحُ كِشَافاً ثُمَّ تُتْنَجُ فَتُتِمُّ

به هو ی عه تف بو سه ر «تضرم» له شیعری پیشه وه دا هه ر چوار فیعله که مه جزوومن.

«بثفال»: ده ستهار. «با» که ی به مه عنا مه عه یه، واته له گه ل.

«تلقح»: ئاوس ده بی.

«کشاف»: زایینی مه ر سالی دوو جار.

«تنتج»: واته ده زئ.

«تتئم»: جوتیله و دوقلو.

ده لئ: وه ك ئاش وردتان ده کاو ده تانهاپی و دوو جار ئاوس ده بی و به جوتیله ده زئ.

یه عنی له وه گه ر خستنی ئاشی شه ردا خه لک وه ك دانه ویله ورد و نابووت ده بن و ئاساری شوومی شه ر زۆر زۆره.

فَتَنْجِ لَكُمْ غِلْمَانَ أَشَامَ كُلُّهُمْ كَأَحْمَرَ عَادٍ، ثُمَّ تُزْضِعْ فَتَقْطِمِ

«غلمان»: جه معی «غلام»ه و به مه عنا کور.

«أشام»: شوومتر.

«احمر عاد»: دروست نه حمه ری سه مووده، واته قیداری کوری سالف که

وشره که ی حه زره تی سالح پیغه مبه ری سه ر پری».

ده لئ: نه و کورانه ی که له پاش شهر ده تان بن هه موویان له و پیاوه ره نگ

سووره ی قهومی سه موود شوومتر ده بن. مه بهستی پئ نه وه به واسیته ی رق و

کینه و خوورده وشتی شه ره وه نه و کورانه ی دهوین وه کوشنده ی وشره که ی

سالح پیغه مبه ر که له هه موانیان خه راپتر بوو، له و شوومتر و خه راپتر ده بن.

چونکه خوورده وشتی شهر و خوینر پئزی له ئیوهره به میرات ده به ن.

فَتُغْلِلْ لَكُمْ مَا لَا تُغِلُّ لِأَهْلِهَا قُرَى بِالْعِرَاقِ مِنْ قَفِيزٍ وَدِرْهَمٍ

«تغلل»: یه عنی لئی په یدا ده بی.

«قفیز»: عه یارنکه و له زه ویشدا ۱۴۴ گه زه.

ده لئ: شهر بؤ ئیوه به ره هم و حاسلاتیکی لئ په یدا ده بی که دیهاتی عیراقی

به پیوانه و پاره نایده ن به خه لکی عیراقی.

واته له باتی پوول و گه نم و قازانجی وه لاتانی دیکه ئیوه له شهر دا

عاقیبه تیکی خه راب و زه ره رنکی زور ده بینن.

لَعْمَرِي لَنِعْمَ الْحَيُّ جَرَّ عَلَيْهِمْ بِمَا لَا يُؤَاتِيهِمْ حُصَيْنُ بْنُ ضَمْضَمٍ

«جر»: له «جریره» و به مه‌عنا جینایه‌ت.

«مواتاة» موافقه‌ت.

«حُصَيْنُ بْنُ ضَمْضَمٍ»: یه کیٚک بوو له سه‌رداران‌ی تائیفه‌ی «ذبیان»، له‌به‌ر نه‌وه‌ی که «وهردی» کوری «حابس» له خیلّی «عه‌بس» براکه‌ی کوشتبوو، له په‌یمانی سول‌حدا به‌شداری نه‌کرد، له‌به‌ر نه‌وه‌ی پرپاری دابوو که یان قاتیل‌ه‌که، یان یه‌کی دیکه که وه‌ک کوژراوه که بی بکوژیتته‌وه، چاوه‌پروانی فرسه‌تیک بوو تا له تاخیردا پیاوٚکی له خیلّی «عه‌بس» کوشت و ده‌ستی له شهر و کوشتار هه‌لگرت. ده‌لّی: سوٚند به‌گیانی خۆم تائیفه‌یه‌کی زۆر باش بوو نه‌و که سانه‌ی که «حه‌سینی» کوری «ضمضم» جنایه‌تی ده‌رحه‌ق کردن به‌خیلافی مه‌یل و ثاره‌زووی نه‌وان بوو.

وَكَانَ طَوًى كَشْحًا عَلَى مُسْتَكِنَةٍ فَلَا هُوَ أَبْدَاهَا وَلَمْ يَتَقَدَّمْ

«طوی کشحه‌ علی کذا»: یه‌عنی فلان کاری له دلّی خوٚیدا راگرت و ناشکرای نه‌کرد. به‌لام له نه‌سلدا مه‌عنای وایه پرووی وه‌رگیرایه. «استکنان»: به‌مه‌عنا شاردنه‌ویه.

«إبداء»: ناشکرا.

ده‌لّی: «حُصَيْنُ» رق و کینه و نیه‌تی خه‌راپی له دلّی خوٚیدا راگرت و ناشکرای نه‌کرد و هه‌نگاوی بۆ نه‌هاویشته‌ت تا فرسه‌تی بۆ نه‌ره‌خسا.

وَقَالَ سَاقُضِي حَاجَتِي ثُمَّ أَتَّقِي عَدُوِّي بِالْفِ مِنْ وَرَائِي مُلْجَمٍ

«اتقی»: موزارعی موته که لیمی و ه حده هویه و له بابی «افتعال» ه و له «وقی» یه و به مه عنا به ره و پیلی دوژمن ده چم، یان خۆم له دوژمن ده پارێزم.
«الف»: واته ه هزار ته سپی له غاو کراو و ئاماده ی سوار بوون.
ده لئ: گوتی: ته وه ی له دلمدا یه جئ به جئ ده که م و تۆله ی خوئنی برا که م ده که مه وه و له پاشان له گه ل ه هزار سوار پروو به پرووی دوژمن ده به مه وه ته گه ر ویستی شه پر بکا، یان خۆم له شه ری وی ده پارێزم.

فَشَدَّ وَلَمْ يُفْرِغْ بُيُوتًا كَثِيرَةً لَدَى حَيْثُ أَلْقَتْ رَحْلَهَا أُمُّ قُشْعَمٍ

«شَدَّ»: یه عنی حه مله ی کرد.
«أُمُّ قُشْعَمٍ»: نازناوی مه رگه.
ده لئ: ته نیا په لاماری ته و که سه یدا که برا که ی کوشتبوو، مالی دیکه ی نه ترساند و کاری به سه ر که سی دیکه وه نه بوو. واته مه رگی نه برده مالی یه کیککی دیکه.

لَدَى أَسَدٍ شَاكِي السَّلَاحِ مُقَذِّفٍ لَهُ لِبَدٌ أَظْفَارُهُ لَمْ تُقَلِّمِ

«لدى أسد»: له لای شیرێك که مه به ست پیاوێکی ئازا و دلێره.
«شاکي السلاح»: یه عنی پر چهك و به توانا.

«مقذف»: زور خراوه‌ته مه‌یدانی شه‌په‌وه.

«لبد»: یه‌عنی یال.

«اظفار»: جه‌معی «ظفر» ه‌واته: نینۆکه‌کان.

«لم تقلم»: نه‌کرا‌بوون.

ده‌لئی: لای شیریکی پر چه‌کی خوشی و ناخوشی دیوی جه‌نگ دیدی
خاوه‌ن یالئی نینۆک نه‌کراو، واته «حُصَيْن» له‌شوجاعه‌ت و جه‌نگ‌ئاوه‌ریدا وه‌ک
شیری یال دریزی نینۆک تیژ وایه و نه‌نوعی چه‌کی هه‌یه و شه‌پیشی زور دیون.

جَرِيٍّ مَتًى يُظْلَمُ يُعَاقَبُ بِظُلْمِهِ سَرِيعاً وَ إِلَّا يُبَدَّ بِالظُّلْمِ يَظْلِمُ

«جره‌ة»: شوجاعه‌ت.

«إلا یبد»: له‌ئه‌سلدا «إن لا یبد» بووه له «بدء» و به‌مه‌عنا ده‌ست پێکردن.
ده‌لئی: دلیر و بێ‌باکیکه‌ ئه‌گه‌ر زولمی لی‌بکری فهوری تۆله‌ی خوی
ده‌کاته‌وه و ئه‌گه‌ر زولمیشی لی‌نه‌کری ئه‌و زولم ده‌کا. واته‌ جه‌ساره‌ت و
شوجاعه‌تی ته‌نیا له‌کاتی تۆله‌ستانده‌وه‌دا نییه‌، به‌لکوه‌ خه‌لک له‌ ده‌ست
زولمی وی له‌ئه‌ماندا نین. له‌به‌ر ئه‌وه‌ی ئه‌وه‌نده‌ ئازاو په‌شید و ترسناک و
بێ‌باکه.

رَعَوْا ظِمَاهُمْ حَتَّىٰ إِذَا تَمَّ أَوْرَدُوا غِمَارًا تَفَرَّقُوا بِالسَّلَاحِ وَ بِالْأَدَمِ

«رعوا»: له‌وه‌راندن.

«ظماً»: تینوایه‌تی و دوو جار ئاودان.

«اوردوا»: چوونه سەر ئاو.

«غمار»: ئاوی زیاد.

«تغری»: پڕ بوو، بەری بەر بوو.

دەلّی: وشترەکانیان لە کاتی تینوایەتیدا لەوە پانندن تا بە تەواوی تینوویان بوو، ئەوجا بردیانته سەر ئاو، ئاوێکی زۆر بوو. ئەو ئاوە بەری بوو لە چلک و خوین. واتە ماوەیەک دەستیان لە شەپ و کوشتار هەلگرت تا وشترەکانیان بلەوێرن و دووبارە دەست بکەنەو بە شەپ و خوێنپڕژی و دووبارە وشترەکان بەرنەو بەرپارێک و دەست بکەنەو بە شەپ و ئەو ئاوەی کە چوونه سەری خوێناوی بوو.

فَقَضَوْا مَنَايَا بَيْنَهُمْ ثُمَّ أَصْدَرُوا إِلَى كَلٍّ مُسْتَوْبِلٍ مُتَوَخِّمٍ

«قضا»: مەحکەم و تەواویان کرد.

«منايا»: جەمعی «منية»، واتە مەرگ.

«أصدرُوا»: وشترەکانیان لە سەر ئاوی بردنەو لەوە پانندن.

«كلّ»: گیای وشک و تەپ.

«مستوبل و متوخم»: هەردوکیان بە مەعنا ناسازگار و بەد عاقیەت.

دەلّی: لە بەینی خوێاندا باسی مەرگ و کوشتاریان ئەنجامدا و تەواویان کرد لە بەینی خوێاندا یەکتریان کوشت و لە پاشان وشترەکانیان بۆ لەوەرپارێکی ناسازگار و وەخیم و بەد عاقیەت وەرپێ خستن.

واتە کاتی دەستیان لە شەپ هەلگرت و وشترەکانیان بۆ لەوەرپارێک وەهێست. دووبارە خوێان نامادە کرد بۆ کوشتار و خوێنی یەکتەر. ئەک بۆ سۆلج و ناشتی و شەپ نەکردن.

لَعْمُرُكَ مَا جَزَتْ عَلَيْهِمْ رِمَاحُهُمْ دَمَ ابْنِ نَهِيكَ أَوْ قَتِيلِ الْمُثَلَّمِ

«لعمرك»: قه‌سه‌م به‌گیانی تو.

«رمح»: پرم، نیزه.

«مثلم»: ناوی شوینیکه.

دووباره‌گه‌پراوته‌سه‌رمه‌دحی‌ئو‌که‌سانه‌که‌سولج‌و‌ناشتیان‌به‌رقه‌رار
کرد‌و‌خوینی‌کوژراوه‌کانیان‌دا.

ده‌لی: به‌گیانی‌تو‌قه‌سه‌م‌ئو‌پیاوه‌گه‌ورانه‌که‌بوونه‌باعیسی‌سولج‌و‌سه‌فا
نیزه‌کانیان‌خوینی‌کوری‌«نه‌هیک»‌و‌کوژراوه‌کانی‌«مثلم»‌یان‌نه‌رشتووه‌و‌به
نیزه‌ی‌وان‌خوینی‌ئو‌کوژراوانه‌نه‌پژاوه.

وَلَا شَارَكُوا فِي الْحَزْبِ فِي دَمِ نَوْفَلٍ وَلَا وَهَبٍ فِيهَا وَلَا ابْنَ الْمُخَزَّمِ

ده‌لی: ئه‌وان‌له‌کوشتنی‌«نوفل»‌و‌«وهب»‌و‌«ابن‌المخزم»‌یشدا‌به‌شدار‌نه‌بوون.

فَكَلَّا أَرَاهُمْ أَصْبَحُوا يَغْقُلُونَهُ صَحِيحَاتِ مَالِ طَالِغَاتِ بِمَخْرَمِ

«کلا»: مه‌نسویه‌به‌«اراهم»‌و‌زه‌میری‌«صحوا»‌پراجیعه‌وه‌لای
خوینده‌ره‌کان.

«مال»: بریتییه‌له‌وشت.

«مخزم»: پښگای‌کوستان.

ده لئ: هه موو کوژراوه کان ده بینم که خوینده ره کان و شترانی ساغ و سه لیم به و پینگا کوژستانیه دا سر ده خه ن بۆوه ی له خوینی ئه و کوژراوه یانیان بدهن.

لِحَيٍّ جَلالٍ يَعْصِمُ النَّاسَ أَمْرُهُمْ إِذَا طَرَقَتْ إِحْدَى اللَّيَالِي بِمُعْظَمِ

«لِحَيٍّ»: جار و مه جرور «متعلق» ه به «يعقلونه» له شيعری پيشه وه دا.

«جلال»: جه معی «حالی» ه و به مه عنا هاتنه خواربوونه.

«طروق»: هاتن له شه ودا.

«بمعظم»: «بئ» که به مه عنا «مع» يه. «معظم» سيفه ته بۆ ئه مریکی موقه دده ر.

ده لئ: خوینی کوژراوه کان ده دهن له بهر خاتری ئه و خیله ی که ده چن بۆلایان و له کاتی به سه رهاتی خه ته رناکی رۆژگار و زه مانه دا قسه و فه رمانی ئه وان خه لك مه حفوز ده كا.

كِرَامٍ فَلَا ذُو الضُّغْنِ يُدْرِكُ تَبْلَهُ وَلَا الْجَارِمُ الْجَانِي عَلَيْهِمْ بِمُسْلَمٍ

«کرام»: جه معی که ریمه.

«ضغن»: کینه و دۆژمن.

«تبل»: حیقده و بوغز و تۆله.

«جارم»: خاوه ن جورم.

ده لئ: قه ومیکی ئه وه نده بوزورگه وارن، ئه وه ی رقی له وان بئ قه ت ناتوانی

رق و کینه ی خوینی پی برپژی، وه ئه گه رکه سیکیش سه باره ت به وان

جينا به تيك نه نجام بدا نه وه نا يگرن تا توله لى لى بكه نه وه، به لكوو له گونا حى
خوش ده بن و نازادى ده كه ن و ده بيه خشن.

سَمِثْتُ تَكَالِيفَ الْحَيَاةِ وَمَنْ يَعِشْ ثَمَانِينَ حَوْلًا لَا أَبَا لَكَ يَسْأَلُ

«سامة»: مه لالت و ماندوو برون.

«تكاليف»: نه زيه ت و نار ه حه تى.

«لا أبالك»: به زاهير كه ليمه به كى ناخوشه، به لام مه به ست نه وه به واته
وشيار به و بو ناگاداريه.

ده لى: له زه حمت و نار ه حه تى ژيان ماندوو بووم نه وه لى كه هه شتا سال
بزی بزانه و ناگادار به بيزار و ماندوو ده بى.

وَأَعْلَمُ مَا فِي الْيَوْمِ وَالْأَمْسِ قَبْلَهُ وَلَكِنِّي عَنْ عِلْمٍ مَا فِي عَدِّ عَمٍ

«عم»: سيفه تى «دله».

ده لى: ناگام له كار ه ساتى رابردوو و ئيستايه، به لام له نه حوالى ئاينده نه زان و
بى ناگام.

ندانده بجز ذات پروردگار كه فردا چه بازى كند روزگار

رَأَيْتُ الْمَنَایَا خَبَطَ عَشَوَاءَ مَنْ تُصِبْ ثَمَثُهُ، وَمَنْ يُخْطِئُ يُعَمَّرُ فَيَهْرَمُ

«خبط»: ده سستکوتان به عه زدا.

«عشواء»: به مه عنا و شتریکه که بهر پیی خوی نه بینی.

«خبط عشواء»: کینایه ی نه زانین له کار اندایه.

ده لئ: مردن ده بینم که به بی نه زم و حساب و زانیاری وهك ده سستکوتانی و شتری کوئر، که وه بهر هر که سیك بکه وی له به ینی ده با و نه وه ی که وه بهریشی نه که وت زور ده ژی و پیر ده بی.

واته بۆ مه رگی خه لك قاعیده و قانون و حیسایك نییه.

وَمَنْ لَمْ يُصَانِعْ فِي أُمُورٍ كَثِيرَةٍ يُضَرَّسْ بِأَنْيَابٍ وَ يُوطَأَ بِمَنْسِمٍ

«مُصَانَعَة»: مودارا و سازش.

«ضرس»: گازگرتن.

«منسم»: قه راغی سمی و شتر.

ده لئ: هر که سیك مودارا نه كا له زور كاردا به ده دانی نووك تیژ گازی لی ده گیرئ و له به ین ده چی و دو چاری به سه رهاتی ناخوش و گرفتاری زور ده بی.

وَمَنْ يَجْعَلِ الْمَعْرُوفَ مِنْ دُونِ عِزِّهِ يَفِرُّهُ، وَمَنْ لَا يَتَّقِ الشَّتْمَ يَشْتَمَ

«يَفِرُّ»: زیاد ده بی.

ده لئ: هر که س له بهر حیفزی ئابرووی مالی دنیا بدا و چاکه بکا، نه وه ئابروو و شه رافعت و که پامه تی خوی زیاد ده کا و نه وه ی خوی له جنیودان نه پاریزی، نه وه جنیوی پی ده درئ.

واته پیاوی سه‌خی موخته‌ره‌م و ئابروومه‌ند و پیاوی به‌خیلیش به‌دناو و نه‌فرت لیکراوه.

وَمَنْ يَكُ ذَا فَضْلٍ فَيَبْخُلْ بِفَضْلِهِ عَلَى قَوْمِهِ يُسْتَغْنِ عَنْهُ وَيُذَمِّمَ

ده‌لی: ئه‌و که سه‌ی خاوه‌نی فه‌زَل و مالّ بی و به‌خیلی پیوه بکا له‌گه‌ل قه‌ومه‌که‌ی، ئه‌وه‌ لی بی نیاز ده‌بن و لۆمه‌ی ده‌که‌ن.

وَمَنْ يُوفِ لَا يُذَمِّمُ، وَمَنْ يُهْدِ قَلْبُهُ إِلَى مُطْمَئِنِّ السِّرِّ لَا يُتَجَمَّمُ

ده‌لی: هه‌ر که سی‌ک وه‌فا به‌عه‌هد و په‌یمان بکا، ئه‌وه‌ قه‌ت لۆمه‌ی نا‌کری و خه‌لک به‌خه‌راپی باسی نا‌کا. وه‌ ئه‌وه‌ی دلی بۆ‌کاری خیر لی‌بدا ئه‌وه‌ ده‌ستی لی‌هه‌لناگری و وه‌دوای نا‌خا.

وَمَنْ هَابَ أَشْبَابَ الْمَنَایَا يَنْلَنَّهُ وَإِنْ يَرْقَ أَشْبَابَ السَّمَاءِ يَسْلَمُ

«أشباب» ی یه‌که‌م: به‌مه‌عنا سه‌به‌ب و وه‌سیله‌یه و ئه‌وه‌ی دووهم مه‌به‌ست پی‌ی بلندی که‌ناری ئاسمانه.

ده‌لی: ئه‌وه‌ی له‌و شتانه‌بترسی که‌ده‌بنه‌ سه‌به‌ب و هو‌ی مردن ئاخ‌ری تووشیان ده‌بی و ناتوانی له‌به‌ر ده‌ستیان رابکا ئه‌گه‌ر به‌هو‌ی په‌یژه‌وه‌ش بجی بۆ قه‌راغی ئاسمان.

وَمَنْ يَجْعَلِ الْمَعْرُوفَ فِي غَيْرِ أَهْلِهِ يَكُنْ حَمْدُهُ ذِمًّا عَلَيْهِ وَ يَنْدَمِ

ده لئی: نه وهی چاکه له گهل ئیتسانی به د و نائه هلدا بکا، له باتی نه وهی ته عریفی بکه ن و چاکه ی بگوتری، نه وه لومه ی ده کری و په شیمان ده بیته وه. شیخی سه عدی ده لئی:

نکویی با بدان کردن چنان است که بدکردن به جای نیکمردان

وَمَنْ يَغْصِ اطْرَافَ الزُّجَاجِ فَإِنَّهُ يُطِيعُ الْعَوَالِي رُكْبَتُ كُلِّ لَهْذَمٍ

«زجاج»: جه معی «زج» به مه عنا لای خواره وهی نیتزه یه.

«عوالی»: جه معی «عالی» ه و به مه عنا لای سهره وهی ته تی.

«لهذم»: ده مه تیزه که ی.

ده لئی: هر که سینک له پیشدا به سولج و ناشتی پازی نه بی، ناخری شهر وادار به ته سلیم بوونی ده کاو رایدینی.

لیزه دا ئیشاره ت بو عاده تی عهره بان ده کا که له کاتی پروبه پروو بوونه وهی دوژمن به نیشاندانی بنی نیتزه که داوای ناشتیان ده کرد، که ده یانزانی سولج ناگری نووکی نیتزه کانیان به کار ده هیئا.

وَمَنْ لَمْ يَذُدْ عَنْ حَوْضِهِ بِسِلَاحِهِ يُهْذَمْ، وَمَنْ لَا يَظْلِمُ النَّاسَ يُظْلَمَ

«ذود»: راگرتن و مه منع کردن.

«حوض»: کینایه ی حقه.

ده‌لئ: ئه‌و که سه‌ی به چه کی خو دیفاع له حه‌قی خوئی نه‌کا ئه‌وه له به‌ینی ده‌به‌ن و ئه‌وه‌ی زولمیش نه‌کا زولمی لئ ده‌کرئ، واته ئه‌وه‌ی به ئازایه‌تی و مه‌ردایه‌تی دیفاع له حه‌قی خوئی نه‌کا، حه‌قه‌که‌ی ده‌فه‌وتئ و بوونی به‌ره‌و نه‌مان ده‌پروا.

وَمَنْ يَغْتَرِبْ يَخْسِبْ عَدُوًّا صَدِيقَهُ وَمَنْ لَا يُكْرِمُ نَفْسَهُ لَا يُكْرَمِ

ده‌لئ: ئه‌وه‌ی چوو بو غه‌ریبی دوژمن به دۆست له قه‌لم ده‌دا، له‌به‌ر ئه‌وه‌ی ته‌جره‌به‌ی نییه و خه‌لك نانا‌سی، وه ئه‌وه‌ی ئیحتی‌رام و شه‌خسیه‌تی خوئی نه‌پاریزی لای خه‌لك موخته‌ره‌م نابئ.

وَمَهْمَا تَكُنْ عِنْدَ امْرِئٍ مِنْ خَلِيقَةٍ وَإِنْ خَالَهَا تَخْفَى عَلَى النَّاسِ تُغْلَمِ

«خليفة»: خو‌لق و خو‌و.

«خال»: وه‌ده‌زانی.

ده‌لئ: هه‌ر ئینسانێك هه‌ر خو‌وپه‌وشت و ئه‌خلاقیکی هه‌بی و وه‌بزانی که خه‌لك ناگایان له خو‌لق و خو‌وه‌که‌ی نییه، ئه‌وه به هه‌له‌دا چووه و ئه‌وه لئی ئاشکرا ده‌بی و ده‌زاند‌رئ.

وَكَأَيِّنْ تَرَى مِنْ ضَامِتٍ لَكَ مُعْجِبٍ زِيَادَتُهُ أَوْ نَقْصُهُ فِي التَّكَلُّمِ

ده لئی: نه تو زور که سی خاموش و که م دوئی ده بیینی که به لاته وه زور عه جایین.
به لام نه وه بزانه که زوری و که می قه دری ئینسان له قسه کردنیدا دهرده که وئی.
شیخی سه عدی ده لئی:

تا مرد سخن نگفته باشد عیب و هنرش نهفته باشد

لِسَانُ الْفَتَى نِصْفٌ وَ نِصْفٌ فُؤَادُهُ قَلَمٌ يَبْقَى إِلَّا صَوْرَةُ اللَّحْمِ وَ الدَّمِ

ده لئی: ئینسان دوو به شه، زمان و دله و باقی له خوین و گوشت به ولاره نییه.
وهك گوتراوه «الْمَرْءُ بِأَصْغَرَيْهِ»، واته: ئینسانیهت و شه خسیه تی ئینسان له
دوو نه عزای بچووکیدایه، که زمان و دلن. مه به ست نه وه یه که ئیمتیازی به شهر
فه هم و زانیاری و عه قل و قسه گوتن و به یانیه وه یه تی، نهك به قیافه و شکل و
سوورپه تی زاهیرییه وه، وهك شیخی سه عدی ده لئی:

اگر آدمی به چشم است و زبان و گوش و بینی

چه میان نقش دیوار و میان آدمیت

وَ إِنَّ سَفَاهَ الشَّيْخِ لَا حِلْمَ بَعْدَهُ وَ إِنَّ الْفَتَى بَعْدَ السَّفَاهَةِ يَحْلُمُ

ده لئی: که پیاو پیر بوو تازه سه بر و یقار و حه وسه له ی به دواوه نابی، له بهر
نه وه ی له دوا پیری مهرگ نه بی هیچ ئومیدیک نامینی. به لام گه نجی سه فیه
له وانه یه رۆژیک بیته وه سهر خو و سه بر و حه وسه له ی هه بی. وهك شیخی
سه عدی ده لئی:

چوبِ تر را چنان‌که خواهی پیچ نشود خشک جز به آتش راست

سَأَلْنَا فَأَعْطَيْتُمُ، وَ عُدْنَا فَعَدْتُمْ وَ مَنْ أَكْثَرَ التَّسْأَلِ يَوْمًا سَيُحْرَمِ

ده‌لّی: داوامان له ئیوه کرد و داتاینی، دووباره داوامان کرده‌وه و ئیوه‌ش
داتاینه‌وه، به‌لام ئه‌وه‌ی زۆر جار داوا بکا پوژیک جوابی نادرته‌وه.
وه‌ک شیخی سه‌عدی ده‌لّی:

طمع را نباید که چندان کنی که صاحب کرم را پشیمان کنی

موعه لله قه ی چوارهم

«معلقه» ی چوارهم ئی ئه بوو عه قیل له بیدی کوری په بیعه ی عامیری موزه ریه. له سالی «۵۶۰» تا «۶۶۱» دا ژباوه و یه کێک له ئه شراف و پالوان و پیاوماقوولی گه له که ی بووه.

دهستی داماوانی گرتوته وه و زۆری رێز له میوانان گرتووه. له گه ل وه فدی به نی عامیری به خزمهت پێغه مبهری ئیسلام گه یشتوو و ئیمانی هیئاوه و قورپانی له بهر کردوو و دهستی له شیعرگوتن هه لگرتوو و له زه مانى خه لیفه ی دووهم چه زره تی عومه ردا چۆته «کووفه» و له وی ماوه ته وه. تا له زه مانى حوکومه تی چه زره تی «موعاویه» دا له سالی چل و یه کی کۆچیدا له ته مه نی زیاتر له سه ت سالی دا وه فاتى کردوو و قه سیده ناسراوه که ی که ئه و «معلقه» یه له به حری کامیله و هه شتا و هه شت شیعره و له یادی مه نزل ی خو شه ویسته که یدا وه سفی و شتر و یاری و که ره می خو ی فه خر به خو ی و قه ومه که یدا دایناوه، وه ک عاده تی شوعه پای زه مانى جاهیلیه ت.

عَفَتِ الدِّيَارُ مَحَلُّهَا فَمَقَامُهَا بَيْنِي تَأَبَّدَ غَوْلُهَا فَرِجَامُهَا

«عفت»: ویران بوو.

«محل»: مه نزلې کاتې بۆ چه ند پوژ.

«مقام»: به و مه نزله ده لېن؛ که زوری لی وه مینې.

«منی»: ناوه بۆ جینگایه که غه یری «منی» ی مه کهه.

«تأبد»: له «أبد» ه و به مه عنا وه حشه ته.

«غول و رجام»: دوو کیوی مه شهوورن.

ده لې: ئاساری مه نزلگای خو شه وسته که م له «منی» له به ین چووه و

مه نزله که شی له و دوو کیوانه چول و خالی و وه خسته زه ده ن.

فَمَدَافُ الرِّيَّانِ عُرِّيَ رَسْمُهَا خَلَقًا كَمَا ضَمِنَ الْوُحْيُ سِلَامُهَا

«مدافع»: جه معی «مدفع» و به مه عنا مه جرای ئاو و جینگای جاریبوونی

سیلاو.

«الريّان»: ناوی کیویکه.

«خلقًا»: کۆن و پزبو.

«وحی»: نووسین، کتیب.

«سلام»: جه معی «سلمه» و به مه عنا به رده.

ده لې: مه نزله که ی لای سیلاوی کیوی پریانیش سامناک و خالی و چول و

ویران بووه، به لام سیلاو ئاساری پاک کردو ته وه و وه ده ری خستوه، وه نه بې به

مروروی زه مان به ته وای له به ین چوبی وهك نه خشی نووسین له سه ر به رد باقی
ماوه ته وه.

دِمَنْ تَجَرَّمْ بَعْدَ عَهْدِ أَنْيْسِيهَا حَجَجْ خَلَوْنَ حَلَالُهَا وَ حَرَامُهَا

«دِمَنْ»: جه معی «دِمَنَة» واته ئاساری رهش بۆوی مه نزل.

«تَجَرَّم»: کامیل بووه.

«عَهْد»: لبقا.

«حَجَج»: سأل.

«حلال و حرام»: سأل که ههشت مانگ شهریان تیدا چه لال بووه و چوار

مانگ شهریان تیدا چه رام بووه.

ده لئی: به عزه که سیک خو ده پارێزن که له مانگه چه لاله کاندای بچنه ناو نه و

مه نزلانه، به لام له و مانگانه ی که شهریان تیدا چه رام کراوه ده چن، چونکه

ئه مین و ناترسن.

ده لئی: به لام نه و مه نزلانه ی یار نه نه و که سه ی که ئه مینه و نه نه و ی

ده ترسی ناچنه ناویان، چونکه وێران بوون.

رُزِقَتْ مَرَايِعَ النَّجْمِ وَ ضَابِهَا وَ ذُقْ الرَّاغِدِ، جَوْدُهَا قَرَاهُمَا

«مراييع»: جه معی «مرايع» واته: مه نزله کانی رۆژ له به هاردا.

«ضاب»: هه ده فی یتکا.

«ودق»: باران.

«جَوْد»: بارانی زۆر.

«رهام»: جه‌معی «رهمه» نهرمه باران.

ده‌لئی: به‌نسبب ئه‌و مه‌نزلا‌نه بوو بارانی کاتی به‌هاری له‌هه‌وری پ‌ر و برووسکه و به‌رقاوی و ئیقلیم‌گیره‌وه و نهرمه‌بارانی ئازام و له‌سه‌رخۆ. له‌به‌ر ئه‌و بارانانه ئه‌و مه‌نزلا‌نه خۆش و سه‌ر سه‌وز و پ‌ر گۆل و گیان.

مِنْ كُلِّ سَارِيَةٍ وَ غَادٍ مُّدَجِّنٍ وَ عَشِيَّةٍ مُّتَجَاوِبٍ إِرْزَامُهَا

«ساریه»: ئه‌و هه‌وره‌ی له‌شه‌ودا بارانی لئی ده‌باری.

«غاد»: له‌«غدوه»ه و به‌مه‌عنا هه‌وری کاتی نیوه‌پۆیه.

«مُدجن»: هه‌وری پ‌ر و ئیقلیم‌گیره.

«عشیه»: هه‌وری ئیواران.

«ارزام»: ده‌نگ لیهاتوو، واته‌په‌عد و به‌رق.

ده‌لئی: ته‌واوی ساڵ ئه‌و هه‌ورانه بارانیان باراند به‌سه‌ر ئه‌و مه‌نزلا‌نه‌دا له‌هه‌ور و بارانی شه‌وانی زستان و له‌و هه‌ورانه‌ی که به‌یانیان عاسمانیان تاریک ده‌کرد و ئیواران به‌برووسکه و به‌رق دنیا‌یان پ‌رووناک ده‌کرده‌وه.

فَعَلَا فُرُوعُ الْأَيْهَقَانِ وَ أَطْفَلَتْ بِالْجَلْهَتَيْنِ ظِبَاؤُهَا وَ نَعَامُهَا

«ایهقان»: ئه‌و گیا و سه‌وزه‌ی له‌قه‌راغ ئاو ده‌پوین.

«اطفلت»: به چکه‌ی بوو.

«نعام»: هیلکان ده‌کا.

ده‌لئی: سه‌وزه و گیا له قه‌راغ جو‌گه‌ی ئاوه‌کان سه‌وز بووه و سه‌ری وه‌ده‌رناوه،
ئاسکان به‌چکه‌یان بووه و نه‌عامه هیلکه‌ی کردوون و جوو‌جیله‌ی هه‌لئناون.
مه‌به‌ستی بئی ئه‌وه‌یه ده‌لئی: که ئه‌و مه‌نزلا‌نه چو‌ل بوون و که‌سیان تی‌دا
نه‌ماوه، له‌به‌ر ئه‌مینان حه‌یوانی کتیری و بالنده‌ی لی زو‌ر بوون.

وَ الْعَيْنُ سَاكِئَةٌ عَلَى أَطْلَانِهَا عُوْذًا تَأْجَلُ بِالْفَضَاءِ بِهَا مُهَا

«عین»: چاو‌گه‌وره.

«أطلاء»: جه‌معی «أطلاء»، واته به‌چکه‌ی ساوا.

«عوذ»: تازه له‌دایک بووه.

«تأجل»: واته ده‌سته‌یه‌ک گاکتیری.

«فضاء»: سه‌حرا.

«بها م»: به‌چکه‌ی گاکتیری.

ده‌لئی: گاهه‌حشییه‌کانی چاو‌گه‌وره بئی‌ترس و له‌سه‌رخو به‌چکه
تازه‌بووه‌کانیان وه‌پیش خو‌داوه و ده‌سته به‌ده‌سته له‌گه‌لیان ده‌گه‌رین، یه‌عنی
له‌پاش کو‌چکردنی یار و خه‌لکه‌که‌ی بو‌ته مه‌سکه‌نی وه‌حشییان.

وَجَلَّ السُّيُولُ عَنِ الطُّلُولِ كَانَهَا زُبُرٌ تُجَدُّ مُتُونَهَا أَقْلَامُهَا

«جلاه»: ئاشکراکردن.

«طلول»: جه‌معی «طلل»، لی‌ره‌دا به‌مه‌عنا ئاساری مه‌نزله.

«زُئِر»: جه‌معی «زَیور»، یه‌عنی کتیب.

«تُجِد»: تازه‌ده‌کاته‌وه.

«متون»: ناوه‌راسته‌کان.

ده‌لی: سی‌لاو که ئاساره ونبوه‌کانی وده‌ر خستۆته‌وه وه‌ك شه‌وه‌مانه
ده‌چی که به‌سه‌ر خه‌تی کۆنیاندا ده‌به‌ن و تازه‌یان ده‌که‌نه‌وه.

واته سی‌لاو هه‌ستان بۆته‌هۆی وده‌ره‌که‌وتنه‌وه‌ی ئاساره داپۆشراوه‌کان له‌ژیر
لم و خۆلدا وه‌ك چۆن قه‌لهم داهینان به‌سه‌ر خه‌تی کۆنه‌دا نووسراوه‌که وده‌ر
ده‌خاته‌وه.

أَوْ رَجُعٍ وَاشْمَةٍ أُسِفَ نَوُورُهَا كِفَفًا تَعَرَّضَ فَوْقَهُنَّ وَشَامُهَا

«رجع»: تازه‌کردن و دووباره‌کردنه‌وه‌ی.

«واشمة»: ژنی خال کوتراو، ژنی خال کوت.

«إسفاف»: به‌سه‌رداکردن.

«نَوُور»: کل و دووکه‌لی چرا و ئاور.

«كفف»: جه‌معی «کفه»، خپ‌وه‌ك دایره.

«وشام»: جه‌معی «وشم» ه‌واته‌خال.

ده‌لی: یان ئاشکراکردنی ئاساری مه‌نزل ده‌لیی تازه‌کردنه‌وه‌ی خال‌کوتراره‌که
دووباره‌کل و دووکه‌لی په‌شی به‌سه‌ر خاله‌که‌یدا کردۆته‌وه و چاکتر
وه‌ده‌ره‌که‌وتۆته‌وه.

واته تازه‌ده‌ره‌که‌وتنه‌وه‌ی ئاسار وه‌ك تازه‌کردنه‌وه‌ی خالی کۆنه.

فَوَقَفْتُ أَسْأَلُهَا وَكَيْفَ سُؤَالُنَا صُمًّا خَوَالِدَ مَا يَبِينُ كَلَامُهَا

«صم»: جه معی «اصم»ه، لیره دا به مه عنا سهخت و بی دهنگ.

«خوالد»: جه معی «خالدة». یه عنی باقی و پایه دار.

«بان»: هه میشه لازمه و یه عنی زاهیر بوو.

ده لی: وه ستام و لهو ئاسارانه له باره ی دانیش توانی ئه و ولاته پرسیارم کرد، به لام چون ئه کری له و به رده رهق و بی دهنگه پرسیار بکری. که هیچ قسه یه ک ناکه ن.

عَرِيتْ وَكَانَ بِهَا الْجَمِيعُ فَأَبْكُرُوا مِنْهَا وَغُودِرَ نُؤِيْهَا وَثُمَامُهَا

هه موو زه میره کان بو «طلول» ده گه رینه وه.

«عريت»: خالیبون له کاتی به یانیدا.

«مغادرة»: تهرک کرا و به جی هیشترا.

«نؤی»: به و جوگه له جووکه له ده لین که له ده وره ی، ره شمالی لیده ده ن بووه ی ئاو نه چیته ژوره وه.

«ثمام»: گیایه کی کورت و زه عیفه که له پۆژنه ی خانوو و کونه دیوارانی ده خنن، بو ئه وه باران و ئاو نه چیته ژوره وه.

ده لی: باریان کرد و له بهری به یانیدا پوشتن و چۆلیان کرد و خالی بوون و هیچی لی نه ما، جوگه له ئاوه که و گیا ورده که و ئه و شتانه نه بی که هه لئاگیرین.

شَاقَتَكَ ظَعْنُ الْحَيِّ يَوْمَ تَحْمَلُوا فَتَكْنَسُوا قُطْنًا تَصِرُ خِيَامُهَا

«ظعن»: جه‌معی «ظعیة» به‌مه‌عنا ژنی‌که‌ژاوه‌نشین.

«تکنس»: چورونه‌ناو‌که‌ژاوه‌وه.

«قطن»: جه‌معی «قطین» و به‌مه‌عنا جه‌ماعه‌ت.

«صریر»: ده‌نگی‌ده‌رگا و خټوه‌ته‌بارکراوه‌کان.

ده‌لټی: نه‌تزی‌ثاره‌زومه‌ند و غه‌مناک‌کرد‌ژنه‌کۆچ‌کردووه‌کان‌له‌وکاته‌یه‌دا‌که‌باریان‌کرد و چورونه‌ناو‌که‌ژاوه‌کانیانه‌وه و ده‌سته‌به‌ده‌سته‌خویان‌له‌پیش‌چاوان‌ون‌کرد و ده‌نگی‌خټوه‌ته‌بارکراوه‌کان‌ده‌هات‌له‌به‌ر‌تازه‌برونیان و ویککه‌وتنی‌داره‌کان.

مِنْ كُلِّ مَخْخُوفٍ يُظِلُّ عَصِيَّةً زَوْجٌ عَلَيْهِ كِلَّةٌ وَقِرَامُهَا

«مخخوف»: داپۆشراو.

«یظلل»: له‌«ظل» و به‌مه‌عنا‌سیبهره.

«عصی»: جه‌معی «عصا»یه و لټره‌دا‌مه‌به‌ست‌پټی‌داری‌خټوه‌ته‌کانه.

«زوج»: لټره‌دا‌مه‌به‌ست‌په‌رده‌ی‌سه‌ر‌که‌ژاوه‌کانه.

«کله»: په‌رده‌ی‌ناسک.

«قیرام»: نه‌و‌پارچه‌یه‌که‌ژن و پیاو‌له‌ناو‌که‌ژاوه‌دا‌له‌سه‌ری‌داده‌نیشن.

ده‌لټی: له‌هر‌که‌ژاوه‌یه‌کی‌سه‌رداپۆشراو‌که‌داری‌که‌ژاوه‌که‌یان‌به‌سیبهر‌داپۆشیبوو، په‌رده‌ی‌ناسکی‌گرانبه‌هایان‌به‌سه‌ردا‌دابوو‌تا‌که‌ژاوه‌نشینه‌کان‌هه‌تاو‌نه‌یانبا.

زُجَلًا كَانَ نِجَاجٌ تُوضِحَ فَوْقَهَا وَ ظَبَاءٌ وَجَرَّةٌ عُطْفًا أَرَامُهَا

«زجل»: جه معی «زجلة» یه عنی جماعات.
 «نِجَاج»: جه معی «نعبجة» و مه به ست پیی مانگای کیتییه.
 «تُوضِح وَ وَجَرَّة»: ناوی دوو جیگان.
 «عُطْفًا»: ناوردانه وه بو سهر خو شه ویست.
 «أَرَام»: ئاسکی سپی خالیس.
 ده لئی: کوچیان کرد و سوار بوون، ده لئی مانگای کیتی «توضیح» ن له چاو جوانی و روښتندا و وهك ئاسکه کانی «وَجَرَّة» ن که به روحمه وه ئاوړد ده ده نه وه سهر به چکه کانیان.
 چاو جوانی و گهردنی ژنانی ته شبی کردووه به چاو و گهردنی مانگا کیتیوان.
 یا ئاسکان له حاله تیکی تاییه تیدا.

خُفِزَتْ وَ زَيَّلَهَا السَّرَابُ كَانَتْهَا أَجْزَاعُ بَيْشَةَ أَثْلُهَا وَ رِضَامُهَا

«خُفِزَتْ»: لیخوړین.
 «زَيَّلَ»: بلاو بوونه وه و وه حه ره که ت که وتن.
 «أَجْزَاعُ»: جه معی «جزع»، به مه عنا که چی و خواری شیو.
 «بَيْشَةَ»: ناوی شیونکی ناسراوه.
 «أَثْلَ»: نه وه دارنکی گه وره دیباری کراوه له داری گه ز گه وره تره.
 «رِضَامُ»: جه معی «رضمة»، واته به ردی گه وره.
 «سراب»: تراو یلکه، تیشکی پروژه که له عهرزی ده دا و وهك ئاو ده چی.

ده لئی: وشتره کانیان لئی خورپین و سه راب بلاوی پئی کردن، ده تگوت خواری شیوی بیثنه. واته گه وره یی ئه و وشترانه ی که ژاوه یان به سه ره وه بزو، وه که گه وره یی ئه و دار و به ردانه ی ئه و شیوه بوون.

بَلْ مَا تَذَكَّرُ مِنْ نَّوَارٍ وَ قَدْ نَأَتْ وَ تَقَطَّعَتْ أَسْبَابُهَا وَ رِمَامُهَا

«تذکر»: ئه سله که ی «تذکر» و پرووی قسه ی له گه ل دلی خو به تی.

«نوار»: ناوی دۆسته که ی خو به تی.

«نای»: دووری.

«رمام»: پارچه گوریسیکی کۆنی زه عیفه.

ده لئی: ئه ی دل ده ست هه لگره له باسی مه نزل ی یار و تازه یادی چی ده که یه وه له «نه وار» له کاتی که دا دوور که وتۆته وه و ه سائیل و به لگه ی به قوه وت و زه عیفی به و گه یشتن له ده ستدا نه ماون.

مُرِيَّةٌ حَلَّتْ بِفَيْدٍ وَ جَاوَرَتْ أَهْلَ الْحِجَازِ فَأَيْنَ مِنْكَ مَرَامُهَا

«مریه»: واته له خیل ی «مره» به.

«فید»: ناوی شو ئینیکه.

«مرام»: مه تلّه ب.

ده لئی: «نوار» له خیل ی «مره» به و مه نزل و مه سکه نی هیندیک جار له «فید» و جاری واشه له حیجازه، که واته ئه تۆ له کو ی ده توانی به وی بگه ی؟ چونکه مه نزل ی تۆ له گه ل مه نزلّه کانی ئه و زۆر لیک دوورن.

بِمَشَارِقِ الْجَبَلَيْنِ أَوْ بِمُحَجَّرٍ فَتَضَمَّنَتْهَا فَرْدَةٌ فَرُخَامُهَا

مه به ست له «جبلین»: دوو کیوی «طی»ن، به ناوی «اجا» و «سلمی».

«مُحَجَّر»: کیوی که.

«فَرْدَةٌ»: کیوی که به ته نه‌ایه.

«رُخام»: عهرزی نزیك کیوی «فرده»یه.

ده لئ: مه نزل‌گای «نوار» له «فید» بریتیه له لای رۆژه لاتی نه و دوو کیوه، یان کیوی «محجر» و کیوی «فردة» و نه و عهرزی نزیك، نه و له وئدا نیشته جئ بووه.

فَصَوَاتِقُ إِنْ أَيْمَنْتَ فَمَظْنَةٌ فِيهَا رِخَافُ الْقَهْرِ أَوْ طِلْخَامُهَا

«صواتق» و «رخاف القهر» و «طلخام»: ناوی سئ جیگای ناسراون.

«أَيْمَنْ»: چووه «یه مه‌ن».

«مَظْنَةٌ»: جیگایه که گومان‌ی شتیکی لئ بیرئ.

ده لئ: نه گهر بجئ بۆ «یه مه‌ن» گومان‌ی لیده کری که له «صواتق»، یان له و دوو شوتنه ناسراوانه دا جئ‌نشین بئ.

فَاقْطَعْ لُبَانَةً مَنْ تَعَرَّضَ وَضَلُّهُ وَ لَضَبْرٌ وَاصِلٌ خُلَّةٍ صَرَامُهَا

«لُبَانَةٌ»: حاجه‌ت.

«تعرض»: گزرا، خه راب بوو.

«خلة» خوشه ويستى.

«صرام»: سيفه ته موباله غهى «صرم» ه و به مه عنا قه تع و ده ست هه لگرتن. ده لى: مادام وايه ده ست له نياز و ثاره زووه كانى خوت هه لگره و قه تعى نوميد بكه، چونكه باشترين دوست نه و كه سه يه كه زانى دوسته كه ي داوا ليكردن له سهر شانى گرانه و پتي ناخوشه ده ست هه لگري و داواى لى نه كا تا مابه ينيان تيك نه چي.

وَ أَخْبُ الْمَجَامِلَ بِالْجَزِيلِ وَ صَرْمُهُ بَاقٍ إِذَا ظَلَعَتْ وَ زَاغَ قِوَامُهَا

«جباء»: عه تا و به خشش.

«مجامل»: سازشكار.

«جزيل»: خوشه ويستى كاميل و ته واو.

«ظلمت»: زه ميرى «ظلمت» و «قوام» ده گه رينه وه بو «خلة» ي شيعرى پيشوو. «ظلم» به مه عنا له نكي چوار پيانه، به لام ليره دا مه به ست خه له ل و سستى له خوشه ويستيدايه.

«زيغ»: مه يل و كه چي.

«قوام»: پاگرتن.

ده لى: نه تو موحيه تي ته واو ده رحق به و كه سه بكه مودارا و سازشت له گه ل ده كا. چونكه هه ركاتي كه بوت ده كه وت كه خه له ل و سستى له دوستاتيه كهيدا هه يه توش ده توانى پروى لى وه رگپري.

واته هه تا بى ميهرى و بى وه فايى دوست ناشكرا نه بى، نابى له گه لى بى ميهر و وه فا بى.

بَطْلِيحٍ أَسْفَارٍ تَرَكَنَ بَقِيَّةً مِنْهَا فَأَخْنَقَ صَلْبُهَا وَ سَنَامُهَا

«طلیح»: «فیعل» ی به مه‌عنا «مه‌فعلول» ه و له «طلح» ه و به مه‌عنا ماندو و کردنی و شتر له رنگا رویش‌تندا.

«اسفار»: جه‌مع‌ی سه‌فه‌ره.

«أحناق»: کزبون.

«صلب»: پشت.

«سنام»: به‌رزایی پشتی و شتر.

«بئ» له «بطلیح» دا په‌یوه‌ندی به‌جمله‌ی «صرمئة باق» ئی شیعر ی پیشه‌وه‌یه. ده‌لئ: له حالیکدا سستی و خواری و بی‌موبالائیت له دۆسته‌که‌ت دی، سواری و شتری ماندو و بووه‌که‌ت بیی که به‌هۆی سه‌فه‌رکردنی زۆره‌وه‌که‌م‌توانا بووه و پشت و به‌رزایی پشتی کز و لاواز بووه‌ه‌لاقه‌ی له‌گه‌لدا بی‌ری و لئی دوور وه‌که‌وی.

فَإِذَا تَغَالَى لَحْمُهَا وَ تَحَسَّرَتْ وَ تَقَطَّعَتْ بَعْدَ الْكَلَالِ خِدَامُهَا

«تغالی»: له «غلاء» ی به مه‌عنا گرانی و زیادبون و به‌رز بوونه‌وه‌ی نرخ‌ی شته.

«تَحَسَّرَتْ»: واته‌گۆشتی پیوه‌نه‌ماوه.

«خدام»: جه‌مع‌ی «خَدَم» و ئه‌ویش جه‌مع‌ی «خدمة»، به‌و چه‌رمه‌ده‌لئین که له پی و شتری قایم ده‌که‌ن.

ده‌لئ: به سواری و شترئکی پئ ته‌یکه‌ر که کاتئ له‌به‌ر کزی گۆشته‌که‌ی بۆ
سه‌ر ئیسقان و گۆشتی به‌به‌ده‌نه‌وه‌ نه‌مابوو، چه‌رمی سمه‌کانی دراپوو، دووباره
له‌که‌مالئ نیشاتدا به‌پئگه‌دا ده‌پروا، وه‌ک له‌و شیعره‌ی دواایدا ده‌لئ:

فَلَهَا هِيبَابٌ فِي الزَّمَامِ كَانَهَا صَهْبَاءُ خَفَّ مَعَ الْجُنُوبِ جَهَامُهَا

«هیباب»: نیشات.

«صه‌باء»: سوور، به‌لام لێره‌دا مه‌به‌ست هه‌وری ره‌نگ سووره.

«خَفَّ»: توند پۆیی.

«جه‌ام»: به‌هه‌ورئک ده‌لئین که ئاوه‌که‌ی باراند بئ.

ده‌لئ: له‌پۆشتندا ئه‌وه‌نده‌ به‌که‌یفه‌، له‌وکاته‌یدا که هه‌وساره‌که‌ی
پاده‌کیشی وه‌ک هه‌وری سووری بئ بارانه‌که‌ به‌نهرمه‌ بایه‌ک ده‌پروا.

أَوْ مُلْمَعٌ وَسَقَتْ لِأَحْقَبَ لَاحَهُ طَرْدُ الْفُحُولِ وَضَرْبُهَا وَكِدَامُهَا

«ملمع» مایین، یان ماکه‌رئک که خه‌ریکه‌ ئاوس ببئ و سه‌ری مه‌مکانی

ره‌ش بووبئ.

«وسقت»: ئاوس بوو.

«احقب»: که‌ره‌کیوی نێر که دوو که‌فه‌لی سپی بئ.

«لاحه‌»: نه‌وی گۆریوه.

«فحول»: جه‌معئ «فحل».

«کیدام»: گازگرتن.

ده‌لئی: یان له رۆشتن و سورعه‌تدا وه‌ك ماکه‌ره کتییکی ئاوس له‌که‌ره
کتییکی که‌فه‌ل سپی، که‌ئه‌ویش به‌هۆی راوانان و له‌قه‌لیدان و گاز لینگرتنی
که‌ره کتییان کز و گۆرابی.

به‌هۆی غیره‌تی به‌سه‌ر ئه‌و ماکه‌ره ئاوسه‌وه توند وه‌پیش خۆی ده‌دا و
به‌له‌قه‌لیدان و گازگرتن که‌ره کتییبه‌کانی لی دوور ده‌خاته‌وه و ئه‌ویش له‌وان گازو
له‌قه‌ده‌خوا.

يَعْلُو بِهَا حَدَبَ الْإِكَامِ مُسَجَّجٌ قَدْ رَابَهُ عِصْيَانُهَا وَ وَحَامُهَا

«حدب»: قورت و پیچ.

«اکام»: ته‌پۆلکه.

«مُسَجَّج»: به‌گاز لینگرتن بریندار بووه.

«وحام»: بی‌زوو.

ده‌لئی: ئه‌و ماکه‌ره‌ی به‌قورت و پیچی ئه‌و ته‌پۆلکه‌دا برده‌سه‌ری ئه‌و که‌ره
گاز گیراوه. که‌ئه‌و ماکه‌ره به‌هۆی به‌قسه‌نه‌کردن و بی‌زووی ئاوس بوونه‌وه
خسترو به‌تیبه‌شکه‌وه.

بَاحِزَةُ الثَّلَبُوتِ يَرْبَأُ فَوْقَهَا قَفَرُ الْمَرَاقِبِ خَوْفُهَا آرَامُهَا

باله «باحزة» دا ده‌گه‌رپته‌وه بۆ «يعلو» له‌شيعری پيشوودا و «احزة»: جه‌معى
«حزیز» و به‌مه‌عنا عه‌رزى سه‌خته.

«ثلبوت»: ناوی جیگایه‌که.

«یَریّا»: سه‌رده‌که‌وئ.

«قفر»: خالی.

«مراقب»: جیگای دیده‌وانی و ئیشک‌گرتن، به‌لام لیتره‌دا به‌مه‌عنا جیگای بلنده.

«آرام»: جه‌معی «ارم» و به‌و به‌ردانه ده‌لین که له‌سه‌ر پښگایان هه‌لیان ده‌نین بو‌وه‌ی پښگای پی‌ بزنان.

ده‌لی: ماکه‌ره‌که ده‌باته سه‌ر ئه‌و ته‌پۆل‌کانه له‌عه‌رزی سه‌خت و عه‌سته‌می «ثلبوت» دا و ده‌چینه سه‌رئ، له‌کاتی‌کدا ئه‌و جیگایه خالی و خامۆشه. به‌لام له‌و به‌ردانه ده‌ترسن که بۆ شاره‌زایی وه‌سه‌ر یه‌ک نراون و ئیره‌که‌ره‌که له‌ترسی راو‌چییان له‌جیگای به‌رز خه‌ریکی ئیشک‌گرتنه مه‌بادا زه‌رره‌یک به‌ماکه‌ره‌که بگا.

حَتَّى إِذَا سَلَخَا جُمَادَى سِتَّةَ جَزَأًا، فَطَالَ صِيَامُهُ وَصِيَامُهَا

«سلخا»: به‌ئاخریان‌گه‌یاند.

«جمادی»: زستان.

«سته»: شه‌ش مانگ.

«جزءا»: ئه‌و ئیر و مییه له‌ئاو خواردنه‌وه به‌گیای ته‌ر قه‌ناعه‌تیان کرد.

«صیام»: لیتره‌دا مه‌به‌ست ئاو نه‌خواردنه‌وه‌یه.

ده‌لی: له‌وئ مانه‌وه تا شه‌ش مانگ زه‌مانی سه‌رما و سۆله به‌سه‌رچوو. به‌هارهات و له‌و ماوه‌یدا ئاویان نه‌خواردنه‌وه ئاو نه‌خواردنه‌وه‌که‌یان توولی کیشا.

رَجَعَا بِأَمْرِهَا إِلَى ذِي مِرَّةٍ حَصِدٍ وَنَجَحُ صَرِيْمَةٍ إِبرَاهِمًا

«رَجَعَا»: نه گهر له «رجوع» ی به مه‌عنا گه‌رانه‌وه بی «با» ی «بأمرهما» بۆ ته‌عدییه‌یه. به‌لام نه‌گهر بۆ‌حه‌واله‌کردن بی نه‌وه زائیده.

«ذی مرة»: خاوه‌ن‌عه‌زم و جه‌زمی به‌قووه‌ت.

«حصد»: مه‌حکه‌م.

«نجح»: به‌ئاوات‌گه‌یشتن.

«صریمة»: عه‌زم و ئیراده.

«إبرام»: مه‌حکه‌م‌کردن.

ده‌لئ: له‌پاش به‌سه‌رچووی سارد و سه‌رمای زستانی کاری خو‌یان دایه ده‌ست ئیرادیه‌کی قه‌وی و چونه‌ئه‌و جی‌گایه‌ی که له‌وه‌ر و ئاوی لێیه.

وَرَمَى دَوَابَهَا السَّفَا وَتَهَيَّجَتْ رِيحُ الْمَصَافِفِ سَوْمُهَا وَ سِهَامُهَا

«دوابر»: پاژنه‌ی سمی‌حه‌یوانات.

«السَّفَا»: درکی‌گیای «به‌هیمی» که وه‌ك جو‌ده‌چی.

«مصایف»: جه‌مع‌ی «مصیف»، یه‌عنی‌هاوین.

«سوم»: هاتن و پرابردن.

«سِهَام»: گه‌رمای به‌شیدده‌ت.

ده‌لئ: درکی‌گیای «به‌می» ده‌ئاسمانی هه‌لچوو و بای‌هاوین‌هات و گه‌رما

ده‌ستی پێ‌کرد و هه‌وا‌گه‌رم بوو پێ‌وستی به‌ئاو‌په‌یدا‌بوو.

فَتَنَارَا سَبْطًا يَطِيرُ ظِلَالُهُ كَدُخَانٍ مُشْعَلَةٍ يَشُبُّ ضِرَامُهَا

«تنارعا»: کیشایان.

«سبط»: تۆز و غوباری زۆر.

«مُشْعَلَة»: ناگری هه‌لایساو.

«يَشُبُّ»: داگیرسی و به‌رزه‌وه‌یی.

«ضرام»: جه‌معی «ضرم»، ده‌سته‌چیلە‌ی ناگر پیکردنه‌وه.

ده‌لی: له‌ پراکردن بۆ‌ لای ئاو به‌ دوا خۆیاندا تۆز و غوباری‌کی درێژیان پراکیشا وه‌ک دووکه‌لی ناگری‌ک که به‌ ده‌سته‌چیلە‌ی وشکی ورد نه‌و ناگره‌ داگیرسابی.

مَشْمُولَةٌ غُلَّتْ بِنَابِتٍ عَرَفَجٍ كَدُخَانٍ نَارٍ سَاطِعٍ أَسْنَامُهَا

«مشمولة»: سیفه‌ته‌ بۆ «مشملة»، یه‌عنی بای شه‌مال لێیدا‌یی.

«غلث»: تێکه‌ل.

«نابت»: ته‌ر و تازه.

«عرفج»: گیایه‌که.

«اسنام»: جه‌معی «سنام»، به‌رز بوونه‌وه‌ی بلیسه‌ی ناگر.

ده‌لی: ناگری‌ک که بای شه‌مال لێی دابی و تێکه‌لای گیای ته‌ری «عرفج» بووبی، وه‌ک دووکه‌لی ناگری‌ک که له‌ لای سه‌ره‌وه‌ روشن‌بی.

فَمَضَى وَقَدَّمَهَا وَكَانَتْ عَادَةً مِنْهُ إِذَا هِيَ عَرَدَتْ إِقْدَامُهَا

«قدمها»: پیشی خست.

«عزّت»: ږنگه که ی ته پر کرد.

«اقدام»: پیشخستن.

ده لئی: نیره که ره که ماکه ره که ی وه پیش خوی دا بو سهر ئاوه که. هه ره وه
عاده تی وایه له ترسی نه وه ی دوا نه که وی هه میسه وه پیش خوی ده دا.

فَتَوَسَّطًا عُرْضَ السَّرِيِّ وَ صَدْعًا مَسْجُورَةً مُتَجَاوِرًا قَلَامُهَا

«عَرْض»: ناحیه، له لای.

«سري»: جۆگه ئاو ټکی بچووک.

«صدع»: دراندن.

«مسجورة»: سه رچاوه ی پر له ئاو.

«قلام»: گیایه که.

ده لئی: له لای جۆگه له ئاو ټکی چووک وه داخل بوون و چوونه ناو
سه رچاو ټکی پر له ئاو و گیاهه، دربان پيداو چوونه ناوی که پر او پر له ئاو و گیای
زۆری له نه وعی «قلام» له ده ور و به ری پروا بوو.

مَحْفُوفَةً وَسَطَ الْبِرَاحِ يُظِلُّهَا مِنْهُ مُصَرَّعٌ غَابِيَةٌ وَ قِيَامُهَا

«محفوظة»: وهك «مسجورة» سیفه تی سه رچاوه یه، واته ده وران ده وری

قامیشه لانه.

«يراع»: قاميش. زه ميرى «منه» بۆ «يراع» ده گه پښته وه.

«مصرع»: واته خستن، له عه رزى دان.

«غابه»: ييشه.

«قيام»: جه معى «قائم»، واته به پيوه وه ستاوه و زه ميره كهى بۆ «غابه» ده گه پښته وه.

ده لى: نه و سه رچاوه له ناوه پراستى قاميشه لانيك واقع بووه كه قاميشه به لادا هاتووه كان و به رزه كان سيپه ريان لى كړدووه.

أَفْتَلِكْ أُمَ وَحْشِيَّةَ مَسْبُوعَةَ خَذَلْتُ وَ هَادِيَّةُ الصَّوَارِ قِوَامُهَا

«أفتلك»: هه مزه كهى بۆ ئيستيفهامه و «تلك» ئيسى ئيشارهى موڤره دى موئه نه سه و له نه سلدا «تى» بووه وكافه كه بۆ خيتابه و لامه كه بۆ ئيشاره بۆ دووره. «وحشية»: واته: مانگاي وه حشى.

«مسبوعة»: درنده يه ك ورگى به چكه كهى درى بى.

«هادية»: پيشكه وتوو، پيشړه و.

«صوار»: ميگه ليك گاكڼوى.

«خذلت»: له هاورپكاني دواكه وتبى.

ده لى: نيا و شتره كهى من وهك نه و ما كره ده چى؟ يان وهك مانگاكيويه ك كه به هوى وه دواكه وتنى گاكڼويه ك كه له پيشيه وه دپروا ميگه له كهى به جى هيشتبى و وه دوا گاكه كه وتبى و درنده به چكه كهى خواردبى و به غاردان بگه پښته وه بۆ ليگه پرانى؟ دياره مانگايه كى وا له و حاله دا زور به توندى بۆ دوزينه وهى به چكه كهى راده كا. يه عنى وشترى شاعير وهك نه و به گورجى دپروا.

خَنَسَاءُ ضَيَّعَتِ الْفَرِيرَ فَلَمْ يَرِمْ عُرِضَ الشَّقَائِقِ طَوْفُهَا وَبُعَاْمُهَا

«خنساء»: مانگاکیویه‌ک که لووتی بۆ دواوه‌گه‌راییته‌وه له‌گه‌ل که‌مینک به‌رزى قه‌راغی لووتی که‌هه‌موو گاکیتوی لووتیان وایه.

«فریر»: به‌چکه، جا به‌چکه‌ی مه‌ر بئی، ئی بز ن بئی، ئی مانگاکیوی بئی.
«لم یرم»: ده‌ست هه‌لناگری.

«شقائق»: واته‌هه‌رزنگی به‌رداوی له‌به‌ینی دوو جیگای لم و خۆله‌په‌تیدا.
«طوف»: گه‌ران و راگردن.
«بغام»: ده‌نگی نه‌رم و ناسک.

ده‌لئى: مانگایه‌کی وه‌حشی لووت بلند که به‌چکه‌که‌ی له‌ده‌ست داوه‌له‌ده‌ور و به‌ری به‌رده‌لانیك به‌دوایدا را ده‌کا و ده‌نالینى و به‌سه‌رلئى شیواوی و به‌توندى به‌ملا و نه‌و لادا را ده‌کا.

لَمُعَفَّرٍ قَهْدٍ تَنَازَعَ شِلْوُهُ غُبْسٌ كَوَاسِبُ مَا يُمْنُ طَعَامُهَا

لامى «لَمُعَفَّرٍ» موته‌هه‌لیقه به‌«فلم یرم»ی شیعرى پێشه‌وه و «عفر»: به‌مه‌عنا خا که و «معفر» به‌مه‌عنا له‌سه‌ر هه‌رز که‌وتوو که سیفه‌تی به‌چکه‌ی مانگای وه‌حشیه.

«قهد»: سپی.

«شِلْوُهُ»: نه‌ندام، یان باقی جه‌سه‌د.

«غبس»: گورگ، یان سه‌گ.

«کواسب»: واته حه‌یواناتی راوکه‌ر.

«مَن»: قه‌تع.

ده‌لئ: له‌وه‌دواکه‌وتن و غاردان و نالاندنی له‌به‌ر خاتری دینه‌وه‌ی نه‌و به‌چکه
ره‌نگ سپیه‌ی که له‌سه‌ر عه‌رز که‌وتوو که‌گورگانی ره‌نگ خو‌له‌می‌شی راوکه‌ر که
نه‌ندامه‌کانیان له‌ت له‌ت کردوو و له‌به‌ینی خو‌یاندایان کی‌شاوه.

وه‌ نه‌گه‌ر مه‌به‌ست سه‌گی راوکه‌ر بی، مه‌عنای واته: ده‌لئ: خاوه‌ن سه‌گه
راوکه‌ره‌کان له‌به‌ر راوی‌یکردن خواردنیان ده‌ده‌نی و برسیان ناکه‌ن.

صَادَقْنَ مِنْهَا غِرَّةً فَأَصْبَنَهَا إِنَّ الْمَنَايَا لَا تَطِيشُ سِهَامُهَا

«غِرَّة»: غه‌فله‌ت.

«تطیش»: ته‌جاوه‌زکردن.

«المنایا»: قه‌زا و قه‌ده‌ر.

«سهام»: جه‌معی «سهم» به‌مه‌عنا تیر.

ده‌لئ: که له به‌چکه‌که‌ی غافل بوو درنده‌کان فرسه‌تیاں لی هیئا و خو‌یان
گه‌یاند به‌چکه‌که‌ی و خواردیان. واته هیچ شتیک بی قه‌زا و قه‌ده‌ر نابی و که
خواش نه‌مری پی‌کرد سه‌به‌بی بو‌پیدا ده‌بی و تیری قه‌زا به‌هده‌ر ناچی و
سه‌به‌بی خواردنی به‌چکه‌که‌ی غافل‌بوونی دایکه‌که‌ی بوو.

بَاتَتْ وَ أَسْبَلَ وَ اكِفٌ مِنْ دِيْمَةٍ يُزَوِّي الْخَمَائِلَ دَائِمًا تَسْجَامُهَا

«باتت»: شه‌وی گوزه‌ران.

«أسبل»: - پڙا، جاری بوو.

«واکف»: بارین.

«یروی»: تیراو ده‌کا.

«دیمه»: بارانی به‌رده‌وام.

«خماثل»: پرملی به‌گیا داپو‌شراو.

«تَسْجَام»: پڙان و جاری‌بوونی ناوی باران.

ده‌لئی: شه‌وی گوزه‌ران و بارانیکی زور بۆ شه‌وی که خاکه پرملاویه‌گیا
زوره‌که‌ی تیراو بکا و دايم بیاری و ناو جاری بی ده‌ستی به‌باران کرد.

يَعْلُو طَرِيقَةً مَّتْنِهَا مُتَوَاتِرٌ فِي لَيْلَةٍ كَفَرَ النُّجُومَ غَمَامُهَا

«طريقة متن»: نه‌و خه‌ته‌که له کلکیه‌وه پراکشاوه بۆ پشت مل.

«متواتر»: سیفه‌تی بارانه، واته له‌سه‌ر يه‌ک.

«کفر»: داپو‌شی.

«غمام»: هه‌ور.

ده‌لئی: نه‌و شه‌وه تا به‌یانی بارانی به‌سه‌ر پشتیدا باری و هه‌ور نه‌ستیره‌کانی
داپو‌شی بوو.

تَجْتَنَفُ أَضْلاً قَالِصاً مُتَبَذّاً بِعُجُوبٍ أَنْقَاءٍ يَمِيلُ هَيْامُهَا

«تجتاف»: ده‌چیته ناو زگ و ده‌روونه‌وه.

«اصل»: ره‌گ و پریشه‌ی دره‌خت.

«قالص»: تیکه‌لاو.

«متنبذ»: ده‌ور و به‌ر و قه‌راغ.

«اعجوب»: جه‌معی «عجب» واته بن‌کلك. بن.

«نقا»: ته‌پۆلكه‌ی رمل.

«هيام». رملێك كه خۆی رانه‌گری و بیته‌خواری.

ده‌لی: نه‌و مانگایه‌ چووه‌ بن‌ داریکی ته‌نیای دوور له‌ داران كه‌ لقه‌کانی تێك
چرژابوون و نه‌و داره‌ش له‌ بن‌ ته‌پۆلكه‌یه‌کی لم‌ بوو كه‌ به‌ هو‌ی با و بارانه‌
ده‌رووخا و ده‌هاته‌ خواری.

واته‌ له‌ به‌ر سه‌رما و باران په‌نای بردۆته‌ به‌ر نه‌و بن‌داره‌، به‌لام له‌ به‌ر پرووخانی
لمه‌كه‌ نه‌ حه‌وایه‌وه.

و تَضِيءٌ فِي وَجْهِ الظَّلَامِ مُنِيرَةٌ كَجَمَانَةِ الْبَحْرِ سُلَّ نِظَامُهَا

«أضاء، أنار»: پرووناکی.

«وجه‌الظلام»: نه‌ووه‌لی تاریکی.

«جمانة»: مرواری ناو سه‌ده‌فی به‌حری.

«سل»: هیندرا بیته‌ ده‌ر.

«نظام»: په‌تی پێوه‌کردن.

ده‌لی: له‌ نه‌ووه‌لی تاریکی شه‌ودا ده‌دره‌وشیته‌وه و ولات پرووناك ده‌کاته‌وه
وه‌ك مرواری سه‌ده‌فی ده‌ریایی، یان وه‌ك مرواری پیاویکی مه‌له‌وان كه‌ له‌ به‌حر

ده‌ری هینابی و به په‌تیه‌وه کردبی و په‌ته‌که پچرابی و که‌وتیته خواره‌وه.
یه‌عنی به‌ده‌نی سپی گای وه‌حشی له‌ئه‌وه‌لی تاریکی شه‌ودا‌که ده‌جوولی و
ده‌دره‌وشیته‌وه ده‌لیی ئه‌و ده‌نکه مرواریه‌یه که په‌ته‌که‌ی پسابی و له
که‌ردنه‌نده‌که‌ی جیا بو‌ویته‌وه، که له‌سه‌ر عه‌رز ده‌له‌ریت و ده‌دره‌وشیته‌وه وایه.

حَتَّىٰ إِذَا حَسَرَ الظَّلَامُ وَأَسْفَرَتْ بَكَرَتْ تَرِلُّ عَنِ الثَّرَىٰ أَزْلَامُهَا

«حسر»: لاچوو.

«أسفار»: پرووناك بوو.

«بكرت»: به‌یانی زوو ده‌چيته‌ده‌ر.

«تَرِلُّ»: هه‌لده‌خلیستکی.

«أزلام»: تیری بی‌په‌ر، به‌لام لی‌ره‌دا به‌مه‌عنا ده‌ست و پیی وه‌ك تیره.

ده‌لی: تا ئه‌وه بوو تاریکی شه‌و نه‌می‌نی و پوژ پرووناك وه‌بی و زوو له
جیگا‌که‌ی بیته‌ده‌ری و ده‌ست و پیی له‌گ‌لدا بخزی، چونکه بارانی شه‌وی
ته‌ری کردوو و خو‌ساوه‌ته‌وه.

عَلَيْهَا تَرَدَّدُ فِي نِهَاءٍ صُعَاذٍ سَبْعًا تُؤَامًا كَامِلًا أَيَّامُهَا

«عله»: جه‌زه‌ع و فه‌زه‌ع و داد و هاوار.

«تردد»: سه‌رگه‌ردان و حه‌یران.

«نِهَاءٍ»: حه‌وز و گ‌ولاو.

«صُعَاذٍ»: ناوی جیگا‌یه‌ك.

«سَبْعاً»: هه‌وت شه‌و.

«تَوَام»: جه‌معی «تَوَام» واته‌ دوو‌قلو‌و، دو‌انه، جو‌وتیله‌.

ده‌لئی: داد و هاواری کرد و سه‌رگه‌ردان ما به‌ دوا به‌چکه‌که‌یدا هه‌وت شه‌و و هه‌وت رۆژ له‌سه‌ر یه‌ك له‌ گۆ‌ل‌او و هه‌وزی «صمائد» دا له‌ گه‌رمای هاویندا.

حَتَّىٰ إِذَا يَتَسْتَّ وَأَسْحَقَ خَالِقٌ لَمْ يُبْلِهْ إِزْضَاعُهَا وَفِطَامُهَا

«أَسْحَقَ»: وشك و چرچ.

«خالق»: مه‌مکی پر شیر.

«لم یبله»: زه‌میره‌که‌ی بۆ «خالق» ده‌گه‌رینه‌وه، واته: مه‌مکی وشك و کۆن و چرچ نه‌کردوه.

ده‌لئی: تا له‌ دۆزینه‌وه‌ی به‌چکه‌که‌ی خاتر جه‌م نه‌بوو مه‌مکه‌ پر شیره‌کانی وشکیان نه‌کرد به‌ شیر پێدان و له‌ شیر برینه‌وه‌ی وشکیان نه‌کرد، به‌لکو‌و له‌ ده‌ستدانی به‌چکه‌که‌ی بوو به‌ هو‌ی وشک‌کردنیان و له‌وه‌ر نه‌خواردنی.

فَتَوَجَّسَتْ رِزَّ الْأَنِيسِ فَرَاعَهَا عَنْ ظَهْرِ غَيْبٍ وَالْأَنِيسُ سَقَامُهَا

«تَوَجَّسَتْ»: گو‌پرا‌گرتن.

«رِزَّ»: سه‌دای په‌نهان.

«أَنِيس»: خه‌لك.

«راعاها»: ئه‌ویان ترساند.

«عن ظهر غيب»: غایبانه، به‌ بی‌ئه‌وه‌ی خاوه‌نی ده‌نگه‌که‌ بیینی.

«سقام»: دهر د و نه خو‌شی.

ده‌لی: گوی بۆ ده‌نگی نه‌هینی خه‌لك پ‌اگرت و نه‌و ده‌نگه نه‌هینییه نه‌وی ترساند بی نه‌وی خاوه‌نی ده‌نگه که بیینی، چونکه خه‌لك بۆ وی دهر د و ثافه‌ته. واته‌ حه‌یوانی وه‌ حشی به‌ چاوی‌یکه‌وتنی خه‌لك وه‌ك نه‌خو‌ش دوچار ی سستی و نا‌ره‌حه‌تی ده‌بی.

فَعَدَتْ كَيْلًا الْفَرْجَيْنِ تَحْسِبُ أَنَّهُ مَوْلَى الْمَخَافَةِ خَلْفُهَا وَ أَمَامُهَا

«غدا» بِهَمَّةٍ عَنَّا: «أَي صَار»، واته: وای لی هات.

«کلا»: هه‌ردو.

«فرج»: جی‌گای ترس.

زه‌میری «أنه» بۆ «کلا» ده‌گه‌رێته‌وه.

«مولی»: شایانی تر.

«مخافة»: به‌قه‌ولی نه‌سمه‌عی مه‌به‌ست له‌ مخافة: سه‌گی پاو پێکردن و

«مولی»: خاوه‌نه‌کانیانه.

ده‌لی: نه‌یده‌زانی که خاوه‌نی ده‌نگه که له‌ کام لای نه‌وه و زۆر ترسناک بوو.

به‌لام زیاتر وایده‌زانی که ترسه له‌ لای پێش و پاشه‌وه‌یه‌تی و پێگای ده‌ربازبوون و چالی هیلاک و له‌ناوچونی خو‌ی لێک نه‌ده‌کرده‌وه.

حَتَّى إِذَا يَتَسَّ الرُّمَاءُ وَ أَرْسَلُوا غَضَفًا دَوَّاجِنَ قَافِلًا أَعْصَامُهَا

«غُضَف»: سه‌گی گوی هه‌ل‌خستوو.

«دواجن»: ته‌علیم دراو.

«قافل»: وشک

«أعصام»: به‌و قایشه ده‌لین که له ملی سه‌گی ده‌که‌ن.

ده‌لئ: تا‌وه‌ختیکی که پراوچییه کان نا‌ئومید بوون له‌وه‌ی تیری باو‌یژنی، سه‌گه گوی قول‌اخ و ته‌علیم دراو و نا‌وقه‌د باریکه کانیان به‌ره‌ه‌لدا کرد و تییان به‌ردان.

فَلَحِقْنَ وَاعْتَكِرَتْ لَهَا مَذْرِيَّةٌ كَالسَّمْهَرِيَّةِ حَدُّهَا وَتَمَامُهَا

«لحقن»: سه‌گه کان وه دوا‌ی که‌وتن.

«اعتكرت»: گه‌پایه‌وه.

«مذرية»: شاخی تیژ.

«سمهرية»: به‌و نیزه ده‌لین که پیاویکی «سمهر» ناوی خه‌لکی دپیه‌کی به‌حره‌ین دروستی ده‌کردن زور نیزه‌ی چاک بوون.

ده‌لئ: کاتی سه‌گه کانی گه‌یشتی بویان گه‌پایه‌وه و به‌شاخه تیژه کانی که وه‌ک نیزه‌ی «سمهری» تیژ بوون په‌لاماری دان.

لِتَذُودَهُنَّ وَ أَيْقَنْتَ إِنْ لَمْ تَذُذْ أَنْ قَدْ أَحَمَّ مِنَ الْخُتُوفِ حِمَامُهَا

«ذود»: دورور خسته‌نه‌وه.

«أحم»: نزیک بۆته‌وه.

«ختوف»: واته مه‌رگ و هیلاک.

«حمام»: مهرگ.

دهلۍ: بډته وهی که دیفاع له خوی بکا و وهیانگیري و دهریان بکا. چونکه لټی یه قین بوو نه گهر دهریان نه کامه رگی نژیکه و نه گهر دیفاعی نه کړدایه تاژیه کان دهیان کوشت.

فَتَقَصَّدَتْ مِنْهَا كَسَابٍ فَضُرِّجَتْ بِدَمٍ، وَغُودِرَ فِي الْمَكْرِ سُخَامُهَا

«تقصّدت»: کوشتی.

«کساب»: مه‌بنیه له‌سه‌ر که‌سه‌ره و ناوی تازییه‌که.

«ضرجت»: تیکه لاویو.

«غودر»: تهرڪ ڪرا.

«مکر»: جیگای په لاماردان و گه رانه وه.

«سَخام»: ناوی تازییه که.

دهلئى: له و تازيانه «كساب» ى كوشت و خويناوى بوو. وه له شوينى
گهړانه وه ى «سخام» له تازييه كان به جئى ما و لاشه ى له ويى كهوت.

فَإِنَّكَ إِذْ رَقَصَ اللَّوَامِعُ بِالضُّحَىٰ وَاجْتَابَ أُرْدِيَةَ السَّرَابِ إِكَامُهَا

«رقص»: کہ وتہ حرہ کہ وہ.

«لوامع»: جه معنی «لامع» ه و له «لمعان» و به مه معنا دره وشانه وه یه، به لام لیره دا مه به ست پیی سه رابه، واته ئه و عه رزه ی که له به رتینی گه رما و تیشکی

رۆژ له دووره‌وپا وا ده‌زانی ئاوه.

«اجتاب»: له «جوب» ه و به مه‌عنا له‌به‌ری کرد.

«اردیة»: جه‌معی «رداء» ه و به‌و عه‌با و جوبانه ده‌لێن که له‌سه‌ر لیباسه‌وه

له‌به‌ر ده‌کرێن.

«اکام»: کێوی بچووک.

ده‌لێ: به‌و شترێکی و له‌کاتی له‌رین و دره‌وشانه‌وه‌ی سه‌راب له‌چێشته‌نگاودا

و زۆربه‌ی ته‌پۆلکه‌کانی پۆشاك و لیباسی سه‌را بیان پۆشی بوو، ئه‌من سوار بووم و وه‌دواکاره‌کانی خۆم که‌وتم.

حه‌ره‌که‌تی سه‌راب و پۆشینی کێوه‌کان کینایه‌یه‌ له‌شیده‌تی گه‌رمای ئه‌و

رۆژه‌که‌ خۆی و وشتره‌که‌ی له‌کاتیکی وادا له‌هاتوچۆ و هه‌ره‌که‌ندا بوون.

أَفْضَى اللَّبَانَةَ لَا أَقْرَطُ رِيْبَةً أَوْ أَنْ يَلُومَ بِحَاجَةٍ لَوَائِمُهَا

«اللّبّانة»: کار و حاجه‌ت.

«تفريط»: درێخی و ته‌قسیر و کۆتاه‌ی.

«ریبة»: شک و دوودلێ.

«لوام»: جه‌معی «لام»، یه‌عنی لۆمه‌که‌ر.

ده‌لێ: نیازی خۆم دینمه‌جێ و کۆتاه‌ی ناکه‌م و جێگای شک ناهێلمه‌وه،

یان به‌هۆی دوودلێ و دله‌پاوکی کاتی خۆم به‌فیرۆ نه‌داوه و درێخیم نه‌کردوه، مه‌گه‌ر لۆمه‌که‌ران له‌کاریکدا سه‌رزه‌نشتم بکه‌ن.

واته‌ عه‌یب و ته‌قسیرم هه‌ر ئه‌وه‌بێ که‌ لۆمه‌یان کردووم یان ده‌ست له‌و کاره‌

هه‌لگرم تا لۆمه‌م نه‌که‌ن.

أَوَلَمْ تَكُنْ تَدْرِي نَوَارُ بِأَنْتِي وَصَالُ عَقْدِ حَبَائِلٍ جَذَامُهَا

«نوار»: ناوی ژنتیکه.

«حَبَائِل»: جه‌معی «حباله» ه و له ئه‌سلدا به مه‌عنا دوا‌ی راوه، به‌لام لی‌ره‌دا بو
عه‌هد و په‌یمان به‌کار براوه.

«وصال و جذام»: سیفته موباله‌غه‌ی «وصل» و «جذم» ن و به مه‌عنا:
قه‌تعه‌نن.

ده‌لی: گه‌پ‌امه‌وه بو سه‌ر یادی گه‌نجی و غه‌زه‌لگوتن و ده‌لی: ئایا «نه‌وار»
نازان‌ی که ئه‌من توانای و یسال و دووریم هه‌یه و له‌گه‌ل هه‌رکه‌سیکدا واپه‌فتار
بکه‌م که شایانی شانی بی؟ له‌گه‌ل وه‌فادار به‌عه‌هد و په‌یمانم و له‌جه‌فاکار
دوور و بیزارم.

تَرَاكَ أَمْكِنَةً إِذَا لَمْ أَرْضَها أَوْ يَغْتَلِقُ بَعْضَ النَّفُوسِ حِمَامُهَا

«تراک»: سیفته‌ته موباله‌غه‌ی «ترک» ه.

«امکنة»: جه‌معی مه‌کانه.

«أو»: به مه‌عنا «إلا» یه.

«بعض النفوس»: مه‌به‌ست خو‌یه‌تی.

ده‌لی: زور ته‌رکی ئه‌و جی‌گایانه ده‌که‌م که لی‌یان شاد و به‌که‌یف و پازی
نه‌بم. مه‌گه‌ر مه‌رگ بگاته سه‌رم و ئه‌مان و مؤله‌تم نه‌دا.

بَلْ أَنْتِ لَا تَذَرِينَ كَمْ مِنْ لَيْلَةٍ طَلَّقِ لَذِيذِ لَهْوِهَا وَ نِدَامِهَا

«طلق»: نه گهرم و نه سارد.

«ندام»: جه‌معی «ندیم»ه به مه‌عنا هاوده‌م.

ده‌لّی: (له‌خه‌به‌ردان را ده‌پرۆم بۆ خیتاب و قسه‌کردن) نه‌تۆ‌ئه‌ی «نوار» نازانی که چه‌ندین شه‌وی ئارام و بی‌ده‌ردیسه‌رو ئازار و به‌له‌زه‌تم له‌گه‌ل هاوړی و هاو‌نشینان گوزه‌راندووه.

قَدْ بَتَّ سَامِرُهَا وَ غَايَةَ تَاجِرٍ وَاقَيْتُ إِذْ رُفِعَتْ وَ عَزَّ مَدَامُهَا

«بَتَّ»: شه‌وم گوزه‌راند.

«سامر»: قسه‌که‌ری شه‌و.

«غایه»: ئالای شه‌راب‌فرۆش که بۆ ناسینی دوکانه‌که‌ی هه‌لّی ده‌دا.

«تاجر»: شه‌راب‌فرۆش.

«واقیت»: هاتم.

«رُفِعَتْ»: هه‌لکرا.

«مدام»: ئهو شه‌رابه‌یه که زۆر له‌کووبه‌یدا وه‌می‌نی.

ده‌لّی: له‌و شه‌وانه‌دا ناتیق و قسه‌که‌ری مه‌جلیسه‌کان خۆم بووم و زۆر جار که ئالای شه‌راب‌فرۆشه‌که هه‌لکراوه‌چوومه و ئو شه‌رابه‌که‌ی نایاب و گران قیمه‌ت بووه.

له‌و شه‌یره‌دا به‌یانی ناتیقی و به‌خشین و خه‌رجی خۆی ده‌کا.

أُغْلِي السَّبَاءَ بِكُلِّ أَدْكَنَ عَاتِقٍ أَوْ جَوْنَةٍ قَدَحَتْ وَفُضَّ خَتَامُهَا

«أغلي»: له «غلاء»، واته به گران ده ی کرم.

«سباء»: کرین.

«أدکن»: واته خینگه شهرابی مایل به په شی.

«عاتیق»: کۆن، یان خالیس.

«جونة»: کووپه شهرابی سهر به قیرگیراو.

«قدحت»: له کاسه کرابی

«فض»: شکابی.

«ختام»: مؤر.

ده لئی: شهراب به گرانی ده کرم و پاره ی زیادی پی ده ده م به هه خینگه
شهراییکی کۆن، یان شهرابی خالیس که سهری به قیرگیرابی و مؤره که ی
له سهر لابرابی و ده پیاله کرابی.

بَصْبُوحٍ صَافِيَةٍ وَجَذِبِ كَرِيْنَةٍ بِمُؤْتَرٍ تَأْتَالُهُ إِبْهَامُهَا

«صباح»: هه شتیک به یانی زوو بخوری، یان وه خوری، به لام لیږده

مه به ست شهرابی به یانیانه.

«کرینه»: ژنی عوود لیږدهر.

«مؤتر»: عوود.

«ائتیاال»: لیږدها به مه عنا لیږدانه.

ده‌لئی: له‌گه‌ل خواردنه‌وه و به‌سه‌ره‌وه‌نانی شه‌رابی خالیسی به‌یانیان و عوودلێدانی ئه‌و که‌نیزه که عوود لێده‌ره به‌سه‌ر په‌نجه‌کانی، له‌زه‌تم بردووه.

بَادَرْتُ حَاجَتَهَا الدَّجَاجَ بِسُحْرَةٍ لِأَعْلَ مِنْهَا حِينَ هَبَّ نِيَامُهَا

زه‌میری «حاجتها» بۆ ئاره‌ق ده‌گه‌رێته‌وه، واته‌ پێوستیم به‌وه.

«دجاج»: لێره‌دا که‌له‌شێره و مه‌به‌ست بانگدانیه‌تی.

«إعلال»: شه‌راب خواردنه‌وه‌ی له‌سه‌ر یه‌ك.

«نیام»: جه‌معێ «نائم»، یه‌عنی نوستووه‌کان.

ده‌لئی: په‌له‌ ده‌که‌م له‌ وه‌ده‌ست خستن شه‌راب له‌پیش بانگدانی که‌له‌شێری به‌یانیدا تا له‌سه‌ر یه‌ك بمده‌نی له‌و کاته‌یه‌دا که‌ خه‌لك له‌ خه‌و هه‌لده‌ستن.

وَعْدَاوِ رِيحٍ قَدْ وَزَعْتُ وَقِرَّةٍ قَدْ أَصْبَحْتُ بِيَدِ الشَّمَالِ زِمَامُهَا

«وَزَعْتُ»: مه‌نعم کرد و لام‌برد.

«قِرَّة»: سه‌رما.

ده‌لئی: ئای چهند به‌یانی رۆژی سه‌رما و "با" که‌جله‌وی به‌ ده‌ست «با» ی شه‌مال بووه به‌هۆی خواردنه‌وه‌ی شه‌راب به‌رگرم لێ کردووه.

یان وه‌ك زه‌وزه‌نی ده‌لئی: یان به‌هۆی خواردنی گه‌رم به‌گه‌له‌که‌م سه‌رمام له‌ کۆل کردنه‌وه.

وَلَقَدْ حَمَيْتُ الْحَيَّ تَحْمِلُ شِكِّي فُرْطُ وَشَاحِي إِذْ غَدَوْتُ لِجَامُهَا

«شكة»: سیلاح.

«فرط»: نه سپی سووک و خوشپرهو.

«وشاح»: شتیکه وهك گهرده نه نه ند كه ژنان وه خوئی ده خه ن.

ده لئی: ناگاداری تائیغه كه م كرده وه له كاتیكد ا كه نه سپه توند پر وه كه م چه كه كه می هه لگرتبوو، به یانی زوو له غاوه كه م وهك گهرده نه نه ند به شانیدا دابوو. تا هه می شه سوار و ناماده ی شه پ له گه ل دوژمنان بم. یان له وانه یه مه عنای وابی ده لئی: هه می شه له باتی خشل و زیو، له غاوه كه م به شانیا داوه.

فَعَلَوْتُ مُرْتَقَبًا عَلَى ذِي هَبْوَةٍ حَرَجَ إِلَى أَعْلَامِهِنَّ قَتَامُهَا

«مرتقب»: جینگای بلندی ئیشك گرتن.

«ذی هبوة»: کیوی خاوه ن گهرد و تۆز و خاك.

«حرج»: زۆر ته نگ.

«قتام»: تۆز و خو ل.

ده لئی: له سه ر کیوی خاوه ن تۆز و خو ل و ته نگ كه تۆز و خو له كه ی ده گه ی شه سه ر کیوان و ئالای ده سه ته ی دوژمن، ئیشك م گرتوه.

حَتَّى إِذَا أَلَقَتْ يَدًا فِي كَافِرٍ وَأَجَنَّ عَوْرَاتِ الثُّغُورِ ظَلَامُهَا

زه‌میری «القت» بۆ رۆژ ده‌گه‌رێته‌وه به‌ قه‌رینه‌ی بای شه‌و «و‌القاء ید»: به‌عنی ده‌ست پێکردن.

«کافر»: داپۆشه‌ر، مه‌به‌ست پێی شه‌وه‌ که به‌ تاریکی شت داده‌پۆشی.

«أجنّ»: په‌نهان و دایپۆشی.

«عورات»: جێی ترس و په‌خنه‌ی دوژمن.

«ثغور»: جێگای ترسی په‌خنه‌ی دوژمن.

ده‌لی: تاکاتیک رۆژ خه‌ریک بوو ئاوا بێی و تاریکی شه‌و هه‌موو سه‌ر هه‌د و جیگا مه‌ترسییه‌کانی له‌ پێش چاو و نه‌کرد، ئه‌من خه‌ریکی ئێشکه‌گرتن بووم.

أَسْهَلْتُ وَ انْتَصَبْتُ كَجَذَعٍ مُنِيفَةٍ جَرْدَاءٍ يَحْصِرُ دُونَهَا جُرَّامُهَا

«أسهلْتُ»: هاتمه‌ خوار بۆ ده‌شتایی.

«وانتصبت»: گه‌ردنی ب‌ل‌ند کرد.

«جذع»: قه‌دی دارخورما.

«منيفة»: ب‌ل‌ند و درێژ.

«جرداء»: كه‌م‌لق و گه‌لا.

«حصر»: ته‌نگه‌ نه‌فه‌سی.

«جُرّام»: جه‌معی «جارم» به‌و كه‌سه‌ ده‌لێن كه‌ خورما لێده‌كاته‌وه.

ده‌لی: وه‌ختێك رۆژ ئاوا بوو شه‌و تاریك بوو له‌ سه‌نگه‌ری ئێشکه‌گرتنه‌ که

هاتمه‌ خوارێ بۆ سه‌رزه‌مینێکی نه‌رم و ده‌شت و هه‌موار و ئه‌سپه‌ كه‌م گه‌ردنی

به‌رز كرد‌بۆوه ده‌تگوت دارخورمای ب‌ل‌ند و درێژه‌ که باغه‌وان ده‌ستی به‌سه‌ردا

راناگا.

رَفَّعْتُهَا طَرْدَ النَّعَامِ وَ شَلَّهٗ حَتَّىٰ إِذَا سَخِنَتْ وَ خَفَّ عِظَامُهَا

«طرد»: هه‌ستاندن و وه‌دوا پراوکه‌وتن.

«شلّ»: دوور خستنه‌وه و لی‌خورپینی و شتر.

«سخنت»: گهرم بوو.

ده‌لئی: هه‌لم هه‌ستاند و وه‌غارم نا وه‌ك غاردانی «نه‌عامه»، واته و شتر مورغ،
یان غارداتیك كه بتوانی بگاته «نه‌عامه»، تا نه‌وه‌بوو له پ‌ویشتندا گهرم داهات و
زور به توندی غاری دا و ئیسقانه‌کانی سووك بیوون، ده‌تگوت ده‌فری.

قَلَعْتُ رِحَالَتَهَا وَ أَسْبَلَ نَحْرُهَا وَ ابْتَلَّ مِنْ زَبَدِ الْحَمِيمِ حِزَامُهَا

«قلق»: بی‌ئارامی و جوولان.

«رحالة»: وه‌ك زین وایه‌كه له پیستی مه‌ریان له خورییه‌كه‌ی دروستی ده‌كه‌ن
تا به‌كه‌لكی هاتوچۆ بی و قورس نه‌بی.

«اسبَل»: باراندی.

«زید»: كه‌ف.

«حمیم»: ئاره‌ق.

«حزام»: ته‌نگه، قه‌یاسه.

ده‌لئی: به‌هۆی توند‌پ‌ویشتنی کورتانه‌كه‌ی ته‌کانی ده‌خوارد و ئاره‌قی به
سینگیدا ده‌هاته‌خواری و ته‌نگه‌كه‌ی به‌هۆی كه‌فی ئاره‌قه‌وه‌خووسابوو.

تَرْقَى وَ تَطْعَنُ فِي الْعِنَانِ وَ تَنْتَحِي وَرَدَ الْحَمَامَةِ إِذْ أَجَدَّ حَمَامُهَا

«ترقی»: هه‌لده‌ستی و بۆلای سه‌ره‌وه ده‌روا.

«تطعن فی العنان»: له‌غاوه‌که‌ی راده‌کیشی و هه‌نگاوی توندی نا.

«انتحاء»: قه‌سدکردن.

«ورد»: چوونه‌سه‌ر ئاو.

ده‌لی: ملی به‌رز راده‌گری و هه‌نگاوی گوشاد داوی، وا ده‌روا ده‌لی کۆتری

می تینووه، کۆتره‌نیره‌که‌ وه‌پیش خۆی داوه و په‌له‌ی لی ده‌کا.

یان وه‌ک کۆتریکی تینوو له‌ ناو ده‌سته‌یه‌ک کۆتری توند فرین دا.

وَ كَثِيرَةٌ غَرَبَاؤُهَا مَجْهُولَةٌ تُزْجِي نَوَافِلُهَا وَ يُخْشَى ذَامُهَا

«و کثیره»: واوی «و کثیره» به‌ده‌له‌ له‌بری «رُب».

«نوافل»: جه‌معی «نافله» واته‌ به‌خشش.

«ذام»: عه‌یب و لۆمه.

ده‌لی: فه‌خر ده‌کا به‌گفتوگۆ و نيزاعیك که له‌گه‌ل په‌بیعی کۆری زیاد له‌

مه‌جلیسی نوعمانی کۆری مونزیری پاشای عه‌ره‌بدا کردی، که چه‌ندین مال و

مه‌نزل پر بوون له‌ عه‌ره‌ب که زۆربه‌یان یه‌کتریان نه‌ده‌ناسی و چاویان له‌ عه‌تا و

به‌خششی پاشاو ترسی عه‌یه و لۆمه‌کردنیش له‌ ئارادا بوو، که له‌و جیگایانه‌دا

قه‌سه‌ی کردوو و دادی سوخه‌نوه‌ری دا.

غُلِبَ تَشْدَرُ بِالذُّحُولِ كَانَهَا جِنُّ الْبَدِيِّ رَوَاسِيًا أَقْذَامُهَا

«غلب»: به قه‌ولی زه‌وزه‌نی: نه‌شخاسی گه‌ردن به‌رز و قه‌وی.

«تشدر»: واته‌هه‌رپه‌شه‌یان له‌یه‌کتر ده‌کرد و ئاماده‌ی شهر و پینک‌دادانن.

«ذحول»: جه‌معی «ذحل»ه، یه‌عنی کینه و تۆله‌.

«البدی»: جینگایه‌که‌.

«رواسی»: یه‌عنی سابت.

ده‌لی: نه‌وه‌که‌سانه‌ی له‌و مه‌جلیسانه‌دا بوون هه‌موویان مل قه‌وی و زۆر بلی و ئاماده‌ی شهر و ده‌عوا بوون که‌یه‌کتریان به‌ر‌قه‌به‌ری و عه‌داوه‌ت ته‌ه‌دید ده‌کرد. وه‌ک جینییه‌کانی «بدی»ن له‌خۆراگری و به‌رده‌وامی و هه‌ریس له‌سه‌ر جه‌نگ و عه‌داوه‌ت‌دا.

أُنْكَرْتُ بَاطِلَهَا وَ بُؤْتُ بِحَقِّهَا عِنْدِي وَلَمْ يَفْخَرْ عَلَيَّ كِرَامُهَا

«أنكرت»: ره‌دم کرده‌وه.

«بؤت»: دانم پیا نا.

ده‌لی: ده‌عوا به‌تاله‌کانیانم ئینکار کرد و دانم به‌حه‌قه‌کانیاندا نا به‌باوه‌ر و دلی خۆم و گه‌وره و پیاوماقوله‌کانیان فه‌خرفروشی و ته‌که‌بوریان به‌سه‌ر مندا نه‌کرد.

له‌وانه‌شه‌مه‌به‌ستی پی نه‌وه‌بی بلی: قسه‌ی حه‌قم قه‌بوول کرده‌وه و ناحه‌قیشم په‌د کرده‌وته‌وه.

وَجَزُورٍ أَيْسَارٍ دَهَوْتُ لِحَتْفِهَا بِمَغَالِقٍ مُتَشَابِهٍ أَجْسَامُهَا

«جزور»: مهريان و شترى كه سهر ده پري.

«ايسار»: جه معى «يسر»، واته جه ماعه تى قومار باز.

«مغالق»: تيرى تيژ.

ده لى: زورم له و شترانه ي كه بؤ وهى ده بوون قوماريان له سهر بكرى له مالى
تايه تى خوم به قورعه له سهر هاويشتنى ده رچوون و سهرم بريون بؤ هاوري و
ميوانانم.

أَدْعُو بِنَهْنٍ لِعَاقِرٍ أَوْ مُطْفِلٍ بُذِلَتْ لِحِيزَانِ الْجَمِيعِ لِحَامُهَا

زه ميرى «بنه» بؤ «مغالق» ده گه پته وه.

«عاقِر»: نه زوك.

«مطفل»: به چكه دار.

«لحام»: جه معى «لحم» واته گوشت.

ده لى: داواى تيرانم ده كرد بؤ كوشتنى و شترى نه زوك و به چكه دار و
گوشته كه م به سهر هه موو دوست و هاو نشيناندا ده به خشييه وه، خاوهن عايله و
سه لتاندا.

فَالْضَيْفُ وَالْجَارُ الْجَنِيبُ كَأَنَّمَا هَبَطَا تَبَالَةً مُخَصِبًا أَهْضَامُهَا

«جنيب»: بيگانه.

«تَبَالَة»: دۆلکی گيا زۆر و جیگا له‌وه‌پێکی زۆر چاکه له «یه‌مه‌ن».
«أَهْضَام»: جه‌معی «هضیم»، واته عه‌رزى نه‌رم و هه‌موار.
ده‌لێ: دراوسێى نزیک و میوانی بیگانه له‌مالی مندا وه‌ك له‌کاتی به‌هاردایه‌وه‌
چووبنه‌ دۆلی «تَبَالَة» له‌پرووی خۆشگوزهرانییه‌وه‌.

تَأْوِي إِلَى الْأَطْنَابِ كُلِّ رَذِيَّةٍ مِثْلِ الْبَلِيَّةِ قَالِي أَهْدَامُهَا

«تَأْوِي»: په‌نا ده‌با.
«أَطْنَاب»: جه‌معی «طنب»: واته ته‌ناف.
«رَذِيَّة»: وشتری له‌پ و لاواز که له‌سه‌فه‌ردا دوا ده‌که‌وێ و مه‌به‌ست لی‌ره‌دا
فه‌قیر و هه‌ژاره‌.
«بَلِيَّة»: به‌ وشترێک ده‌لێن که له‌سه‌رگۆڤی خاوه‌نه‌که‌یان ده‌به‌سته‌وه‌ تا
مردار ده‌بۆوه‌.
ده‌لێ: په‌نا بۆ ته‌نافی چاده‌که‌م دێنن ته‌واوی فه‌قیر و هه‌ژار و بی‌وه‌ژن به‌
هۆی نه‌داری و بێ‌کار و کاسپیا‌نه‌وه‌ و له‌به‌ر ده‌رگا‌که‌ی ده‌که‌ون، وه‌ك وشتری
به‌ستراوه‌ له‌سه‌رگۆڤی خاوه‌نه‌که‌ی.

و يُكَلَّلُونَ إِذَا الرِّيحُ تَنَاوَحَتْ خُلُجًا تَمْدُّ شَوَارِعًا أَيْتَامُهَا

«تکلیل»: تاج له‌سه‌رنانه‌، به‌لام لی‌ره‌دا به‌ دانانی شتێک له‌سه‌ر شتێکه‌.
«تناوح»: -پروبه‌پرووی دوو شته‌ له‌گه‌ڵ یه‌کتر.

«خُلج»: جه‌معی «خلیج» و به‌مه‌عنا جه‌زب و ږاکی‌شانه، به‌لام لیږه‌دا مراد پی‌ی چۆمیک‌ی چورکه‌له‌یه له چۆمیک‌ی گه‌وره، یا له ده‌ریابه‌ک جیا ده‌بیته‌وه.

«تمد»: زیاد ده‌بی و درېژ ده‌بی.

«شوارع»: جه‌معی «شارع».

«أیتام»: جه‌معی «یتیم».

ده‌لئ: له بن‌خیوه‌تی مندا فه‌قیر و هه‌ژار و دراوس‌ی له‌کاتی هاتنی بای موته‌قابیلدا له‌ئه‌وه‌لئ زستان و سارد و سه‌رمادا کاسه‌ی ږ له‌خواردن و گوشتا وه‌ک چۆمیک‌ی چورکه‌له‌که‌کوته‌گوشت وه‌ک تاج له‌سه‌ریان دیار بوو، ئه‌وه‌نده‌ش زۆره‌هر ته‌واو ناب‌ی و هه‌تیول‌ی تیر ده‌خۆن.

إِنَّا إِذَا انْتَقَتِ الْمَجَامِعُ لَمْ يَزَلْ مِنَّا لِرَازُ عَظِيمَةٍ جَشَامُهَا

«لراز»: شیدده‌تی دوژمن‌ی و به‌و داره‌ش ده‌لین که ده‌رگای پی‌ی قایم ده‌کرئ.

«عظيمة»: - سیفه‌ته‌بو «خصومت»‌ی نه‌هینی.

«جشام»: سیفه‌ته‌موباله‌غهی «جشم» و به‌مه‌عنا خۆږاگرتن له‌به‌رامبه‌ر کاری قورس و گراندا.

ده‌لئ: له‌تیوکۆمه‌لگادا هه‌میشه له‌ناو ئیمه‌دا که ساتیک هه‌ن که عه‌داوه‌ت و دوژمنایه‌تی گه‌وره‌یان وه‌عۆده‌ی خۆیان گرتوه و ده‌ست بو‌کاری خه‌ته‌رناک به‌رن.

وَمُقَسَّمٌ يُعْطِي الْعَشِيرَةَ حَقَّهَا وَ مُعْذِمٌ لِحَقُوقِهَا هَضَامُهَا

«مقسم»: دابه‌شکهری مال و تالان.

«مغذمر»: واته تووره بوو.

«هضام»: واته شکینه‌ر و زولمکه‌ر، که سئ له مافی خوی ده‌ست هه‌لگری له‌به‌ر که سیکی تر.

ده‌لئ: هه‌میشه له‌ناو ئیتمه‌دا ره‌ئیس و گه‌وره‌یه‌ک هه‌یه‌که تالان دابه‌ش بکا و بۆ ئاگاداری له‌حه‌ق و مالی تائیغه‌ تووره‌ ببی و ده‌ست له‌حه‌قی خوی هه‌لگری. وه‌یان هه‌رچی ئاره‌زووی لی بئی بیکا و ئیختیاری ته‌واوی هه‌یه.

فَضْلًا وَ ذَوْكَرَمٍ يُعِينُ عَلَى النَّدَى سَمْعُ، كَسُوبُ رَغَائِبٍ غَنَامُهَا

«فضلا»: مه‌فعولوله‌وه بۆ فیعله‌کانی رابردوو.

«ندی»: سه‌خاوت و به‌خشش.

«رغائب»: جه‌معی «رغیه» واته په‌سند کراو.

«غنّام»: کاسبکار و وه‌ده‌ستخستن.

ده‌لئ: ئه‌و جوّره‌کارانه له‌پرووی گه‌وره‌یی و پیاوه‌تییه‌وه و به‌بئی داواکردنی هه‌یج شتیک و به‌خۆپایی ده‌کا و خاوه‌ن که‌په‌م و به‌خشش و کاری په‌سند و ئه‌خلاقى شایسته و فهرسه‌ت له‌ده‌ست نادا بۆ که‌سبى ئیفتیخارات و سه‌ربه‌رزى و ناوى چاکه.

مِنْ مَعْشَرٍ سَنَتْ لَهُمْ آبَاؤُهُمْ وَ لِكُلِّ قَوْمٍ سُنَّةٌ وَ إِمَامُهَا

«من معشر»: خه‌به‌ره بۆ موبته‌دای مه‌حزوف، واته من له قه‌ومی‌کم.

«سنة»: په‌سم و یاسا و په‌وشت.

«امام»: پی‌شه‌وا.

ده‌لی: ئە‌من یان ئە‌و په‌ئیس و گه‌وره ناوبراوه‌ی ئی‌مه، له‌جه‌ماعه‌ت و قه‌ومی‌کین که باب و باپیرانمان پ‌ی‌گا و په‌سمی ژیانیان به‌وان نیشانداوه و هه‌ر قه‌ومی‌ک په‌سم و یاسا و خو‌ره‌وشت و پی‌شه‌وا و ئی‌مام‌ی‌کیان هه‌یه که وه‌دوای بکه‌ون.

لَا يَطْبَعُونَ وَلَا يَبُورُ فَعَالَهُمْ إِذْ لَا يَمِيلُ مَعَ الْهَوَىٰ أَخْلَامُهَا

«يطبع»: پی‌سی و ئالوده‌یی به‌ده‌نی و ئە‌خلاقی.

«بوار»: فه‌ساد و هیل‌اکی.

«فعال»: فی‌عل و عه‌مه‌ل و کار.

«احلام» - جه‌مع‌ی «حلم» یه‌عنی عه‌قل.

ده‌لی: عه‌یب و عاریان نییه و کاری ناشایسته و هیچ و پوچ و بی‌هووده ناکه‌ن. له‌به‌ر ئە‌وه‌ی عه‌قلیان له‌ده‌ست نه‌داوه و وه‌دوا هه‌وا و هه‌وه‌س نه‌که‌وتوون.

فَاقْنَعْ بِمَا قَسَمَ الْمَلِكُ فَإِنَّمَا قَسَمَ الْخَلَائِقَ بَيْنَنَا عِلَامُهَا

«اقنع»: پازی به‌.

«ملك»: پاشا، مه‌به‌س خوایه.

ده لئی: که واته قانیع و رازی به نه ی ئینسان نه ی سوالکهر، وه به قه ولی زه وزه نی نه ی دوژمن، به وه ی که خوا بو ی داناوی، چونکه زانتر به هه موو شتیک نه خلاق و نه حوالی ته قسیم کردوه له به ینی ئیمه دا و نه وه ی شایانی شانی هه رکه سیك بی نه وه ی داوه تی.

وَ إِذَا الْأَمَانَةُ قُسِمَتْ فِي مَعْشَرٍ أَوْفَى بِأَوْفَرِ حَظَّنَا قَسَامُهَا

«معشر»: تاqm، گرۆ.

«أوفی»: به ته وای مافی پیدان.

بی له «بأوفر» دا زائیده.

«حظ»: به ش.

ده لئی: کاتی نه مانه ت له به ینی قه وم و جه ماعتیکدا دابه ش بکری، دابه ش که ره که ی ئیمه به شی زۆرتتر بو ئیمه داده نی، واته ئیمه له هه موو قه ومیک زیاتر باوه رمان پی ده کری.

قَبْنِي لَنَا يَبْنَاءُ رَفِيعًا سَمَكُهُ فَسَمَّا إِلَيْهِ كَهْلُهَا وَ غَلَامُهَا

زه میری «که ل» و «غلام» بو «عشیره» ده گه پیتته وه.

ده لئی: خودای ئافه ریدگار و دابه شکهری هه موو شتیک بو ئیمه خانوئکی له شه رپه ف و گه وره یی و ناویانگ به به رز و بلیند دروست کردوه که پیر و گه نجی ئیمه بۆلای چوون و چوونه ناوی.

به‌لام نه‌گه‌ر نه‌و شیرعه له‌پیش شیعرى هه‌شتاو و سیدا بى زه‌میری «لنا» بۆ
گه‌وره و سه‌روه‌رى و عه‌شیره‌ت ده‌گه‌ر پته‌وه. واته به‌فکر و ته‌گبیر و سیاسه‌تى
خۆى بۆ ته‌هۆى بوزورگه‌وارى و سه‌روه‌رى قه‌ومه‌كه‌ى.

وَهُمُ السُّعَاةُ إِذَا الْعَشِيرَةُ أَفْطَعَتْ وَهُمْ فَوَارِسُهَا وَهُمْ حُكَّامُهَا

زه‌میری «هم»: بۆ خزم و خانه‌واده‌ی شاعیر ده‌گه‌ر پته‌وه.

«سعاة»: جه‌معى «ساعى» یه‌ واته تیکۆشه‌ر.

«افطاع»: واته زۆر ناشرین و بى‌تام.

«فوارس»: جه‌معى «فارس»، واته چابوك سوار و شاسوار، به‌لام لیڤه‌دا

مه‌به‌ست چه‌نگاوه‌ر و سواره‌ی ئازا و دلێره.

«حکام»: جه‌معى «حاکم»، واته قازى و دادوه‌ر له‌کێشاندا.

ده‌لێ: ئه‌وان تیکۆشه‌ر و زۆر کارکه‌رن، کاتى بۆ تائیغه‌ ناخۆشى و

کاره‌ساتیک پروو بدا، ئه‌وان مه‌ردى مه‌یدانى عه‌شیره‌تن و قازى و دادوه‌رى

هه‌موو نيزاع و کيشمه‌کیشن.

وَهُمُ رَبِيعٌ لِّلْمُجَاوِرِ فِيهِمْ وَالْمُرْمَلَاتِ إِذَا تَطَاوَلَ غَاْمُهَا

«ربيع»: به‌هار.

«مجاور»: دراوسێ.

«مرملات»: واته ژنى بى‌خۆراك و بى‌نه‌فه‌قه، بیوه‌ژن.

«تطاؤل»: واته درێژه‌ی کیشا.

ده‌لئی: ئەوان بە هاری دراوسێکانی خۆیان، واتە وەك بە هار دەبنە مایە ی ژیان و پەروەنە قی حەیات بۆیان. یەعنی بە هاری بۆ ئەو ژنی بێ نەفە قە لە و سألە درێژە دا کە مێردە کە ی بمری و هیچی نە بێ خەرجی بکا و ژیا نی ناخۆش بێ، بە هۆی ئەوانە وە ژیان دەبنە نە سەر.

وَهُمُ الْعَشِيرَةُ أَنْ يُبْطِئَ حَاسِدٌ أَوْ أَنْ يَمِيلَ مَعَ الْعَدُوِّ لِئَامُهَا

لە «أَنْ يَبْطِئَ» و «أَنْ يَمِيلَ» دا لە بەینی زانایانی بەسەر و کوفە دا ئیختیلاف هەیه، زاناکانی بەسر دەلێن لە تەقدیردا «كراهية أَنْ يَفْعَلَ» - واتە بە هۆی کەرە هاندن و بێزاری لە فلان کاردا و لە لای کوفیان یەعنی تا ئەو کارە نەبێ. لە و شیرە شدا مەتخی عەشیرە تە کە ی دە کاو دە لئی:

ئەوان لە بیر و باوەر و بۆچوون و پە ئیدا یە کن، بە هۆی ئەو یە کە بێزارن لە دە سیسە و پیلانی حاسیدان و مەیلی نە زانان بۆ لای دوژمن، لە ترسی فیتنە یی بە دخواهان و فریوخواردنی کەسانی بێ عەقل و نەزان. چونکە عاقلان و پیاو ماقوولی عەشیرە ت هە میشه لە حیفزی یە کیه تی و هاوکاری عەشیرە تدا تێدە کۆشن و دووریان دە خە نە وە لە حە سە دی حە سوودان و دوژمنان.

موعه الله قه ی پینجه م

«معلقه ی» پینجه م ئی عه مری کوری کولسوومه و له سالی «۵۷۰» میلادیدا بووه و له تائیفه ی «تغلب»ه، که باوکی گه وره ی قه ومه که ی بووه و دایکی کچی «مهلهل» ی برای «گلیب» ی مه شهووره. ئه و شاعیره له ناو خانه وادیه کی خاوه ن عیززه ت و ریاسه ت گه وره بووه و له ته مه نی پازده سالییدا بۆته گه وره ی قه ومه که ی خۆی و له موحا که مه ی به ینی تائیفه ی توغلب و به کردا که به حزووری عه مری کوری هیندی پاشای «حیره» کرا، ئه و نماینده ی تائیفه ی «توغلب» و وه کیلی دیفاعیان بوو. نماینده ی تائیفه ی به کریش حارسی کوری «حه لزه ی» شاعیر بوو. جا له بهر ئه وه ی عه مر به هۆی ته که ببور و خود په سندی ده ورانی گه نجی به هۆی عه قل و سیاست و زه کاوه تی حاریسه وه شکستی خوارد و له بهر ئه وه ی که هیچ مولا حه زه ی مه قام و ئیحتیرامی پاشایه تی دلّی مه لیکی «حیره» ی نه کرد و دلّی شکاند خۆی و قه ومه که ی له مه جلیسه که به توپه ریه وه هه ستان و ئه وه بوو به باعیه سی عه داوه ت له به ینی تائیفه ی «توغلب» و پاشایانی حیره و لایه نگرانیان و وه زع و کاره ساتی ناخۆش بۆ شاعیر.

به شیک له و موعه الله قه له کاتی قه زاوه ته که یدا دایناوه و ئه وی دی له پاش کوشتنی پاشای حیره دانراوه.

به شينك لهو «معلقه» نه وهنده مه شهوور بووه كه تائيفه ي بهنى «توغلب»
 بچووك و گه وره يان له بهريان كردووه و به دهنگ خوښند و ويانه ته وه. نهو «معلقه»
 له به حرى «وافر» ه و سته و يهك شيعره و قافيه ي «نون» ه. له لايه ن زه وزه نى و
 ته وريز و چهنده كه سينك شهرج كراوه و به زمانى لاتينى و نه لمانى و ئينگليسى و
 فهرانسه وى ته رجه مه كراوه.

أَلَا هُبِّي بِصَحْنِكَ فَأُصْبِحِنَا وَلَا تُبْقِي خُمُورَ الْأَنْدَرِينَا

«الا»: بۆ ئاگادارییه.

«هُبِّي»: هه‌سته له‌ خه‌و.

«صحن»: پیاله‌ی گه‌وره.

«اصبحی»: شه‌رابی به‌ یانیمان بده‌یی.

«اندرین»: گوندیک بووه له‌ شام.

ده‌لی: ئاگادار به‌ ئه‌ی ساقی و له‌ خه‌و هه‌سته و به‌ پیاله‌ی گه‌وره شه‌رابی به‌ یانیمان بده‌یی، به‌ لām له‌ شه‌رابی «اندرین» مان بۆ تیکه‌، واته‌ ئه‌و بۆ خه‌لکی دی هه‌لنه‌گری و ئی دیکه‌مان بۆ تیکه‌ی.

مُشْغَشَعَةٌ كَأَنَّ الْحُصَّ فِيهَا إِذَا مَا الْمَاءُ خَالَطَهَا سَخِينَا

«مشعشعة»: ئاوێ تیکه‌لاو کرابی.

«حُص»: گیاینیکی گۆل سووره، وه‌ك زه‌عفه‌ران وایه‌.

«سخینا»: گه‌رم.

ده‌لی: له‌و شه‌راهه‌مان بۆ بیننه‌ که‌ ئاوێ گه‌رمی تی کرابی و په‌نگ سوور بی وه‌ك گۆلی سووری «حُص» ی تی کرابی له‌ گه‌ل ئاوێ گه‌رم. چونکه‌ عاده‌تیان وابوو به‌ سه‌رمای زستان ئاوێ گه‌رمیان ده‌شه‌راب کردوو به‌ جا خواردوو یانه‌ته‌وه‌.

تَجَوُّرُ بِذِي اللَّبَانَةِ عَنْ هَوَاهُ إِذَا مَا ذَاقَهَا حَتَّى يَلِينَا

«جور»: واته مه‌یل.

«اللبانة»: حاجه‌ت.

«یلین»: نه‌رم ده‌بی.

ده‌لی: نه‌و شه‌رابه‌ی ئاره‌زوومه‌ند له‌هه‌وا و ئاره‌زووی دوور ده‌خاته‌وه‌کاتی لئی
چیش‌ت و به‌خواردنه‌وه‌ی وه‌ها گه‌رم دادین که هیچ ناخوشی و خه‌م و
خه‌فه‌تیکیان له‌دلدا نامی‌تی و هه‌مووی له‌بیر خویان ده‌به‌نه‌وه.

تَرَى اللَّحْزَ الشَّحِيحَ إِذَا أُمِرْتُ عَلَيْهِ لِمَالِهِ فِيهَا مُهِينًا

«لحز»: که‌م‌حه‌وسه‌له، چاوچنۆک.

«شحیح»: مالّ خو‌شه‌ویست.

«أُمِرْتُ علیه»: له‌سه‌ری بگێرن.

«فیه‌ها»: واته له‌خواردنه‌ویدا.

«مُهین» بی‌ئه‌رزش.

ده‌لی: نه‌و شه‌رابه‌ی ئه‌وه‌نده‌خو‌ش و به‌له‌زه‌ته‌پیاوی که‌م‌حه‌وسه‌له‌و
مالّ خو‌شه‌ویست کاتی له‌و شه‌رابه‌ی بده‌نێ مالّه‌که‌ی له‌لا بی‌نرخ ده‌بی و
وه‌به‌رچاوی نایه.

ده‌لی: له‌دوا‌خواردنه‌وه‌مالی دنیا‌مان وه‌به‌رچاوی نایه‌به‌خشنده‌هه‌بین.

صَبَبْتُ الْكَأْسَ عَنَّا أَمْ عَمْرٍو وَكَانَ الْكَأْسُ مَجْرَاهَا الْيَمِينَا

ده‌لئ: جامی شهرابه‌که‌ت گێ‌پ‌رایه‌وه‌ نه‌ی دایکی عه‌مر نه‌ت‌دا به‌ ئیمه‌، خو
قاعیده‌ی گه‌رانی جامی شهراب له‌لای پاسته‌وه‌ پ‌رایه‌ و من له‌لای راستم. به‌لام
نه‌تۆ به‌ر خیلافی قاعیده‌ له‌لای چه‌په‌وه‌ ده‌ستت پ‌ی کرد و جامه‌ شهرابه‌که‌ت
له‌من دوور خسته‌وه‌ و موراعاتی سه‌ره‌ی تۆ به‌ت نه‌کرد.

وَمَا شَرُّ الثَّلَاثَةِ أُمَّ عَمْرٍو بِضَاحِكِ الَّذِي لَا تَضْبَحِينَا

ده‌لئ: نه‌ی دایکی عه‌مری شهرابگێ‌ر! نه‌و که‌سه‌ی که‌ شهرابت نه‌دایه‌ له‌و
سێ که‌سه‌ خه‌راپ‌تر نه‌بوو که‌ له‌ نێو هه‌مواندا شهرابت نه‌دا به‌وی.

وَكَأْسٍ شَرِبْتُ بِبَعْلَبِكَ وَأُخْرَى فِي دِمَشَقَ وَ قَاصِرِينَا

ده‌لئ: ئای که‌ تا ئیستا چه‌ندین جامی شهرابم له‌ شاری «بعلبک»ی لوبنان و
له‌ شاری «دیمشق» پایته‌ختی سووریه‌ و له‌ شاری «قاصرین» له‌ توونس
خواردۆته‌وه‌.

وَأَنَا سَوْفَ تُذَرِكُنَا الْمَنَايَا مُقَدَّرَةً لَنَا وَ مُقَدَّرِينَا

ده‌لئ: نه‌وه‌ بزانه‌ که‌ به‌و زوانه‌ ده‌که‌وینه‌ به‌رده‌ستی مه‌رگ و مه‌رگ بۆ ئیمه‌ و
ئیمه‌ بۆ مه‌رگ دیاری کراوین و سه‌رنوشتی ئیمه‌ مه‌رگه‌ و نه‌خشه‌ی بۆ کێشراوه‌.

قَفِي قَبْلَ التَّفَرُّقِ يَا ظَعِينَا نُخَبِّرُكَ الْيَقِينَ وَ تُخْبِرُنَا

ده‌لئی: پاره‌سته تالیت بپرسم ئه‌ی یاری سه‌فه‌رکردوو تا پیت بلیم ئه‌وه‌ی به سه‌رمدا هاتوو و ئه‌تۆش من ئاگادار بکه‌یه‌وه له وه‌زعی رابردوو و حالئ خۆت.

قَفِي نَسْأَلُكَ هَلْ أَحْدَثْتَ صَرْمًا لَوْشُكَ الْبَيْنِ أَمْ خُنْتَ الْأَمِينَا

«صرم»: قوناغ برین، کۆچکردن.

«وشك»: خیرایی، نزیکبون.

«بین»: جیایی

ده‌لئی وشتره‌که‌ت راگره و پاره‌سته تالیت بپرسم داخوا ته‌رکی خۆشه‌وستیت کردوو به هۆی نزیکبونه‌وه‌ی کاتی جودایی؟ یان به‌یاری وه‌فادار و ئه‌مین له دۆستایه‌تیدا خه‌یانه‌ت کردوو؟

بِیَوْمٍ كَرِيهَةٍ ضَرْبًا وَ طَعْنًا أَقَرَّ بِهِ مَوَالِيكَ الْعُيُونَا

«کریههه»: یه‌کیکه له ناوه‌کانی شه‌ر.

«اقر»: بناوی سارد.

«موالی»: ئاموزا.

ده‌لئی: ئاگادارت ده‌که‌ینه‌وه له پۆزی ئه‌و شه‌ره‌که شیر و نێزه‌ی زۆری تیدا به‌کارهات و ئاموزاکانت چاویان پووناك بۆوه و به‌ئاره‌زووی خۆیان به‌سه‌ر دوزمندا سه‌رکه‌وتن.

یان «بی» ی «بیوم» ده گه پښته وه بو «ققی» شیعی پیښه وه و ده لئ: پراوه سته تا لیت بیرسم له و پږوژه ناخوښه ی که له بهینی ئیمه و نه هلی تودا شه پری تیدا کرا، جا نازانم داخوا توی گوریوه یان نا؟

وَإِنْ غَدًا وَإِنَّ الْيَوْمَ رَهْنٌ وَبَعْدَ غَدٍ بِمَا لَا تَعْلَمِينَ

ده لئ: پږوژان له په هنی قهزا و قه ده ردان و نه و پږو و به یانی و دوو به یانی له گره وی چهند کاره سات و به سه رهاتیک دان که نه ده توانی خه بهر له رابردوو بده ی و داهاتووش نادیاره.

تُرِيكَ، إِذَا دَخَلْتَ عَلَى خَلَاءٍ وَقَدْ أَمِنْتَ عُيُونَ الْكَاشِحِينَ

زه میری فاعل له «تريك» دا ده گه پښته وه بو «آم عمر»، وهك زه میری «أَمِنْتَ». «خلاء»: خه لوه تی. «کاشع»: دوژمن.

ده لئ: نه و ژنه به تو نیشان بدا، نه گهر له جیگایه کی چول بجیه لای و له چاوی به دگویان و داخ له دلان نه مین بی، له ش و لاره جوان و قه له وه که ی وهك شایانه.

ذِرَاعِي عَيْطَلٍ أَدْمَاءَ بَكْرِ هِجَانِ اللَّوْنِ لَمْ تَقْرَأْ جَنِينًا

«عیطل»: وشتری گهردن بلند.

«ادماء»: رهنگ سپی.

«بکر»: وشتریک که جاریک زابی یان هر نه زابی.

«هجان»: سپی خالیس.

«جنین»: بچه که له زگدا.

ده لی: باسکی قه له و گوشتن وهک باسکی وشتری گهردن بلندی سپی، که ته نیا جاریک زابی، یان هر نه زابی و رهنگ سپی خالیس که به چکه ی له زگدا نه بی.

وَ ثَدِيًّا مِثْلَ حُقِّ الْعَاجِ رَخْصًا حَصَانًا مِنْ أَكُفِّ اللَّامِسِينَا

«ثدی»: مه مک.

«حُقّ العاج»: کاسه یه کی بچووک که له قوتوی ئیسکی فیل دروستی ئه که ن.

«رخص»: نه رم.

«حصان»: ژنی پاک.

ده لی: مه مکی وهک قوتوی ئیسکی فیل سپی و خر و نهرم و کهس دهستی لی نه دابی. ئه وهنده تورت و له دهستان خوش بی.

وَمَتْنِي لَدُنْهٍ سَمَقْتُ وَ طَالَتْ رَوَادِفُهَا تَنْوُءُ بِمَا وَلِينَا

«لدنه»: سیفه ته بۆ «قامه» ی مه حزووف و موزافون ئیله یه بۆ «متنی».

«سمقت و طالت»: ههردوکیان به مه عنا بلندی.

«روادف»: که‌فه‌ل و ران.

«ولین»: له «ولی» و به مه‌عنا «نزیک».

ده‌لئ: وه‌نیشان ده‌دا هه‌ر دولای نه‌رم و ب‌لندی که‌که‌فه‌ل و رانی قورسایی ده‌خه‌نه سهر‌ئو جی‌گایه که‌ل‌بیانه‌وه‌ نزیکه. واته قامه‌تی به‌رز و که‌فه‌ل و رانی قه‌له‌وی قورسایی ده‌خه‌نه سهر‌پ‌یان.

وَمَا كَمَّةٌ يَضِيقُ الْبَابُ عَنْهَا وَكَشْحًا قَدْ جُنِنْتُ بِهِ جُنُونًا

«مأکمه»: سهر‌پ‌ان.

ده‌لئ: وه‌ رانیکی گه‌وره و قه‌له و که‌ توانای هه‌ل‌گرتنی نییه و ئه‌و ته‌نیشته‌نی منیان شی‌ت کرد‌وه.

وَسَارِيَّتِي بَلَنْطٍ أَوْ رُخَامٍ يَرِنُّ خَشَّاشٌ حَلِيهِمَا رَيْنَا

«ساریه»: کۆله‌که.

«بلنط»: ئیسکی فیل.

«رخام»: به‌ردی مه‌ر مه‌ر.

«رین»: بانگ‌کردن.

«خشخشه»: ده‌نگی چه‌ک و ویک‌که‌وتنی شتی وشک.

ده‌لئ: دووباره دوو به‌له‌کی وه‌ک دوو کۆله‌که‌ی «عاج» و «مه‌ر مه‌ر» که‌ خر‌خا‌ل وه‌ ده‌نگیان د‌ینی.

فَمَا وَجَدَتْ كَوْجِدِي أُمُّ سَقْبٍ أَضَلَّتْهُ فَرَجَعَتْ الْحَنِينَا

«وجد»: حوزن.

«سقب»: به چکه و شتر.

«ترجیع»: هاتنی دهنگ.

«حنین»: ناله و هاوار.

دهلی: ئه و وشتره ی که به چکه که ی ون کردوو و دهستی کردوو به ناله و هاوار وهك من مه جزوون و غه مبار نییه به هو ی جیا بونه وه و دووری له یار.

وَلَا شَمْطَاءٌ لَّمْ يَتْرُكْ شَقَاها لَهَا مِنْ تِسْعَةٍ إِلَّا جَنِينَا

«شمطاء»: موو سپی.

«شقاء»: به دبه ختی.

«تسعة»: نۆ کوپ.

«جنین»: لی ره دا به مه عنا نیژ راوه له گۆر دا.

دهلی: وه نه غه م و خه فه تی ئه و ژنه سهر سپیه ی که به هو ی به دبه ختییه وه «نۆ» کوپری له گۆر ناو و یه کی بۆ نه ماوه ته وه و هه موویان مردوون به ئه ندازه ی غه م و خه فه تی منه.

تَذَكَّرْتُ الصَّبَا وَاشْتَقْتُ لَمَّا رَأَيْتُ حُمُولَهَا أَضْلًا حُدِينَا

«حمول»: جه معی «حامل»، مه به ست و شتری مه عشوقه یه.

«اصل»: جه معی «اصل»، یه عنی له دوا عه سر تا مه غریب.

«حدین»: به ده نگ لیخوپرین.

ده لئی: که وتمه یادی خوشه ویستی و ئاره زووی دیداری یار، کاتی له ئیواره دا

چاوم به وشتره کانی که وت وشتره وانه کان به گورانی گوتنه وه لییان ده خوپرین.

فَاعْرَضْتَ الْيَمَامَةَ وَ اَشْمَخَرْتَ كَأْسِيَا فِي بِأَيْدِي مُصْلِتَيْنَا

«اعرض»: وه دیار که وت.

«واشمخرت»: بلند بوو.

«مصلت»: راکیشه ری شیر له کالان.

ده لئی: دیهاتی «یه مامه» وه ده رکه وتن له پیش چاوی من به رز دیار بوون وه که

شیران به دهستی نه و که سانه وه که له کالانه کانیا راکیشابن.

أَبَا هِنْدٍ فَلَا تَعْجَلْ عَلَيْنَا وَ أَنْظِرْنَا نُخَبِّرَكَ الْيَقِينَا

«اباهند»: بریتییه له عه مری کوری هیندی مه لیکی حیره.

«انظرنا»: واته سه برمان له سه ر بگره و مؤله تمان بده.

ده لئی: نه ی ئه بو هیند! په له مه که و مؤله تمان بده تا به ته واوی باسی وه زع و

شه ره فی خو مت بو باس بکه م.

بِأَنَّا نُورِدُ الرِّايَاتِ بِيضًا وَ نُصْدِرُهُنَّ حُمْرًا قَدْ رَوَيْنَا

ده‌لّی: ئەو خەبەرە راستە‌ی که ده‌مه‌ه‌و‌ی پ‌ی‌ت ب‌ل‌ی‌م ئە‌وه‌یه: که ئ‌یم‌ه
ئ‌الاکانمان به سپی برده مه‌یدانی جه‌نگ، به‌لام ئە‌وه‌نده‌یان خو‌ئ‌نی دو‌ژمن
خوارد‌ۆته‌وه سوور و ت‌یراو بوون و به سووری له مه‌یدانی شه‌ر ده‌یانگ‌یر‌ینه‌وه.
«ئ‌الاکانی ته‌ش‌یه‌ کرد‌وه به و‌ش‌تر و خو‌ئ‌ن به ئ‌او».

وَ أَيَّامٍ لَّنَا غُرٌّ طَوَالٍ عَصَيْنَا الْمَلِكَ فِيهَا أَنْ نَدِينَا

«ایام»: کاره‌سات.

«غر»: جه‌مع‌ی «اغر»، واته: مه‌شه‌وور وه‌ك ناوچاوان‌ی ئە‌سه‌پی سپ‌ی که له ناو
هه‌موو ئە‌سه‌پاندا دیاره.

«طوال»: جه‌مع‌ی «طویل»، واته در‌ێژ.

«ملك»: ته‌خ‌ف‌یف‌ی «م‌ل‌ك»ه.

زه‌م‌یری «ف‌یه‌ا» ده‌گه‌ر‌ێته‌وه ب‌ۆ «ایام».

«أَنْ نَدِينَا»: تا ئ‌یت‌اعه نه‌که‌ین.

ده‌لّی: ئ‌ای که تا ئ‌ی‌ستا چه‌ند‌ین به‌سه‌ره‌ات و کاره‌سات و پ‌ۆژگاری
در‌ێژمان هه‌یه که له‌و پ‌ۆژگاران‌ه‌دا سه‌ر‌پ‌ی‌چ‌یمان له‌ قسه‌کرد‌نی مه‌ل‌ك کرد‌وه له
ترسی ئە‌وه‌ی که پ‌یاوی که‌س نه‌بین و به‌ قسه‌ی که‌س نه‌که‌ین.

وَ سَيِّدٍ مَّعْشَرٍ قَدْ تَوَجَّوْهُ بَتَّاجِ الْمَلِكِ يَحْمِي الْمُحْجَرِينَ

«یحمی»: ده پیار است.

«محجرین»: په نادراوان.

ده لئی: نه ی که تا ئیستا چه ندین پیاوی گه وړه که تاجی پاشایه تییان له سهر نابوو که ده پیار است له په نابهران، ئیمه شکستمان پئی داوون.

تَرَکْنَا الْخَيْلَ عَاكِفَةً عَلَيْهِ مُقَلَّدَةً أَعْتَتَهَا صُفُونَا

«خیل»: نه سپ.

«اعنة»: جه معی «عان»، یه عنی له غاو.

«صفون»: جه معی «صافن». به و نه سپه ده لئین که له سهر سی پئی پراوه ستی و سهر سمی چواره می پراوه ستی.

ده لئی: نه ومان کوشتووه و نه سپه کانمان له سهر راگرتووه، له حالیکدا که نه و ساره کانمان به ملدا داوون و له سهر سی پئی و نووکی سمی چواره م پراوه ستا بوون و ئیمه ده وړه ی جه نازه که مان دابوو.

وَأَنْزَلْنَا الْبُيُوتَ بِذِي طُلُوحٍ إِلَى الشَّامَاتِ تَنْفِي الْمُوْعِدِنَا

«بیوت»: ماله کان.

«ذي طلوح»: ناوی شوړنیکه له ولاتی شامدا.

«الموعد»: دوژمنه کان.

ده لئی: له «ذي طلوح» به لای شامه وه، چادرمان هه لداوه و دوژمنان له وئی وه دهر ناوه.

وَقَدْ هَرَّتْ كِلَابُ الْحَيِّ مِنَّا وَ شَذَّبْنَا قَتَادَةَ مَنْ يَلِينَا

«هَرَّتْ»: وەرپىن.

«شَذَّبْنَا»: دركە كانمان لابرە.

«قَتَادَةَ»: گوئى.

دەلى: سەگە كانى عەشىرەت پىمان دەوەرپىن، لەبەر ئەوێ چە كدار بووین
نەيان دەناسىن. ئەو گوئىيانەى لىمان نزيك بوون پاكمان كردنەو لە درك.
واتە دوژمنە كانمان بى چەك و بى دەسەلات كرد، بۆ ئەوێ تا جارێكى دىكە
نەتوانن كەس ئەزىبەت بدەن و وەك گوئى بى دركمان لى كردن.

مَتَى نَنْقُلُ إِلَى قَوْمٍ رَحَانَا يَكُونُوا فِي اللَّقَاءِ لَهَا طَحِينَا

«رحى»: موئەننەسى سەماعىيە، واتە ئاش.

«طحين»: ئارد.

دەلى: ھەر كاتىك ئاشى شەرى خۆمان بۆلاى ھەر قەومىك بەرىن لە
بەرامبەر بوونى شەردا دەيانكەينە ئارد.
واتە ئىمە شەر لە گەل ھەر كەسىكدا بكەين وردى دەكەين.

يَكُونُ ثِفَالُهَا شَرْقَى نَجْدٍ وَلَهُوْتُهَا قُضَاعَةٌ أَجْمَعِينَا

«ثفال»: بەو پارچە، يان بەو چەرمە دەلىن كە لە ژىر بەرداشى ئاشدا

رايدەخەن تا ئاردەكەى بكەوئتە سەر.

«لهوة»: به ئەندازه‌ی مستیک گه‌نم که به گه‌رووی ناشیدا ده‌که‌ن.
 ده‌لی: ئەو پارچه‌ی که له‌ژێر به‌رداشی شه‌پ‌دا له‌لای رۆژه‌لاتی نه‌جددا
 راده‌خری و ئەو مسته‌گه‌نمه‌ی که له‌گه‌رووی به‌رداشه‌که‌ی ده‌کری، هه‌مووی
 تائیغه‌ی «قضاعه» ده‌بی.

نَزَلْتُمْ مَنَزِلَ الْأُضْيَافِ مِنَّا فَأَعَجَلْنَا الْقَرِيَّ أَنْ تَشْتُمُونَا

«أضياف»: میوانه‌کان.
 «قری»: ریزی له‌ میوان گرت.
 «شتم»: قسه‌ی ناشیرین.
 ده‌لی: ئیوه وه‌ک میوانان هاتن بۆلای ئیمه‌ و له‌ ترسی ئه‌وه‌ی که مه‌بادا که
 قسه‌ی ناشیرنمان پێ بلین به‌ په‌له‌ به‌ خیره‌اتمان کردن.
 واته‌ ئیوه بۆ شه‌ر له‌ گه‌ل ئیمه‌ هاتن و ئیمه‌ش فه‌وره‌ن به‌ کوشتار
 به‌ خیره‌اتمان کردن، بۆ ئه‌وه‌ی نارازی نه‌بن.

قَرَيْنَاكُمْ فَعَجَلْنَا قِرَاكُمْ قُبَيْلَ الصُّبْحِ مِرْدَاةً طُحُونَا

«قریناکم»: میوانیمان کردن.
 «مرادة»: یه‌عنی هیلاک.
 «طحونا»: جمعی «طحن» واته‌ ناش. مه‌به‌ست ناشی ئینسان هارینه‌.
 ده‌لی: زۆر به‌ په‌له‌ په‌زیراییمان لی کردن که می‌ک له‌ پیش به‌ یانیدا و شه‌ریکی
 ورد که‌ر و له‌به‌ین به‌رمان بۆ لای ئیوه‌ هاویشت و هه‌موومان له‌به‌ین بردن.

نَعَمْ أَنَا سَنَا وَ نَعِفُّ عَنْهُمْ وَ نَحْمِلُ عَنْهُمْ مَا حَمَلُونَا

«نعم»: هه‌موومان.

«أناسنا»: خه‌لکی خو‌مان

«نَعِفُّ»: خو‌مانمان پاراست.

ده‌لئ: ئیمه‌ له‌ گه‌ل ته‌واوی خه‌لکی خو‌مان پیاوه‌تیمان کردوو و چاوی ته‌ماعمان له‌مالی ئه‌واندانییه و هه‌رچی بیخه‌نه‌ سه‌ر شانی ئیمه‌ قبولی ده‌که‌ین و باری پارازتن و مه‌خاریج و زه‌حه‌ماتی ئه‌وانمان له‌سه‌ر شانی خو‌مان داناوه‌.

نُطَاعِنُ مَا تَرَاخَى النَّاسُ عَنَّا وَ نَضْرِبُ بِالسُّيُوفِ إِذَا غُشِينَا

«نطاعن»: به‌ نێزه‌ شه‌ر له‌ گه‌ل یه‌ك ئه‌که‌ین.

«تراخی»: دوورکه‌وته‌وه‌.

«غشینا»: نزیکمان که‌وتن.

ده‌لئ: ئه‌گه‌ر دوژمن دور بی به‌ نێزه‌ شه‌ری له‌ گه‌ل ده‌که‌ین و ئه‌گه‌ر چه‌مله‌شمان بکه‌نه‌ سه‌ر به‌ شیر لییان ده‌ده‌ین.

بِسْمِ مَنْ قَتَا الْخَطِيئَ لُدْنِ ذَوَابِلَ أَوْ بِيضٍ يَخْتَلِينَا

«بسم»: جار و مه‌جروور په‌یوه‌ندی به‌ «نطاعن» ی شیعی‌ری پێشه‌وه‌و

«سم» جه‌مع‌ی «اسمر» ه و به‌ مه‌عنا گه‌نم په‌نگه‌.

«قنا»: نێزه‌.

«خطی»: ناوی به‌نده‌ری به‌حرینه و به‌قسه‌ی زه‌وزه‌نی «اسمر» ناوی
 پیاویکی به‌حره‌ینی بووه که نیتزه‌ی چاکی دروست کردووه.
 «ذوابل»: نیتزه‌گه‌لی بارئک.
 «بیض»: شیر ی سپی.
 «یختلین»: زۆر تیژ، ئه‌ییرن.
 ده‌لئ: به‌ نیتزه دروست‌کراوه‌کانی به‌نده‌ری «خطی» به‌ده‌ستی «اسمر» ناو که
 زۆر نه‌رم و بارئک و به‌شمشیری سپی بپرنده شهر ده‌که‌ین.

كَانَ جَمَاجِمَ الْإِبْطَالِ فِيهَا وَسُوقٌ بِالْأَمَاعِزِ يَرْتَمِينَا

«جماجم»: جه‌معی «جمجمه» یه‌ واته‌ کاسه‌ی سه‌ر.
 «ابطال»: جه‌معی «بطل» که به‌مه‌عنا به‌ه‌ده‌ر چرونه، جا له‌به‌ر ئه‌وه‌ی
 جه‌نگاوه‌ر خوئن به‌ه‌ده‌ر ده‌دا پیی ده‌لئن به‌ته‌ل.
 زه‌میری «فیها» ده‌گه‌ر یته‌وه‌ بو جه‌نگه‌کان.
 «وسوق»: جه‌معی «وسقه» و پیوانه‌یه‌که.
 «اماعز»: جه‌معی «امعز»ه و به‌مه‌عنا عه‌رزی به‌رداو ییه.
 «یرتمین»: له «رمی» و به‌مه‌عنا هاو یشتن.
 ده‌لئ: ده‌لئی کز مه‌له‌ کاسه‌ی سه‌ری پالّه‌وانان و جه‌نگاوه‌ران له‌مه‌یدانی
 شه‌ره‌کان باری و شترانه‌که له‌ناو زه‌مینکی به‌رداویدا که‌وتوون.

نَشُقُّ بِهَا رُؤُسَ الْقَوْمِ شَقًّا وَنَخْتَلِبُ الرُّقَابَ فَتَخْتَلِينَا

«اختلاب»: یه‌عنی برین به داسی بی ده‌دانه.

«رقاب»: گه‌ردن.

«اختلاه»: برینی گیا.

ده‌لی: له و مه‌یدانانه‌دا، وه یا به‌و شمشیرانه سه‌ری دوزمنان له‌ت ده‌که‌ین و دره و ده‌که‌ین و سه‌ره‌کانیان لی ده‌بنه‌وه.

وَإِنَّ الضُّغْنَ بَعْدَ الضُّغْنِ يَبْدُو عَلَيْنِكَ وَ يُخْرِجُ الدَّاءَ الدَّفِينَا

«ضغن»: رق و کینه.

«بیدو»: ده‌ست پی‌ئه‌کا.

«ده‌فینه»: شار‌دراوه.

ده‌لی: ده‌لیی رق و کینه له‌دوای رق و کینه له‌سه‌ره‌نگ و پوخساری تو
ناشکرا ده‌بن و ده‌ردی ناو دلت دینیتته‌ده‌ر، واته‌بوغز و کینه نه‌هینی له‌دل و
ده‌رووندا ناخری ئینسان وادار به‌توله‌ستانده‌وه‌ده‌کا و خوی بو‌راناگیری.

وَرِثْنَا الْمَجْدَ قَدْ عَلِمْتَ مَعْدُ نُطَاعِنُ دُونَهُ حَتَّى يَبِينَا

ده‌لی: ئیمه‌شه‌پرافه‌ت و که‌رامه‌ت و بوزورگه‌واریمان به‌میرات بو‌هاتوته‌وه،
خیلی «مه‌عد» زانیویه‌تی. به‌نیزه‌به‌رگریان لی ده‌که‌ین تا ناشکرا بیی.

وَنَحْنُ إِذَا عِمَادُ الْحَيِّ خَرَّتْ عَنِ الْأَحْقَاضِ، نَمْنَعُ مَنْ يَلِينَا

«عماد»: کۆله‌که و خانووی بلند.

«خرت»: که‌وت.

«عن الاحفاض»: واته‌ئه و وشتره‌ی که شتی بی‌نرخ‌ی ماله‌وه‌ی لی‌بار ده‌که‌ن.

ده‌لی: له‌کاتی مه‌ترسی و خه‌ته‌ریدا که خیوه‌ته‌کانیان ده‌خه‌ن و را ده‌که‌ن،
ئیمه‌له‌خزم و دراوسییان دیفاع ده‌که‌ین.

نَجْدٌ رُّؤْسَهُمْ فِي غَيْرِ بَرٍّ فَمَا يَدْرُونَ مَاذَا يَتَّقُونَ

«جد»: به‌مه‌عنا برین.

«بر»: تا‌عت.

ده‌لی: سه‌ریان ده‌برین به‌هوی نافه‌رمانیانه‌وه، یان به‌بی‌ئه‌وه‌ی په‌حمیان
بی‌بکه‌ین. که‌واته‌ئه‌وان ناتوانن خو‌یان له‌هیچ به‌پاریزن، له‌کوشتن، یان له
ئه‌سیرکردن، یان له‌تالانکردن؟

كَأَنَّ سُيُوفَنَا فِينَا وَ فِيهِمْ مَخَارِقُ بِأَيْدِي لَا عَيْنَا

«مخاریق»: جه‌مع‌ی «مخراق»ه، به‌و‌گورزه‌ده‌لین که له‌پارچه‌ی کۆنی
ده‌وه‌نه‌وه. وه‌دوو‌باره به‌شمشیری دارینی یاریکه‌رانیش ده‌لین.

ده‌لی: ده‌لیی شیره‌کانی ئیمه‌له‌به‌ینی ئیمه‌و‌ئه‌واندا‌گورزی په‌رو و شیر
دارن له‌ده‌ست یاریکه‌راندا. له‌سورعه‌تی لیدان، یان بی‌موبالاتی به‌وان.

كَأَنَّ ثِيَابَنَا مِنَّا وَ مِنْهُمْ خُضِبْنَ بِأَرْجُوانٍ أَوْ طَلِينَا

«خُضِبْنَ»: رهنگ کراون.

«ارجوان»: گولۍ نه رخه وانه.

«طَلِين»: له «طلۍ» ه و به مه عنا قه تران به به ده نى و شتر دا كرده نه. به لام لي ره دا تي به له سو نه.

ده لۍ: وهك بلۍ لى باسى ئيمه و لى باسى نه وان به گولۍ سوورى نه رخه وان رهنگ كراوه، يان نه رخه وان يان پيدا كراوه. يه عنى به هوۍ كوشتارى زوره وه خوړن به وان شدا هه لپه رپوه.

إِذَا مَا عَيَّ بِالْإِسْنَفِ حَيٌّ مِنْ الْهَوَلِ الْمُشَبَّهِ أَنْ يَكُونَا

«عَيَّ»: عاجز بوو.

«اسناف»: وه پيش كه وتن.

«المشبه»: سه رسام.

ده لۍ: وه ختيك گه ليك له ترسى خه ته ريك كه چاوه ر وان يان ده كرد نه يان توانى پيشه وى بكه ن و عاجز بوون... وه لامه كهى له شيعرى دواوه دا يه.

نَصَبْنَا مِثْلَ رَهْوَةٍ ذَاتَ حَدٍّ مُحَافِظَةً وَ كُنَّا السَّابِقِينَ

«رهوة»: ناوى كيونكه.

«حد»: تيژى و مه به ست قرووت و ده سه لاته.

ده لئی: ئەو دەسته سوارانە ی کە وەك کێوی «رهۆ» لە بەرامبەر دوژمن
راوە ستاون ئاگاداری دەکەین لەبەر خاتری شەرف و ئابرووی خۆمان تا بەسەر
دوژمندا سەرکەوین و لە سەفی پێشەویدا شەڕ دەکەین، خەڵک کە لە ترسان
را دەکەن، ئێمە بە خۆشییەو بەرەو پێلی دەچین.

بِشْبَانٍ يَرَوْنَ الْقَتْلَ مَجْدًا وَ شَيْبٍ فِي الْحُرُوبِ مُجَرَّبِينَ

«شبان»: جە مەعی «شاب»، واتە گەنج. جار و مەجرور پە یوەندیان بە
«سابقین» ەو ە یە.

«شیب»: جە مەعی «اشیب» واتە مووی سەری سپی بوو و مەبەست پیرە.
«مجرب»: تەجرەبە دیدە.

ده لئی: سەرکەوتن و پێشکەوتنی ئێمە لە جەنگدا بە هۆی ئەو گەنج و
لاوانەو ە یە کە لە کوشتن و مەرگ ناترسن و فەخریشی پێوە دەکەن و بەهۆی
پیرانەشەو ە یە کە لە شەڕ و شوڕدا تاقیکرانەو و ئیمتیحانیان داو.

حُدَيَّا النَّاسِ كُلَّهُمْ جَمِيعًا مُقَارَعَةً بَيْنَهُمْ عَن بَيْنَا

«حديا»: ئێسمە و لە سەر سیغە ی «مُصَغَّر» ە وەك «ثريّا» و «حميا» و بە
مەعنا داوای بەقوووت بوون و پالەوانی.

«مقارعة»: لێرەدا یەعنی جەنگ دیدە. بەلام زەوزەنی بەشەڕ بە شمشیری
مەعنا کردو ە.

ده لى: ئيمه هه موو خه لك ده عوه ت ده كه ين بو تا قى كرده وى جه نى، يان بو ئه وى ئيفتيخاراتى خو مان نيشان بده ين له گه ل هه موو كه س حازرين بو ليكدانى يه كتر و دوورخستنه وى كوپه كانيان له كوپه كانمان، واته له بهر ئاگادارى له كوپه كانمان كوپه كانيان ده كوژين، ويا له شه ردا فه رقى به ينى كوپه كانى خو مان له گه ل كوپه كانى ئه وان ئاشكرا ده كه ين.

فَأَمَّا يَوْمَ خَشِينَا عَلَيْهِمْ فَتَضِعُ خَيلَنَا عُصَبًا ثُبِينًا

زه مىرى «عليهم» بو «بنين» دووهم له شيعرى پيشوودا ده گه رپته وه.
«عُصْبٌ»: جه معى «عصبة» كه ده گاته مابه ينى ده و چل نه فهر.
«ثُبِينٌ»: واته جه ماعه ت.

ده لى: به لام له رۆژى مه تر سىداردا له سه ر كوپه كانمان، سواره كانمان ده سته به ده سته ده گه رپن و له هه موو گو شه و كه نارى كدا ده ست ده كه ن به دىفاع و راوانانى دوژمنان.

وَأَمَّا يَوْمَ لَا نَخْشَى عَلَيْهِمْ فَنُفَعِنُ غَارَةً مُتَلَبِّينًا

«إِمعان»: سورعه ت و په له.
«تلبب»: له خو دانى ئه سه له حى جه نى.
ده لى: به لام ئه و رۆژه ي كه تر سمان لى نه بن، به په له چه ك هه لده گرین و ده چين بو تالا نكر دنى مالى دوژمنان.

بِرَأْسٍ مِنْ بَنِي جُشَمِ بْنِ بَكْرِ نَدُقُ بِهِ السُّهُولَةَ وَالْحَزُونَ

«رأس»: گه وره و سه روه.

«سهولة»: جه معی «سهیل» یه عنی عه رزیکي دهشت و پان و هه موار.
«حزون»: جه معی «حزن»، واته عه رزیکي سهخت و بلند. نه و دوو نه وعه
عه رزه بریتیه له نه شخاسی له سه رخو و تووره و به ده سه لات و بی ده سه لات.
ده لی: نه و تالان و پرویه به سه رکردایه تی ره ئیسی تاثیریه «به نی جه شم» ی
کورپی به کری نه نجام ده دهین، که به وه سیله ی نه وه وه دوژمن بی ده سه لات بی،
یان ده سه لاتدار بی له به نی ده بهین.

أَلَا لَا يَعْلَمُ الْأَقْوَامُ أَنَّا تَضَعُضَعْنَا وَ أَنَا قَدْ وَنِينَا

«تضعضع»: شکستخواردن و زه بوونی و زه لیلی.

«ونی»: مستی و نارامی.

ده لی: ناگادار به، خه لک وانه زانن و واییرنه که نه وه که ئیمه له شه ردا مستین
و ده شکین، له بهر نه وه ی ئیمه قهت وانه بووین و له و باره وه ئیمه نانا سن.

أَلَا لَا يَجْهَلْنَ أَحَدٌ عَلَيْنَا فَتَجْهَلَ فَوْقَ جَهْلِ الْجَاهِلِينَ

«لا یجهلن»: بۆ نه هیه و به مه عنا سه فاههت و بی عه قلییه.

«جهل»: دووهم به مه عنا جهزا و پاداشته و هه ره له بهر هاوشکلی وای

ته عبیر لیدراوه ته وه. وهك له قورثانی پیرۆزدا له سوورپه تی شوورپادا ده فهرمووی:
 ﴿وَجَزَاءُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِّثْلُهَا﴾ له جهزای کاری به دی به دگوتووه.
 ده لی: ئاگادار به و بزانه، که ههر که سیئک که به ئیمه بلئی بی ئه قل و سه فیهن
 نه وه زیاد له ئه ندازه ی خوئی جه زره به ی ده ده یین.

بَابُ مَشِيئَةِ عَمْرٍو بْنِ هِنْدٍ نَكُونُ لِقِيلِكُمْ فِيهَا قَطِينًا

«قیل»: سولتان و گه وهی ژیر دهستی پاشا.
 «قطین»: دارودهسته ی پاشا.
 ده لی: نه ی عه مری کوری هیندی! به هوی چ خواستیک و به هوی چ
 به لگه یه ک ئیمه ده بیینه خزمه تکاری نه و په ئیسه ی که بۆ ئیمه ت دیاری کردووه؟

بَابُ مَشِيئَةِ عَمْرٍو بْنِ هِنْدٍ تُطِيعُ بَنَا الْوُشَاةِ وَ تَزْدَرِينَا

«بنا»: جارو مه جروور موته عه لیه به «وشاة» و لی وه پیش که وتووه.
 «وشاة»: جه معی «واشی»، یه عنی نه و که سه ی که قسه دینئی و ده با.
 «تزدری»: له نه سلدا «تزتري» بووه تیی بابی «افعال» کراوه به دال، واته
 ئیمه به چاوی سووک ته ماشا ده که ی.
 ده لی: نه تو چون سه باره ت به ئیمه گوئی بۆ قسه ی نه و فیتنه چیا نه راده گری
 و ئیمه به چاوی سووک ته ماشا ده که ی، خو زه بوونی و خه رابه یه کت له ئیمه وه
 چاو پئی نه که وتووه، تا هه نگاو لکی وا باوئی.

تَهْدَدُنَا وَ أُوْعِدُنَا رُويْدًا مَتَى كُنَّا لِأُمِّكَ مَقْتُوِينَا

«روید»: یه‌عنی له‌سه‌رخۆ و به‌مولا ئیمی.

«مقتوی»: خزمه‌تکاری پاشا.

ده‌لی: ده‌ست له‌هه‌ره‌شه‌کردن له‌ئیمه‌هه‌لگه‌ره‌و ئارام و له‌سه‌رخۆ به‌، خۆ
ئیمه‌قه‌ت خزمه‌تکاری دایکت نه‌بوین، تا لیت بترسین.

فَإِنَّ قَنَاتِنَا يَا عَمْرُو أَعْيَتْ عَلَى الْأَعْدَاءِ قَبْلَكَ أَنْ تَلِينَا

«قناة»: به‌مه‌عنا نێزه‌یه‌و لێره‌دا بۆ عیززه‌ت و گه‌وره‌یی به‌کار هاتوه‌.

«تلین»: نه‌رم بێ.

ده‌لی: ئاگادار به‌، که‌نێزه‌ی ئیمه‌له‌دوژمنانی پێش تۆدا قه‌ت نه‌رم نه‌بووه‌،
واته‌عززه‌ت و شه‌رافه‌تی ئیمه‌له‌به‌رامبه‌رهیچ که‌سدا زه‌لیلی قبوول نه‌کردوه‌و
عه‌زم و ئیراده‌ی ئیمه‌له‌جه‌نگدا له‌گه‌ل که‌سدا سست نابێ.

إِذَا عَزَّ الثَّقَافُ بِهَا اشْمَازَتْ وَ لَثَّتْهُمْ عَشَوَزَنَةً زَبُونَا

«ثقاف»: ئاسنیکه‌که‌نێزانی پێ راست ده‌که‌نه‌وه‌.

«اشمازت»: بێزاری لی ده‌رده‌بڕی.

«عشوزنة»: سه‌خت و مه‌حکمه‌.

«زبون»: مل که‌چ نابێ.

زه‌میری «بها» و «اشمازت» و «ولت» ده‌گه‌پرته‌وه بۆ «قناة» له شیعرى پیشه‌وه‌دا.

ده‌لى: له سه‌ختى و پایه‌دارى و عیززه‌ت و شه‌رافه‌تدا وه‌ك ئه‌و نێزه واین كه به‌هیچ‌كه‌س و هیچ وه‌سیله‌یه‌ك راست نایته‌وه و به‌گازى وه‌ستایان پشت نه‌وى ناكا و دوولا نایته‌وه. دیفاع له به‌قووه‌ت بوون و سه‌ختى خوێ نیشان ده‌دا.

عَشَوْرَةً إِذَا انْقَلَبْتَ أَرَنْتَ تَشْجُ قَفَا الْمَثْقَفِ وَالْجَبِينَا

«انقلابت»: وه‌گه‌پرێ.

«أرنت»: بانگ بكا.

«تشج» - بریندارى ده‌كا.

«قفا»: پشت مل.

«مثقف»: نێزه راستكه‌ر.

ده‌لى: نێزه‌ییكى وا مه‌حكهم و سه‌رسه‌خت كه‌كاتى هه‌لگه‌پرته‌وه له‌و كاته‌دا كه‌ تینى بۆ دێتن و خه‌رىك ده‌بن دو‌لای یێننه‌وه ده‌نگى لێوه‌ دێ و پشت و ناوچاوانى نێزه‌ سازه‌كه‌ بریندار ده‌كا.

فَهَلْ حَدَّثَتْ فِي جُشَمِ بْنِ بَكْرِ بِنْقَصٍ فِي خُطُوبِ الْأَوَّلِينَا

«خطوب»: كار و نه‌مرێكى گه‌وره.

ده‌لى: ئایا خه‌به‌ریان داوه به‌تۆ ده‌رباره‌ی تائیفه‌ی «جشم» ی گورپی به‌كرى كه‌ له‌ كار و بارى گرنكى پیشینیاندا ناته‌واوێکیان هه‌بێ؟ وه‌ك شك‌ان له‌ شه‌ردا و بێ‌عه‌هد و په‌یمانى؟

وَرِثْنَا مَجْدَ عَلْقَمَةَ بْنِ سَيْفٍ أَبَاحَ لَنَا حَصُونُ الْمَجْدِ دِينًا

«ابن»: سیفه‌تی «علقمه»یه و موزافون ئیله‌یهی مه‌جده و مه‌جرور به
فه‌تجه‌یه، چونکه‌ غه‌یره مونسه‌ریفه.

«دین»: قه‌هر. وه‌ك له‌ ئایه‌تی سووره‌تی «الواقعه» دا ده‌لئ، ﴿قَلَوْا لَإِنْ كُنْتُمْ
غَيْرَ مَدِينِينَ﴾، واته‌ ئه‌گه‌ر وه‌به‌ر قه‌هری خوانه‌ که‌ وتوون خو‌تان له‌ مردن‌ پرزگار
بکه‌ن.

ده‌لئ: ئیمه‌ مه‌جد و گه‌وره‌یی عه‌لقه‌مه‌ی کورپی یؤسفمان به‌ میرات بو‌
هاتۆ‌ته‌ وه‌ که‌ چه‌ندین قه‌لاتی گه‌وره‌یی به‌ قه‌هر و غالبوون بو‌ ئیمه‌ فه‌تح کرد و
بو‌ی به‌ ره‌وا زانین.

وَرِثْتُ مُهْلَهْلًا وَ الْخَيْرَ مِنْهُ زُهِيرًا نِعَمَ دُخْرُ الذَّاخِرِينَا

ده‌لئ: ئیمه‌ واریس و میراتگری «مه‌له‌ل» و چاکتر له‌ ویش ئی «زوه‌یر»ین
که‌ شه‌ره‌ف و گه‌وره‌یی ئه‌و گه‌نجینه‌ و خه‌زنه‌یه‌ که‌ بو‌ ئه‌و که‌ سانه‌ی فه‌خر به‌
خۆ‌بانه‌ وه‌ بکه‌ن.

وَعَتَابًا وَ كُلُّوْمًا جَمِيعًا بِهِمْ نَلْنَا تُرَاثَ الْأَكْرَمِينَا

ده‌لئ: ئیمه‌ میراتگری عه‌تاب و کولسوومین و به‌هۆی ئه‌وانه‌ وه‌ میراتی
بزو‌رگه‌ وارانمان به‌ ده‌ست هێناوه‌ و خاوه‌نی کاری چاک و فه‌خر پیوه‌ که‌ رین.

وَذَا الْبَرَّةِ الَّذِي حَدَّثَتْ عَنْهُ بِهِ نُحْمَى وَ نَحْمِي الْمُخْجَرِيْنَا

«بُرَّة»: خر خال و نهو ئالقهى كه له لووتى و شتر ده كرى. به لام لي ره دا مه به ست پيى نهو موانه به كه وهك ئالقه له سهر لووتى به كيئك له پياوانى به نى «تغلب» كه مه شهوور بوو به «ذى البرة».

ده لى: دووباره ئيمه ميراتگرى گه وره يى نهو پياوه شين كه داستانى نهويان به چيروك گيړاوه ته وه كه له زير سيپه رى ئيفتيخاراتى نهوداين و ئاگادارى په ناهندان ده كه ين.

وَمِنَّا قَبْلَهُ السَّاعِي كُلِّبُ فَأَيُّ الْمَجْدِ إِلَّا قَدْ وَلِينَا

زه ميرى «قبله»: بو «ذا البرة» ده گه رپته وه، و مه به ست له «كلب»: «كلب» ي وائيله.

«فأي المجد»: له وانه به نهو جومله له مه عنادا «فما كان مجد» بى، تا «إلا» بو ئيستيسنا بشى.

ده لى: له پيش نهو يشدا «كلب» كه هه ولى داوه بو كه رامه ت و پياوه تى هه ر له ئيمه بووه، وه هه ر گه وره يى و پياوه تيهك بووه ئيمه لى نزيك بووينه وه و ده ستمان به سهر دا گرتووه.

مَتَى نَعْقِدُ قَرِينَتَنَا بِحَبْلِ تَجْدُ الْحَبْلَ أَوْ تَقْصِ الْقَرِينَا

«قرینه»: به وشتړنك ده لټن كه له گه ل وشتړنكي ديكه وه به ستين به يه ك گوريسه وه، نه و خوی ناگرئ و گوريسه كه ده پسينی و ملی و شتره كه ی ديكه ش ده شكیني.

واته: نه گهر قه وميک له شه ر و هه رادا داوای هاوتایی و هاوته رازوی ی ټيمه بکا نه وه له عهرزی ده دهين و ملی ده شكینين.

وَ نُوْجَدُ نَحْنُ اَمْنَعَهُمْ ذِمَارًا وَ اَوْفَاهُمْ اِذَا عَقَدُوا يَمِينًا

«ذمار»: - نه و شته ی كه ناگاداری له سهر خه لك لازم بی. ده لئ: ټيمه ده بينی كه له هه موو كه س زیاتر ناگاداری شه رافه ت و حورمه ت و ټاپروو ده كه ين و له هه موو كه س له په يمان بردنه سهر و سوړند خوار دندا به وه فاترين.

وَ نَحْنُ غَدَاةٌ اَوْقَدَ فِي خَزَايِی رَفَدْنَا فَوْقَ رِفْدِ الرَّافِدِيْنَا

«أوقد»: ناگری هه لایساو. «خزایي»: به و کټوه ده لټن كه له به يانی پوژی تالان كړدندا ناگريان له سهر ده كرده وه

«رفد»: كومه گ و يارمه تی. ده لئ: ټيمه له و به يانييه دا كه ټاگر له كيوی خزایي كرايه وه له هه مرو كه سمان زیاتر يارمه تی قه ومی تر دا له شه ر كړدن له گه ل خه لكی «يه مه ن».

وَنَحْنُ الْخَاطِبُونَ بِذِي أَرَاطَى تَسْفَ الْجِلَّةُ الْخُورُ الدَّرِينَا

«ذى أراطى»: ناوى جيگايه كه.

«تسف»: ده خوا.

«جِلَّة»: وشترانى گه وره.

«خور»: جه معى «خواره» ه و به مه عنا ئه و وشترانه يه كه گوانه كانيان شيريان زؤر تپدايه.

«درين»: گياى وشك كراوه كهى كؤن.

ده لئى: ئيمه وشتره كانى خوْمان له «ذى أراطى» حه پس كرد و ئاگامان لئى بوون، ئه وانهى شيريان زؤر تپدا برو گياى وشكيان ده خوارد، بؤ ئه وهى يارمه تى گه له كهى خوْمان بده ين به سهر دوژمندا.

وَكُنَّا الْأَيْمَنِينَ إِذَا التَّقِينَا وَكَانَ الْأَيْسَرِينَ بَنُو أَيْنَا

«أيمن»: راست.

«التقيننا»: گه يشتن به ئيمه.

«أيسر»: چه پ.

ده لئى: له به رخورده گه ل دوژمندا ئيمه له لای راست و براده ره كانمان له لای چه په وه شه پرمان ده كرد.

فَضَالُوا صَوْلَةً فِي مَنْ يَلِيهِمْ وَصُلْنَا صَوْلَةً فِيمَنْ يَلِينَا

«صال»: هیّرش، په لامار.

«یلي»: نزيك كه وته وه.

ده لّی: براده ره کانمان، که به نی به کر بوون، حه مله یان کرده سهر ته وانه ی که لیان نزيك بوون و ئیمه ش هجو و ممان کرده سهر ته وانه ی له ئیمه وه نزيك بوون. نه وه ئیشاره یه بۆ تهو شه پره ی که له به ینی نزار و یه مه ندا پرووی دا، له کاتیکدا که له بیرى کورى «عنق» ی «غسانى» له لایه ن پاشای «غسان» وه حاکمى «تغلب» بوو ژنه که ی خو ى که خوشکى «کلیب» ی وائیل بوو شه قه زله یه کى لیډا و «کلیب» کوشتى.

وَ أَتْنَا بِالْمُلُوكِ مُصَفَّدِينَ

قَابُوا بِالنَّهَابِ وَ بِالسَّبَايَا

«نهاب»: جه معى «نهب»، واته تالان.

«أوب»: گه رانه وه.

«مصفد»: بستراوه و زنجیر کراو.

ده لّی: به نی به کر به تالان و نه سیرانه وه گه رانه وه و ئیمه ش له گه ل مه لیکه زنجیر کراوه کان گه راینه وه.

أَلَمَّْا تَعْرِفُوا مِنَّا الْيَقِينَا

إِنِّي كُمْ يَا بَنِي بَكْرِ إِنِّي كُمْ

«إليك»: اسمولفیعله و به مه عنا بگره و دووروه که وه، به لام لیږه دا به مه عنا

دووروه که وه یه.

«أَلَمَّا»: «أ» هه‌مزهی ئیستیفهامه و «لم» حه‌رفی جازیمه و «ما» زائیده. به‌لام
«الما تعرفوا» واته ئیستا نه‌تان زانیوه‌یه.

ده‌لێ: دوور که‌ونه‌وه‌ دوور، ئه‌ی خیلێ به‌نی به‌کر، له‌ خه‌یاڵ‌کردنی
به‌رامبه‌ری له‌ گه‌ڵ ئیمه‌دا، مه‌گه‌ر شو‌جاعه‌ت و جه‌نگاوه‌ری ئیمه‌تان نه‌یستوه‌؟

أَلَمَّا تَعْرِفُوا مِنَّا وَ مِنْكُمْ كَتَّابَ يَطْعَنَ وَيَزْتَمِينَا

«کتائب»: جه‌معی «کتیبه» و به‌ مه‌عنا ده‌سته‌یه‌ك له‌ سپا.
«یطعن»: سیفه‌تی موزاریعه و جه‌معی «مؤنث» ی غاییبی بابی ئیفتیعال و له
مه‌عنادا «تطاعن» و بۆ موشاره‌که‌یه، یه‌عنی به‌نێزه له‌ یه‌کتر ده‌ده‌ن.
«یرتمین»: موزاریع جه‌معی موئه‌نه‌سی غاییب له‌ بابی ئیفتیعال بۆ
موشاره‌که‌ و به‌ مه‌عنا یه‌کتر تیره‌باران ده‌که‌ن.
ده‌لێ: مه‌گه‌ر نه‌تزانیه‌که‌ ده‌سته‌یه‌ك له‌شکه‌رچی ئیمه‌ و ئیوه‌ به‌ نێزه و تیر له
یه‌کتر ده‌ده‌ن؟

عَلَيْنَا الْبَيْضُ وَالْيَلْبُ الْيَمَانِي وَ أَشْيَافُ يُقَمِّنَ وَ يَنْحَنِينَا

«بیض»: جه‌معی «بیضة»، یه‌عنی کلاوی خود که‌ جوړه‌ کلاویکه‌ به‌ زو‌ری
له‌شکه‌رچی له‌ سه‌ری ده‌که‌ن.
«یلب»: پا‌رچه‌یه‌ که‌ له‌ ژێر کلاوی خود له‌ سه‌ری ده‌که‌ن.
«یقمن»: موزاریعی مه‌جه‌وول له‌ بابی ئه‌فعال بۆ جه‌معی موئه‌نه‌سی
غاییب یه‌عنی ئه‌وان را‌ست ده‌که‌نه‌وه‌.

ده لئى: ئيمه كلاوى خودو «يلب» يه مانيان له سهر بوو شيره كانيشمان به هوى زور وه شانديانه وه راست ده بوونه وه و دوو لا ده هاتنه وه.

عَلَيْنَا كُلُّ سَابِغَةٍ دِلَاصٍ تَرَى فَوْقَ النَّطَاقِ لَهَا غَضُونًا

«سابغة»: زړى ته واو گوشاد.

«دلاص»: بريقه دار.

«نطاق»: كه مهربه ند.

«غضون»: جه معى غضن، يه عنى قورت و پيچ.

ده لئى: ئيمه زړى گوشاد و بريقه دارمان له بهر دا بوو. كه له سهر كه مهربه نده كانه وه قورت و پيچى ئالقه كانت ده دى به هوى گوشادى و داپوشينى ته واوى به ده نمانه وه.

إِذَا وُضِعَتْ عَنِ الْأَبْطَالِ يَوْمًا رَأَيْتَ لَهَا جُلُودَ الْقَوْمِ جُونًا

«لها»: نه سله كه ي «للبسيها» بووه، واته به هوى له بهر كرديانه وه.

«جون»: به مه عنا پر هس و سپى هاتووه، به لام ليړه دا مه به ست پي پر شه.

ده لئى: نه گهر رپوژنك نه و پال و اوانانه زړيكانيان دا كه نن له نه سهرى پوشينى

نه و زړيانه وه به ده نيان به پر هشى ده بينى.

كَأَنَّ غُضُونَهُنَّ مَتُونُ عُذْرٍ تُصَفِّقُهَا الرِّيحُ إِذَا جَرَيْنَا

«غدر»: جه‌معی «غدير» به مه‌عنا گۆماو.

«تصفیق»: وه‌گه‌پر خستن.

ده‌لئ: قۆرت و پیچی ئەو زریانه وه‌ك سه‌ری گۆلوانه كه «با» له‌كاتی هاتنیدا ده‌یان له‌رئینته‌وه‌ خه‌ت خه‌تیان ده‌كا.

وَ تَحْمِلُنَا غَدَاةَ الرَّوْعِ جُرْدٌ عُرْفُنَ لَنَا نَقَائِدَ وَ افْتُلِينَا

«روع»: ترس و له‌رز و مه‌به‌ست پی شه‌ره.

«جرد»: جه‌معی «اجرد» و به مه‌عنا توند‌پۆ، یان به مه‌عنا موو‌كه‌م و كورته.

«نقائد»: جه‌معی «نقيضة» واته نه‌جاتی بووه.

«افتلین»: مازی مه‌جهوول، جه‌معی موئه‌ننه‌سی غائب بابی ئیفتیعال له

«فلو»یه به مه‌عنا له شیرگیراوه‌ته‌وه.

ده‌لئ: له به‌یانی پۆژی جه‌نگدا ئیمه سواری ئەسه‌پی تیژ‌په‌و یان ئەسه‌پی كه‌م موو و كورت ده‌بین كه ئەو ئەسه‌پانه‌ی ئیمه ناویانگیان ده‌ركردووه و تا ئیستا چه‌ندین جار له‌ده‌ستی دوژمن‌ پزگارمان كردوون و له‌لای ئیمه به‌چكه‌یان بووه.

وَرَدَنَ دَوَارِعاً وَ خَرَجْنَ شُعْثًا كَأَمْثَالِ الرِّضَائِعِ قَدْ بَلَيْنَا

«دوارع»: جه‌معی «دارع» واته زری‌پۆش، به‌لام مه‌به‌ست پی ئەو ئەسه‌پانه‌یه

كه به‌رگی پارچه‌ی ئاوریشمیان له‌به‌ر كراوه.

«شعث»: جه‌معی «أشعث» واته موو ئالۆز و خۆلاوی.

«رصائع»: جه معی «رصیعة»، واته گرئی له غاو.

«بلین»: کۆن بوو.

ده لئی: چوونه مهیدانی جهنگه وه له کاتی کدا که پارچه ی ئاوریشمیان پی دادرا بوو، کاتی له شه پر گه پانه وه موو ئالۆز و تۆزاوی ده تگوت له غاوی کۆن، واته نه وهنده ماندوو و هیلاک بیرون.

وَرِثْنَاهُنَّ عَنْ آبَاءِ صِدْقٍ وَ نُوْرُ ثُهَا إِذَا مُتْنَا بَنِيْنَا

«ورثناهن»: به میراتمان گرت.

«آباء صدق»: باوکه راست و ژیژه کان.

ده لئی: نه وه سپانه مان له باوکانیکی راستگۆ و دروستکار به میرات بو به جی ماوه، کاتی ژییه ش مردین به میرات بو کوره کانمانیان به جی دیلین. واته نه سپی خانه زاد و قه دیمی خو مانن.

عَلَى آثَارِنَا بَيْضُ حَسَنٍ نَحْاذِرُ أَنْ تُقَسِّمَ أَوْ تَهُونَا

«بیض»: جه معی «بیضاء»، واته ژنانی سپی.

«حسان»: جه معی «حسناه»، واته جوان.

ده لئی: له پشت سه ری خو مانه وه له شه ردا ژنانی سپی پیست و رو خسار جوانمان هه ن، له وه ده ترسین نه سیر بکرتن و دابه ش بکرتن، یان ئیهانه تیان پی بکه ن، جا له ترسی نه سیرکردنیا ن و ئیهانه ت پیکردنیا ن ئیه مه خو مان فیدا ده که ی ن و له شه ردا به رده وام ده بین.

أَخَذَنَ عَلَى بُعُولَتِهِنَّ عَهْدًا إِذَا لَاقُوا كَتَائِبَ مُغْلِمِينَا

«بعولة» یا «بعول»: جه‌معی «بعل» یه‌عنی می‌رد.

«معلم»: خاوه‌ن عه‌لامه‌ت و نیشانه، بۆ ناسینه‌وه‌یان له مه‌یدانی جه‌نگدا نیشانه‌یه‌کیان وه‌خۆ ده‌خست.

ده‌لێ: ئەو ژنانه‌ عه‌هد و په‌یمان‌یان له می‌رده‌کان‌یان وه‌رگرتوه‌ که به‌رخورد له‌گه‌ڵ ده‌سته‌ی له‌شکرچی نیشانه‌دار چاک شه‌ر بکه‌ن و پایه‌دار و خۆراگر و فیداکار بن.

لَيْسَتْ لِبْنٍ أَبْدَانًا وَ بَيْضًا وَ أَسْرَى فِي الْحَدِيدِ مُقَرَّنِينَ

«استلاب»: ر‌فاندن، لام‌جوابی قه‌سه‌م و فیه‌له‌که‌ موئه‌که‌ده به‌ نوونی ته‌ئکید‌ی سه‌قیله و ئەو شیعره‌ مه‌ع‌نای په‌یمان و سو‌ئندی شیعر‌ی پ‌یشه‌وه‌یه. ده‌لێ: ئەو ژنانه‌ له می‌رده‌کان‌ی خۆیان په‌یمان‌یان وه‌رگرتوه‌ و سو‌ئندیان دا‌ون که ئەسپ و زر‌ی و ئەسیری دو‌ژمنان پ‌یکه‌وه‌ زنجیر بکه‌ن له دو‌ژمن‌یان بفر‌ێنن.

تَرَانَا بَارِزِينَ وَ كُلُّ حَيٍّ قَدْ اتَّخَذُوا مَخَافَتَنَا قَرِينَا

«بارز»: ده‌شتی کاکی به‌ کاکی که هیچ په‌ناگایه‌ک و کێ‌پ‌یک‌ی لێ نه‌بێ. ده‌لێ: ئێمه‌ ده‌بینی له‌ جی‌گایه‌کی بێ په‌ناگاین، به‌لام هه‌ر گه‌لێک ده‌بینی له‌ ترسی ئێمه‌ په‌ناگایه‌کیان بۆ خۆیان دیاری کردوه‌، واته‌ ئێمه‌ باوه‌رمان به‌

شوجاعه‌ت و قووه‌ت و ئازایه‌تی و دلیری و سه‌رکه‌وتنی خو‌مان هه‌یه و به‌بی‌ترس و خو‌شاردنه‌وه له ده‌شتیکی پان و به‌رینداو به‌ئاشکرا خه‌ریکی موباره‌زه‌ین.

إِذَا مَا رُحْنُ يَمْشِيْنَ الْهُوَيْنَا كَمَا اضْطَرَبَتْ مُثُونُ الشَّارِبِيْنَا

«هوینا»: ته‌سفیری «هونی» موئه‌ننه‌سی «اهون» و به‌مه‌عنا نه‌رمی و له‌سه‌رخۆ و ئارامی.

ده‌لی: ئەو خانمانه‌ی که له‌گه‌ل ئیمه‌ له‌جه‌نگدا حازرن، کاتێ که به‌پښگادا ده‌پۆن زۆر له‌سه‌رخۆ و به‌ئارامی ده‌پۆن به‌هۆی قه‌له‌وی و قورسی به‌ده‌نیانه‌وه. وه‌ك پو‌یشتن و لاره‌لاری سه‌رخۆشان که پشتیان له‌پو‌یندا ده‌له‌ریته‌وه.

يُقْتَنُ جِيَادُنَا وَ يَقْلُنَ لَسْتُمْ بُعُولَتْنَا إِذَا لَمْ تَمْنَعُونَا

«یقتن»: له‌وه‌ریان ده‌ده‌نی.

«جیاد»: ئەسپی توندپه‌و.

ده‌لی: ئەو ژنانه‌ ئەسپه‌کانمان ده‌له‌وه‌پۆن و ده‌لین: ئەگه‌ر ئاگا و له‌ئیمه‌ نه‌بی به‌میژدی خو‌ماتان نازانین، واته‌ ئەگه‌ر له‌به‌ ئەسیرگرتنمان و عه‌یب و عار به‌سه‌ر دا‌هینانمان نه‌پاریژن.

ظَعَائِنُ مِنْ بَنِي جُشَمِ بْنِ بَكْرِ خَلَطْنَ بِمَيْسَمٍ حَسَبًا وَ دِينَا

«ميسم»: له «وسام» و به مه عنا حوسن و جه مال.

«حسب»: قه در و شهره ف و گه وره يى باب و بايرانيان پيکه وه کۆ کردۆته وه.

ده لى: ئه و ژنه که ژاوه نشينانه ي خانه دانى وائلى کورپى جوشه مى کورپى به کرى، جوانيان له گه ل خورپه وشتى باش و شهره ف و ناموس و دين تیکه ل کردۆته وه. واته جه مالى سوورپه ت و جوانى سپره تيان هه يه.

وَمَا مَنَعَ الظَّعَائِنَ مِثْلُ ضَرْبٍ تَرَى مِنْهُ السَّوَاعِدَ كَالْقُلَيْنَا

«قلین»: هه لوك به لوكى مندالان.

ده لى: هيج شتيك وهك ده سته پراندنى دوزمنان به رگرى له ئه سیرکردنى ئه و ئافره تانه ناکا که وهك هه لوکيى مندالان ده ستیان به حه وادا ده فرئ.

كَأَنَّا وَالسُّيُوفُ مُسَلَّلَاتٌ وَلَدَنَا النَّاسُ طُرّاً أَجْمَعِينَ

«مسلل»: له كالان هاتۆته دهر.

«طرّ»: هه موو.

ده لى: کاتى که شمشير له كالان راده کيشرين له گهرما و گهرمى شه ردا ده لين: ته واولى خه لك له نه سل و نه ولادى ئيمه ن، واته ئيمه وهك باوكيانين.

يُدْهَدُونَ الرُّؤُوسَ كَمَا تُدْهَدِي حَزَاوِرَةً بِأَبْطَحِهَا الْكُرَيْنَا

«دهده»: واته هه‌لی سووراند.

«حزاورة»: جه معی «حزور» یه عنی مندالیکى به قووه‌ت.

«أبطح»: عه‌رزیکى هه‌موار و نه‌رم.

«کرین»: جه معی «کورة» واته‌گۆ.

ده‌لی: جه‌نگاواره‌کانى ئیمه‌ سه‌رى دوژمنان ده‌په‌رینن، هه‌ر وه‌ك مندالانى به‌توانا له‌ جیگایه‌ کى نه‌رمان و ده‌شت‌گۆیان و توپان هه‌لده‌سوورینن.

وَ قَدْ عَلِمَ الْقَبَائِلُ مِنْ مَعَدٍّ إِذَا قُبَّبَ بِأَبْطَحِهَا بُنِينًا

«قُبب یا قباب»: جه معی «قبه» یه عنی چادر و خپووه‌ت.

ده‌لی: خپلی «معد» ی ده‌زانن که کاتى له‌ جیگایه‌ کى ده‌شت و هه‌موار چادر هه‌لدران... وه‌لامه‌ که ی لیتره به‌ دواوه‌ دى.

بِأَنَّ الْمُطْعُمُونَ إِذَا قَدَرْنَا وَ أَنَا الْمُهْلِكُونَ إِذَا ابْتُلِينَا

ده‌لی: ئه‌گه‌ر به‌سه‌ر دوژمندا سه‌رکه‌وتین ئه‌وه‌ نان و چیش‌ت ده‌ده‌ین به‌ خه‌لك و زوریان پ‌رز لیده‌گرین و ئه‌و که‌سانه‌ش به‌ هیلاك ده‌به‌ین که ئیمه له‌ جه‌نگدا تاقي ده‌که‌نه‌وه‌.

وَ أَنَا الْمَانِعُونَ لِمَا أَرَدْنَا وَ أَنَا النَّازِلُونَ بِحَيْثُ شِئْنَا

«شىنا»: ئارەزوومان لىي بى، بمانەوئى.

دەلى: ئىمە ھەرچى ئارەزوو بىكەين مەنعى دەكەين و بۆ ھەر جىگايەك
ئارەزوومان لىي بى دەچىن.

وَ أَنَا التَّارِكُونَ إِذَا سَخِطْنَا وَ أَنَا الْآخِذُونَ إِذَا رَضِينَا

دەلى: ھەر كاتىك تووپە بووين دەرۆين و لە ھەر كەسىكىش رىمان ھەستا
ھىچى لىي قىوول ئاكەين و ھەردەگرىن ئەگەر دىلخوش بىن.

وَ أَنَا الْغَاصِمُونَ إِذَا أُطِعْنَا وَ أَنَا الْعَازِمُونَ إِذَا عُصِينَا

«عاصم»: نىگابان، چاودىر.

«العاظم»: تۆلە سىن.

دەلى: ئىمە نىگابانى گەرەكانى خۇمان دەكەي و تۆلەش لەو كەسانە
دەكەينەو كە سەرىپچى دەكەن و فەرمان بەرپۆە ئابەن.

وَ نَشْرَبُ إِنْ وَرَدَنَا الْمَاءَ صَفْوًا وَ يَشْرَبُ غَيْرُنَا كَدِرًا وَ طِينًا

دەلى: ئەگەر چووينە سەر ئاوتىك ئاۋەشىرىن و زولال و پروونەكە دەخۆينەو
خەلكى دىكە ئاۋە لىل و قوراپويەكە دەخۆنەو.

يەئنى لەبەر ئەۋەي ئىمە سەرۋەر و بە دەسەلاتىن باشتىرىنى ھەموو شتىك
دەبەين و نۆرەي يەكەم بۆ خۇمانە.

أَلَا أُبْلَغُ بَنِي الطَّمَّاحِ عَنَّا وَ دُعْمِيًّا فَكَيْفَ وَجَدْتُمُونَا

ده‌لی: ناگادار به داستانی ئیمه به و دوو عه شیره ته رابگه یینه و لیان بیرسه
که داخوا ئیمه چون ده ناسن، واته هه والی نازایه تی و پیاوه تی ئیمه له وان بزانه.

إِذَا مَا الْمَلِكُ سَامَ النَّاسِ خَسْفًا أَبَيْنَا أَنْ نُقِرَّ الذَّلَّ فِينَا

ده‌لی: کاتیک مه لیک به زوری و تویری زولمی له خه لک کرد ئیمه ناچینه
ژیر باری زولم و زوریه وه.

مَلَأْنَا الْبَرَّ حَتَّى ضَاقَ عَنَّا وَ مَاءَ الْبَحْرِ نَمْلُؤُهُ سَفِينَا

ده‌لی: عهرزی وشکمان پر کردووه و تا ئه و جیگایه که جیمان تیدا ناییته وه و
ئاوی ده ریاشمان پر کردووه له کشتی.

إِذَا بَلَغَ الرَّضِيعُ لَنَا فِطَامًا تَخِرُّ لَهُ الْجَبَابِرُ سَاجِدِينَ

«جبابر»: جه معی «جبار» واته خو به زل زان و گه ردن که ش.
ده‌لی: وه ختیک مندالی شیره خوړه ی ئیمه له شیر ده کریته وه زورداران و
گه ردنکه شان سوجه ی بو ده به ن و ده که ونه سه ر خاکی به ریپیان.

موعه‌لله‌قه‌ی شه‌شهم

«مُعلِّقه»ی شه‌شهم دانراوی عه‌تته‌ره‌ی کوپری شه‌ددادی عه‌بسییه و له سالی «۵۲۵ - تا ۶۱۵»ی زاینیدا بووه و له پیاوه‌ ئازا و ناوداره‌کانی زه‌مانی جاهیلیه‌ت بووه. له‌به‌ر ئه‌وه‌ی دایکی که‌نیزه‌ک بووه باوکی ئه‌وی به‌کوپری خو‌ی نه‌زانیوه و کاری به‌رده و عه‌بدانی پی‌کردووه، تا له شه‌پێکدا که له‌گه‌ل غاپه‌ت‌گه‌ر و تالانچی «طی» ده‌ستگیر ده‌بی، ئازایه‌تی و دلیری و مه‌ردایه‌تی له‌ خو‌ی نیشان ده‌دا ئه‌وکاته ئازاد ده‌بی. له‌پاشان له‌ چه‌ندین شه‌پدا به‌شداری ده‌کاو له شه‌پری مه‌شه‌ووری «داحس» و «غه‌پرا» دا سه‌رکرده‌ی له‌شکه‌ر و پال‌ه‌وانی مه‌یدانی شه‌په‌که بووه. «عه‌تته‌ره» هه‌زی له «عه‌بله»ی کچی مامی کردووه، به‌لام ئه‌و خو‌شی نه‌ویستووه، «عه‌تته‌ره» ئینسانێکی بی‌وینه و پاک و سه‌خی و ئازا و دوور له‌ هه‌موو جو‌ره‌ په‌ستی و ده‌نا‌ئه‌ت بووه.

به‌ناویانگترین شیعی ئه‌و «معلقه»یه که له به‌حری کامیل و هه‌شتاو یه‌ک شیعه‌ر و قافیه‌ی میمه. ئه‌و «موعه‌لله‌قه» شه‌رحی زو‌ری لیکراوه، بۆ وینه شه‌رحی زه‌وزه‌نی و ئه‌نباری و ته‌وریزی و چه‌ندین شه‌رحی دیکه‌ش. وه به‌زمانی لاتینی و فه‌ره‌نسی ته‌رجه‌مه‌ کراوه.

به قه‌ولی «ئینو سه‌لام» قه‌سیده‌ییکی نادر و که‌م وئنه‌یه. هۆی دانانی وا دیاره‌ئه‌وه بووبیی که یه‌ك نه‌فه‌ری عه‌بسی له‌کاتی جه‌نگی «سباق» دا که له‌سالی «۶۰۹» دا پرویدا په‌شبوونی په‌نگی خۆی و دایکی به‌چاودا داوه‌ته‌وه و له‌پاش قسه به یه‌کترگوئن گوتوو‌یه‌تی له‌تۆش شاعیرترم و «عه‌ته‌ره» وه‌لامی داوه‌ته‌وه که به‌وزوانه‌حالیته ده‌که‌م که کئی شاعیرتره و له‌پاشان ئه‌وه قه‌سیده‌ی داناوه.

هَلْ غَادَرَ الشُّعْرَاءُ مِنْ مُتَرَدِّمٍ أَمْ هَلْ عَرَفْتَ الدَّارَ بَعْدَ تَوَهُّمٍ

«متردم»: جی‌گای پینه. وه به مه‌عنا جی‌گای له‌به‌ر خو وه‌گرتیش هاتووه.
 «أم»: به مه‌عنا «بَلْ» و له‌گه‌ل هه‌مزه‌ی ئیستیفه‌امه و له‌وانه‌شه به مه‌عنا
 «قَدْ» بئ وه‌ك له‌ئایه‌تی ﴿هَلْ أَتَى﴾ دا به مه‌عنا «قد أَتَى» یه.
 ده‌لئ: بۆ مه‌گه‌ر شاعیران شوئینیکی دراو‌یان بۆ پینه‌کردن و چاک‌کردنه‌وه
 هیشتۆته‌وه، یان مه‌گه‌ر شتیک ماوه‌که له‌وه‌سفیدا زه‌مزمه‌وه و نه‌غمه‌سورایی و
 ورده‌ئاهه‌نگی له‌به‌ر خو‌ریانه‌وه بۆ نه‌گوتبئ و شیعیریان بۆ دانه‌نابئ؟ تا
 شاعیریکی وه‌ك من خه‌ریکی بئ؟ له‌پاشان ده‌لئ: ده‌ست له‌و قسانه‌هه‌ل‌گه‌ره و
 باسیان مه‌که، ئایا مه‌نزلی یارت ناسیوه له‌دوا ئینکار یکردن و شك و گومانه‌وه.
 خولاسه «أم» بۆ لادان له‌باسیکه‌وه بۆ سه‌ر باسیکی دیکه‌یه. به‌مونا‌سه‌به‌ی
 ئه‌و مه‌عنایه‌وه چه‌ند جوانی گوتووه شیخی سه‌عدی که ده‌لئ:
 از هرچه بگذری سخن دوست خوشتر است.

يَا دَارَ عِبْلَةَ بِالْجَوَاءِ تَكَلِّمِي وَ عِمِّي صَبَاحًا دَارَ عِبْلَةَ وَ اسْلَمِي

«جواء»: به‌که‌سه‌ری جیمه‌که ناوی جی‌گایه‌که.
 ده‌لئ: ئه‌ی مآل و مه‌نزلی «عه‌بله» له‌«جواء» قسه‌بکه و له‌یار ئاگادارم
 بکه‌وه. پوژت باش و ژبانت خو‌ش بئ ئه‌ی مه‌نزلی «عه‌بله» و سه‌لامه‌ت بئ.

دَارُ لَانِسَةٍ غَضِيضٍ طَرَفُهَا طَوْعَ الْعِنَانِ لَذِيذَةِ الْمُتَبَسِّمِ

«آنسه»: مونس و هاو دهم.

«غضیض»: برؤ داخستن.

«طرف»: چاو.

«طوع العنان» - سیفه تی ئه سپه، واته دهسته مؤ و ئارام.

«متبسم»: به که سره ی سینه که یه عنی دهم به پیکه نین.

ده لئی: مه نزل، مه نزلئی مونس ی گیان و دلارامیکه که برؤکانی له بهر شهرم و
حه یاو ئه دهب داخستون و دهم به پیکه نینه وه زور له زهت به خشه.

فَوَقَّتْ فِيهَا نَاقَتِي وَ كَانَهَا فَدَنْ لِّأَقْضِي حَاجَةَ الْمُتَلَوِّمِ

«فدن»: قه سر.

«متلوم»: راوه ستاو.

ده لئی: وشتره کهم له وئی پراگرت، ئه و وشتره وهك قه سر و شاخیکی بهرز و
بلند بوو، بۆ ئه وه شم پراگرت تاله پرووی حه سرهت و شهوق و غه مه وه ئاره زووی
که سه راوه ستاوه که به جئ بیتم که مه به سستی پئی خۆیه تی.

وَتَحَلُّ عَبْلَةً بِالْجَوَاءِ وَأَهْلُنَا بِالْحَزَنِ فَالْصَّمَانِ فَالْمُتَلَمِّ

«تحل»: مه نزل دروست ده کا.

ده لئی: مه نزل و مائی «عبله» له «جواء» ه و ئه هل و تائیغه ی ئیمه له و سئ

جینگایه یه. که بریتین له «حزن» و «صما» و «متلم».

حُیِّتَ مِنْ طَلَلٍ تَقَادَمَ عَهْدُهُ أَقْوَىٰ وَ أَفْقَرُ بَعْدَ أُمِّ الْهَيْثَمِ

«حییّت»: سه لامت لی بی.

«طلل»: مالی به‌رز جیی دانیشتنی خیزان.

«أقوی و أفقر»: یه‌عنی خالی بووه.

«ام الهیثم»: نازناوی «عه‌بله» یه.

ده‌لی: له‌نیو مه‌نزلاندا نه‌تو ئه‌ی مه‌نزل‌ی خوشه‌ویسته‌که‌م یاخوا هه‌ر ئاوه‌دان
بی و سه‌لامت لی بی. ئه‌و مه‌نزل‌ه‌ زو‌ر له‌میژه‌ چۆل بووه و که‌سی لی نازی و
له‌پاش «عه‌بله» که‌سی وه‌خۆ نه‌گرتوو.

حَلَّتْ بِأَرْضِ الزَّائِرِينَ فَأَصْبَحَتْ عَسِراً عَلَيَّ طِلَابُكَ ابْنَةُ مَخْرَمٍ

«زائر»: له «زئیر» ی به‌مه‌عنا نه‌ره‌ی شیره، به‌لام لی‌ره‌دا مه‌به‌ست پی
دوژمنی هه‌ره‌شه‌که‌ره.

«طلابك»: هه‌ولدانی تو. ئه‌و جومله‌ خیتابه‌ له‌ دوا جومله‌ی ئه‌وه‌ل که‌
خه‌به‌ردان بوو له‌غائب، ئه‌و جو‌ره‌ گو‌رانه‌ له‌ غه‌یبه‌ته‌وه‌ بو‌ خیتاب، یان به‌
پیچه‌وانه‌وه‌ پی‌ ده‌لین؛ ئیلتیفات و باسیکه‌ له‌ عیلمی به‌لاغه‌تداو له‌ قسه‌کردنی
عه‌ره‌بانیشدا وینه‌ی زو‌ره.

ده‌لی: له‌سه‌ر زه‌مین‌ی دوژمنانی ته‌ه‌دیدکه‌ر و نه‌عه‌رته‌ لی‌ده‌ر مه‌نزل‌ی گرتوو
و بو‌ من زو‌ر زه‌حمه‌ته‌ ئه‌ی کچی مه‌خره‌م پی‌م بو‌ لات.

عَلَّقْتُهَا عَرَضًا وَ أَقْتُلُ قَوْمَهَا زَعْمًا لَعَمْرُؤُاَيْكَ لَيْسَ بِمَزْعَمٍ

«علق»: به سيفه تى مه جهوول له بابى «تفعيل»، واته دلى بو وى ليذا و عاشقى بوو.

«عرض»: له نكاو به بى قه سد و عه مدى، به لكوو چاو پيكه وتنپكى له نكاو بوو.

«زعما»: مه فعولى موته قى «ازعم»ى موقه ددهره و به مه عنا ته ماعه. ده لى: عه لاقه مهنه د و عاشقى بووم له پرووى ته سادوف و له نكاوه وه له كا تپكدا كه خزم و تائيفه كه م ده كوشت. زور سه يره! له كا تى شهر له گهل قه ومه كه يدا ده مهه وى به ويسالى بگم. سوپند به گيانى بابت جيگاي ته ماع نييه، واته ته ماع و ثاره زوپكى بى جا و به تاله، چونكه به راستى شهر و كوشتار و عه داوه ت بهر گرپكى سه ختن له ويسال و نزيك بوون و ته نانه ت چاو پيكه وتنپش.

وَلَقَدْ نَزَلْتُ فَلَا تَظُنِّي غَيْرَهُ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ الْمُحَبِّ الْمُكْرَمِ

ده لى: ناچار چوويه دلمه وه و له لام زور خو شه ويست و موخته ره مى و گومان ت بو شتى تر نه چى.

كَيْفَ الْمَزَارُ وَقَدْ تَرَبَّعَ أَهْلُهَا بَعْنِيزَتَيْنِ وَأَهْلُنَا بِالْغَيْلِمِ

«مزار»: زياره ت و ديده نى.

«تربیع»: نیشته جی بوون له به هاردا له جیگایه ك.

«عُنَيْزَتَان»: به قسه ی قامووس ناوی جیگایه كه نه ك دوو جیگا، وهك زه وزه نی نووسیویه تی.

ده لئی: چۆن ده توانم چاوم پی بکه وی له کاتیکدا که قه ومه که ی له جیگایه ك ده یگوزه رینن و قه ومی من له جیگایه کی دیکه ن که نه و دوو جیگایه زۆر لیک دوورن.

إِنْ كُنْتَ أَزْمَعْتَ الْفِرَاقَ فَإِنَّمَا زُمْتَ رِكَابُكُمْ بِلَيْلٍ مُّظْلِمٍ

«إِنْ»: حه رفی شه رته، یان ته ئکیده و کورت کراوه ی «إِنْ» یه.

«ازماع»: بریاردانی یه کجاره کی له کاردا.

«زَمَ»: به سترابوو. زمان ئاوسار.

«رکاب»: وشته و له له فزی خۆی موپه دی نییه، به لام به قسه ی «فَرَاء»

جه معی «رکوب» ه وهك «قلاص» و «قلوص».

ده لئی: نه گهر برپاری یه کجاره کیت بۆ جودایی دابی ده مزانی، چونکه

وشته کانی تۆ له شه وی تاریکدا به سترابوونه وه، وه یا دیار بوو برپارت داوه.

مَا زَاعَنِي إِلَّا حَمُولَةٌ أَهْلِهَا وَشَطَّ الدِّيَارِ تَسْفُ حَبَّ الْخَمِخِمِ

«زَاعَنِي»: منی ترساند.

«حمولة»: وشته ك که بتوانی بار به ری.

«وسط»: به سکوونی سینه که هم‌میشه زه‌رفه و به فه‌ت‌حه‌ی سینه که ناوه بۆ مابه‌ینی دوولای شت.

«سفّ و استفاف»: ئه‌وه‌یه که گیای وشک بده‌ن به وشتر.

«خمخم»: گیایه که که وشتر ده‌یخواو ده‌نکه‌کانی ره‌شه و ئه‌گر مهر بیخوا شیریه کهم ده‌کا.

ده‌لّی: ئه‌منی نه‌ترساند وشتری باربه‌ری خانه‌واده‌که‌ی نه‌بی که له ناوه‌راستی مه‌نزه که یاندا گیای وشکیان ده‌خوارد و له‌بهر ئه‌وه‌ی که زانیم گیای ته‌ر له له‌وه‌رگا که دا ته‌واو بووه و به ناچاری ده‌گرینه‌وه بۆ ناو خیلّه که یان، یان بۆ جیگاهیه کی تر بۆ په‌یدا کردنی له‌وه‌ر بۆ وشتره‌کان ده‌چنه وئ.

فِيهَا اثْنَتَانِ وَ أَرْبَعُونَ حَلُوبَةً سُودًا كَخَافِيَةِ الْغُرَابِ الْأَسْحَمِ

زه‌میری «فیه‌ا» بۆ «حمولة» ی شیعریه پێشوو ده‌گرینه‌وه.

«حلوبه»: به قسه‌ی به‌سرییان جه‌معیه «حلوب» ه، وه‌کوو «قتوبه» و «قتوب» و «رکوبه» و «رکوب» و به مه‌عنا «محلوب» نییه، چونکه تی به تاخیره‌وه لکاوه، به‌لام هیندیک ده‌لّین دروسته.

«خافیه»: ون و مه‌به‌ست پێی په‌ره ون بووه‌کانی بالی قه‌له‌ره‌شه‌ن، له شهرحی زه‌وزه‌نیدا به «خوافی» مه‌عنا کراوه که بریتیه له چوار په‌ری مریشک وه له زۆربه‌ی زانایانه‌وه نه‌قل کراوه که په‌ری بالی مریشک شازده‌ن؛ چواریان «قوادم» و چواریان «خوافی» و چواریان «مناکب» و چواریان «اباهر» ن و هیندیک ده‌لّین په‌ره‌کانی بیستن. چواره‌کانی دی ناویان «گلّی» یه و له زۆربه‌ی کتیباندا لۆغه‌تی «خوافی» هاتوو به له‌فزی جه‌مع و نه‌یانگوتوو موفرده‌که‌ی «خافیه» یه.

«اسحم»: ره‌ش و وشتری ره‌شی نایاب و گرانبه‌ها و که‌م وینه‌یه.
 ده‌لی: له‌ناو وشتره باربه‌ره‌کانی یاردا، بیست و دوو وشتری ره‌ش وه‌ک په‌ری
 قه‌له‌ره‌شه‌ی ره‌ش هه‌ن، که‌ ئه‌وه ده‌وله‌مه‌ندی مالی خو‌شه‌ویسته‌که‌ی
 ده‌گه‌یینی.

إِذْ تَسْتَبِيكَ بِذِي غُرُوبٍ وَاضِحٍ عَذْبٍ مُّقْبَلُهُ لَذِيذِ الْمَطْعَمِ

«استبی»: دلی کرده‌ ئه‌سیری عیشقی خوی.
 «ذی»: سیفه‌ته‌ بۆ «ثغر» واته‌ ده‌دانی پی‌شه‌وه.
 «غروب»: جه‌معی «غرب»، واته‌ تیژی ددانی گه‌نجان.
 «واضح»: سپی، مه‌به‌ست له‌ «ذی غروب» ده‌دانی پی‌شه‌وه‌ن.
 «مقبل»: جیی‌ماچ.
 «مطعم»: مه‌زه.

ده‌لی: ترس و خه‌فه‌تم له‌ دووری یار ئه‌وکاته‌ بوو، ئه‌ی دل، که‌ توی کرده
 ئه‌سیری عیشقی خوی به‌و ده‌م و ددانه‌ تیژه‌ سپیانه‌ که‌ جیگای ماچی خو‌ش و
 مه‌زه‌ شیرین و له‌زه‌تبه‌خشی خوی.

وَكَانَ فَاةَ تَاجِرٍ بِقَسِيمَةٍ سَبَقَتْ عَوَارِضَهَا إِلَيْكَ مِنَ الْفَمِ

«فارة»: میسکی ناوکی ئاسک. «المنجد» ده‌لی: «فارة» به‌ هه‌مه‌زه‌ویه‌ و
 زه‌وزه‌نی ده‌لی: کورت‌کراوه‌ی «فائرة» به‌ وینه‌ی «رجال خال مال» که‌ «خائل و

مائل» بوون، یه‌عنی چاک ئاگاداری له مأل ده‌کا، به‌لام «قاموس» به «مهموزالعین» ی نووسیوه. ده‌لین: له عه‌رپه‌ییکیان پرسى: «أَتَهْمِزُ الْفَاةَ؟» واته: «فارة» به هه‌مزوه ده‌خوێنه‌وه؟ له‌وه‌لامدا گوتى: «الهِرَّةُ تَهْمِزُهَا» واته پشيله گازی لى ده‌گرى. چونکه «همز» به مه‌عنا گازگرتن هاتوه، وه «فارة» مشکه. «تاجر»: لیره‌دا مه‌به‌ست پى عه‌تتاره.

«قسیمه»: واته جوان له قسامه به مه‌عنا حوسن و پرووخوشى. «عوارض»: به‌وه ده‌دانانه ده‌لین که له‌ناو پانایى ده‌مدان، وه‌یا له کاتى پیکه‌نیندا وه‌ده‌ر ده‌که‌ون.

ده‌لى: نافه‌ی میسکى عه‌تتارى له‌گه‌ل بۆنى خووشى ژنیکی جوان له‌ناو ده‌میه‌وه له‌پیش ده‌دانه‌کانیه‌وه بۆت هاتوه، یه‌عنی له‌پیش ماچکردنى لیو و دم و ده‌دانى بۆنى عه‌ترى ده‌مى ته‌تۆ خووش به‌خت ده‌کا.

أَوْ رَوْضَةً أَنْفًا تَضْمَنَ نَبْتَهَا غَيْثٌ قَلِيلُ الدِّمَنِ لَيْسَ بِمَعْلَمٍ

«أنف»: گولزارى ده‌ست لى نه‌دراو.

«دمن»: زبل و په‌یین.

«معلم»: نیشانه‌دار و مه‌علوم.

ده‌لى: یان گولزارى ده‌ست لى نه‌دراو که بارانى بى‌زبل و په‌یین به‌سه‌ردا بارى بى و که‌س پى نه‌زانى، له‌به‌ر ته‌وه‌ی بارانه‌که پاک و خاوین بووه و زبل و په‌یین و تۆز و خوێ پتوه نه‌بووه بۆنى گولزاره‌که‌ی که‌م نه‌کردۆته‌وه و دووباره چونکه پیا‌ن نه‌زانیه‌وه حیوانات ده‌ستیان نه‌گه‌یه‌وتى و له‌سه‌وزى گه‌شى و بۆنخۆشیدا که‌مى نه‌کردوه.

جَادَتْ عَلَيْهِ كُلُّ بَكْرٍ حُرَّةٍ فَتَرَكْنِ كُلَّ قَرَارَةٍ كَالَّذَرَهُمْ

«جادت»: چاك بارى.

«بكر»: ليره دا مه به ست پيى يه كه م هه ورى به هاره كه بارانى زور پيوه بى و زور ببارى.

«حرة»: واته خاليس واته به بى باو و سه رما و ته پوتوز.
دووباره «حُرَّ»: به مه عنا ئه وهى ده خورئ، مه ملووكى «حُرَّ»: به ندهى ئازاد كراو. زه ميني «حُرَّ»: زه وى بى مالىات. «جامه حر»: كراسى بى عه ييب.
له رپوايه تيكدا هاتووه «كُلَّ عَيْنٍ ثَرَةٍ»: يه عنى چه ند رور له سه ريه ك بارين.
«ثرة»: پر ئاو.
«قرارة»: چال.

ده لئى: باغ و گولزارئك كه هه موو هه ورنك بارانئكى بى ته پوتوزى به سه ردا باراند بى و چال و گولواى تيدا پهيدا كرده بى و پرى كردبن له ئاو و به هوى خپرى و سپييون و بريقه داريانه وه وهك دره مى زئوى سبى بچن.

سَحًا وَ تَسْكَابًا فَكُلَّ عَشِيَّةٍ يَجْرِي عَلَيْهَا الْمَاءُ لَمْ يَتَصَرَّمْ

«سَحًا وَ تَسْكَابًا»: مه فعوولى موته قن بو «جادت» ى شيعرى پيشوو به مه عنا رزان.

«لم يتصرم»: نه براره.

ده لئى: باغ و گولزارئك كه بارانى زور و باشى به سه ردا بارى بى و هه موو ئيواره يه ك ئاوى له سه ريه كى به سه ردا جارى بى.

وَ خَلَا الذُّبَابُ بِهَا فَلَيْسَ بِبَارِحٍ غَرِدَا كَفِعْلِ الشَّارِبِ الْمُتَرَنِّمِ

«خلا»: واته ته‌نیا هه‌ر له‌وی بی.

«غرد»: به‌که‌سره‌ی غه‌ین و سکوونی پئی‌که، یان به‌فه‌تعه‌ی غه‌ین و
که‌سره‌ی پئی، یه‌عنی گۆرانی گوتن.
ده‌لی: می‌شوو له‌ ویدا وه‌مین و هه‌میشه‌ ویزه‌ویزی بی وه‌ک شه‌رابخۆر
له‌به‌ر خۆیه‌وه‌ ویزه‌ی بی و ورته‌ ورت بکا.

هَزَجًا يَحْكُ ذِرَاعَهُ بِذِرَاعِهِ قَدَحَ الْمِكْبِ عَلَى الزَّنَادِ الْأَجْذَمِ

«هزج»: بانگ‌که‌ر.

«قدح»: ناگر هه‌ل‌کردن به‌ئه‌ستێ و به‌رد.

«زناد»: دوو دارن لیکیان ده‌ده‌ن ناگریان پئی ده‌کرته‌وه‌.

«اجزم»: ده‌ست، یان قامکی پراو. به‌لام لی‌ره‌دا به‌مه‌عنا ده‌ست پراوه‌.
ده‌لی: به‌ ویزه‌ویزکردنه‌وه‌ بالان لیک ده‌دا وه‌ک ناگرکردنه‌وی ئینسانی بی قۆل
په‌نا بۆ ئه‌ستێ و به‌ردبه‌ری و خه‌ریکی ناگرکردنه‌وه‌ بی.

له‌پاش به‌دریژی باسی وه‌سف‌ی باغ و گۆلزار که‌ بۆنی خوشی ده‌می ئه‌و
ژنانه‌ی پئی شو به‌هاند بوو، دووباره‌ گه‌راوه‌ته‌وه‌ بۆ غه‌زله‌ و باسی یار و ده‌لی:

تُمْسِي وَ تُصْبِحُ فَوْقَ ظَهْرِ حَشِيَّةٍ وَ آيْتُ فَوْقَ سَرَاةٍ أَذْهَمَ مُلْجَمِ

«حشیه»: قه‌ره‌ویلّه‌ و دۆشه‌کی پڕ له‌ لۆکه‌، واته‌ نه‌رم و پراحت.

«سراة»: لای سه‌ره‌وه‌ی پشت.

«ادهم ملجم»: نه‌سپی ره‌شی له‌غاو به‌سه‌ره‌وه.

ده‌لئ: نه‌وژنه‌شه‌وو‌پوژ له‌سه‌ر جیگای نه‌رم و‌پراحت زیان ده‌باته‌سه‌رو
منیش به‌سواری پشتی نه‌سپی ره‌شی له‌غاو ده‌زاریدا شه‌وئ تا به‌یانی به‌و
حاله‌پوژ ده‌که‌مه‌وه.

واته‌نه‌و‌په‌حەت و‌خۆشگوزەران و‌منیش له‌په‌نج و‌عه‌زاب‌دام.

وَحْشِيَّتِي سَرَجٌ عَلَى عَبْلِ الشَّوْى نَهْدٍ مَرَاكِلُهُ نَيْبِلٍ الْمَحْزَمِ

«عبل»: نه‌ستوو‌ر و‌قه‌له‌و

«شوی»: که‌له‌که‌و‌ده‌ست و‌پئ.

«نهد»: به‌رز و‌بلند و‌شەریف.

«مراکل»: جه‌معى «مرکل»، یه‌عنئ نه‌و‌جیگایه‌که‌به‌ئاوزه‌نگ لئى ده‌درئ،

مه‌به‌ست ته‌نیشتی نه‌سپه.

«نېیل»: قه‌له‌و، به‌ئىستیعاره‌ش بو‌چا‌ک و‌شەریف به‌کار ده‌برئ.

«محزم»: جیگای ته‌نگه، واته‌که‌له‌که‌و‌به‌ر‌گه‌ده‌ی نه‌سپ.

ده‌لئ: په‌خت‌و‌خواب و‌دۆشه‌کئ منیش زینیکه‌له‌سه‌ر پشتی نه‌سپنکئ
نه‌ندام درشتی ده‌ست و‌پئ‌گه‌وره‌ی ته‌نیشته‌قه‌له‌وئ زگ مونا‌سیب. یه‌عنئ
ده‌ست و‌پئئ نه‌ستوو‌ر و‌ته‌نیشته‌قه‌له‌و له‌نه‌سپدا زو‌ر په‌سندن.

هَلْ تُنِلَغْنِي دَارَهَا شَدِيتَةٌ لُعِنَتْ بِمَحْرُومِ الشَّرَابِ مُصَرَّمٌ؟

«تبلىغ»: به فه تحى «لام الفعل» به هوى نوونى ته ئكیده وه.

«شدنية»: به قسهى زه وه نهى جىگایه كه، يان تائيفه يه كه كه نه وه
وشتريكيان نيسبه ت ده ده ن وه لای ئه وان. به لام قاموس ده لى: به وشتري
شورنىك له يه مه ن ده لىن.

«لَعْنَت»: واته نه فرينى لى كراوه.

«شراب»: مه به ست ليره دا پى شيره.

«مُصَرَّم»: واته قه تع بووه.

ده لى: ئايا وشتريكى شه ده نى كه بىزارى لى ده پراوه و دوعاى لى كراوه كه
شیری كه م تىدا بى، ئه من ده گه يىنیه لای خوشه ويسته كه م؟. واته وشتري گوان
وشكى نه زوك قه له و به توانا خوراگرتره له سه ر ناخوشى سه فەر.

خَطَّارَةٌ غِبَّ السَّرَى زِيَاةٌ تَطِئُ الْأَكَامَ بَوَّخْدٍ خَفٍّ مِشَمٍ

«خطارة»: كلك زور بليند ده كا.

«غِبَّ السَّرَى»: له دوا شه وپره وى.

«زيافة»: عيشوه و ناز.

«وطس»: شكان و کوتان.

«وخد»: توند پړوين.

«ميشم» له «وتم» و به مه عنا کوتان. يه عنى زور جىگای کوتاوه و پيدا پړويشتووه.

ده لى: له پاش شه وپره وى دووباره ئه وه نده به كه يف و به توانايه كه كلك به رز

ده كاته وه و به لار و له نجه و به ناز ده روا و به گورج پړويشتن و پى به عه رزىدادان

ئو ته پۆلكه و ده شت و سه حرايه ده كوتى.

فَكَانَ مَا أَقْصَى الْأَكَامَ عَشِيَّةً بِقَرِيبٍ بَيْنَ الْمُنْسِمِينَ مُصْلَمٍ

«قريب»: سيفه‌تی نه‌عامه‌یه، واته و شتر مورغ.

«منسم»: قه‌راغی سمی نه‌عامه و فیل و غه‌یری نه‌وانیش.

«مصلم»: له بن‌را گوی‌ی براره، جا له‌به‌ر نه‌وه‌ی که نه‌عامه گوی‌ی نییه وه‌ک گوی‌ی براب‌ی وایه.

ده‌لئ: ده‌لئ‌ی نه‌و گردانه ده‌کوتم و ده‌یان شکینم شه‌وانه و به نه‌عامه‌یه‌ک که مابه‌ینی دوو قه‌راغی سمانی لئ‌ک نزیکن و بی‌گویی‌ه. واته و شتره‌که‌ی له توند رویش‌تندا ده‌لئ‌ی نه‌عامه‌یه‌که وه‌ک نه‌و ده‌چی له سوورته و سيفه‌تدا.

تَأْوِي لَهُ قُلُوصُ النَّعَامِ كَمَا أَوَتْ حِزْقُ يَمَانِيَّةٍ لِأَعْجَمَ طِمْطِمٍ

«أوى يأوي» به «إلى» ده‌بیته موته‌عه‌دی و هیئانی لام ئیشاره‌یه به‌وه‌ی که «قلوص» ه‌کان ئی نه‌ون.

«قلص»: جه‌مع‌ی «قلوص» ه‌و یه‌عن‌ی و شتری می‌یی گه‌نج.

«حزق»: جه‌مع‌ی «حزقة» به مه‌عنا تاقم و جه‌ماعه‌تیک له‌هر شتی‌کدا.

«یمانیة»: و شتری یه‌مه‌نی.

«اعجم»: شوانی نافه‌سیحی حه‌به‌شی.

«طِمْطِمٍ»: قسه‌نه‌زان و زمان له‌نگ.

ده‌لئ: په‌نایان بۆ نه‌و نه‌عامه‌ نیره‌ هیئا، نه‌عامه‌ می‌ گه‌نجه‌کان، هه‌ر وه‌ک ده‌سته به‌ده‌سته و شتری یه‌مه‌نی که وه‌ک نه‌عامه‌ش ره‌شن ده‌چن بۆ لای شوانی ره‌شی حه‌به‌شی بی‌نه‌وا و زمان نه‌زان.

يَتَّبَعْنَ قُلَّةَ رَأْسِهِ وَكَأَنَّهُ
حَدَجُ عَلَى نَعْشٍ لَهُنَّ مُخَيَّمٌ

«حدج»: شتیکه وهك كه ژاوه ژنان تییدا داده‌نیشن.

«نعش»: واته «منعوش»، به‌و شته ده‌لین كه بلندیان كرد بئ.

«مخیم»: وهك خیتوه‌ت.

ده‌لئ: له‌دوا بلندی سه‌ری ئه‌و نه‌عامه‌ نیره‌وه ده‌رۆن و به‌چاو غافلئ ناکه‌ن و
لئی دوور ناکه‌ونه‌وه و ئه‌و نه‌عامه‌ نیره وهك ئه‌وشته وایه كه وهك كه ژاوه ده‌چی، كه
وهك خیتوه‌ت له جیگایه‌ك هه‌لدرا بئ.

صَلِّ يَعُودُ بِذِي الْعَشِيرَةِ بَيْضَهُ
كَالْعَبْدِ ذِي الْقَرْوِ الطَّوِيلِ الْأَصْلَمِ

«صل و اصعل»: سه‌ر چووكه‌له.

«يعود»: سه‌ره‌رستی ده‌كا.

«ذی العشیره»: جیگایه‌كه.

«فرو»: بالتۆ.

«اصلم»: بئ گوی.

ده‌لئ: نه‌عامه‌ییکی سه‌ر چووكه‌له‌ی «ذی‌العشیره» كه سه‌ره‌رستی
هه‌له‌یتانی هیلکه‌کانی ده‌كا، وهك غولامیکی كه عه‌بای پیسته‌مه‌ری خوریاوی
به‌رزی له‌به‌ر بئ ئه‌و نه‌عامه‌ له‌ په‌شی و بئ گویی و بال درئیدا وهك غولام و
عه‌بدیکی وا ده‌چی.

شَرِبْتُ بِمَاءِ الدَّحْرُضَيْنِ فَأَصْبَحْتُ زَوْراً تَنْفِرُ عَنْ حِيَاضِ الدَّيْلَمِ

بئی سهر «بماء»: له‌لای عوله‌مای به‌سری زائیده وه‌ك له‌و ثایه‌ته‌دا زائیده‌كه ده‌فه‌رموی. ﴿أَلَمْ يَعْلَمِ بِأَنَّ اللَّهَ يَرَى﴾، به‌لام له‌لای کوفیان به‌مه‌عنا «مین». «دحرضین»: ناوی دو‌ثاوه‌كه یه‌کیان «دَحْرَضُ» و‌ثه‌وی‌دیان «وسیع»، که شاعیر‌ثه‌و دوانه‌ی له‌بابی ته‌غلیب کردو‌ته‌ته‌سنیه. وه‌ك له‌قاموس‌دا‌گوتراوه. «زوراء»: مایل و‌خوار و‌نه‌فرت لی‌کراو. «دیلَم»: ناوی به‌شیک له‌گیلان که ملوکی ده‌یالیمه‌له‌وی پیدابوون و‌به‌مه‌عنا دو‌ژمنانیش هاتووه‌که لی‌ره‌دا‌ثه‌وه‌مه‌به‌سته. ده‌لئ: و‌شتره‌که‌م له‌و دوو‌ثاوه‌ی خواردو‌ته‌وه‌و بی‌مه‌یل و‌بی‌زاره‌له‌ثاوی‌حه‌وزی‌دو‌ژمنان.

وَكَأَنَّمَا تَنَائَى بِجَانِبِ دَفِّهَا آلَ وَخَشِيٍّ مِنْ هَزَجِ الْعَشِيِّ مُؤَوِّمٍ

«تنأى»: دور‌ده‌که‌و‌ته‌وه.

«دف»: ته‌نیشت.

«وحشی»: لای‌راست. بۆی بی‌ده‌لئین وه‌حشی، چونکه له‌لای‌راسته‌وه‌سوار‌نابن و‌دانا‌به‌زن.

«هزج»: سه‌دا، ده‌نگ و‌مه‌به‌ست میاوه‌میاوی‌پشیل‌یه‌له‌ئی‌واراندا و‌بۆیه‌ش ده‌لئ: له‌ئی‌واراندا، چونکه زۆریه‌ی‌هاواری‌حه‌یوانات له‌شه‌ودایه. «مؤوم»: سه‌رگه‌وره، یان‌ناشیرین.

ده‌لئی: ئه‌و وشتره له پڕۆشتندا ئه‌وه‌نده به‌که‌یفه خواره خوار به‌پڕنگادا ده‌پروا، ده‌لئی لای راستی خۆی له ترسی چنگورکی پشيله خوار ده‌کاته‌وه. واته له ترسی قامچی لێدان وه‌ك ترس له برینی جی چنگورکی پشيله لای خوار ده‌کاته‌وه.

هَرَّ جَنِيْبٍ كُلَّمَا عَطَفَتْ لَهُ غَضَبِي اتَّقَاهَا بِالْيَدَيْنِ وَ بِالْقَمِ

«هَرَّ»: به‌ده‌له له‌بری «هَزَج» له شیعری پێشه‌وه‌دا و یه‌عنی پشيله.

«جَنِيْبٍ»: ته‌نیشت.

«غَضَبِي»: حاڵه له زه‌میری «عَطَفَتْ» که‌ بۆ وشتره‌که ده‌گه‌رێته‌وه. یه‌عنی

تووڤه، وه زه‌میری «لَهُ» وه «اتَقَى» ده‌گه‌رێنه‌وه بۆ «هَرَّ».

ده‌لئی: پشيله‌یه‌که وه‌ك شتی زائید و پێویست به‌ دوا‌ی وشتره‌که‌دا

پاده‌کی‌ش‌ری، هه‌رکاتێ وشتره‌که به‌ تووڤه‌یه‌وه ئاو‌ری بداته‌وه سه‌ر، ئه‌و به‌ دوو

ده‌ست و ده‌می دی‌فاع له‌ خۆی ده‌کا، واته: به‌چنگ و ده‌دان وشتره‌که ده‌پرنی و

ناهی‌لی برین‌داری بکا.

أَبْقَى لَهَا طُولُ السَّفَارِ مُقَرَّمَدًا سَدًّا وَ مِثْلَ دَعَائِمِ الْمُتَحَيِّمِ

«سَفَارِ»: له‌و شیعره‌دا مه‌سده‌ره و به‌مه‌عنا سه‌فه‌رکردنه.

«مُقَرَّمَدًا»: واته ئاو‌قه‌دی پشته‌ی بلندی وشتر. وه به‌پ‌ی‌وایه‌تێك «م‌م‌ردد»ه،

یه‌عنی بلندی.

«سند»: بلندی.

«مثل»: سیفه‌تی چوار په‌لی وشته.

«دعائم المتخیم»: کۆله‌که‌کانی خیره‌ته‌که.

به‌قه‌سی رپۆسته‌می نه‌و شیعره‌ نه‌سمه‌عی نه‌بی‌که‌سی دیکه‌ پروایه‌تی نه‌کردوه و به‌قه‌سی نه‌بوو جه‌عفه‌ریش نه‌ویش رپوایه‌تی نه‌کردوه.

ده‌لی: به‌هۆی درێژی و زۆری سه‌فه‌روه‌ نه‌و وشته‌ کۆپانی پشتی بلند و ده‌ست و پی‌ قه‌وی و توند و بلند بوون.

بَرَكَتٌ عَلَى جَنْبِ الرِّدَاعِ كَأَنَّمَا بَرَكَتٌ عَلَى قَصَبٍ أَجَشٍّ مُهْذَمٍ

«رداع»: یه‌عنی ئاو و گۆل و ناوی ئاو‌ئکیشه.

«قصب»: قامیش.

«اجش»: واته‌ ده‌نگی لیره‌هات.

«مه‌ذم» و به‌ رپوایه‌تیک «مه‌ضم»: به‌مه‌عنا شکانه.

ده‌لی: له‌قه‌راخی ئاوی «رداع» نوست و نه‌ژنۆی له‌عه‌رزئ دان و وه‌ك بلیی له‌سه‌ر قامیشی وشکی شکاو نوستی و ابوو. یه‌عنی به‌هۆی ماندوبوونیه‌وه ده‌ستی کرد به‌نألین، ده‌تگوت ده‌نگی قامیشی وشکه‌ له‌کاتی شکاندنیدا، یان نه‌وگولانه‌ی له‌بنیدابون ورد بوون و ده‌نگیان لی ده‌هات.

وَكَأَنَّ رَبًّا أَوْ كُحَيْلًا مُّغْقَدًا حَشَّ الْوُقُودُ بِهِ جَوَانِبَ قُمْقُمٍ

«رُب»: ئاوی کولای میوه، ئاره‌قی نه‌و وشته‌ی شوبه‌اندوه به‌«رُب».

«کحیل»: «قطران» که ناوێکی چه‌وری په‌شی بریقه‌دار و زبر و بۆن تونده و له هیندیک دره‌خت وه‌ك سنه‌وبه‌ر و چه‌ند داری ده‌ی وه‌ده‌ستی دینن.

«معقد»: کولاو و خه‌ست.

«حش»: هه‌لکردن.

«قمقم»: مه‌نجه‌لی ئاو‌گه‌رم‌کردن.

ده‌لی: ئاره‌قی سه‌ر و گه‌ردنی ئه‌و وشتره‌ ده‌لیی «رُب»ه، یان قه‌ترانی کولاو و خه‌سته‌ که له مه‌نجه‌لیکدا کولایی و دلۆپ دلۆپ له مه‌نجه‌له‌ که بیته‌ خواری. واته‌: سه‌ر و گه‌ردنی وه‌ك مه‌نجه‌ل و ئاره‌قی په‌شی وه‌ك پ ب وه‌ یا قه‌ترانی کولیو ده‌تکیتته‌ خواری.

يَنْبَاعُ مِنْ ذِفْرِي غَضُوبٍ جَسْرَةٍ زِيَاةٍ مِثْلِ الْفَنِيْقِ الْمُكْدَمِ

«يَنْبَاع»: له ئه‌سلدا «ينبع» بووه، به‌لام له ئه‌سه‌ری درژه‌دان به‌ فه‌تحه‌ی «بئ» که له‌به‌ر خاتری وه‌زنی شيعر ئه‌لفيک په‌يدا بووه. وه‌ك «ثامین» که له ئه‌سلدا ئه‌مین بووه. له‌به‌ر ئه‌وه‌ی له‌سه‌ر وه‌زنی فاعیل له‌ زمانی عه‌ره‌بيدا نيه‌ که‌چی ئه‌و له‌فزه به‌ کوئ ده‌نگه‌وه‌ عه‌ره‌بييه‌ و ئه‌لفه‌که‌ی له‌ درژه‌پیدانی فه‌تحه‌ی هه‌مزه‌که‌وه‌ په‌يدا بووه. به‌ خيلاقی قسه‌ی جه‌ماعه‌تيک که ده‌لین «ئه‌مین» یه‌کیکه‌ له‌ ئه‌سمای حوسنای خوا، وه‌یان به‌ مه‌عنا قبول بکه‌یه. دووباره‌ به‌لای به‌عزێکانه‌وه‌ که‌ليمه‌یه‌کی ئه‌سلییه‌ و له‌ «بوع»ه و له‌ «نec» نيه‌ و موزاربعی بابی «انفعال»ه و به‌ مه‌عنا جار‌ببوونی ئاره‌قه‌، نه‌ك ته‌یکردنی مه‌سافه‌ت، وه‌ زه‌وزه‌نی گوتووه‌تی.

«ذفري»: ئیسکی دیاری پشت‌گوئی.

«جسرة»: وشتری قه‌وی و نه‌ندام درشت.

«زیافه»: به‌نازه‌وه‌ پ‌وین.

«فنیق»: وشتری نیر، «فه‌حل».

«مکدم»: گازی لی‌ گیراوه.

ده‌لی: ئاره‌ق له‌ ئیسکی بناگویی نه‌و وشتره‌ تووره‌یه‌ درشت نه‌ندامه‌ ده‌تکی
که به‌ له‌نجه و نازه‌وه‌ وه‌ك فه‌حلیك که گازی لی‌ گیرابی، له‌ توند پ‌وشتندا و له‌
لار و له‌نجه و به‌ناز پ‌وشتندا، وه‌ك فه‌حلیکی وا ده‌چی.

إِنْ تُغْدِفِي دُونِي الْقِنَاعَ فَإِنِّي طَبُّ بِأَخَذِ الْفَارِسِ الْمُسْتَلْتِمِ

«ال‌اغداف»: پ‌ووه‌ند داپ‌وشین.

«طب»: چاك و ماهیر.

«مستلم»: نه‌وه‌ی زری له‌ به‌ردا بی.

ده‌لی: نه‌ی مه‌عشروقه! نه‌گه‌ر پ‌ووی خۆت له‌به‌ر من داده‌پ‌وشی، نه‌وه‌ بزانه
که من له‌گرتن و نه‌سیرکردنی سوارانی زری‌پ‌وشدا مه‌ه‌اره‌تم ه‌یه‌، له‌ پ‌یاو‌نکی
نازا و شیر له‌عه‌رزئ‌ده‌ری وه‌ك من دووری و خۆشاردنه‌وه‌ هیچ مه‌عنایه‌کی نییه‌.
وه‌ یا پ‌ردا‌پ‌وشینی تو‌به‌رگری له‌ وه‌ده‌سته‌ینانی تو‌ناکا. ه‌ه‌ر وه‌ك زری
له‌به‌رکردنی سواران نایته‌ ه‌وی نه‌وه‌ی که نه‌بنه‌ نه‌سیری ژیر ده‌ستی من.

أَثْنِي عَلَيَّ بِمَا عَلِمْتَ فَإِنِّي سَمِعُ مُخَالَفَتِي إِذَا لَمْ أَظْلَمِ

«مخالفة»: «مفاعلة» له‌ خولق و خوویه.

ده‌لئ: هەر چۆنێك ده‌زانی و ده‌توانی باسی خووپه‌وشت و نه‌خلاقم بکه، له‌به‌ر نه‌وه‌ی که من تا زولم لئ نه‌کرئ و هه‌قم نه‌خورئ لی‌بوردوو و خو‌ش نه‌خلاقم.

فَإِذَا ظَلِمْتُ فَإِنَّ ظُلْمِي بَاسِلٌ مُرٌّ مَذَاقَتُهُ كَطَعْمِ الْعَلَقَمِ

«باسل»: سه‌خت و توند و تال.

«علقم»: کاله‌که‌ماره.

ده‌لئ: نه‌گه‌ر زولمێکم لئ بکرئ، نه‌وه‌ بزانه‌ که تۆله‌ و پاداشتی زولم له‌ من زۆر سه‌خت و توند و تال، وه‌ك کاله‌که‌ماره‌ وایه‌. واته‌: نه‌وه‌ی زولم له‌ من بکا خه‌راپی چاو به‌خۆی ده‌که‌وتته‌وه‌.

وَلَقَدْ شَرِبْتُ مِنَ الْمُدَامَةِ بَعْدَ مَا رَكَدَ الْهَوَاجِرُ بِالْمَشُوفِ الْمُعْلَمِ

«مدامة»: شه‌پاب.

«رکد»: ساکین و ئارام.

«هه‌واجر»: جه‌معێ «هاجرة»، یه‌عنی سه‌ختترین وه‌ختی گه‌رما.

«مشوف»: سیفه‌ته‌ بۆ دینار، یا بۆ پیاله‌.

ده‌لئ: له‌ دواشیدده‌تی گه‌رما و ئارامی و هیواشبوونه‌وه‌ی به‌ سکه‌ی نه‌خشاوێ جوانی ئالتون شه‌رابم کړیوه‌ و خواردۆمه‌ته‌وه‌.
عه‌ره‌بان عاده‌تیان وا بووه‌ فه‌خریان به‌ ئاره‌قخواردنه‌وه‌ و قوما‌ره‌وه‌ کردوو و به‌ نیشانه‌ی سه‌خواه‌تیان داناوه‌.

بِزُجَاجَةٍ صَفْرَاءَ ذَاتِ أَسْرَةٍ
قُرِنْتُ بِأَزْهَرِ فِي الشَّامِ مُقَدَّمِ

«زجاجة»: شووشه و جامی شه‌پاب.

«اسره»: جه‌معی «أسر» یا «سَرَر» یه‌عنی خه‌تی ده‌ست و ده‌م و چاو.

«ازهر»: سیفه‌تی مه‌سینه و ثافتاوه‌یه.

«مقدم»: به‌و پارچه ده‌لین که بو‌پاک‌کردنه‌وی ئه‌و شته‌ی که له‌ نیو

مه‌سینه که دایه به‌سهر زالکی مه‌سینه که‌ی داده‌ده‌ن.

ده‌لئ: له‌ جامی‌کی زهردی خه‌تدار له‌ مه‌سینی‌کی که وه‌سیله‌ی پالاوتنی

له‌سهره شه‌پاب پو‌ده‌که‌م و ده‌یخو‌مه‌وه.

فَإِذَا شَرِبْتُ فَإِنِّي مُسْتَهْلِكٌ
مَالِي، وَ عِزِّي وَافِرٌ لَمْ يُكَلِّمْ

«عرض»: ئابروو.

«وافر»: کامیل، پر به‌پر، ته‌واو.

«یکلم»: عه‌ی‌ب‌دار.

ده‌لئ: کاتی شه‌رابم خو‌ارده‌وه هه‌ر ماله‌که‌م خه‌رج ده‌که‌م، به‌لام ئابرووم ته‌واو

و بی‌عه‌یب و عاره. واته: له‌کاتی مه‌ستیدا خو‌وپه‌وشتی باش و مال خه‌رج‌کردن

نه‌بی شتی‌کی و له‌من پو‌ونادا که بی‌ته‌ه‌وی ئابروو‌چوون و به‌دناوی من.

وَ إِذَا صَحَوْتُ فَمَا أَقْصَرُ عَنْ نَدَى
وَ كَمَا عَلِمْتَ شَمَائِلِي وَ تَكْرُمِي

«صحوت»: بی‌مه‌وه سه‌رخۆ، هۆشیار بیمه‌وه.

«ندی»: به‌خشش.

«شه‌مائل»: خووخده، عاده‌ت.

«تکرم»: سه‌خاوه‌ت.

ده‌لئی: وه‌ختیک بی‌مه‌وه سه‌رخۆ ده‌ست له سه‌خاوه‌ت و به‌خشین هه‌لناگرم و ته‌بیعه‌ت و پیاوه‌تی من ئاوايه که ده‌زانی.

واته له کاتی مه‌ستی و بیداریدا سه‌خیم و ته‌نانه‌ت له کاتی مه‌ستی و بی‌هۆشیشدا به‌پیچه‌وانه‌ی عه‌قل مه‌تتیق په‌فتار ناکه‌م و هه‌رگیز شه‌رابخواردنه‌وه زāl نه‌بووه به‌سه‌ر عه‌قلمدا و نه‌بۆ ته‌ حاکم به‌سه‌رمدا.

وَ حَلِيلٍ غَانِيَةٍ تَرَكْتُ مُجَدَّلًا تَمْكُو فَرِيصَتَهُ كَشَذَقِ الْأَعْلَمِ

«حلیل و حلیله»: واته ژن و می‌رد. له «حلول» ی به‌مه‌عنا له‌یه‌ك مه‌نزۆ و به‌یه‌كه‌وه ده‌نوو. «حلیل» فیعلی به‌مه‌عنا فاعیله، وه‌ك «شرب» و «أكیل» و «ندیم». یان له «حل» ی به‌فه‌تحه‌ی «حی» که به‌مه‌عنا کردنه‌وه‌ی به‌ندی لیاسه. «غانیه»: ژنی به‌می‌رد، وه‌ به‌قه‌ولیک واته زۆر جوان و بی‌نیاز له ئارایشکردن. به‌قه‌ولیکی دی کچی شوو نه‌کردوو. عماره‌ی کوری عه‌قیل ده‌لئی: کچی جوان. «مجدل»: به‌عه‌رزیکدا که‌وتوو.

«تمکو»: ده‌نگ ده‌کا.

«فريصة»: گۆشتپاره‌ی به‌ینی شان و ته‌نیشت که له‌کاتی ترسدا ده‌له‌رزى. ده‌لئی: ئای که تا ئیستا می‌ردى خاوه‌ن ژنی جوان و بی‌نیاز له ئارایشتم له خویندا که‌ه‌زانده‌وه که‌گۆشتی به‌ینی شان و که‌له‌کانیان وه‌ك له‌جی لای

سه‌ره‌وه‌ی داقه‌لشاوی و شتر بووه. واته: جیی برینی نئزه که م نه‌وه‌نده گوشاد بووه. یان ده‌لئی: ده‌نگی هاتنه‌خواره‌وه‌ی خوئنی برینه‌کانیان وه‌ك ده‌نگی ده‌رچوونی هه‌ناسه له‌ لیو و ده‌می و شترنکی وا بووه.

سَبَقْتُ يَدَايَ لَهُ بِعَاجِلِ طَعْنَةٍ وَ رَشَاشٍ نَافِذَةٍ كَلَوْنِ الْعَنْدَمِ

زه‌میری «له» بۆ «حلیل» ده‌گه‌رئته‌وه. «نافذة»: سیفه‌ته بۆ «طعنة»، یه‌عنی برینی نه‌و نئزه‌لیدانه‌ی که له‌ که‌له‌ که‌ی دوزمن دراوه.

«عندم»: گیایه‌که‌که‌ ره‌نگی بی ده‌کرئ. که‌ به‌ کوردی پیی ده‌لین پۆنیاس. ده‌لئی: دوو ده‌ستی من پئشده‌ستیان کرد و زه‌ره‌تتیک‌ی نه‌وه‌نده به‌ په‌له‌م لیدا که‌ له‌ ده‌می برینه‌که‌ی خوئنی سووری وه‌ك ره‌نگی پۆنیاسی لی ده‌هاته خورای.

هَلَّا سَأَلْتَ الْخَيْلَ يَا ابْنَةَ مَالِكٍ إِنْ كُنْتَ جَاهِلَةً بِمَا لَمْ تَعْلَمِي

«هلا»: چه‌رپی ته‌ره‌غیبه و له‌ نه‌سلدا «هل لا» بووه، نه‌گه‌ر داخل‌ی سه‌ر فیعل‌ی مازی بی نه‌وه بۆ ئیفاده‌ی لۆمه‌کردنه له‌سه‌ر کرده‌وه، به‌لام نه‌گه‌ر چوو ه سه‌ر فیعل‌ی موزاریع، بۆ هه‌لنان له‌سه‌ر کرده‌وه‌یه.

ده‌لئی: نه‌ی کچی مالیک! نه‌گه‌ر ئاگات له‌ ئازایه‌تی و شوجاعه‌ت و جه‌نگاوه‌ری من نییه، نه‌ی بۆچی له‌ سواران و ئازایانت نه‌پرسیوه؟

إِذْ لَا أَزَالُ عَلَى رِحَالَةٍ سَابِحٌ نَهْدٌ، تَعَاوَرُهُ الْكُمَاةُ مُكَلَّمٌ

«رحالة»: به زینیک ده‌لین که داری تیدا به کار نه‌برایی.

«سایح»: نه‌سپی خو‌ش‌ره‌و.

«نهد»: نه‌ندام درشت.

«کماة»: جه‌معی «کمی»، یه‌عنی نازا، یان نه‌وکه‌سه‌ی نه‌سله‌حه‌ی شه‌ری له‌ خو‌ داوه.

ده‌لئ: که نه‌من هه‌میشه له‌سه‌ر زینی نه‌سپی تیژره‌و و نه‌ندام درشتم، که جه‌نگاوه‌ران هه‌رکه‌س به‌ نۆره‌ زه‌ربه‌تیان لی‌داوه و برینداری ده‌که‌ن.

طَوْرًا يُجَرِّدُ لِلطَّعَانِ وَ تَارَةً يَأْوِي إِلَى حَصِيدِ الْقِسِيِّ عَرْمَرَمَ

«طورا و تارة»: یه‌عنی که‌ره‌تیک و جارنک.

«حصد»: زاهیر وایه به‌ که‌سره‌ی «صاد»ه‌ که‌ بئ و سیفه‌ت بئ بۆ «قوم»ی مه‌حزووف، وه‌ك «عرمرم» که‌ «حصید» به‌ مه‌عنا سه‌خت و «عرمرم»: له‌شکه‌ری زۆره.

«قسی»: به‌ که‌سره‌ و بۆری «قاف»ه‌ که‌ جه‌معی «قوس» و به‌ مه‌عنا که‌وانه.
ده‌لئ: جاری وایه ده‌هیندریته‌ دهر بۆ شه‌رکردن به‌ نیژه و جاری واشه‌ ده‌گه‌ل ده‌سته‌ی له‌شکه‌رچیانی که‌وان سه‌خت ده‌که‌وئ.
واته‌ جاری وایه له‌ له‌شکه‌ری جیا ده‌که‌ومه‌وه‌ و به‌ ته‌نیا به‌نیژه شه‌ر ده‌که‌م و که‌ره‌تی واشه‌ ده‌گه‌ل له‌شکه‌ر ده‌که‌وم.

يُخْبِرُكَ مَنْ شَهِدَ الْوَقِيعَةَ أَتْنِي أَغْشَى الْوَعْيُ وَ أَعِفُّ عِنْدَ الْمَغْنَمِ

«یخبر»: له وه لامي «هلا» دا مه جزوومه.

«وقعه یا وقیعه»: یه عنی جه‌نگ.

ده‌لی: نه‌وانه له شه‌ردا حازر بوون پی‌ت ده‌لین، که من چۆن شه‌رده‌که‌م و له کاتی تالانیشدا چاوم له تالانه‌وه نییه، واته‌ نازاو په‌شیدم و چاوم له مالی دنیاوه نییه.

و مُدَجِّجٍ كَرِهَ الْكُفَاةُ نَزَالَهُ لَا مُمَعِنٍ هَرَبًا وَلَا مُسْتَسْلِمٍ

«مدجج»: واته‌ پرسیلاح.

«نزال»: واته‌ به‌یه‌که‌وه شه‌پرکردن، یان پیاده شه‌پرکردنی دوو‌که‌س به‌یه‌که‌وه.

«مُْمَعِنٌ»: به‌په‌له‌له‌ کاردا.

«مُسْتَسْلِمٍ»: واته‌ نه‌مان خواست و ته‌سلیم بوو.

ده‌لی: نه‌ی که‌پاله‌وانی غه‌رق له‌ نه‌سله‌حه‌دا که‌ نازایان له‌ شه‌پرکردن له‌گه‌لیدا ییزار بوون، نه‌له‌ راکردندا په‌له‌ی کردووه و نه‌ ته‌سلیم بووه و نه‌ نه‌مانی خواستووه.

جَادَتْ لَهُ كَفًى بِغَاجِلٍ طَعْنَةٍ بِمُتَّقِفٍ صَدَقَ الْكُعُوبِ مُقَوِّمٍ

نه‌و شیعره‌ جوابه‌ بو «رَبْ»ه‌ی موقه‌دده‌ر له‌ جومله‌ی «و مدجج».

«متقف»: له‌ عورفی شاعیراندا یه‌عنی نیزه.

«صدق»: به فه‌ت‌حه‌ی «صاد»ه که یه‌عنی نِیزه‌ی سفت و راست.

«کعوب»: جه‌معی «کعب». واته‌قه‌ف و گری‌ی قامیش و نِیزه.

ده‌لَی: به په‌له‌ ده‌ستی من پی‌ی به‌خشی برینِیکی گه‌وره به نِیزه‌یه‌کی راست که قه‌ف و گری‌کانی زور سفت و مه‌حکم بوون.

بِرَحِيْبَةِ الْفَرَّغَيْنِ يَهْدِي جَرْسُهَا بِاللَّيْلِ مُعْتَسَّ الذُّنَابِ الضَّرَمِ

«رحیبه»: واسیع.

«فرغ»: جۆگه‌له‌ ئاوێك ب‌جِته‌ ناو شیون‌که‌وه، یان زال‌کی دۆل‌چه.

«جرس»: ده‌نگ.

«معتس»: تال‌بی راو.

«ذناب»: جه‌معی «ذنب»، گورگ.

«ضرم»: جه‌معی «ضارم»، واته‌ برسی.

بی‌ی «برحیبه» په‌یوه‌ندی به «جادت»ی شیعی‌ی پِشه‌وه‌یه.

ده‌لَی: نِیزه‌یه‌کی وام لَیدا‌که‌ خو‌نِیکی زوری له‌ زال‌کی برینه‌که‌ی جاری بوو ده‌ت‌گوت زال‌کی دۆل‌چه‌یه، وه‌ ده‌نگی له‌ شه‌ودا‌گورگی برسی وادار ده‌کرد که بۆلای گوشتی کوژراوه‌کان به‌ غاردان ب‌چن.

فَشَكَّكْتُ بِالرَّمْحِ الْأَصَمِّ ثِيَابَهُ لَيْسَ الْكَرِيمُ عَلَى الْقَتْلِ بِمُحَرَّمٍ

«شککت»: کونم تئ‌کرد.

«الرمح»: ر‌م، نِیزه.

«أَصَم»: په‌ق.

«قنا»: پم، نيزه.

ده‌لئ: به نيزه ليدائتيكي سه‌خت زري و ليباسه‌كانم دراند و برينه‌كه‌ی له
گوشت تپه‌ري و گه‌يسته‌سهر ئيسقان، پياوی ئازاو په‌شيد حه‌رام و مانيع نيه
نيزه‌ی لئ بدرئ، واته ئينساني ئازا به زوري دوچارى كوشتن ده‌بئ و بريندار
ده‌بئ.

يان مه‌عنای وايه ده‌لئ: كه‌په‌م و به‌خشش و سه‌خواهت ئينسان له
سه‌رنويشتى دوور ناخاته‌وه.

فَتَرَكْتُهُ جَزَرَ السَّبَاعِ يَنْشُنُهُ يَقْضِمْنَ حُسْنَ بَنَانِهِ وَالْمِعْصَمِ

«جزر»: جه‌معى «جزرة»، به مه‌رئك ده‌لئ كه بو كوشتنه‌وه ئاماده‌كرابئ.

«نَوش»: به شتيكه‌وه مه‌شغوول بوون و مه‌به‌ست خواردنه.

«قضم»: خواردن و گاز ليگرتن به ده‌دانه‌كانى پيشه‌وه.

ده‌لئ: ئه‌وم كرده خوړاكى درندان كه به ده‌دانه‌كانيان خه‌ريكي خواردنى
قامك و جمگه جوانه‌كانى بوون.

وَمِشْكٌ سَابِغَةٌ هَتَكْتُ فُرُوجَهَا بِالسَّيْفِ عَنْ حَامِي الْحَقِيقَةِ مُعْلَمٍ

«مِشْك»: زري، وه به قه‌وليک پياوی پر چه‌ك.

«سابغة»: زري گوساد.

«هتك»: له‌تكردن.

«حقیقه»: له حه‌قه و به‌و شته ده‌لین که پارێزگاری له‌سه‌ر ئینسان واجب و لازم بێ.

«معلم»: به‌که‌سه‌ری لام به‌جه‌نگاوه‌رێك ده‌لین که به‌هۆی عه‌لامه‌تیکه‌وه‌ خۆی بنوێتی. وه‌ به‌فه‌تعه‌ی لاه‌که‌ش به‌مه‌عنا دیار و مه‌شه‌ه‌وره‌.
ده‌لێ: ئه‌ی که تا ئیستا چه‌ندین زرێی گوشادام له‌به‌ر پیاوی جه‌نگاوه‌ردا که خۆی بۆ پاسداری هه‌ریم و موقه‌دده‌سات و ئیفتیخارات ئاماده‌کردبوو له‌ت و په‌تم کردووه‌ که ئه‌و خۆی بۆ جه‌نگ به‌هۆی نیشانه‌یه‌که‌وه‌ ناساندبوو.

رَیذٌ یَدَاهُ بِالْقَدَاحِ إِذَا شَتَا هَتَاكَ غَايَاتِ التِّجَارِ مُلَوَّمٌ

«ریذ»: سه‌ریع.
«شتا»: داخلی زستان بوو.
«تجار»: جه‌معی «تاجر»، یه‌عنی شه‌پا‌بفرۆش.
ده‌لێ: زۆر به‌گورجی و به‌په‌له‌ له‌کاتی زستاندا تیری قوماری جێ به‌جێ کردووه‌ و ئه‌وه‌نده‌ی به‌یداغی مه‌یخانان دراندووه‌ که لۆمه‌ی کراوه‌.
ده‌لێ: ئه‌و جه‌نگاوه‌ره‌ی که کوشتومه‌خواه‌نی ئه‌و سیفه‌تانه‌بووه‌، که له‌کاتی فه‌راغه‌تدا قوما‌ربازێکی زۆر چالاک بووه‌ و ئه‌وه‌نده‌ی شه‌پا‌ب کړپوه‌ دوکانی شه‌پا‌بفرۆشی داخستووه‌ و له‌و‌پرووه‌وه‌ خه‌لک سه‌رزه‌نشتیان کردووه‌.

لَمَّا رَأَيْنِي قَدْ نَزَلْتُ أَرِيدُهُ أَبَدِي نَوَاجِذَهُ لِغَيْرِ تَبَسُّمٍ

«نواجذ»: جه‌معی «ناجذ» و به‌مه‌عنا چوار خلینه‌کانی ناخری ناو ده‌م.
 ده‌لی: کاتی چاوی پیکه‌وتم که له‌ئه‌سپه‌که‌م دابه‌زیم و نیازی کوشتنی ئه‌وم
 هه‌یه ده‌دانه‌کانی نیشاندا، نه‌ک له‌رووی پیکه‌نینه‌وه، به‌لکو له‌ترسان ده‌می
 کرابۆوه، یان له‌رووی توورپه‌یییه‌وه. واته‌ کاتی کوشتم زاری کرایه‌وه، کاتی
 ته‌ماشات ده‌کرد وه‌تده‌زانی پیده‌که‌نی.

عَهْدِي بِه مَدَّ النَّهَارِ كَأَنَّمَا خُصِبَ الْبَنَانُ وَرَأْسُهُ بِالْعِظِمِ

«مد النهار»: به‌درژایی رۆژ.
 «عظم»: شیرهی دره‌ختیک و گیایه‌که بو‌رپه‌نگکردن به‌کار ده‌بری و دووباره
 به‌سورمه‌ش ده‌لین.
 ده‌لی: له‌ته‌واوی رۆژدا ده‌مدی که سه‌رو قامکه‌کانی وه‌ک به‌گیا ره‌نگ
 ره‌نگ کرابن وا بوو. یه‌عنی لاشه‌ی خویناوی که خوینه‌که‌ی پیوه‌شک ببۆوه و
 له‌سه‌ر عه‌رز که‌وتبوو وات ده‌هاته‌ به‌ر چاوان.

فَطَعْنَتْهُ بِالرُّمَحِ ثُمَّ عَلَوْتُهُ بِمُهَنْدٍ صَافِي الْحَدِيدَةِ مِخْذَمٍ

«مخدم»: شمشیری برنده.
 «مه‌ند»: شمشیری هیندی.
 ده‌لی: به‌نیزه‌زه‌ربه‌تیکم لیدا و له‌پاشان به‌شیری تیژی هیندی که
 ئاسنه‌که‌ی ساف و بی‌گه‌ردبوو له‌سه‌ر سه‌ری راوه‌ستام و به‌زه‌خمی نیزه‌له
 ئه‌سپه‌که‌م به‌ردایه‌وه و له‌کاتی‌کدا که‌که‌وتبوو به‌شیر سه‌رم بری و نه‌جاتم دا.

بَطْلٍ كَانَ ثِيَابُهُ فِي سَرْحَةٍ يُحْذِي نِعَالَ السَّبْتِ لَيْسَ بَتَوَّامٍ

«بطل»: ئازا.

«سرحه»: دره‌ختى گه‌وره.

«يُحْذِي»: له «حذاء» به مه‌عنا که‌وشه.

«سبت»: به که‌سره‌ى سینه‌که، چه‌رمى ده‌باغ‌کراو.

ده‌لئى: پالەوانىك بوو ده‌تگوت لىباسه‌كانى له‌به‌ر دارىكى گه‌وره و قه‌ويدان و كه‌وشى چه‌رمى ده‌باغ‌کراوى ده‌پى كردبوو، دوو قلوو و جووتيله نه‌بوو تا بليين به‌و هۆيه‌وه زه‌عيف بووه. واته له شيدده‌ت و قوه‌وت و به‌رزى و بلنديدا وه‌ك دارىكى به‌رز و بلند ده‌چوو، چه‌رمى گايه‌كى ده‌ويست بۆ پىلاوه‌كانى و له‌به‌ر ئه‌وه‌ى كه به جووتيل له‌دايك نه‌ببوو، هه‌موو شيرى داىكى خواردبوو، درشت ئه‌ندام و قه‌وى هه‌يكه‌ل و گه‌وره‌بوو.

يَا شَاةَ مَا قَتَصَ لِمَنْ حَلَّتْ لَهُ حَرَمَتْ عَلَيَّ وَلَيْتَهَا لَمْ تَحْرَمِ

«شاة»: مه‌ره، به‌لام ليره‌دا برىتييه له‌ژن.

«ما»: زائیده.

«قنص»: به‌سكوونى «نون»، به مه‌عنا راوکردنه و به فه‌تحه‌ى واته‌پاوكراو. ده‌لئى: ئه‌ى ئه‌و مه‌ره‌ى راوکراوى كه‌سىكى كه بۆ وى حه‌لال و بۆ من حه‌رامى، خۆزگه بۆ منيش حه‌رام نه‌بوويتايه. يان مه‌عناى وايه، ده‌لئى: ئه‌ى ئه‌و قه‌ومه‌ى كه جوانى ئه‌و ژنه‌تان زۆر به‌لاوه عه‌جائيه‌كه بۆ عاشقى سووتاوى خۆى كافيه و به‌داخه‌وه بۆ من حه‌رامه، له‌به‌ر

ته وهی که باو کم ماره ی کردووه، یان له بهر ته وهی که له گه ل تائیفه که ی له دوژمنی و شهر دا به سهر ده به م.

فَبَعَثْتُ جَارِيَّتِي فَقُلْتُ لَهَا اِذْهَبِي فَتَجَسَّسِي اَخْبَارَهَا لِي وَاعْلَمِي

ده لی: قهره واشه که م نارد و پی م گوت: بچو یاس و خواستی ته وم بو بزانه و بو م بینه وه.

قَالَتْ رَأَيْتُ مِنَ الْأَعَادِي غِرَّةً وَ الشَّاةُ مُمَكِّنَةٌ لِمَنْ هُوَ مُرْتَمٍ

«غرة»: غه فله ت.
«مرتم»: ته سله که ی «مرتمی» یه ئیسمی فاعیلی بابی ئیفتعال و له «رمی» به مه عنا تیره ندازییه.

ده لی: که هاته وه گوتی: دوژمنان ئاگایان له خو یان نییه و ده توانی تیر باو ئژییه مه ره که و له بهر چاوی ره قبیان دوور بی و راوی بکهیت و بییه ی، یان چاوی بکهوتن و پیگه یشتنی ئاسانه.

وَ كَانَمَا التَّفَتَّ بِحَيْدٍ جَدَايَةٍ رَشًا مِنَ الْغَزْلَانِ حُرٌّ أَرْثَمٍ

«جید»: گه ردن.
«جدایه»: به فه تحه ی «جیم» و به که سره شی خو ئندراوه ته وه یه عنی ئاسک.

«رشاء»: بی‌چووہ ٹاسکیٔ کہ چند مانگ بووبی و خوی گرتبی.
«حُر»: خالیس.

«ارثم»: به‌ه‌یوانیٔک ده‌لین که لئوی لای سه‌ره‌وه و لووتی سپی بی.
ده‌لئ: که پرو و ورده‌گیرئ ده‌لئی به‌چکه ٹاسکی قه‌وی لمبوز سپیه که
به‌گه‌ردنه به‌رز و جوانه که‌یه‌وه ته‌ماشا ده‌ور و به‌ری خوی ده‌کا.

نُبْتُ عَمْرًا غَيْرَ شَاكِرٍ نِعْمَتِي وَ الْكُفْرُ مَخْبَثَةٌ لِنَفْسِ الْمُنْعِمِ

«نُبْتُ»: مازی مه‌جهوولی موته‌که‌لیمی وه‌حدده‌وه و له‌بابی «تفعیل»ه.
«نَبَأًا»: یه‌کیکه له‌و‌هوت فیعلانه‌ی خاوه‌نی سی مه‌فعوولن.
«تاء»: نائیب فاعیل و له‌ئه‌سلدا مه‌فعوولی یه‌که‌م بووه و «عمرو» مه‌فعوولی
دووهم و «غیر» مه‌فعوولی سییه‌م.
«عَمْرَ»: به‌فه‌ت‌حه‌ی «عین» و سکوونی «میم» له‌حاله‌تی په‌فعه و جه‌په‌ده‌دا
واویکی پیوه‌زیاد ده‌کرئ تا له‌گه‌ل عومه‌ر وه‌ک یه‌ک نه‌چن.
«مخْبَثَةٌ»: مه‌فسه‌ده.

ده‌لئ: خه‌به‌ریان پی داوم و ناگادار کراومه‌ته‌وه که عه‌مر سپاسی نیعمه‌ت و
چاکه‌ی من ناکا، که ئه‌و ناسپاسییه‌ش ده‌بیته‌هوی فساد بو‌خاوه‌ن نیعمه‌ت.

وَلَقَدْ حَفِظْتُ وَصَاةَ عَمِّي بِالضُّحَى إِذْ تَقْلِصُ الشَّفَتَانِ عَنْ وَضَحِ الْقَمِّ

«وصاة»: وه‌سیه‌ت.

«قلص»: هاتنه‌وه یه‌ک و کورت بوونه‌وه.

«وضح الفم»: ده‌دانه‌کان.

ده‌لئی: وه‌سیه‌ته‌که‌ی مامم فه‌رامۆش نه‌کردوه‌که له‌چیشته‌نگاواندا که لئیو له‌ده‌دان له‌ترسی جه‌نگ و کوش‌تار هاتنه‌وه‌یه‌ک و کورت بوونه‌وه و لیک دوورکه‌وتنه‌وه نه‌من فیداکاری و پایه‌داری بنوینم.

فِي حَوْمَةِ الْحَزْبِ الَّتِي لَا تَشْتَكِي غَمَرَاتِهَا الْأَبْطَالُ غَيْرَ تَغْمُغُمِ

«حومه»: له‌ناوه‌پراست و شیدده‌تی شه‌ردا.

«غمرات»: به‌و وه‌زع و ناره‌حه‌تییه ده‌لێن که له‌کاتی جه‌نگدا زāl ده‌بی به‌سه‌ر دāl و عه‌قلدا.

«تغمغم»: به‌و هه‌راو هوریا به‌ده‌لێن که له‌کاتی چه‌ربدا دی و لئیو حالئ نابی.

ده‌لئی: له‌گه‌رما و گه‌رمی شه‌ردا که پālه‌وانان به‌غه‌یره‌ز هات و هاواری بی‌مه‌عنای شه‌ر شکایه‌ت و ده‌ردی دل‌یکیان نییه.

إِذْ يَتَّقُونَ بِي الْأَسِنَّةَ لَمْ أَحِمَّ عَنْهَا وَلَكِنِّي تَضَائِقَ مُقَدِّمِي

«خیم»: ترس و له‌رز.

«مقدم»: جیگای په‌لامار.

ده‌لئی: له‌کاتی‌که‌دا که به‌هۆی منه‌وه خۆیان له‌نیزان ده‌پاریزن و نه‌من بکه‌نه سه‌په‌ری خۆیان نه‌ترساوم، به‌لام جیگای په‌لاماردانم ته‌نگ بوته‌وه و پڕیگای چوونه‌پیشه‌وه‌م نه‌ماوه تا زۆرت‌ر برۆم بو‌پیشه‌وه.

لَمَّا رَأَيْتُ الْقَوْمَ أَقْبَلَ جَمْعُهُمْ يَتَذَامُرُونَ كَرَزْتُ غَيْرَ مُذَمِّمٍ

«تذامر»: هه‌لنان بۆ شه‌ر.

«کرت»: هیت‌شم برد.

ده‌لی: کاتیک دیم دوژمنه‌کان پرویان کرده لای ئیمه و یه‌کتر هه‌لده‌نین بۆ به‌ربه‌ره‌کانی گه‌رامه‌وه و زۆر چاک شه‌رم کرد و نه‌بوومه جیگای لۆمه‌کردن.

يَذْعُونَ عَنَّتَرَ وَالرَّامَاحُ كَانَهَا أَشْطَانُ بِئْرِ فِي لَبَانِ الْأَذْهَمِ

«اشطان»: جه‌معی «شطن»، واته: گوریسی دۆلچه‌ی ئاوه‌لکیشان.

«أذهم»: نه‌سپی په‌ش.

ده‌لی: بانگیان ده‌کردم و نه‌و نێزانه‌ی که به‌سینگى نه‌سپه‌که‌مدا چوو‌بوونه خواره‌وه له‌دریژیدا ده‌تگوت گوریسی دۆلچه‌ی ئاوه‌لکیشان.

مَا زِلْتُ أَزْمِيهِمْ بِثُغْرَةِ نَخْرِهِ وَ لَبَانِهِ حَتَّى تَسْرِبَلَ بِالدِّمِ

«ثغرة»: چال و پانایی سینگ.

«تسربل» - کراس له‌به‌رکردن.

ده‌لی: به‌سینگى نه‌سپه‌که‌م به‌رگرم له‌دوژمنان ده‌کرد تا نه‌وه بوو نه‌سپه‌که‌م کراسی خوێناوی پۆشی و ته‌واوی به‌ده‌نی خوێناوی بوو.

فَأَزُورَ مِنْ وَقِعِ الْقَنَا بِلْبَانِهِ وَ شَكَى إِلَيَّ بِعَبْرَةٍ وَ تَحْمَحُمِ

«ازورار»: مه‌یل و خو‌بادان.

«تح‌مح‌م»: حیل‌ه‌ی نه‌سپ.

ده‌لئ: به‌هو‌ی لی‌دان‌ی نیزه‌وه‌ سین‌گی بادا و به‌فرمی‌سک و حیل‌ه‌کردنه‌وه‌ شکایه‌تی بو‌لای من هینا، واته‌له‌ نه‌سه‌ری شیدده‌تی لی‌دان‌ی نیزانه‌وه‌ فرمی‌سکی هه‌لوهراندن و حیل‌ه‌ی کرد تا به‌زه‌ییم پیدا بیته‌وه‌.

لَوْ كَانَ يَذْرَى مَا الْمُخَاوَرَةُ اشْتَكَى وَ لَكَانَ لَوْ عَلِمَ الْكَلَامَ مُكَلِّمِي

ده‌لئ: نه‌گه‌ر بی‌زانیایه‌ گفتوگو‌ بکا شکایه‌تی ده‌کرد و نه‌گه‌ر قسه‌شی بزانیایه‌ قسه‌ی له‌گه‌ل ده‌کردم. واته‌نه‌گه‌ر زمانی قسه‌ پی‌کردنی بوایه‌ باسی ئیش و نازاری برینه‌کانی خو‌ی ده‌کرد.

وَلَقَدْ شَفَى نَفْسِي وَ أَبْرَأَ سُقَمَهَا قِيلَ الْفَوَارِسُ وَ يَكَ عَنَتَرٌ أَقْدِمِ

«ویک»: تیکه‌ل‌کراو‌له‌ «وی» به‌مه‌عنا «ویل»، واته‌وای بو‌تو. کافه‌که‌ بو‌ خیتابه‌.

ده‌لئ: شیف‌ا و سه‌بووری و ده‌رمان‌ی ده‌ردی نه‌فسم قسه‌ی نه‌و چابوک‌ سوارانه‌ بوو‌که‌ ده‌یان‌گوت: وای بو‌تو‌نه‌ی عه‌تته‌ره‌ په‌لاماره‌ بده‌، واته‌ باوهر‌ پی‌کردن و هه‌لنانی پیاوان‌ی چه‌نگی بو‌من شیف‌ابه‌خشی هه‌موو‌سه‌ختی و ناره‌حه‌تی و ده‌ردیک‌ بوو‌.

وَ الْخَيْلُ تَقْتَحِمُ الْخَبَارَ عَوَابِسًا مِنْ بَيْنِ شَيْظَمَةٍ وَ أَجْرَدَ شَيْظَمٍ

«خبار»: عهرزی نه‌رم.

«شیظم»: بالآ به‌رز و قه‌د بلَند.

ده‌لی: ئه‌سپ و مایین سمیان به عهرزی نه‌رمدا ده‌چووه‌خواری و له‌به‌ر ماندوو‌بوونیان پروویان گرژ بوو، هه‌موو مایین و ئه‌سپیک‌ی بالآ بلَند و هه‌نگاو چوست و موو‌کورت بوون.

ذُلُّ رِكَابِي حَيْثُ شِئْتُ مُشَايِعِي لُبِّي، وَ أَحْفِزُهُ بِأَمْرِ مَبْرَمٍ

«ذُلل»: جه‌مع‌ی «ذلول» ه‌واته: وشتری رام‌کراو.

«رکاب»: وشتر.

«مشایع»: یار و یاوه‌ر.

ده‌لی: وشتره‌کانم راهاتوون بۆ هه‌ر جیگ‌ا، ئاره‌زوو بکه‌م دین و عه‌قلم هه‌میشه یار و یاوه‌رمه و به‌ره‌و پیشه‌وه‌ی ده‌به‌م و بۆ‌کاری دروست هه‌لی ده‌نیم.

إِنِّي عَدَانِي أَنْ أَزُورَكَ فَاعْلَمِي مَا قَدْ عَلِمْتِ وَ بَعْضُ مَا لَمْ تَعْلَمِي

«عدانی»: ئه‌منی مه‌شغوول‌کرد.

«ما»: له‌مه‌هه‌لدا مه‌رفووع و فاعیلی «عدانی»یه.

ده‌لی: منی له دیداری تۆ بێ‌به‌ش کرد ئه‌و شته‌ی که خووت ده‌یزانی و هیندیک‌یش له‌وه‌ی که تۆ نایزانی، له‌وه‌ ئاگادار به‌.

حَالَتْ رَمَاجُ ابْنِي بَغِيضٍ دُونَكُمْ وَ زَوَتْ جَوَانِي الْحَرْبِ مَنْ لَمْ يُجْرِمِ

«رماج»: به فه‌ت‌حه‌ی ر‌آه کینایه له نیتزه‌یه و له ته‌سل‌دا به مه‌عنا مابه‌ینی گری‌ی داری نیتزه‌یه.

«ابنی بغیض»: «عبس» و «ذبیان» و مه‌به‌ست جه‌نگی «داحس» و «غبرا» به که له به‌ینیاندا پرووی داوه.
«زوت»: ناچار کردن.

«جوانی»: جه‌معی «جانیه»، یه‌عنی جینایه‌ت‌کار.

«لم یجرم»: واته جورم و خه‌تایه کی نه‌کردوه.

ده‌لئ: شه‌ر و نیتزه وه‌شان‌دنی دوو تائیفه‌ی «عبس» و «ذبیان» بوو به مانیمی دیدار و گه‌یشتن به تو و جینایه‌ت‌کارانی جه‌نگ خه‌ل‌کی بی‌خه‌تا و خه‌تاباریان وادار به جه‌نگ کرد، چونکه ته‌وه‌ی که به‌شداری له شه‌ردا نه‌کا ده‌کوژری.

وَلَقَدْ خَشِيتُ بِأَنْ أَمُوتَ وَلَمْ تَدُرْ لِلْحَرْبِ دَائِرَةً عَلَى ابْنِي ضَمُضِمِ

«دائره»: حادیسه، به‌لام له کاره‌ساتی ناخوشیدا به‌کار براوه.

«ابنی ضمضم»: مه‌به‌ست پیی «حصین» و «هرم» دوو کوپه‌که‌ی «ضمضم» ن.
ده‌لئ: ده‌ترسم بمرم و ته‌و دوو کوپه‌ی «ضمضم» قه‌ت تووشی شه‌ر نه‌بن.

الشَّاتِمِي عَرَضِي وَلَمْ أَشْتِمُهُمَا وَالنَّادِرَيْنِ إِذَا لَمْ أَلْقَهُمَا دَمِي

«الشاتمی»: دوو جنیودهر.

«الناذرین»: دو نه‌زر که‌ر.

«دمی»: خوینتم، واته کوشتنم. وه له ته‌رکییدا مه‌فعوله بۆ «ناذری» و له ته‌قدیردا مه‌نسوویه.

ده‌لێ: ئەو که‌سه که جێنۆیان به‌من داوه و ئەمن جێنۆم پێ نه‌داون و تا کاتی له‌گه‌ڵیان پ‌رووبه‌پ‌روو نه‌بووم کوشتنی منیان له‌ سه‌رشانی خۆیان نه‌زر و واجب ده‌که‌ن، به‌لام له‌ به‌رامبه‌رمدا جوورئەت و جه‌ساره‌تی کاریکی وایان نییه.

وَلَقَدْ كَرَرْتُ الْمُهْرَ يَدْمِي نَحْرُهُ حَتَّى اتَّقَتْنِي الْخَيْلُ بِأَبْنِي خَذِيمٍ

«مه‌ر»: به‌ زه‌مه‌ی میم، جوانووی ئەسپ.

«خ‌ذیم»: به‌ که‌سه‌ی «خا» و سک‌وونی «زال» و فه‌ت‌حه‌ی یێ، به‌ مه‌ع‌نا تیژ و ب‌ر‌نده و ماهیر. وه‌ ناوی جێگایه‌ کیشه له «نه‌جد»، به‌لام وا دیاره مه‌ع‌نای ئە‌وه‌ڵ مه‌به‌ست بێ و مه‌به‌ست له‌ دوو ک‌وره‌کانی دوو ده‌می شمشیر بێ.

ده‌لێ: جوانو و ئە‌سپه‌ که‌م بۆ مه‌یدانی گێ‌ر‌پ‌رایه‌ وه له‌ کاتی‌ک‌دا خوێن له‌ سینگی ده‌هاته‌ خواری تا ئە‌و جێگایه‌ که‌ سواره‌کان، یان ئە‌سپه‌کان بب‌وونه‌ په‌نا‌گا بۆ من، ئە‌من به‌ واسیته‌ی دوو ده‌می شمشیری ب‌ر‌نده‌م دی‌فاع‌م له‌‌وان ده‌کرد.

إِنْ يَفْعَلَا فَلَقَدْ تَرَكْتُ أَبَاهُمَا جَزَرَ السَّبَاعِ وَكُلَّ نَسْرِ قَشْعَمٍ

«ق‌ش‌ع‌م»: پیر.

ده‌لێ: ئە‌گه‌ر ئە‌و کاره‌ ب‌که‌ن جێنۆم پێ نه‌ده‌ن، یان له‌ پاشه‌ مله‌ هه‌ره‌شه‌ی کوشتنم لێ ب‌که‌ن ناحه‌قیان نییه، چونکه‌ ئە‌من باوکی وانم کرد‌وته‌ خ‌و‌راکی د‌ر‌ندان و د‌ا‌لاشی پیر، که‌واته‌ جێن‌و‌دان و هه‌ره‌شه‌کرد‌یان ز‌و‌ر عه‌جایب نییه.

موعه لله قه ی حه و ته م

گۆینده ی ئه و قه سیده حارسی کورپی «ظلم» ی کورپی «حلزة» ی «یشکری» به کری بووه و یه کینکه له پیاوه گه وره کانی تائیفه ی به کری کورپی وائیل، که له ئاخری قه پرنی شه شه می زایینیدا کۆچی دواپی کردووه، ناوبانگی شاعیری له ئه سه ری دانانی ئه و «معلقه» دا ده رکردووه که له به حری خه فیدایه و هه شتا و دوو شیعره.

هۆی دانانی ئه و قه سیده مه وزووعی قه زاوه ت به جزووری عه مری کورپی هیند بوو، بۆ نه مانی دوو به ره کی له به ینی دوو تائیفه ی «به کرو ته غله ب» بوو. که شاعیر له دیفاع له قه ومه که ی خۆی و وه لامی قسه کان و داواکانی عه مری کورپی کولسوومدا دایناوه، دانانی ئه و «معلقه» بی بیرکردنه وه بووه و سنعه تی خۆتبه خۆیندنه وه و فنوونی جه نگی و هونه رنمایی و مه هاره تی تیدا به رچاو ده که وئ.

آذَنْتُنَا بَيْنِنَهَا أَسْمَاءُ رَبِّ ثَاوٍ يُمَلُّ مِنْهُ الثَّوَاءُ

«ایذان»: ئیعلام.

«اسماء»: ناوی مه‌عشورقه.

«بین»: فیراق و جودایی.

«ثواء»: نیشته‌جی.

ده‌ئی: ئه‌سماء منی ئاگادار کرد که برپاری داوه‌جیاوه‌بی، زۆر که‌سی
نیشته‌جی که نیشته‌جی بوونیان د‌لته‌نگی هی‌نهره، به‌لام «ئه‌سما» زۆر ده‌می‌که
نیشته‌جیی، که‌چی هه‌ر وه‌ك خۆی مه‌جبوب و خۆشه‌ویست و موخته‌په‌مه.

بَعْدَ عَهْدٍ لَنَا بِبُرْقَةٍ شَمًّا ء، فَأَذْنِي دِيَارَهَا الْخَلَصَاءُ

«عهد»: دیدار، مولا‌قات.

«برقة»: زه‌وی په‌ق.

«شما» و «خلصاء»: ناوی د‌وو جی‌گان.

ده‌ئی: عه‌زمی له‌سه‌ر جیابوونه‌وه و له‌پاش مولا‌قات و دیدار له‌بوورقه‌ی
«شما» و نزیکترین مه‌نزه‌که‌ی «خلصاء» بوو.

فَالْمُحَيَّاةُ فَالْصَّفَاحُ فَأَعْنَا قُ فِتَاقٍ، فَعَاذِبُ فَاَلْوَفَاءُ

ده‌ئی: ئه‌و چه‌ند جی‌گا ناوبراوه (شما، خ‌لصاء، محیاء، صفاح، فتاق، وفاء)

شوئنی چاو پیکه‌وتن و مولاقاتنی یار بوو، وه نزیکترین جیگای بووه. هه‌روه‌ها
ئه‌و چوار جیگایه‌ که له‌و شیعره‌ی دواوه‌دا ناویان ده‌بری.

فَرِيَاضُ الْقَطَا فَأَوْدِيَةُ الشَّرِّ يَبِ، فَالشُّعْبَتَانِ فَلَا بُلَاءَ
لَا أَرَى مَنْ عَاهَدْتُ فِيهَا فَأُبْكِي أَلْ يَوْمَ دَلَّهَا وَمَا يُحِيرُ الْبُكَاءُ

«ریاض القطا، أودية الشريب، شعبتان، أبلاء»: ناوی جیگان.

«دله»: بی‌عه‌قل.

«إحارة»: ره‌دکردنه‌وه و وه‌لامدانه‌وه.

ده‌لئ: ئیستا ناییم ئه‌و که سه‌ی که له‌و جیگایانه‌ چاویم پی‌ ده‌که‌وت، بۆیه‌ ئه‌و
رۆ وه‌ك دیوانان ده‌گرم، به‌لام داخواگریان که‌س ده‌گیرێته‌وه‌؟.

واته: هه‌رچه‌ند ده‌زانم که‌ گریان بی‌سووده، به‌لام گریان نه‌بی‌ چاره‌یه‌کی
دیکه‌م نییه‌.

وَعَيْنَيْكَ أَوْقَدْتُ هِنْدُ النَّا رَ أَخِيراً تُلَوِي بِهَا الْعُلَيَاءُ

«تلوی بها»: ئیشاره‌ به‌و ده‌کا.

«علیاء»: جیگای بل‌ند.

ده‌لئ: هیند له‌ پێش دوو چاوی تۆوه‌ له‌و ئاخ‌ریانه‌دا ئاگری کرده‌وه‌ و ئه‌و
جیگا بل‌نده‌ هیندی نشان ده‌دا و ئیشاره‌ی پی‌ ده‌کرد. واته‌ ئه‌تۆ به‌ ئاشکرا
هیندت دی.

فَتَنَوَزْتُ نَارَهَا مِنْ بَعِيدٍ بِخَزَازِي، هَيْهَاتَ مِنْكَ الصَّلَاءُ

«خزازی»: ناوی جیگایه‌که.

«هیهاات»: واته‌دوور.

«صلاه»: «مصدر» و به‌مه‌عنا سووتانه.

ده‌لئی: له‌دووروه‌پا چاوم‌که‌وت به‌ئاگری هیند له‌خه‌زاا و سووتان و گهرم بوونه‌وه له‌تۆ دوور بوو، واته‌به‌رگری له‌چوون بۆ لای هیند و ئیستیفاده‌لیکردنی مه‌وجوود بوو.

أَوْقَدْتُهَا بَيْنَ الْعَقِيقِ فَشَخَصَیْهِ نِ، بِعُودٍ كَمَا تَلُوحُ الضِّيَاءُ

«عقیق و شخیصین»: ناوی دوو جیگان.

«عود»: دار.

«کما تلوح»: ته‌عه‌للوقی به‌ستوه به‌«لاحت»ی موققه‌ده‌ره‌وه.

ده‌لئی: ئەو ئاگره‌ی له‌به‌ینی ئەو دوو جیگایه‌دا کردبۆوه به‌دار و وه‌ك تیشکی رۆژ ده‌دره‌وشایه‌وه.

غَيْرَ أَنِّي قَدْ أَشْتَعِينُ عَلَى الْهَمِّ مِ إِذَا خَفَّ بِالثَّوِيِّ النَّجَاءُ

«ثوی و ئاوی»: نیشته‌جی و «بئ» که‌ی بۆ ته‌عه‌یدی فیه‌له.

«نجاء»: توند‌پۆیین.

ده‌لئ: به‌لام ئه‌من ده‌ستم له‌ غه‌زهل و مه‌دح و باسی فه‌خرکردنی خوّم
 هه‌لگرتوه‌ له‌ ئه‌نجامی کار و برپاردانی خوّم له‌ کاتی‌کدا که په‌له‌کردن و
 توند‌پرو‌یشتن ئینسانی نیشته‌جی چوست و چالاک ده‌کا یارمه‌تی لی وهرده‌گرم.
 واته‌ له‌ کاتی سه‌ختی و ترس و غه‌م و خه‌فته‌ که خه‌لک به‌ په‌له‌ جی‌گای خو‌یان
 ته‌رک ده‌که‌ن و ده‌پو‌ن، ئه‌من له‌ وشریک‌ی وایارمه‌تی وهرده‌گرم که لی‌ره به‌ دواوه
 باسی ده‌که‌م.

بَرْفُوفٍ كَانَتْهَا هِقْلَةٌ أَمْ مُمْرِئَالٍ، دَوِيَّةٌ سَقْفَاءُ

«زفیف»: توند‌پرو‌یشتنی نه‌عامه‌ و به‌ ئه‌مانه‌ت، به‌ پرو‌یشتنی غه‌یری ویش
 ده‌لئین و «زفوف» سیغه‌ موباله‌غه‌یه‌تی.
 «هق‌لة»: نه‌عامه‌ی می.

«رئال»: جه‌معی «رئل»، یه‌عنی به‌چکه‌ی نه‌عامه‌.

«دویه»: نیسه‌بت دراوه‌ وه‌لای «دو» - به‌ ته‌شدیدی واو، به‌ مه‌عنا بیابانه‌.
 به‌لام زه‌وزه‌نی ده‌لئ: له‌ «دوی»یه‌، به‌لام «دوی» به‌ بی‌تا، له‌ قامووسدا نییه‌.
 «سق‌فاء»: در‌یژی دوو‌لا‌هاتوو.

ده‌لئ: ئه‌من له‌ کاتی ته‌نگانه‌دا په‌نا ده‌به‌مه‌ به‌ر وشریک‌ پرزگارم کا، که وه‌ک
 نه‌عامه‌یه‌کی به‌چکه‌دار که هه‌میشه‌ له‌ سه‌حرا و بیابانه‌ و قه‌دی در‌یژی
 دوو‌لا‌هاتۆته‌وه‌.

آنَسْتُ نَبَاةً وَأَفْرَعَهَا الْقُدُّ نَاصُ عَصْرًا وَقَدْ دَنَا الْإِمْسَاءُ

«آنست»: هه‌ستی کرد.

«نبأة»: ده‌نگی هی‌واش.

«قناص»: جه‌مع‌ی «قانس» یه‌عنی راوچی.

ده‌لێ: نه‌عامه‌یه‌ك كه هه‌ستی به ده‌نگی‌کی له‌سه‌رخۆ كردبێ و راوچیان ئه‌ویان ترساندبێ له‌كاتی عه‌سردا كه به‌ره‌و رۆژئاوا بوون ده‌چی و شه‌و دایبێ. نه‌عامه‌یه‌کی واكه زۆر به‌توندی بۆلای به‌چكه‌كانی ده‌چی. ده‌لێ: ئه‌و وشتره‌ی منیش وه‌ك ئه‌و توند‌رۆیه.

فَتَرَىٰ خَلْفَهَا مِنَ الرَّجْعِ وَالْوَقْعِ مَنِئِنَّا كَانَهُ إِهْبَاءٌ

«رجع و وقع»: وه‌حه‌ره‌كه خستن و ده‌ست لێدان و پێ له‌عه‌رزێدان.

«منين»: تۆز و خۆلی ورد و سووك.

«إهباء»: به‌فه‌ت‌حه‌ی هه‌مزه‌ جه‌مع‌ی «هباء» و به‌مه‌عنا ورده‌خاکی په‌ریوه‌له‌هه‌وادا و به‌كه‌سه‌ره‌ی هه‌مزه‌كه‌یه‌عنی هه‌لدانی تۆز و خۆل.

ده‌لێ: له‌پاش سه‌ریه‌وه‌ده‌بینی له‌هه‌ستان و ده‌ست و پێ له‌عه‌رزدانیدا تۆزێکی وردكه‌ده‌لێی می‌رووله‌ی وردیله‌ن له‌هه‌وادا. واته‌: به‌هۆی رۆیشتنی تۆزێکی ورد نه‌بێ هیچی دیکه‌نایینی.

وَ طِرَاقًا مِنْ خَلْفِهِنَّ طِرَاقٌ سَاقِطَاتُ أَلَوْتٍ بِهَا الصَّخْرَاءُ

«طراق»: پێستی نه‌عل و مه‌به‌ست جیی پێه.

«ألوی»: ئیشاره‌ی کرد، نه‌یهیشت و له‌به‌ینی برد.

ده لئ: به دوا ویدا جئ پی زه لام و شوئنی نه علی چه رم به دوایدا ده بینی
له سه ره ز دیارن که ده شت و سه حرا نشانیان ده دا و له زور جیگا جئ پیکان
کوئر بوونه وه.

أَتَلَّهَى بِهَا الْهُوَاجِرَ إِذْ كُذِّلُ ابْنِ هَمٍّ يَلِيَّةٌ عَمِيَاءُ

«ابن هم»: خاوهن غه م و کاری موهم.
«بلیة»: نه و شتره یه که له سه ر گوړی خاوه نه که ی ده به ستنه وه تا ده مری.
ده لئ: خو می پیوه مه شغوول ده که م له کاتی شید ده تی گه رمادا، له کاتی کدا
که نه وانه ی سه رگه می کارن، وه ک و شتری به ستره و ی سه ر گوړی خاوه نه که ی
سه رگه ردان بی. واته: له کاتی سه ختی و سه رگه ردانی خه لکدا نه من سواری نه و
و شتره ده بم و له که ره کانمدا سه رکه وتوو و خو شبه ختم.

وَأَتَانَا مِنَ الْحَوَادِثِ وَالْأَنْبَاءِ خَطْبٌ نُغْنِي بِهِ وَنُسَاءُ

«خطب»: کاری موهم و گه وره.
«غنی بالامر»: به سیغه ی مه جهوول و مه علوم یه غنی به وه وه خه ریک بووه
زوری مه به ست بوو، وه به هو ی نه وه وه تووشی زه حمه ت و نا ره حه تی بوو.
«نساء»: موزاریم ی مه جهوول بو موته که لیم ی له گه ل غه یره له «سوء» ی به
مه عنا غه مه.

ده لئ: به هو ی کاره سات و حاد یسه و هه والی ناخوش که هاتوونه پی شئ که
زورمان موبالات پی کردوون غه مبار بووین و بوونه هو ی ره نج و خه فه ت بو ئیمه.

إِنَّ إِخْوَانَنَا الْأَرْقَمَ يَغْلُو نَ عَلَيْنَا فِي قِيلِهِمْ إِخْفَاءُ

«ارقم»: تيره يهك بوون له خيلى ته غلب كه ژنيك چاوى باوكانى شه وانى شوبهاندووه به چاوى ماري رهش و سپى، يان پيسترين مار و به وناوه وه ناوبانگيان ده ركردبوو.

«غلو»: له شه ندازه به دهر.

«احفاء»: واته ئيسرار.

ده لى: شه و كاره ديشواره شه وه يه كه براده ره كانمان كه تيرىكى له خيلى شه رقم له سهر ئيمه زياده رو بيان كردووه له قسه كانياندا موباله غه زوره و ئيسرار ده كه ن.

يَخْلُطُونَ الْبُرَى مِثْلًا بِذِي الذِّئْبِ، وَلَا يَنْفَعُ الْخَلِيَّ الْخَلَاءُ

ده لى: خه تابار و بى خه تايان ليك هه لئاوئرن و بى خه تايى هيچ سوو ديكي بو بى خه تاكه نيه.

رَزَعُمُوا أَنْ كُلَّ مَنْ ضَرَبَ الْعِيَّ رَ مَوَالٍ لَنَا وَ أَنَا الْوَلَاءُ

«عير»: مه به ست بى «كليب وائل» ه. يان كه ره كيوى، يان بزمار، يان زبل و زال و ناوى كيونكيشه.

«موال»: به زه مهى ميم ئيسىمى فاعيل بابى «مفاعله» و به مه عنا يارمه تيدهر و دوسته و به فه تحه ي جه معى «مولى» يه و ليئره دا به مه عنا كوره مامه.
«الولاء»: موزافه كه ي حه زف كراوه و له شه سلدا «اصحاب الولاء» بووه.

ده‌لئ: قه‌بیله‌ی «أراقم» واده‌زانن که هه‌ر که‌سیک به‌کوشتنی «کلیب» رازی
بئ کوره‌ مامی ئیمه‌ بووه‌ و ئیمه‌ گه‌وره‌یانین و گوناحی ئه‌وان په‌یوه‌ندی به‌
ئیمه‌وه‌یه‌.

یان ده‌لئ: هه‌ر که‌سیک راوی که‌ره‌کیوی بکا، یان چادر هه‌لدا، یازیل و زال
له‌سه‌ر ئاو لایا، یان له‌وکیوه‌دا بژی له‌خزمان و په‌یوه‌ندی به‌ئیمه‌وه‌یه‌ و ئیمه‌
شه‌ریکی کاره‌ خه‌راپه‌کانیانین.

أَجْمَعُوا أَمْرَهُمْ عِشَاءً فَلَمَّا أَصْبَحُوا أَصْبَحَتْ لَهُمْ ضَوْضَاءُ

ده‌لئ: له‌شه‌ویدا هه‌موانیان بریاریاندا که شه‌رمان له‌گه‌لدا بکه‌ن و به‌یانئ
غه‌لبه‌ غه‌لب و هه‌راو هۆربایان لئ په‌یدا بوو.

مِنْ مُنَادٍ وَمِنْ مُجِيبٍ وَمِنْ تَضُّ هَالٍ خَيْلٍ خِلَالِ ذَاكَ رُغَاءُ

«تسهال»: حيله‌ی ولاغ.

«رغاء»: ده‌نگی و شتر.

ده‌لئ: یه‌کیک بانگی ده‌کرد و یه‌کی دی وه‌لامی ده‌دایه‌وه‌ و ئه‌سپان حيله‌
حیلیان بوو، له‌ناو ئه‌و بگه‌ره‌ و به‌رده‌ی ئه‌وانیشدا ده‌نگی و شتران به‌رز ببۆوه‌.

أَيُّهَا النَّاطِقُ الْمُرْقَشُ عَنَّا عِنْدَ عَمْرٍو وَ هَلْ لِذَاكَ بَقَاءُ

«ترقیش»: جوانکردن، به‌لام لیږه‌دا مه‌به‌ست له‌و که‌سه‌یه که‌ قسه‌ دینى و ده‌با.

ده‌لئى: نه‌ی نه‌و که‌سه‌ی که‌ به‌ درو قسه‌ی ئیمه‌ ده‌به‌ی بو لای عه‌مرى کورى هیند، ئایا نه‌و درو و گه‌زافه‌ گوته‌ تا سه‌ر ده‌وام ده‌که‌ن؟ نه‌خه‌یر قه‌ت ده‌وام ناکه‌ن، چونکه‌ نه‌تو ناتوانی پاشا به‌ درو یان فریو بده‌ی و عاقیبه‌ت دروژن پرسوا ده‌بئى.

لَا تَخْلُنَا عَلَى غَرَاتِكَ إِنَّا قَبْلُ مَا قَدْ وَشَىٰ بِنَا الْأَعْدَاءُ

«لا تخلصنا»: له «خال یخال»: یائییه و به‌مه‌عنا وازهن مه‌به‌ و مه‌فعولى دووه‌مى مه‌حزووفه.
«غراة»: بئى ده‌سته‌لات و زه‌عیف.

ده‌لئى: نه‌ی نه‌و که‌سه‌ی که‌ سه‌باره‌ت به‌ ئیمه‌ دوو زمانیت کردووه. واه‌مه‌زانه که‌ له‌ به‌رامبه‌ر به‌ تودا، یان که‌سیکی دیکه‌ بئى ده‌سته‌لات و زه‌عیف و زبوونین، له‌ پيش‌ توشدا ناحه‌زانى ئیمه‌ دوو زمانى و به‌دگوئییان سه‌باره‌ت به‌ ئیمه‌ زور کردووه، به‌لام هیچ‌ گورائیکى له‌ وه‌زعى ئیمه‌ له‌لای مه‌لیک پئى نه‌گوراهه.

فَبَقِينَا عَلَى الشَّاءَةِ تَمِي نَا حُصُونُ وَ عِزَّةُ قَعَسَاءُ

«ششاءة»: بوغز و کینه.
«نمى، تمى»: بلند ده‌کا.
«قعساء»: پایه‌دار.

ده لئی: هه رچه ند به عزه که سیلک رقیان له ئیمه یه و دوو زمانی و فیتنه بیان سه باره ت به ئیمه له لای مه لیک کردووه، به لام ئیمه هه ر وهك خو مان ماوینه وه و به کویرایی چاوی دوژمنان قه در و شه ر ه ف و حورمه تمان هه ر زیادی کردووه.

قَبْلَ مَا الْيَوْمَ بَيَّضَتْ بَعُيُونُ النَّاسِ فِيهَا تَغِيْظٌ وَ اِبَاءٌ

«ما»: وهك «بی» ی «بعیون» زائیده.

«تبیض»: یه عنی سپیکردن و بریتیه له کویرکردن.

«فیها»: هایه که بو «عزة» ی شیعر ی پیشه وه ده گه ر یته وه. نیسه تدان ی

«غیظ» و «اباء» وه لای «عزة» نیسه تیکی مه جازیه، چونکه له حه قیقه تدا مه نسوب به ئه شخاسه.

ده لئی: له پیش ئه و رۆژدا عیززه ت و گه وره یی و سه ربه رزی ئیمه مایه ی

توره بوونی خه لک و سه ربلندی ئیمه بووه چاوی دوژمنانی کویر کردووه.

فَكَانَ الْمُنُونُ تَرْدِي بِنَا أَرْعَنَ، جَوْنَا يَنْجَابُ عَنْهُ الْعَمَاءُ

«منون»: مه به ست زه مانه و رۆژگاره.

«تردی»: داوژری.

«ارعن»: کیوی بلند.

«جون»: لیڤه دا یه عنی ره ش.

«ینجاب»: له «جوب» ه و به مه عنا لاجوونه.

«عماء»: هه ور.

ده‌لئ: زه‌مانه‌ که ئی‌مه‌ی کردۆ‌ته‌ هه‌ده‌ف و وه‌به‌ر تیری به‌لاو مه‌سییه‌تی داوین، وه‌ك بلیی کیۆ‌ئکی بڵندی ره‌شی کردیته‌ نیشانه‌ که ئه‌وه‌نده به‌رز بی هه‌ور وه‌سه‌ری نه‌که‌وئ. کاره‌سات و به‌سه‌ره‌اتی زه‌مانه‌ش له‌ ئی‌مه‌ نزیک ده‌بنه‌وه، به‌لام سوارمان نابن.

مُكْفِهْرًا عَلَى الْخَوَادِثِ لَا تَرُ تُوهُ لِّلْأَهْرِ مُؤَيِّدٌ صَمَاءُ

«اکفه‌رار»: نه‌به‌ری عه‌بووسی و پرووترشی.

«رتو»: لی‌ره‌دا به‌ مه‌عنا شلکردن و داه‌یشتنه‌.

«مؤید»: له‌ «اید»ی به‌ مه‌عنا قووه‌ته‌ و مه‌به‌ست پرووداوی ناخۆش و خه‌ته‌رناکه‌.

«صماء»: سه‌خت.

ده‌لئ: کیۆ‌ئکی ئه‌وه‌نده بڵند له‌ گه‌ڵ پرووداوه‌کان پرووگرژ ده‌بی و کاره‌ساتی نه‌خۆشی پۆژگار سست و زه‌بوونی ناکا. ده‌لئ: ئی‌مه‌ له‌ قووه‌ت و پایه‌داریدا ئه‌و کیۆه‌ین.

إِرْمِي بِمِثْلِهِ جَالَتِ الْخَيْ لُ، فَتَأْنِي لِحَضَمِهَا الْأَجْلَاءُ

«ارمی»: نیسه‌به‌ته‌ وه‌لای «ارم»ی باپیری عادی و سیفه‌تی عه‌مره‌ له‌ شیعرى بیست و یه‌کدا.

ده‌لئ: له‌ ئه‌ولادی ئی‌ره‌می کوپی سامه‌ و هه‌سه‌ب و نه‌سه‌ب و شه‌ره‌فی قه‌دیمه‌، له‌ سایه‌ و سییه‌ری زاتیکى وادا ده‌بی سواران ده‌ست بکه‌ن به‌ ده‌ور لی‌دان و دوژمنان نه‌توانن ئه‌وان له‌سه‌ر جیگا و ری‌نگای خۆیان وه‌ده‌ر نین.

مَلِكٌ مُّقْسِطٌ وَ أَفْضَلُ مَنْ يَمُ شَيْ وَ مِنْ دُونِ مَا لَدَيْهِ الثَّنَاءُ

ده‌لئ: پاشایه‌کی زور عادل و باشرین که‌سیکه که له‌سهر زه‌وی به‌رینگادا ده‌پروا و هه‌رچه‌ند مه‌دح و سه‌نای بکه‌ی ناگاته‌ پله‌ و پایه‌ی به‌رزوی قه‌در و گه‌وره‌یی نه‌و.

أَيُّمَا خُطَّةٍ أَرَدْتُمْ فَأَدُّو هَا إِلَيْنَا تَمْشِي بِهَا الْأَمْلَاءُ

«خطه»: به‌زه‌مه‌ی خا، به‌کارئکی گه‌وره‌ ده‌لئین که‌ نیازی به‌ چاره‌کردن و رینگا په‌یدا کردنتک هه‌بئ بولئ ده‌ربازبوونی.
«املاء»: جه‌معی «ملاء»ه. واته‌ کۆمه‌لئک نه‌شراف.
ده‌لئ: هه‌رکارئکی موهمیم و موشکیل که‌ پیاوه‌ گه‌وره‌کان له‌ هات و چۆدابن و نه‌توانن رینگای ده‌ربازبوونی بۆ بدۆزنه‌وه‌ و نه‌یان توانی، نه‌وه‌ گه‌ر بته‌ه‌وی چاره‌ی بکه‌ی حه‌واله‌ی ره‌ئی و ته‌گیری ئیمه‌ی بکه‌.

إِنْ نَبَشْتُمْ مَا بَيْنَ مِلْحَةٍ فَالْصَّا قَبِ فِيهِ الْأَمْوَاتُ وَ الْأَحْيَاءُ

ده‌لئ: نه‌گه‌ر نه‌و قه‌برانه‌ی که‌ له‌ مابه‌ینی «ملحه» و «صاقب»دان هه‌لده‌نه‌وه‌ پرن له‌ مردوو و زیندوو، واته‌ له‌و شه‌پانه‌ی له‌ به‌ینی نه‌و دوو جیگایانه‌دا پروویانداوه‌ کوژراوانی به‌ بی‌خوئندانیان و تۆله‌ لیکردنه‌وه‌ی پاستی تئیدان و کوژراوه‌کانی ئیمه‌ش که‌ تۆله‌یان کراوه‌ته‌وه‌ که‌ وه‌ک زیندوو بن له‌ وئیدان.

أَوْ نَقَشْتُمْ فَالْتَقَشُ يَجْشَمُهُ النَّاسُ، وَ فِيهِ الْأَسْقَامُ وَالْأَبْرَاءُ

«نقش»: ته‌حقیق و لیکدانه‌وه.

«تکلف»: خوژه‌حمه‌تدان.

«اسقام و ابرام»: به‌که‌سره‌ی هه‌مزه‌ی ئه‌وو، مه‌سده‌رن و به‌فه‌ت‌حه‌ی جه‌مع‌ی «سقم» و «برء» و به‌مه‌عنا نه‌خو‌شی و چا‌کبو‌نه‌وه و بریتین له‌گوناحباری و بی‌گوناحی.

ده‌لی: ئه‌گه‌ر به‌وردی لیک‌ی بده‌یه‌وه و ته‌حقیقی بکه‌ی خه‌لک توانای قبول‌کردنی زه‌حمه‌تی لیکدانه‌وه‌یان هه‌یه، گوناحی گوناحاران و بی‌گوناحی بی‌خه‌تایان مه‌علووم و ئاشکرایه.

أَوْ سَكْتُمْ عَنَّا فَكُنَّا كَمَنْ أَعَى مَضَّ عَيْنًا فِي جَفَنِهَا الْأَقْدَاءُ

ده‌لی: وه‌ئ‌ه‌گه‌ر بی‌ده‌نگ بی و با‌سمان نه‌که‌ی، ئیمه‌وه‌ک ئه‌و که‌سه‌ده‌بین پو‌وش و په‌لا‌شی چوو‌یت‌ه‌ بژۆل‌کانه‌وه و چاو ده‌نووقین‌ی، واته‌رق له‌دلدا و بی‌ده‌نگ داده‌نیشین.

أَوْ مَنَعْتُمْ مَا تُسْأَلُونَ فَمَنْ حُدِّ دِثْتُمُوهُ لَهُ عَلَيْنَا الْعَلَاءُ

ده‌لی: وه‌ئ‌ه‌گه‌ر ئه‌و سو‌لج و سه‌فاو ئاشتییه‌ی ئیمه‌ده‌مانه‌ه‌وی ئه‌تۆ مه‌نع‌ی ده‌که‌ی، که‌واته‌ پیمان بلی ئه‌و که‌سانه‌کی‌ن که‌به‌تۆبان گوتوو‌ه که‌ئ‌ه‌وان له‌ئیمه‌نه‌جیتر و به‌شه‌ره‌فترن؟

ئه وه بزانه كه كه س پښى ناكه ويى له ئيمه به شه پره فتر بڼى و ئيمه ده توانين
موقابه له و شه رتان له گه ل بكه ين.

هَلْ عَلِمْتُمْ أَيَّامَ يُنْتَهَبُ النَّاسُ، غَوَاراً لِكُلِّ حَيٍّ عَوَاءٌ

«هل»: به مه عنا «قد».

«غوار»: تالان.

«حي» عه شيره ت.

«عواء»: لووره ی گورگ، به لام ليره دا بریتیه له هات و هاوار و دهنگ و
سه دایى وه ختی تالان.

ده لى: ئایا له بیرته نه و پوژارانیه ی كه خه لك تالان ده كراو هه ر خیل و
تائیغه یه ك داد و فه ریادی بوو؟ له و شه پرانه دا شو جاعه ت و ئازایه تی و
مه ردایه تی ئیمه ت چاك له بیره ؟

إِذْ رَفَعْنَا الْجِمَالَ مِنْ سَعَفِ الْبُحْدِ رَيْنِ سَيْراً حَتَّى نَهَاها الْحِسَاءُ

«سعف»: لقى دارخورما.

«سیراً»: مه فعوولى موته لى قى فیه لیكى مه حزووفه وهك «سیرنا»، واته پویشتن.

«حساء»: ناوی جیگایه كه.

ده لى: كاتى وشتره كانمان وادار به پویشتن كردن، له به حره ینه وه تا «حساء»
و به په له پویشتن و ده ستمان به تالانى خیله كان كرد تا چوینه «حساء» كه س
نه یوانى پيشمان پى بگرئ.

ثُمَّ مَلْنَا عَلَى تَمِيمٍ فَأَحْرَمَ نَا، وَفِينَا بَنَاتُ قَوْمٍ إِمَاءُ

«أَحْرَمْنَا»: داخلِ مانگه حه رامه کان بووین.

ده لئی: له پاشان پروومان کرده خیلّی ته میم و تالانمان کرد و مانگه حه رام کراوه کان به سه ردا هاتن و کچه نه سیرکراوه کانیاں بوون به که نیزه کی ټیمه. بؤ ناگاداری! نه و مانگانه ی که شهریان تیدا حه رام بوو بریتین له زولقه عده و زولحه جه و موچه پرهم و پره جه ب.

لَا يُقِيمُ الْعَزِيزُ بِالْبَلَدِ السَّهْ لِي، وَلَا يَنْفَعُ الذَّلِيلَ النَّجَاءُ

«نجاه»: واته توند پوښتن.

ده لئی: کات و وه زعیك بوو که خیلّی به ده سه لاتیش نه یانده توانی له ده شت و شوینه هه مواره کاند ا وه مینن، به لکوو په نایان ده بر بؤ بهر کیوه کان و پا کردنی بیاوی بی ده سه لات و زه عیف فائیده ی نه بوو، چونکه شهر و زهره ر هه موو که سی ده گرت هه.

لَيْسَ يُنْجِي الَّذِي يُوْائِلُ مِنَّا رَأْسُ طَوْدٍ وَ حَرَّةٌ رَجُلَاءُ

«یوائل»: را ده کا.

«طود»: کتو.

«حره»: به سه حرایه ک ده لئین که به ردی پره شی زور بی.

«رجلاء»: عه سته م.

ده‌لئ: په‌نابردنه‌ سهر کيئو و عهرزی به‌رداوی ره‌ش و شوئنی عاسته‌م، نه‌و که‌سانه‌ رزگار و نه‌جات ناده‌ن که‌ له‌ ده‌ست ئیمه‌ رابکه‌ن.

مَلِكٌ أَضْرَعَ الْبَرِيَّةَ لَا يُؤْ جَدُ فِيهَا لِمَا لَدَيْهِ كِفَاءُ

«اضرع»: پام و زه‌لیلکردن.

«کفاء»: مه‌سده‌ره و به‌ مه‌عنا ئیسمی فاعيله و به‌ مه‌عنا وه‌کوو وئنه‌.

ده‌لئ: پاشایه‌ که‌ هه‌موو خه‌لکی هیئاووته‌ ژیر فرمان و ده‌سه‌لاتی خو‌ی و له‌ناو هه‌موو خه‌لکدا هاوتا و وئنه‌ی نییه‌.

كَتْكَالِيفٍ قَوْمِنَا إِذْ غَزَا الْمُنْ ذِرُّ هَلْ نَحْنُ لِابْنِ هِنْدٍ رِعَاءُ

«تکالیف»: موته‌عه‌لیقه‌ به‌ جومله‌یه‌کی مه‌حزووف وه‌ک «هل قاسیتم من المشاق والشدائد؟» واته‌ ئایا ئیوه‌ ناخو‌شی و نا‌ره‌حه‌تیتان دیوه‌ وه‌ک قه‌ومه‌ که‌ی من؟

«رعاء»: به‌ که‌سره و زه‌مه‌ی را، جه‌معی «راعی» و به‌ مه‌عنا شوانه‌.

ده‌لئ: له‌ شه‌ره‌کانی «مونزیر» له‌گه‌ل دوژمنانیدا ئایا وه‌کوو قه‌ومی ئیمه‌ شه‌رتان کرد و له‌و ته‌کلیف و وه‌زیفانه‌ی که‌ ئیمه‌ خستبوومانه‌ سه‌رشانی خو‌مان ئیوه‌ به‌شداریتان تیدا کرد؟ یان ئیمه‌ شوانی کو‌ری هیندین وه‌ک ئیوه‌؟

مَا أَصَابُوا مِنْ تَغْلِيٍّ فَمَطَّلُوا لُ عَلَيْهِ إِذَا أُصِيبَ الْعَفَاءُ

«مطلول»: یه‌عنی خویننی به‌ه‌ده‌رچووه.

«عفاء»: توزیک که شوین ون ده‌کا.

ده‌لئی: ه‌هر که سیئک که له «ته‌غلییان» کوژرا خویننی به‌ه‌ده‌ر پرۆیشت و تۆله‌یان نه‌کرده‌وه وه‌ک بلیی خاک دایپۆشی و کۆن بوو، له‌به‌ین چوو.

إِذْ أَحَلَّ الْعُلَيَاءُ قُبَّةَ مَيْسُوْنَ، فَأَذْنَى دِيَارَهَا الْعَوْصَاءُ

«احل»: زه‌میری فاعیل له‌ودا بۆ مه‌لیک ده‌گه‌رپته‌وه.

«علیاء»: ئاسمان و تۆقه سه‌ری کیو و جیگای بلند.

«میسون»: ناوی ژنیکه

«عوصاء»: عه‌رزى سه‌خت.

ده‌لئی: کاتیک مه‌لیک خپوه‌تی «مه‌یسون» ی له جیگایه‌کی بلند ه‌ه‌لدا و نزیکترین مه‌نزه‌که‌ی عه‌رزیکى زۆر سه‌خت بوو.

فَتَأَوَّتْ لَهُ قَرَاظِبَةٌ مِنْ كُلِّ حَيٍّ كَانَتْهُمْ الْقَاءُ

«تأوت»: کۆبوونه‌وه.

«قراضبة»: جه‌معى «قرضاب» یا «قرضوب»، یه‌عنی دزی پیس.

«القاء»: جه‌معى «لقوة» واته‌ه‌لۆی مئ، یان سووک و سه‌ریع.

ده‌لئی: له‌ه‌ه‌موو تائیفه‌یه‌ک ئه‌و دزه‌پیسانه‌بۆی کۆبوونه‌وه ده‌تگوت ه‌ه‌لۆ و دالاشن له‌قوه‌ت و ئازایه‌تیدا.

فَهَذَا هُمْ بِالْأَسْوَدَيْنِ وَأَمْرُ اللَّهِ بَلِّغْ تَشْقَى بِهِ الْأَشْقِيَاءُ

«هداهم»: وه پيشيان كه وت، يان بۆ پيشه وه ی بردن.

«اسودان»: دوو رهش، يه عني خورما و ئاو.

«بلغ»: به فه تحه ی «با» كه و سكوونی لام يه عني ئه مری خوا ديته جي.

ده لئ: پاشا ئه و له شكه ره ی به زه خيره و خورما و ئاوه وه نارد ه مه يدانی جه ننگ و قه زاو قه ده ری خوا خه را پكاران تووشی به دب ه ختی ده كا.

إِذْ تَمَنَّوْنَهُمْ غُرُورًا فَسَاقَتْهُمُ إِلَيْكُمْ أُمْنِيَّةٌ أَشْرَاءُ

«امنية»: ئاره زوو.

«اشراء»: له سه ر وه زنی «فعلاء» له مه سده ری «اشر» ه و به مه عنا

غوروور ئاميز.

ده لئ: پرووی قسه ی له گه ل «به نی ته غلب» ه و ده لئ: ئیوه کاتی له پرووی

غورو و خود په سه ندی و غه فله ته وه ئاره زوو ی شه پرکردنتان بوو له گه لیان،

ئاره زوو ی غوروور ئامیزی ئیوه بوو ئه وانی هیئایه سه ر ئیوه.

لَمْ يَغْرُوكُمْ غُرُورًا وَلَكِنْ رَفَعَ الْآلُ شَخْصَهُمْ وَالضَّحَاءُ

«آل»: وهك سه راب وایه له ئه ووه لی پوژ و ئاخری پوژدا ده بیندری، واته

کاتیك زور گهرم بوو له ده شت و سه حرا شتیك ده بینی وهك ئاو ده چی.

«ضحاء»: کاتی به رزبوونه وه ی پوژ.

ده لئى: خو ئيوه يان فريو نه دا و بئى خه بهر نه هاتن، به لكوو به ئاشكرا و له پيش چاوى خو تان پرويان تئى كردن، ده تگوت سه راب هه يكه لى ئه وانى بلند كردوو و به ئيوه ي نيشان داوه و له وه ختى ئيوه پو و له ناو ئه مواجى سه رابدا ئه و له شكه ره تان ده دى.

أَيُّهَا النَّاطِقُ الْمُبَلِّغُ عَنَّا عِنْدَ عَمْرٍو وَ هَلْ لِدَاكَ انْتِهَاءُ

ده لئى: ئه ي قسه كه رى خه بهر ده را! له لای عه مری كورى هيند به رعه له يى ئيمه، ئايا ده ست له و درو و بوختانانه هه لئاگرى؟

مَنْ لَنَا عِنْدَهُ مِنَ الْخَيْرِ آيَا تْ ثَلَاثُ فِي كُلِّهِنَّ الْقَضَاءُ

ده لئى: له لای كه سيك كه بو ئيمه له لای ئه و سئى ده ليل و عه لامه ت و به لگه هه ن له سه ر وه فادارى و جه نگاوه رى ئيمه كه له هه مووى ئه وانه دا داوه رى و قه زاوه تى خه لك به قازانجى ئيمه يه.

آيَةُ شَارِقُ الشَّقِيقَةِ إِذْ جَا عَتْ مَعَدُّ لِكُلِّ حَيٍّ لَوَاءُ

«شارق»: پوژ له وه ختى هه لاتندا.

«شقيقة»: يه عنى عه رزى يكى سه خت له به ينى دوو باسكى خو لدا.

ده لئى: يه كيان ئه و شه ره بوو كه له كاتى پوژ هه لاتندا له سه ر ئه و عه رزه ي كه خيلى مه عدى هاتن و هه ر تيره يه ك ئالای خو ي پئى بوو.

حَوْلَ قَيْسٍ مُسْتَلْثِمٍ بِكَبْشٍ قَرَضِيٍّ كَأَنَّهُ عِبْلَاءُ

قه یسی کوری مه عدی که ربه یه کیک بوو له ملوکی حومه یه ره کان.
«مستلثم»: زړپېژش.

«قرظ»: که لای داریکه بۆ ده باغ به کار ده بری و بیلا دی قهره زی ولاتی یه مه نه.
«کبش»: به رانه و لیره دا مه به ست پیی گه و ره و په ئیسی قه و مه.
«قرظی»: یه عنی یه مه نی.

«عبلأ»: به قسه ی زه وزه نی ته پۆلکه یه کی سپی و به نووسینی قامووسیش
به رده، یان به ردی سپیه.

ده لئ: خیله کانی مه عد زریان پۆشی بوو، ده و ره ی په ئیسی یه مه نیان گرتبوو
که وهك به ردیکی سه خت و ابوو، ئیمه شه پرمان له گه ل کردن و شه پری وانمان له
عه مری کوری هیند دوور خسته وه.

وَصَتِيتٍ مِنَ الْعَوَاتِكِ لَا تَنْهَاهُ إِلَّا مُنِيضَةٌ رَعْلَاءُ

«صتیت»: جه ماعه ت.

«عواتك»: ژنانی جوانی ئازاد و مه به ست نه ولادی وانن.

«مبیضة»: سپی، سیفه ته بۆ ده سته ییکی حه زف کراو. یه عنی ده سته یه ك له
سواران، یان فیر قه یه ك له لشکهریان و به قسه ی هیند یکان سیفه تی شمشیره.
«رعلأ»: تولانی.

«صتیت»: عه تفه بۆ سه ر «آیه» له شیعر ی چل و نژدا و ده لیلی دووه مه و
ده بۆ مه رفووع بوایه و زاهیره ن ده لیلی مه جرور بوونی «رَبُّ» ی ته قدیرییه.

ده‌لئى: ده‌ليل و نيشانه‌ى دووهم ئه‌وه‌يه، ئه‌ى كه تا ئىستا زۆر له جه‌ماعه‌تى كوپانى ژنانى ئازاد و جوان كه نابيته مانيعيان و پيشيان پى بگري مه‌گه‌ر ده‌سته‌يه‌ك له لشكريانى سپى به واسيته‌ى زرى له‌به‌ركردنيان و كلاو خودى سه‌ريان كه بلند و گه‌وره‌يه، يان به واسيته‌ى شمشيرى سپى دريژه‌وه، ئيمه له به‌رامبه‌ر حه‌مله‌ى ئه‌وانه‌وه موقاوهمه‌تمان كرد و نه‌مانه‌يشت تالان و برۆ بكه‌ن.

فَرَدَدْنَاهُمْ بِطَعْنٍ كَمَا يَخْرُجُ مِنْ خَرْبَةِ الْمَزَادِ الْمَاءُ

«كما يخرج»: په‌يوه‌ندى به «خَرْج»ى موقه‌ده‌ره‌وه‌يه. يه‌عنى رۆيسى، وه‌ك رۆيشتنى ئاو.
«خربة»: كون.

«مزد»: مه‌شكه‌ى ئاو، يه‌عنى ده‌مى مه‌شكه.

ده‌لئى: ئه‌وانمان گي‌رانه‌وه به زه‌ربى نيزان كه خوين له برينى ئه‌و نيزانه جارى ده‌بوو وه‌ك جاريبوونى ئاو له زالكى مه‌شكه‌ى ئاو.

وَحَمَلْنَاهُمْ عَلَى حَزْمٍ ثَهْلًا نَ، شِلَالًا وَدُمِّي الْأُنْثَاءِ

«حزم»: عه‌رزى سه‌خت و بلند.

«تهلان»: ناوى كيويكه.

«شلال»: خه‌لكى په‌رت و بلاو

«انساء»: جه‌معى «نسا» كه په‌گيكه له ناو راندا پى ده‌لين: «عِرْقُ النَّسَاءِ».

ده‌لئ: ئيمه تينمان بۆ هينان و وادارمان کردن که را بکه‌ن بۆ سه‌ر عه‌رزی
سه‌خت و بَلندی کيو «ئهلان» و له‌ حالیکدا که په‌ریشان بوون په‌گی پان و پييان
خویناوی بوو بوو.

وَجَبَّهْنَاهُمْ بِطَعْنٍ كَمَا تُنْ هَزُ فِي جَمَّةِ الطَّوِيِّ الدَّلَاءُ

«جبه»: به‌ شیدده‌تی به‌ په‌رچه‌دانه‌وه و مه‌نعکردن.

«نه‌ز»: ته‌کاندان.

«جمه»: ئاوی زۆر کۆبۆوه.

«طوی»: چالاوی سه‌نگ چین، واته‌ به‌ به‌رد ده‌وره‌ی هه‌لچندرا بۆ.

«دلآه»: جه‌معی «دلو»، واته‌ دۆلچه‌.

ده‌لئ: زۆر به‌توندی به‌ر په‌رچمان دانه‌وه و مه‌نعمان کرد به‌ لی‌دانی ئه‌و
نیزانه‌ی که له‌ به‌ده‌نیاندا وه‌ك دۆلچه‌ بخه‌يته‌ ناو ئاوێکی زۆری بی‌راوێکه‌وه
وه‌حه‌ره‌که‌ که‌وتبوو.

وَفَعَلْنَا بِهِمْ كَمَا عَلِمَ اللَّهُ، وَ مَا إِنْ لِلْخَائِنِينَ دِمَاءُ

«ما‌إن»: «إن» زیاده‌یه.

«خائن»: ئه‌حمه‌ق و به‌هیلآک چوو که لی‌ره‌دا دووه‌مه‌که‌یان مراده‌.

ده‌لئ: کارێکمان له‌گه‌ل کردن مه‌گه‌ر هه‌ر خوا بزانی و ئه‌وانه‌ی که به‌ هیلآک
چوون خوینیان نییه‌، واته‌ که‌س خه‌ریکی تۆله‌کردنه‌وه‌یان و خوین وه‌رگرتنیان
نییه‌.

تُمَّ حُجْرًا أَغْنَى ابْنُ أُمِّ قَطَامٍ وَلَهُ فَارِسِيَّةٌ خَضْرَاءُ

«فارسیه»: لشکرچی فارسی، یان زرّی فارسی.

«خضراء»: سه‌وز به واسیته‌ی ژه‌نگ لیدانی نه‌سله‌حه‌که‌یان. زاهیر وایه‌که‌
 نه‌وه‌ سییه‌مین ده‌لیل بی، به‌لام زه‌وزه‌نی مه‌عنای شیعیری «۶۱» به‌ده‌لیل
 سییه‌م ده‌زانی وه‌ك لیّره‌ به‌دواوه‌دی.

ده‌لّی: سییه‌م نه‌ویه‌که‌ حوجری کوپری «أم قطام» شهری ده‌ست بی‌کرد و
 تیمه‌ به‌ره‌نگاریمان‌کرد، له‌کاتیکدا‌که‌ سپای ئیرانی، یان زرّی دروست‌کراوی
 ئیرانی هه‌بوو، کلاوه‌ خودیه‌که‌ی حوجری ژه‌نگی لیدا‌بوو زه‌رد هه‌لگه‌را‌بوو،
 له‌وانه‌شه‌ «خضراء»: مه‌به‌ست بی‌زۆریه‌ی قه‌ومه‌که‌ بی.

أَسَدٌ فِي اللَّقَاءِ، وَزُدُّ هَمُوسٌ وَ رَبِيعٌ إِنْ شَمَرَتْ غَبْرَاءُ

«ورد»: ره‌نگ سوور.

«هموس»: له‌هه‌مسه‌ و به‌مه‌عنا خشپه‌ی پییه‌.

«ربیع»: بارانی به‌هاره‌.

«شمر»: حازر و ئاماده‌. یان مه‌عنا سه‌خته‌.

«غبراء»: سیفه‌تی سالّه‌ و به‌مه‌عنا وشکسالی و گرانییه‌.

ده‌لّی: نه‌و حوجره‌ له‌ شه‌ردا وه‌ك شیریکی ره‌نگ سووره‌ و خشپه‌ی پیانی
 وه‌ك ده‌نگی پیی شیر وایه‌ و له‌ سالی بی‌بارانی و گرانیدا نه‌وه‌نده‌ سه‌خییه‌ وه‌ك
 بارانی به‌هار وایه‌.

یه‌عن‌ی له‌ شه‌ر‌دا وه‌ك شی‌ری ئازا و له‌ کات‌ی گ‌ران‌ش‌دا وه‌ك بارانی په‌حمه‌تی به‌هارییه‌ و سفره‌ و خوانی ئی‌حسانه‌ و له‌ گه‌لّ ته‌وه‌ش‌دا ئی‌مه‌ غالب بووین به‌ سه‌ریدا و گ‌ی‌ر‌امانه‌وه‌.

وَ فَكَكْنَا غُلَّ امْرِئِ الْقَيْسِ عَنْهُ بَعْدَ مَا طَالَ حَبْسُهُ وَ الْعَنَاءُ

ده‌لّی: «امری القیس» ی کور‌ی مون‌زیری برای هیند که کات‌ی مون‌زیر کوژرا و ته‌ویان ته‌سیر کرد ئی‌مه‌ی خیل‌ی به‌نی به‌کر له‌ زیندان ر‌زگارمان کرد له‌ پاش حه‌بس و نار‌ه‌حه‌تییه‌ کی زۆر.

وَمَعَ الْجَوْنِ جَوْنِ آلِ بَنِي الْأَوْ سِ عَنُودٌ كَأَنَّهَا دَفَؤَاءُ

«جون»: مه‌لیک‌یک‌ بوو له‌ مه‌لیکه‌کانی «کنده» و به‌ چه‌ند چه‌ کداره‌وه‌ هاته‌ سه‌ر خیل‌ی به‌نی به‌کر و شه‌ریان له‌ گه‌لّ کرد و شکان‌دیان و کور‌ه‌که‌یان ته‌سیر کردو هینایان بو‌لای مه‌نزیری.

«عنود»: سیفه‌ته‌ بو‌ ده‌سته‌ له‌ شکری موقه‌ده‌ره‌، واته‌ لشکر‌یک‌ی داخ له‌ دلّ و ئینکار.

«دفعاء»: به‌پ‌یی نووسینی زه‌وزه‌نی به‌ مه‌عنا ته‌پۆل‌که‌ و ک‌یوه‌، به‌لام قاموس ده‌لّی: هه‌لۆی ده‌ندوک خواره‌.

ده‌لّی: له‌ گه‌لّ «جون» و به‌سه‌ر‌کردایه‌تی ته‌و له‌ خیل‌ی «ئه‌وس» که‌ که‌سان‌یک‌ی زۆر داخ له‌ دلّ بوون وه‌ك هه‌لۆیان شه‌ریان کرد.

مَا جَزَعْنَا تَحْتَ الْعَجَاجَةِ إِذْ وُلِّمُوا شِلَالًا وَإِذْ تَلَطَّى الصَّلَاءُ

«عجاجة»: تۆز و غوبار.

ده‌لئی: ئیئمه جه‌زه‌ع و فه‌زه‌عمان کرد و بیزاریمان ده‌ر نه‌بری له ژیر تۆز و غوباری شه‌ردا له و کاته‌دا که ب‌لا و بوونه‌وه و کشانه‌وه و ناگری شه‌ر ب‌لیسه‌ی دابوو.

وَأَقْدَنَاهُ رَبِّ غَسَّانٍ بِأَلْمُنَةِ ذَرِ كَرْهًا إِذْ لَا تُكَالُ الدِّمَاءُ

ده‌لئی: بۆ تۆله لی‌کردنه‌وه مه‌لیکی غه‌سانمان ته‌سلیم به به‌نی به‌کر کرد تا له تۆله‌ی کوشتنی مه‌نزیردا بی‌کوژنه‌وه.

به‌قسه‌ی زه‌وزه‌نی ده‌لئی: له کاتی‌کدا که که‌س نه‌یده‌توانی تۆله‌یان لی‌ بکاته‌وه و له کاتی‌کدا که خوێن له ئەندازه‌ به‌ده‌ر پ‌ژا بوو ئەوان به‌ زۆر ئەو کاره‌یان کرد، که ئەوه‌ش ئایه‌ت و ده‌لیلی سییه‌مه‌ وه‌ک زه‌وزه‌نی نووسیویه‌تی.

وَأَتَيْنَاهُمْ بِتِسْعَةِ أَمْلاَ كِ كِرَامٍ أَسْلَابُهُمْ أَغْلَاءُ

«اسلاب»: جه‌مع‌ی سه‌له‌ب، یه‌عنی لیباس و سیلاح و وه‌لاغی کوژراوه‌کان و ئەسیره‌کان.

ده‌لێن مونزیری کوری «ماء السماء» له‌شکریکی نارد کوره‌کانی «حوجریان» گرتن و هینایان بۆ «حیره» و ئەمری کرد بیان کوژن.

جا شاعیر ده‌لئی: نۆ کوره‌ پاشای گه‌وره و شه‌ریف که لیباس و سیلاح و وه‌لاغی گرانبه‌هایان بوو ئەسیرمان کردن و بردمان بۆلایان.

وَلَدْنَا عَمْرَو بْنَ أُمِّ أَنَسٍ مِنْ قَرِيبٍ لَمَّا أَتَانَا الْحَبَاءُ

«حباء»: ماره کردن.

ده‌لئی: کاتئی زانیمان که مه‌لیک پی‌اوی چاکه و بۆ وه‌ی ده‌بی خزمایه‌تی له‌گه‌ل بگرین «أم أناس» مان لئی ماره کرد و عه‌مری کو‌ری حو‌جری کن‌دی لئی بوو که ده‌بیته باپیری عه‌مری کو‌ری هیند، واته عه‌مری کو‌ری «ام اناس» به‌و زوانه که حه‌قه ماره‌یی دایکی ئیمه وهرمان گرت له ئیمه بووه و دایکی له ئیمه‌یه و ئیمه خال و برای دایکی نه‌وین.

مِثْلُهَا يُخْرِجُ النَّصِيحَةَ لِلْقَوِّ مِ قَلَاةٍ مِنْ دُونِهَا أَفْلَاءُ

«مثلاً»: زه‌میره‌که‌ی ده‌گه‌رپته‌وه بۆ «قه‌رابه‌ت» که شی‌عری پێ‌شوو ده‌یگه‌یینئ.

«افلاء»: جه‌معئ «فلا» و ئه‌ویش دووباره جه‌معئ «قلاة»، واته سه‌حرا. ده‌لئی: وینه‌ی ئه‌و خزمایه‌تییه ده‌بیته هۆی په‌ند و دلسۆزی سه‌باره‌ت به‌ خزمان.

ده‌لئی: خزمایه‌تی وه‌ک ده‌شت و سه‌حرایه‌که که له نزیک چه‌ند ده‌شت و سه‌حرای دیکه‌وه بی و خزمایه‌تی ئیمه‌ش که وه‌ک ئه‌و سه‌حرایانه پێ‌که‌وه جووت بوون بۆته هۆی ئه‌وه‌ی ئامۆزگاری دلسۆزی خۆمان نیسبه‌ت به‌ پاشاو قه‌ومه‌که‌ی ده‌ربرین.

فَاتَرَكُوا الطَّيْنَخَ وَالتَّعَاشِيَّ وَإِمَّا تَتَّعَاشُوا فِي التَّعَاشِي الدَّاءِ

«طینخ»: ته‌که‌بور.

«تعاشی»: خۆت وه‌ک کوڤر و نه‌زاناڻ لی بکه‌ی.

ده‌لئ: ئه‌و ته‌که‌بوره‌ خۆ به‌ زلزانین و خۆ‌گیلکردنه‌ تهرک بکه‌، ئه‌گه‌ر وه‌ک که‌ر و نه‌زاناڻ خۆت نیشان بده‌ی ده‌بیته‌ باعیس‌ی ده‌ردیسهری و به‌ هیلاک چوونی خۆت.

وَادْكُرُوا حِلْفَ الْمَجَارِ وَ مَا قَدْ دِمَ فِيهِ الْعُهُودُ وَ الْكُفْلَاءُ

ده‌لئ: وه‌یادی خۆتان بینه‌وه‌ ئه‌و په‌یمان و سوڤندخواردنه‌ی که‌ له‌ «ذی المجار» پرویدا و ئه‌وه‌ی که‌ له‌و په‌یمان و به‌بارمه‌گیراوه‌دا هاته‌ پێش‌ی. له‌و شیعره‌دا ئیشاره‌ ده‌کا به‌و سولج و ناشتییه‌ی که‌ عه‌مری کوڤری هیند له‌ به‌ینی دوو خیل‌ی به‌نی‌به‌کر و به‌نی‌ته‌غله‌بییدا کرد و له‌ هه‌ر لایه‌ی هه‌شتا نه‌فه‌ری به‌ بارمه‌گرتبوو.

حَذَرَ الْجَوْرِ وَ التَّعَدِّي وَ هَلْ يَنْ قُضُ، مَا فِي الْمَهَارِقِ الْأَهْوَاءُ

«حذر»: «مفعول‌ له‌» یه‌ بۆ فیعله‌کان‌ی شیعر‌ی پێش‌وو.

«مه‌ارق»: جه‌مع‌ی «مه‌رق» و له‌ «مه‌هر کرد» ی فارسی وه‌رگیراوه‌ وه‌ک زه‌وزه‌نی ده‌لئ: واته‌ نامه‌ و سه‌حیفه‌.

ده لئی: نه و عه هد و په یمان و سوئنده له ترسی زولم و ته جاوه زی یه کیک له و دوو لایه نه بوو، وه ئایا هه واو هه وه س په یمان نامه به تال ده کاته وه؟

وَاعْلَمُوا أَنَّنَا وَ إِيَّاكُمْ فِيهِ مَا اشْتَرَطْنَا يَوْمَ اخْتَلَفْنَا سَوَاءً

ده لئی: ئیوه بزانی ئیمه و ئیوه له وه یدا که له روژی جودایی و لیکبونه وه ماندا وه ک یه ک بووین که هر خه راپه یه ک روو بدا هر دوولامان خه تابار بین، ئه ی بوچی هر ئیمه خه تابار ده که ن؟

عَنَّا بِاطِلَاءٍ وَ ظُلْمًا كَمَا تُعْ تَرُّ عَنْ حُجْرَةِ الرَّيِّضِ، اَلْطَّبَّاءُ

«عنن»: ئیسمیکه له «عن»، واته ئاشکرا بوو و هاته پی شه وه.
«تعتر»: له «عتیره» ه ئه ویش نه وه بو عه رپه بیک له سه ر شانی خو ی نه زر ده کرد و ده یگوت: نه گه ر و شتره کانم، یان مه رپه کانم بوون به سه د سه ر له مانگی ره جه بدا یه کیان بکه م به قوربانی بو بته کان، به زو ریش که ده بوون به سه ت له باتی مه رپه که ئاسکیکی ده کوشت و ده یکرد به قوربانی.
«حجرة»: به و جیگایه ده لئین که مه ری لی بن.

«ریض» میگه له مه ر.

ده لئی: رووداتیکی به تال و زولمیک بوو نه وه که گوناخی خه لکی و له سه ر ئیمه حیساب ده کرد، وه ک سه ر برینی ئاسکه کان له باتی نه و مه رپه ی که نه زر کرا بوو سه ر بیرئ.

أَعْلَيْنَا جُنَاحُ كِنْدَةَ أَنْ يَغْ نَمَ غَازِرِيَهُمْ وَمِنَّا الْجَزَاءُ

ده‌لّی: ئایا گوناخی «کنده» له‌سه‌ر ئیمه‌ حیساب ده‌که‌ن که شه‌رکه‌ره‌کانیان
ئیه‌و تالان بکه‌ن و ئیمه‌ تو‌له‌ی تاوانی ئه‌وان بده‌ین؟ ئه‌وه‌ لۆمه‌ و وه‌یاد
خستنه‌وه‌ی عه‌یبی شکان و تالانکردنی ئه‌وانه‌.

أُمَّ عَلَيْنَا جَرَّیْ أَيْادٍ كَمَا نِي طَ بِجَوَزِ الْمُحْمَلِ الْأَعْبَاءُ

«جری»: به‌قه‌سر و مه‌د. یه‌عنی جینایه‌ت.

«نوط»: هه‌ل‌اوه‌سین.

«جوز»: ناوه‌راست.

«محمل»: وشت‌ری بارکراو.

«اعباء»: جه‌مع‌ی «عِب»، یه‌عنی بار و گرانی.

ده‌لّی: ئایا ئه‌و جینایه‌ته‌ی که ئه‌یادی کوری نزار کردی ئیمه‌ بووین که
له‌سه‌ر ئیمه‌و حیساب کرد و به‌ ئیمه‌وه‌تان چه‌سپاند وه‌ک به‌ستن و هه‌ل‌اوه‌سینی
باریک‌کی گران له‌سه‌ر پشتی وشت‌ری باره‌به‌ر؟

لَيْسَ مِنَّا الْمُضَرَّبُونَ وَلَا قِيَّ سُّ وَلَا جَنْدَلٌ وَلَا الْحَدَّاءُ

«مضرب»: له‌نوسخه‌ی زه‌وزه‌نیدا به‌فه‌ت‌حه‌ی «پا» که‌یه‌ و زاهیر ئه‌وه‌یه‌ که
ئیس‌می فاعیلی «ضرب» بی، واته‌ ئه‌وانه‌ی شه‌ر و فیتنه‌هه‌ل‌دایسین که زه‌وزه‌نی

هیچ ئیشاره‌یه‌کی به‌ سیغه و مه‌عناکه‌ی نه‌کردووه و دووباره‌ئو سێ که‌سه‌ ناو
براو‌ی له‌ به‌شێک له‌ فیتنه‌گیره‌کان حیساب کردووه.

ده‌لی: خو‌ئو که‌سانه‌ی شه‌ر و فیتنه‌یان ده‌وێ و ئو سێ که‌سه‌ (قه‌یس و
جه‌نده‌ل و حه‌داء) له‌ ئیمه‌ نین.

أَمْ جَنَایَا بَنِي عَتِیقٍ فَمَنْ یَغْ لِمِزْ قَانَا مِنْ حَرْبِهِمْ بُرَاءُ

ده‌لی: ئایا جینایه‌تکارانی به‌نی عه‌تیق له‌ ئیمه‌ن؟ ئه‌گه‌ر که‌شێک بیهه‌وێ
غه‌در بکا و په‌یمان بشکێنی، ئه‌وه‌ ئیمه‌ له‌ شه‌رکردن به‌ری و بیزارین.

و ثَمَانُونَ مِنْ تَمِیمٍ بِأَیْدِیْ لَهُمْ رِمَاحٌ صُدُّوْهُمْ الْقَضَاءُ

«صدور»: جه‌معێ «صدر» به‌رزترین شوێن.

«رماح»: پم، نێزه.

«قضاء»: مردن.

ده‌لی: عه‌مری ئه‌ولادی سه‌عدی کو‌ری زه‌ید که‌ به‌ خو‌ی و هه‌شتا نه‌فه‌ر له‌
ته‌میمیان که‌ نێزه‌ی مه‌رگ ئاوهر و کوشنده‌یان به‌ ده‌سته‌وه‌ بوو په‌یوه‌ندی به‌
ئیمه‌وه‌یه‌ و گوناحیان له‌ ملی ئیمه‌دایه‌؟

تَرَکُوْهُمْ مُلَحِّیْنَ وَ آبُوا بِنَهَابٍ یُصِمُّ مِنْهَا الْحُدَاءُ

«ملحب»: له‌ت له‌ت بووه.

«نه‌هاب»: تالان.

«یصم»: که‌ر ده‌کا.

«حداء»: گۆرانی بۆلّی خو‌رینی و‌شتر.

ده‌لّی: ته‌میمیه‌کان ئه‌وانیان به‌ زه‌ری شمشیر له‌ت و په‌ت کرد و به‌جیان هیشتن و به‌ تالانیکی زۆره‌وه‌ گه‌رانه‌وه‌ که‌ ده‌نگی و‌شتره‌وانه‌کانیان گوئیان که‌ر ده‌کرد.

أُم عَلَيْنَا جَرَى حَنِيفَةَ أُمِّ مَا جَمَعَتْ مِنْ مُحَارِبٍ غِبْرَاءُ

«جری»: جینایه‌تی کرد.

«غبراء»: هه‌ژاره‌کان.

ده‌لّی: یان له‌سه‌ر ئیمه‌ حیساب ده‌کرئ جینایه‌تی به‌نی‌حه‌نیفه، یان ئه‌و جه‌نگاوه‌رانه‌ی که‌ سه‌رزه‌مینیی خۆلاوی ئه‌وانی له‌ باوه‌ش کردبوو.

أُم عَلَيْنَا جَرَى قُضَاعَةَ أُمِّ لَيْ سَ عَلَيْنَا فِيمَا جَنَوْنَا أَندَاءُ

«انداء»: جه‌معیی «ندی» که‌ مه‌عنای زۆری هه‌یه، وه‌ك باران و گیا و شه‌ونم و غایه‌ت و شتی تر. وه‌ هیچ یه‌ك له‌وانه‌ مونا‌سیب نین و زه‌وزه‌نی ئه‌وی ئاوا مه‌عنا کردوو که‌ به‌ ئیمه‌ نه‌لکئ و له‌سه‌ر ئیمه‌ لازم نه‌بئ، په‌نگه‌ بتوانی بلیی شه‌ونمیک له‌سه‌ر ئیمه‌ نه‌نیشئ.

ده‌لئ: یان جینایه‌تی «قُضاعه» له‌گه‌ردنی ئیمه‌دایه، یان ئیمه‌ده‌خاله‌تمان
تیدا نه‌کردوو.

ثُمَّ جَاؤُوا يَسْتَرْجِعُونَ فَلَمْ تَزَّ جَعَ لَهُمْ شَامَةٌ وَلَا زَهْرَاءُ

«شامة»: خال و مه‌به‌ست‌حه‌یوانی خالداره.

«زهراء»: سپی.

ده‌لئ: له‌پاشان بۆ‌گه‌رانه‌وه‌ی ماله‌تالان‌کراوه‌که‌یان هاتنه‌وه‌به‌لام نه‌مه‌پێکی
خالدار و نه‌مه‌پێکی سپیان بۆ نه‌گه‌رایه‌وه. واته‌تالانه‌که‌ی خۆیان وهر نه‌گرته‌وه.

لَمْ يُحِلُّوا بَنِي رِزَاحٍ يَبْرُقًا ۚ نِطَاعٍ لَهُمْ عَلَيْهِمْ دُعَاءُ

«برقاء»: عه‌رزى به‌رداوى و پملاوى.

«نطاع»: به‌که‌سره و به‌فه‌ت‌حه‌ی نوون، گوندیکه‌له‌به‌حه‌ره‌ین ئی به‌نی‌پزاحه.

ده‌لئ: قه‌ومه‌که‌ی من له‌«به‌رقائی نطاع» دا ده‌ست درێژیان نه‌کردۆته‌سه‌ر
ژنانی «به‌نی‌پزاح» تا دوعای شه‌ریان لی بکه‌ن و داوايه‌کیان له‌سه‌ر هه‌بن. ئه‌وه
ئیه‌وه‌که‌ ئه‌و‌کاره‌ناشیرینه و ناپیاوانه‌تان کردوو.

ثُمَّ فَاؤُوا مِنْهُمْ بِقَاصِمَةِ الظَّنِّ رِ، وَلَا يَبْرُدُ الْغَلِيلَ الْمَاءُ

«قاصمة»: کاره‌ساتیکی پشت‌شکینه‌ره، یان به‌سه‌ر هاتیکی که‌له‌که‌بر.

«غلِيل»: تینوايه‌تی زۆر و بوغز و کینه و داغ له‌دل.

ده لئی: له پاشان به کاره ساتیکی پشت شکینه ر و که له که بره وه و تینوایه تییه کی
واوه که به ئاوخواردنه وه ناشکی و فه راموشیان نایه.
واته گهرمایی و حه راره تی بوغز و رق و عه داوه ت به ئاوخواردنه وه عیلاج
ناکری به تۆ له کردنه وه نه بی.

ثُمَّ حَيْلٌ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ مَعَ الْغَلَا لَمَّا لَقِيَ لَا رَافَةَ وَلَا إِبْقَاءَ

ده لئی: له پاشان به نی ته میمیان سواره کانی به نی غه للاق که نه روحمیان
هه بوو، نه له هیچ شتیک خویان ده پاراست و هه لویسته یان له سه ر ده کرد
به لاماری ئیوه یان دا.

فَمَلَكْنَا بِذَلِكَ النَّاسَ حَتَّى مَلِكِ الْمُنْذَرُ بْنُ مَاءِ السَّمَاءِ

ده لئی: جا به هوئی ئه وه موو خووپه وشته چا کانه مان له گه ل خه لک بوینه
فه رمانه وا و تا ئه وه بوو مونزیری کوپی «ماء السماء» مان له سه ر ته ختی
پاشایه تی دانا.

له و شیعره دا یه کیلک له عه ییه کانی قافیه هه یه که «اقوا» یه و «اقواء» گۆرینی
حه ره کاتی ئاخری شیعره کانه. وه ک ئه وه که حه رپی هه مزه که له ته واوی ئه و
قه سیده دا مه زمومه، به لام له و شیعره دا بینا له سه ر قیرائه تی مه شهوور
مه کسووره. فیروز ئابادی له قاموسدا ده لئی: له ماده ی «ق و و» هه دا «اقواء»، به
ره فعه و جه رپه له شیعری عه ره بیدا زۆره، به لام به نه سبه که مه.

وَهُوَ الرَّبُّ وَالشَّهِيدُ عَلَى يَوْمِ الْحِيَارَيْنِ وَالْبَلَاءِ بَلَاءِ

له قاموسدا ده لئی: «حیاران» ناوی جیڭایه که.

ده لئی: ئەو پاشایه عه مری کورپی هیند که شاهیده له سه ر شه پری «حیارین» و له و کاته دا که جهنگ له و په پری گه رمیدا بوو، په نج و ناره حه تی گه یشتبوو و ناخر ده ره جه ی ناره حه تی، ئەو شاهیدی فیداکاری و له گیانبر دووی ئیمه بوو.

له وه رگێرانی نووسینه وه ی شه رحی سه به «معلقه» بوومه وه له «ده» ی موردادی «۱۳۸۶» کۆچی هه تاوی، به رامبه ر به «۱۷» په جه بی «۱۴۲۸» کۆچی، مانگی یه کی ژوئییه ی «۲۰۰۷» زاینی و «ده» ی گه لاویژی ۲۷۰۷ کوردی، له ولاتی «فینله ند» و له شاری «هیلسنکی»، ئومیده وارم که له چاپ بدری و بکه وێته به رده سستی ئەدییان و به ره خنه وه ده یخوینن و به چاک یان به خه راب که م و کوورپیه کانی وه رگرن و له فرسه تی کدا له وه ی من چاکتر شه رحیان بکه ن.

وه زۆر سوپاسی ژیان عومه ر په شید خێزانی خه لیلی کورم ده که م که به باشی نووسیویه ته وه، ده سستی نه رزی.

محهمه دی شه لماشی

۲۰۰۷-۸-۵